KARA

Hüner Şencan

Feslegenin Ömrü

KARA

Hüner Şencan

İstanbul, 2018

Copyright

Kara
Hüner Şencan

© 2014, İstanbul
Fesleğenin Ömrü Yayınları
huners@gmail.com

ISBN Elektronik: 978-9944-5670-3-9

TÜM HAKLARI SAKLIDIR.
Eser *Telif Hakları Yasası*'nın koruması altındadır. Yazılı izin alınmaksızın yeniden basılması veya çoğaltılması uygun değildir. Orijinal yazarıyla anlaşma yapılmadan veya kendi iradesi dışında hiçbir bölümü elektronik, mekanik yöntemler yoluyla veya fotokopi çekmek suretiyle çoğaltılamaz, İnternet ortamında yayımlanamaz.

Küçük yaşta Rahmet-i Rahmân'a kavuşan
kardeşim Abdülgafur'a…

Dr. Hüner Şencan

03.06.1955 tarihinde Kırklareli'nin Babaeski ilçesi, Pancarköy sınırları içinde doğdu. Yaşadıkları mahalle, daha sonra Pancarköy'den ayrılarak Alpullu köyüne bağlandı. Şeker fabrikası nedeniyle hızla büyüyen köy 1960 yılında bağımsız belediyelik haline getirildi ve Alpullu Nahiyesi olarak anılmaya başlandı. İlköğrenimini 1961-1966 yılları arasında Alpullu Şeker İlköğretim Okulunda ve orta öğrenimini 1969-1976 yılları arasında Kırklareli İmam-Hatip Lisesinde yaptı, okul birincisi olarak mezun oldu. 1966-1969 yıllarını kapsayan üç yıllık sürede dedesi Abdülgafur Fikri Ergin'in hayat mektebine devam etti.

Lisans eğitimini, Erzurum Atatürk Üniversitesi İşletme Fakültesinde tamamladı. Bu fakültenin Üretim Yönetimi Bölümünden 1980 yılında mezun oldu.

Lisansüstü eğitimi için, 1981 Yılında İÜ İşletme Fakültesinde *Personel Yönetimi ve Endüstri İlişkileri Bölümüne* kayıt oldu. Bu bölümden "Büro Personelinin Başarı Değerlendirmesi" isimli teziyle yüksek lisans derecesi elde etti.

Daha sonra aynı fakültenin *İşletme ve Personel Yönetim-Organizasyon Bölümünde* doktora öğrencisi oldu. 1982 yılının Nisan ayında yapılan asistanlık sınavını kazanarak *Davranış Bilimleri Ana Bilim Dalına* araştırma görevlisi olarak girdi. Dört yıl süren doktora öğrenciliği döneminin sonunda "Yönetici Stresi ve Kişilik" konulu doktora tezini hazırladı ve başarıyla savunarak 1986 yılında *bilim doktoru* unvanını aldı. Yaptığı bilimsel araştırmalara dayanan eser incelemesi ve sözlü savunma sınavıyla 1990 yılında doçent oldu. İÜ İşletme Fakültesinin açmış olduğu bir eğitim programı çerçevesinde 1992 yılında kısa bir süre Azerbaycan'da bulundu. Bu ülkede "Halk Tasarrufâtını İdare Etme Enstitünde "Yönetim ve Organizasyon", "İnsan Kaynakları" derslerini verdi.

Öğretim üyesi değişim programı çerçevesinde 1994 yılında altı ay süre ile ABD'de ziyaretçi öğretim üyesi olarak bulundu. Bu süre zarfında ABD'li öğretim üyeleriyle ortak araştırmalar yaptı. 1994 yılında İstanbul Büyükşehir Belediyesinde dört ay süreyle danışmanlık hizmetinde bulundu ve Büyükşehir Belediyesinin *Yeniden Örgütlenme Raporu*'nu hazırladı.

1996 yılında yirmi yılda bir düzenlenen Habitat Uluslararası Konferansı'nın New York'ta iki hafta süren hazırlık çalışmalarına katıldı. Ayrıca Türkiye'deki konferansa onanmış üye olarak katıldı. Bu konferansta "Vakıflar Kozası"nın çalışmalarını organize etti. "*İnsan, Toplum ve Şehir*" isimli derleme niteliğindeki kitabın editörlüğünü yaptı.

İşletmelerde insan davranışlarının incelenmesine yönelik olarak değişik konularda yaptığı bilimsel araştırmalarına devam etti ve 1997 yılında beş öğretim üyesinden oluşan komisyon değerlendirmesi ve üniversite senatosunun kararıyla İÜ İşletme Fakültesinde profesörlüğe yükseltildi ve profesörlük kadrosuna atandı. 2000-2006 yılları arasında altı yıl süreyle Kültür Koleji okullarında yönetim danışmanlığı yaptı. 2005 yılında bir yıl süreyle İstanbul Büyükşehir Belediyesine *Stratejik Plan ve Performans Programı* hazırlama çalışmalarına rehberlik etti. Bu süre içinde Hamidiye Suları AŞ'de yönetim kurulu üyesi olarak çalıştı.

Yine 2005 yılı içinde Dünya Bankası desteğiyle Türkiye Patent Enstitüsünün stratejik planını hazırladı ve aynı yıl *Yeminli Mali Müşavirlik Belgesi*'ne sahip oldu. 2006 yılında İDO AŞ'nin, Sağlık AŞ'nin, Bayrampaşa Belediyesinin ve İstanbul İl Özel İdaresinin stratejik planlarını hazırladı. 2007 yılında İstanbul İl Afet Planı'nı hazırladı ve aynı yıl emekli oldu.

2007-2008 yılları arasında Müstakil İşadamları Derneği, MÜSİAD'a danışmanlık yaptı ve informel olarak İBİDEM adlı "eğitim ve danışmanlık" işletmesini kurarak çok sayıda kuruma hizmet içi eğitim, reorganizasyon projesi, sistem kurma ve sistem geliştirme hizmetleri sundu. Bir yıllık MÜSİAD danışmanlığı sırasında kuruma dört rapor hazırladı. Bu raporlardan birinde hükümette "Kalkınma Bakanlığı'nın" kurulmasını önerdi ve iki yıl sonra bu bakanlık kuruldu. 2008 yılında Makedonya'nın başkenti Üsküp'te bulunan *Uluslararası Balkan Üniversitesi*'ne Rektör olarak atandı. Bu görevi dört yıl boyunca yerine getirdi. Görevi sırasında "Üsküb'ün Yadigârı Fatih Sultan Mehmet Köprüsü" isimli kitabını yazdı ve bu kitap İstanbul Ticaret Odası tarafından basıldı.

2010 yılında Merkez Bankası'nın stratejik plan ve performans programının geliştirilmesine bir yıl süreyle rehberlik etti, yöneticilere eğitim seminerleri verdi. Bu kapsamda Türk lirası simgesinin geliştirilmesine fikir babalığı yaptı, stratejik planda yer almasını temin etti. Böylece stratejik plan hedefi çerçevesinde Türk lirasının simgesi geliştirilmiş oldu.

2012 Haziran'ında rektörlük süresini ailevî nedenlerle ikinci kez uzatmayarak Türkiye'ye geri döndü. 2013 yılının 27 Eylül'ünde rahatsız olan babasını kaybetti. 2013 yılının Nisan ayında İstanbul Ticaret Üniversitesine öğretim üyesi olarak girdi. 2014 yılında 1 Ocak tarihi itibariyle Uygulamalı Bilimler Fakültesi dekanı oldu ve bu görevi yaklaşık 2,5 yıl sürdürdü. Fakültenin İşletme Fakültesiyle birleşmesinden sonra 2016 yılının Nisan ayında Havacılık Yönetimi bölüm başkanı oldu ve bu görevi 2017 yılının Mart ayına kadar yerine getirdi. Halen Ticaret Üniversitesinde öğretim üyeliği görevine devam etmektedir.

Yazarın; Tez Yazım Kılavuzu, İşletmeciler İçin Rapor Yazımı, Bilimsel Yazım, Geçerlilik ve Güvenilirlik, Orta Ölçekli İşletmeler ve Bürokrasi, Doğu Kalkınma Raporu, Homo-İslamicus, Mesleki ve Teknik Eğitim, İş Hayatında Türkçenin Kullanım Sorunları, Üsküp Fatih Sultan Mehmet Köprüsü, Güdük Minare, Yönetici Gerilimi. Tekstil 2023 Stratejileri ve Tez Hazırlama Kılavuzu isimleri kitapları vardır. Bunun dışında; Tasavvuf Nedir, Müslüman Psikologların Çıkmazı, Sokoto Dosyası ve İslam Kardeşliği adlı kitapları İngilizceden Türkçeye çevirmiştir. Ayrıca 10 cilt halinde "Kahraman Kardeşlerin Maceraları" başlığı altında yayımlanan ve toplam 2000 sayfayı bulan çocuk romanı çevirileri vardır.

Hüner Şencan, öğretim üyeliği döneminde değişik fakültelerde şu dersleri vermiştir: Davranış Bilimleri, Örgütsel Davranış, Halkla İlişkiler, Psikometri, İletişim Teknikleri, Örgütsel İletişim, Araştırma Yöntem Bilimi, Davranışsal Araştırmalarda Bilgisayar Uygulamaları, Davranışsal İstatistik, Kalite Yönetim Sistemleri, Havacılıkta Kalite, Havacılıkta İnsan Faktörü, Stratejik Yönetim, Stratejik Planlama, İşletmeye Giriş, Yönetim ve Organizasyon, Stratejik İnsan Kaynakları, Seminer, Örgüt Geliştirme.

Şencan, evli ve dört çocuk sahibidir, İngilizce bilmektedir.

Önsöz

Okuyucu merak edecektir, kitabın adı niçin "Kara" diye. Cevabı basit... *Deneme yazılarının önemli bir bölümü "kara" kelimesinin etimolojisiyle ilgili olduğu için*... O zaman da, *bu sözcüğün etimolojisine 'merak salma' düşüncem* sorgulanacaktır... Şunu söyleyebilirim... *Deneme yazılarını* özel olarak, planlı bir şekilde yazmıyorum. Aklıma geliyor, bir gelişme oluyor, başka bir konuyu araştırırken o konu karşıma çıkıyor... Ve bazı sözcükler beni diğerlerinden daha uzun süre "makarasına" sarıyor... Anlıyorum ki, *o sözcüğü* öyle bir iki yazıda bitiremeyeceğim, "yorulduğum yere kadar gideyim" diyorum... Bu kitapta da, işte böyle, tesadüfen "kara" sözcüğü ön plana çıktı...

Deneme yazıları, "etimolojik analiz" ağırlıklı gözükse de, tam değil. Sözcüklerin manalarını araştırırken bir taraftan da "insanı" irdelemeye çalışıyorum ve onun içinde bulunduğu toplumu... Sonra dönüyorum mikro çevreme bakıyorum; ailemi, anılarımı yazıyorum.

İnsan zihninin ilgi duyduğu alanlar çok değişik... Yaşantıları, beklentileri, inanç ve etik dünyası, *ideal yaşam tasavvuru* her insanı "kendine has" özgün bir kişi yapıyor. Kendimi öyle değerlendiriyorum. Benim önceden tanımlanmış ve sınırları çizilmiş belirli "düşünce kalıplarına girmem" zor. Nedeni, kendimi "... doğru yolu aramaya" vakfetmiş olmam. Bu uğraşı hiç bitmeyecek, çünkü bu yaklaşım ilâhi bir emir.

"Kara" adını verdiğim bu kitabı belli bir kategori içinde değerlendirmek zor. Tarih kitabı değil, "deneme yazılarından" söz ediyorum ama arada otobiyografiler var, anı yazıları, soyağaçları, toponomik analizler... Acaba yazıları kategorize edip ayrı türdekileri farklı kitaplar haline mi getirseydim? Bilmiyorum... Farklı türde olan yazılardan ayrı bir kitap çıkmayabilir de... Sonra "ayrı bir kitap çıkarmak" için kendimi ekstradan zorlamam gerekecek. Böylesine güdümlü bir havaya girecek olsam bazı yazılar "yapay" kalabilir. Aslında, bu kitabın yazın dünyasında *kategori olarak* bir adı yok. *Çeşitlemeler*

niteliğinde... Birbiriyle ilgili ilgisiz, kimisi kısa, kimisi uzun *bir takım yazılar*... Kitap kime hitap ediyor ve onları niçin ilgilendirmeli? Muhatabı ne gençler ve sanırım, ne de orta ve ileri yaşlılar... Kitlelerin okuyacağı bir kitap değil bu... Gençler için ağır... Yaşını almış kişiler için "kafa konforunu" bozan absürd yazılar... Bu kitabı kimse okumaz. Zaten o yüzden satışa sunmayacağım. Yine de küçük bir okuyucu grubu belki ilgi duyabilir. Bilmiyorum... Onlar; bir ölçüde içine kapalı, fikreden kişiler... Düşünmeye ve anlamaya merak salmış, filozof ruhlu olanlar... Yaşlarının önemi yok. Onlar; eleştirmek, karşı çıkmak veya farklı bir öneri getirmek için okumayacaklardır bu kitabı. Teoriler, uçuk görüşler, dolambaçlı felsefeler cangılında *safari* tadını yaşamak için sarılacaklardır yazılara. *Sinema seyretmenin keyfi* olarak göreceklerdir bu deneyimi. Onları "sepetlerini doldurmaya çalışan" veya "sepetleri dolu" kişiler olarak görüyorum. Ağır ve dengeli, ağır ve oturaklı...

Son yıllarda kültürel antropolojiye merak saldım. Eski toplulukların yaşam biçimlerine ve inanışlarına... Doğum, evlenme ve ölüm merasimlerine... Sonra, insanları mezara nasıl gömdüklerine... Nasıl ve ne türde kabir yaptıklarına... Antik kültürlere uzanan bu yolculukta karşıma sık sık "kuşlar" çıktı. Gerçek silüetleriyle veya metafor olarak... Bazen, "kuş" kimliğine bürünmüş *canlı bedenler* şeklinde. Temâşâ ettiğiniz o hayal dünyasını yazılarınıza tam yansıtamazsınız. Fakat, şunu çok rahat söyleyebilirim ki, maddi dünyadaki büyük gelişmelerin ötesinde "duygu dünyasında" önemli bir değişiklik yok. Kızmalar, kıskançlıklar, sevgi, aşk ve nefret hep aynı. On bin yıl öncesinin insanı bir kediyi nasıl seviyor idiyse, bugün biz de aynı şekilde seviyoruz; farklı değil. Veya, bugün Tanrı'yı nasıl yüceltiyor ve verdiği nimetlere şükr ediyor isek; tarih öncesinde irade sorumluluğunu bilmem hangi bin yılda üstlenen "ilk sorumlu insan" da öyle yapıyordu. Bilimle din çelişmiyor. Tanrı tanımaz insan, bilimi inançtan soyutlarken; softa, bilimi inkar ediyor. Ben Rabb'imin buyruğunu izliyor, öğrenmeye ve anlamaya çalışıyorum.

Hüner Şencan, Sütlüce, 2018

İçindekiler

Feng Huang / 1
Senâ Kuşu / 5
Hırzova veya Babamın Muskası / 9
Dük, Peter Karpoş Haydutskite / 21
Hasan Dedemin Madalyası / 57
Telefge / 59
Zû'dan Bir Adım Berû, Simurg / 69
Abdülgafur Ergin'den Telefge Örnekleri / 77
Soyağacımız / 83
Yükselen Güneş, Benû / 85
İbiş'in Sırrı, Zîz / 99
Abdülgafur Ergin'in Harcama Kayıt Defteri / 109
Maçin'de, Köyümüz Soğanlık'ın Nüfus Defteri / 119
Garuda-1 / 127
Bölük Pörçük / 133
Garuda-2 / 139
Zümrüdü Anka / 147
Rûh'u Şerif, Simurg / 165

Hakkâri veya Çene Suyu / 181
Muhâcir Kağıdı ve Tabiiyet Beyannâmesi / 191
Kara Dünya Bâbı İlon / 193
Hind'in Karası Daha mı Kara? / 203
Buğday Benizli / 219
Aziye Toprakları / 221
Karûna / 229
Gencîne - Söz Hazînesi / 235
Anav Kültürü / 237
Afan-Siva Kültürü / 247
Doğduğum Ev / 255
Kelte-Minar Kültürü / 259
Moğolların Kara'sı / 267
Abdülgafur Dedemin Saati / 277
A.L.L. / 285

Feng-Huang

MÖ 500'lü yıllarda, Çin'de Feng-Huang isimli bir kuşla karşılaşıyoruz. Kızgın ve yırtıcı… Fakat dönemin Çin imparatorları onu kendilerine şans getiren kutlu bir kuş olarak görüyorlar. Bu kavrayış daha sonra Japonya'ya geçiyor ve kuş **Hô-Ov** adını alıyor. Feng-Huang beş mistik renge sahip… Kuyruğunda oldukça uzun 12 tüy var… Kâh "balıkçıl kuşu", kâh "boynuzlu at", kâh "ejderha" görünümlü… Bazen de "kaplumbağa" biçiminde resmetmişler onu… Tüm hayvanât âlemi Feng-Huang ile temsil ediliyor. O Çinlilerin cennet kuşu…

Feng-Huang.

Feng-Huang'ın Benû'dan farklı olduğu söyleniyor. O kendisini ateş sunak'ında yakıp daha sonra küllerinden genç ve güzel biri olarak yeniden doğan değil... Benû kuşu gibi öldükten sonra "yeniden dirilişi" simgelemiyor. Feng-Huang ilâhi ve yardımsever bir kuş. Tüm insanlığa yardım etmek için gönderilmiş ve aynı zamanda tüm kuşların hükümdarı.

Çinlilerin bu kutsal kuşu, erkek ve dişi olmak üzere iki ayrı tür… Feng erkek, Huang dişi… Feng, güneşin devr etmesini ve Yang'ı temsil ediyor. Huang ise Ying olarak tanımlanıyor, o ayın devretmesiyle âlakalı... Bu iki güç bir araya gelerek yaşamın dengesini oluşturuyor ve "Tâlih Kuşu" olarak adlandırılıyor. Tâlih kuşu; yani zafer… Yani, mutluluk ve başarı getiren…

Bina köşelerinde Feng-Huang.

Feng-Huang, özgün bir yeteneğe sahip… İkilik içinde tekliği barındırıyor. Yani, zevciyât (duality) içinde vahdâniyet… Yani, Ying

Yang… Görünen Dünya'da, (Osmanlıca ifade edersek "âlem-i şühûd'da") her şey ikili olarak cereyan eder. Yani "zevciyât" ile… Bu ikililik Ying-Yang'dır, hayır ve şer'dir, sıcak ve soğuk veya kadın ve erkek'tir; ama aslında her ikisi de "bir"dir. Feng-Huang bir anlamda "ebedî aşkı" veya "ilâhî aşkı" temsil eder. Çinliler "ebedî aşk" diyorlar ama biz bu ifadeyi "ilâhî aşk" olarak anlıyoruz. Menkîbeye göre Feng-Huang sadece barış ve refah zamanlarında ortaya çıkarmış. Özellikle Çinli kralların cülûs ettikleri veya tahta geçtikleri zamanlarda…

Krallar bu anı ölümsüzleştirmek için saraylarının çatı köşelerine veya *kırma saçak* altlarına Feng-Huang kuşunun büstlerini, rölyeflerini veya resimlerini yerleştirirlermiş. "Tâlih kuşu şimdi benim başıma kondu" veya "artık yeni bir dönem başlıyor" anlamında… İnsanlara, "kurtuldunuz" veya "yaşadınız", "yine yaşattınız" denmek isteniyormuş… Yüksek lütuf ve fazîletin sembolü olarak… Tanrı lutfetti Feng-Huang kuşunu bana gönderdi ama aslında Feng-Huang benim zâtım… Yani sizin tâlih kuşunuz, kurtarıcınız… Sizin yol göstericiniz…

Semâvi Feng-Huang kuşu.

Feng-Huang'ın her bir bölümünün ayrı bir manası varmış. Vücudu "bir kelimeyi"; başı "fazîleti"; kanatları "vazîfeyi"; sırtı "refâhı"; karın bölgesi "inancı" ve göğsü, "merhameti" temsil edermiş.[1] Yırtıcı görünümlü bir tâlih kuşu deniyor ama aslında o, bir "fazîlet kuşu"… Anlaşılması zor, derin hikmetlerle yüklü… Ve cennetteki iyilikleri dünyaya getiren…

Feng-Huang muhteşem güzellikte bir kuşmuş. Çin'in başkenti Pekin'deki imparatorluk sarayı Yasak Şehir'de Kral Ci-Zî adına bronzdan büyükçe bir heykelini yapmışlar. Tâvus kuşuna benziyor ama değil… O, semâvî bir varlık…

Feng-Huang öyle güzelmiş ki sanat adamları onu resmetmek için çılgın bir yarış içine girmişler. Binlerce resmini çizmişler. Hepsi birbirinden güzel, hepsi muhteşem sanat yaratıcılığına sahip... Hintliler ve İranlılar Çinlilerin Feng-Huang kuşunun güzelliğine hayranlıkla bakıyorlarmış. "Biz daha iyi çizeriz", "biz daha iyi hikâyeler yazarız" yarışına girmişler. Çince Feng-Huang kelimesini telaffuz etmek zor. Bu yüzden ona kısaca Çin Kuşu demişler. Perslerin dilinde Çin-Murg olmuş. Çin-Murg yani Çin Kuşu… Çin Kuşu veya Sin Kuşu… Perslerin dilinde Sin-Murg…

[1] Roy Bates, *29 Chinese Mysteries*, TuDargons Books Ltd., Beijing, 2008, s. 17.

Tam böyle mi olmuş? Kimse bilmiyor… Ben öyle yorumluyorum. Çünkü "yoldaki işaretler", yani okumalarım onu gösteriyor. İranlılar Mısır'ın Benû kuşunu önce Hintlilere satmışlar sonra, onu Sin-Kuşu olarak Çinlilerden geri almışlar. Sin-Kuşu yani Şahin Kuşu… Veya siz isterseniz ona "Otuz Kuş" deyin… Meşhur ifadesiyle "Simurg"…

Vedik dininde veya Brahmanizm'de ve daha da gerilere gidersek Hinduizm'de onun adı "Şyen"… Mecûsîlerin kutsal Kitabı Avesta'nın tefsiri olan Zend'de veya "Zend-i Avesta'da" Çîna denmiş bu kuşa. Çin'den Hint'e ve Hint'den İran'a muazzam bir geri dönüş yolculuğu… Çîna-murg, Sîna-murg[1] ve Simurg…

Önce, Lâz Şehri'nde yaşayan kutsal cennet kuşu tepelikli heronu "Benû Kuşu" adıyla uzak doğu toplumlarına satmış, sonra onu "Simurg" adıyla kendilerinden geri almışız. Dünya böyle dönüyor… İnsanlar mitik hikâyelerini diğerlerine satıyor, sonra pişman olup sattıklarını geri almaya çalışıyorlar.

Çift başlı kartal, ama aslında Feng-Huang.

[1] Si-murg (= Sin-murg) konusunda bakınız: Carl Friedrich Keil; Franz Delitzsch, B*iblical Commentary on the Old Testament*, London, 1970, 128.

Feng-Huang ve ejderha.

Erkek Feng ve dişi Huang kuşları.

Senâ Kuşu

Mecûsîlerin kutsal kitabı Avesta'da dev boyutlara sahip; hem akıllı, hem de güçlü olduğu iddia edilen mitolojik bir kuş var. Adı Saena… Veya Meregho Saena… Telaffuz kolaylığı sağladığı için, Senâ Kuşu olarak isimlendirilebilir. Ona "ak başlı kartal" da deniyor.

Senâ, aynı zamanda "Kartal Ağacı" ile ilgili. "Çâre veya Devâ Ağacı" anlamına geliyor. "En güçlü tedavi ağacı" veya "bütün çârelerin üzerinde, yegâne iyileşme ağacı" demek… Yeryüzündeki bütün bitkilerin tohumu hep o ağaçtan… Anaç… Senâ Ağacı, "Vuru Kaşa" adı verilen kozmik bir denizin ortasında bulunuyor. "Büyük Senâ Kuşu" içi yağmur damlarıyla dolu geniş bulut kütlelerini temsil ediyor aynı zamanda... Dağlara ve bütün yeryüzüne rahmetini akıtan… Ağaca tüneyen Senâ Kuşları hep birlikte havalanınca sarsıntıdan ağacın tohumları denize düşüyor veya rüzgârla birlikte geniş kıta parçalarının üzerine dağılıyor. Böylece yeryüzündeki bütün bitkiler Kartal Ağacı'nın tohumlarından çoğalıyor. Bitkiler, yani müritler, yani bildiğiniz "o meş'ûm" isimler…

Seno Muruv
Sano Meregho
Se Murgh
Sen Murv
Sin Mart
Simir, Samîr, Zamîr
Semurru
Semrâ
Merg-Sin
Mer-Sin
Maraya Saene
Saint

Senâ kuşu.

Avesta'da Saena kelimesi kullanılmış ama Sinâ, Senâ, Seynaî, Sain veya Şahin gibi çok sayıda kelime hep aynı kapıya açılıyor. "Işık ve parlaklık" demek veya "Güneş"… "Nur yüzlü"… "Akıllı" ve "Zekî" anlamlarına geliyor. Senâ'daki ışık ve parlaklık, "akıl" temelli. Saena veya Senâ kelimeleri İngilizce dilinde "eagle" kelimesiyle karşılanıyor. Ok bakışlı eagle, tohumlarını yaymak için rüzgârların esmesini, fırtınaların çıkmasını beklemiyor artık... Çünkü Çinlilerin mitik kuşu Syena kulağına fısıldayarak bir sır vermiş kendisine… "Akıllı telefon apletlerini kullan. Bu yöntem, şimşek ve yıldırımlar çakan gökyüzü tanrılarından daha etkilidir" demiş. Ve devam etmiş: "*Eagle* denen yazılım sayesinde tohumlarının Dünya'nın dört bir tarafında yeşerip boy attığını görürsün"…

Senâ kuşu.

Senâ kuşu bir esâtır, fabl, menkîbe veya masal… Fakat bu mitik kuşa önemli anlamlar yüklenmiş. O; güçlü bir mantığa sahip, geleceği öngören, bilinçaltını okuyan, tedavi eden ve krallara güç kazandıran…

Senâ bir kuş, ama aslında benzetme. Kastedilen "insan"... Senâ seçilmiş kişi demek… Ruhları dirilten, bilinçliliği ve şuuru açan… Aydınlık veren… Senâ, bir taraftan güneş ve diğer taraftan kuş mecâzı ile tanımlanıyor... Gerçekte ise, o meşhur "muhterem kişi" kastediliyor. Fakat o "aydın şahıs" her kim ise, "aydınlanmış" veya "nurlanmış" kişi… Kendisini öne çıkarmıyor, teaccüp ediyor… O kadar fazîlet ve yüksek ahlâk sahibi ki adını söylemeye utanıyor… "Kuş" veya "Güneş" dili ile konuşuyor.

Mecûsîlerin Senâ Kuşu ile antik Hintlilerin Syene kuşu benzerlik gösterse de her birisinin hikâyesi kendi toplumlarına özgü. Mendel Kanunları gibi... Kromozomları ortak, fizyonomileri farklı, yani kültürel içeriği ve etkileri…

"Kartal Ağacı" yoksa bir Tuğbâ Ağacı mı? Kökleri bulutların üzerinde veya semânın derinliklerinde kaybolan, dalları yeryüzüne doğru uzanan… Kozmik Kartal Ağacı, ölümlü yaşamın gerçek kaynağının "ebedîlik" olduğunu yansıtıyor. Tuğbâ Ağacı, kozmik "Cennet Güneşi'nin" pırıltıları olarak değerlendiriliyor… Veya lemeâtı… Cennet ayâsı'nın, yani ışıklarının Dünya'ya ulaşması Kartal Ağacı'nın dalları ile metaforize ediliyor. "Kozmik Senâ Kuşu"

veya "o aydın", "o nurlu kişi" o yüce ağacın dallarından sadece "küçük bir dal"… Bir yönüyle bakarsanız, kendisinin "aydın" veya "münevver" olduğunu düşünen herkes bir "Senâ Kuşu" olabilir gibi gözüküyor, ama imkânsız. Çünkü Senâ Kuşu dünyaya beş yüz senede bir geliyor ve bu yüzden çok, çoook özel bir kuş.

Senâ Kuşu "insanlığın koruyucu meleği"… Kaynaklarda Zâl ve Rüstem hikâyesine konu olan Simurg tanımlamasının Senâ Kuşu kaynaklı olduğu yazılı. Senâ, tarihte bir zamanlar yaşamış olan Saka'ların kutsal kuşu veya totemi imiş… Mecûsilere mâlolmuş ama kültürel tarihi çok eski zamanlara uzanıyor. Muhtemelen "ZûMer'lilere" ve hatta "kadîm Mısırlılara" kadar... Uzmanlar kelimeyi Hintlilerin Rig Veda'daki Syena kelimesiyle ilişkilendiriyorlar. Eğer bu tez doğruysa ZûMer'lilerin Zû kuşu önce Çin'e uçmuş, oradan Hint'e geçmiş ve daha sonra İran'a geri gelmiş olmalı.

Tarihteki tartışmalar hiç bitmez. Bilim insanları bir konuyu netleştirmeye çalışıyorlar. Simurg tanımlaması Orta İran ile mi, yoksa Kuzey İran ile mi ilgili diye… Eğer Orta İran ile ilgili ise terim SenMurv kaynaklı değildir diyorlar. SenMurv "Köpek Başlı Kuş" anlamına geliyor. Çünkü ilk dönem Pers mitolojisinde "Köpek Kuşu" teması ön plana çıkıyormuş. Bu kuşun vücudu "aslan bünyesine" sahip iken, başı "köpek biçimli" ve kanatları "kartallarınki" ile aynı…

Zerdüşt'ün köpek kuşu veya Simurg.

Başka bilim adamlarına göre ise Simurg sözcüğü SenMurv'dan geliyor… SenMurv Simurg'un protoplazması imiş, yani ondan evrilmiş… SenMurv başlangıçta "kıtmîr'sel kuş" iken, zaman içinde "ak saçlı kartal'sal kuşa" dönüşmüş…

Senâ Kuşu'ndan farklı olan yönü ilk tünediği ağacın değişik olması. Menkîbeye göre, kadîm zamanlarda tünediği bu ilk ağaca bir ad verilmemiş. Fakat adı olmayan o kutsal ağaçta yaşamını sürdürürken kalabalık bir muhafız ordusu kendisine nezaret eder, göz kulak olurmuş. Köpek Kuşu, Kartal Ağacı'nın dalı üzerinde "bir gözü açık tilki uykusuna yatmış iken" kendisini 99.999 ruh korurmuş. Ruh veya ruhlar… Ruhâniler, Ruhbanîler…

Yazılanlardan anlaşılacağı üzere, Sen Meregho'nun kültürel kan grubu, AV-RH Negatif… Putperestlikten sarhoş olmuş kadîm toplumların ortak kanı… Çürümüş ve bozulmuş… Kan yetersizliğini bahane ederek, niçin temiz kanlarınızı AV kanına karıştırarak Saena veya Simurg'u temize çıkarmaya çalışıyorsunuz. Görmüyor musunuz; Saena veya Simurg Zerdüşt'ün Köpek Kuşu.

Not. "AV" kısaltmasını Mecusilerin kutsal kitabı "Avesta" anlamında kullanıyorum.

Zerdüşt'ün Simurg kuşu.

Simurg veya Sena kuşu.

Hırzova veya Babamın Muskası

Başlığı, "Hırzova" şeklinde yazdım ama, insanlar farklı telaffuzlara sahipler. Hırsova, Harşova, Harzova şeklinde söyleyenler var. Romanyalılar Harşova, Bulgarlar Harsovo diyorlarmış. Tuna Türklerinden yaşlılar Hırzova derken, gençler, Romen söyleyiş biçimi olan Harşova'yı tercih ediyorlar.

Altmış iki yaşımda Romanya'ya giderek, babamın göç ettiği toprakları ziyaret etmek istedim. Kısa bir geziydi, çok yer gördüğümü söyleyemem ama şehir ve kasaba isimleri sürekli dikkatimi çekti. Birçoğu değiştirilmiş olmasına karşın bazı kasaba ve köy isimleri telaffuz farklılıklarıyla varlıklarını sürdürmeye devam ediyordu. Bunlardan biri de "Hırzova" ismi. Köstence ile Maçin arasında ve Tuna Nehri'nin sağ kıyısında küçük bir kasabının adı…

Romanya ziyaretinde ilk durağımız Köstence olmuştu. Şehirde Sultan Abdülaziz zamanında onarılan veya onun yeniden inşa ettirdiği bir cami var. Rumeli diliyle, "İnkâr Camii" olarak biliniyor. Hünkâr kelimesi tüm Rumeli'de "İnkâr" diye telaffuz edilir. İlk işim İnkâr Camii'ni ziyaret etmek oldu. Burada Diyanet'in Türkiye'den gönderdiği genç bir insan görev yapıyor: Ali Hoca. Kendisiyle tanıştım, bir kafeye oturup sohbet ettik. Bana daha önce Hırzova'da görev yaptığını, orada güzel bir cami bulunduğunu, caminin Osmanlıca orijinal kitabesinin korunmaya devam edildiğini söyledi. Kitabeleri sever, onlarla ilgilenirim. Fotoğraflarının olup olmadığını sordum. "Bilgisayarımda var, *flash bellek* getirirsen verebilirim" dedi. Aklım kasabanın adına takılmıştı. Kendisine "Ne manaya geliyor?" diye sordum. Bilmediğini söyledi. Vedalaştık, akrabamın evine geri döndüm.

Sonraki günlerde orada tanıştığım birkaç Türk'e Hırzova veya Harşova kelimesinin ne manaya geldiğini sordum. Kimse bilmiyordu. Bu kelimeden Osmanlıca kokusunu alıyordum, ama onu herhangi bir kelimeyle ilişkilendiremiyordum. Birisi akıl yürüttü: "Hırzova kelimesi belki de "hırsızlıkla" ilgilidir.

Buraları zengin ovalar... O vakit, eşkıyalar davar ve mahsulü çalar ortadan kaybolurlarmış".

Mantıklı gelmedi… Kelime hazinemi tarıyor, bir çıkış yolu bulmaya çalışıyordum. Çünkü Harşova kelimesi ilgimi çekiyordu. "Har" Osmanlılar zamanında "eşek" manasına gelirdi. O zaman Harşova, "Eşek Ovası" demek oluyordu, ama bir kasabaya böyle bir ad verilir miydi?

Kelime Romence değildi. Bölgede yaşayan başka bir milletin dilinden de geçmiş olabilirdi.

Şehir isimlerinin sırrını çözmeye meraklıyımdır. Fakat bazen kilitlenir kalırsınız. İki nedenle… Ya "çoklu anlam" durumuyla karşılaşır, bunlardan hangisinin kelimenin asıl mânâsı olduğunu çözemezsiniz veya kelime hakkında hiçbir ipucu bulamazsınız… Kör noktadasınızdır. Hırzova konusunda kör noktada kalmıştım. Böyle durumlarda konuyu unutur giderim. Tâ ki, o kendisini bana ifşâ edinceye kadar. İfşâ eder veya etmez… Kelimenin sırrını ben çözemesem bile, bir gün gelir birisi "o küpün kapağını mutlaka açar".

Bükreş havaalanına inmiştik. Amcamın kızı Zehra Hanım ile evli İzzet enişte orada bizi bekliyordu. Çocuğu Necati; babasını ve özel arabasını bizi almak üzere havaalanına yollamıştı. Hemen Köstence'ye doğru yola koyulduk. Fakat önce Necati'nin *fast food* adı verilen, normalde bir lokanta niteliğinde olan dükkânına uğrayarak hafif bir kahvaltı yaptık. Bir süre sonra Necati de geldi… Uzun yıllardır görmediğim için kendisiyle yeniden tanışmış olduk. Bir süre sohbet ettik. Sonra "yolcu yoluna gerek" deyip Köstence yoluna koyulduk. Amcamın kızı Köstence'de yaşıyordu ve biz misafir olarak onun evinde kalacaktık.

"Kıyafet Devrimi" sonrasında İkinci Mahmut.

İki buçuk saat süren seyahat boyunca sürekli fotoğraf çektim. Yolları ve doğayı… Özellikle, "yol işaret levhaları" üzerinde yazan şehir ve kasaba isimlerini dikkatle gözlüyordum. Bu levhalarından biri ilgimi çekti: Nazarce… Küçük bir köy olmalıydı. Kendi kendime tebessüm ettim. Bu yerleşim

yeri Türkiye'de olsa, "ses uyumu" gerekçesiyle adını çoktan Nazarca olarak değiştirirdik… Nazarce… "Nazarlık" diye mi anlamak gerekir, yoksa "nazar değmesin" diye mi… Bilmiyorum. Bütün ihtimallere açık… Fakat en önemlisi bu kelimeden bir gaz, bir buhar çıkıyordu… Kıvrılarak "beyaz bir duman" yükseliyordu… Tabela, gözle görülmeyen bir "aura ışığı" yayıyordu ortalığa ve ben… O tütsü, o aura sayesinde kendimi "vatanımda" hissediyorum. Wuotan'ımda[1]...

Hırzova Camii.

Yahut "ruh kökümün" yeşerip zemin bulduğu topraklarda… Dedemin nefes alıp verdiği, esen rüzgârın ninnisini dinlediği veya terini akıttığı… Gâh hüzünlenip, gâh sevince gark olduğu… Bizim çoktan unuttuğumuz, mâzide kalmış bir garip iklimin diyarında…

Bu yazı, Romanya gezisini anlatmayı amaçlamıyor. Hırzova odaklı… Ali Hoca'nın verdiği kitabe resimlerini düşünüyorum. Fakat resimler arasında caminin genel görüntüsü yok... Demek ki onu da İnternet'ten ben bulacağım...

Araştırdım, İnternet'te yer alan çok sayıdaki Hırzova Camii resimleri arasından en güzel olanını seçtim. Şimdi sıra künye bilgilerinde… Cami, 1812 yılında, padişah II. Mahmud (1808 - 1839) döneminde inşa edilmiş. 200 yıllık bir tarihe sahip... Vatan topraklarımın somut tapu senedi… Romanya devleti "tarihî anıtlar listesi" ile onu koruma altına almış. Türk Demokratik Birliği, Romanya Müftülüğü, Hırzova Belediyesi ve Türkiye Büyükelçiliği birlik olmuşlar 2012 yılının 5-6 Ekim tarihlerinde "Yaşam, Birlik, Süreklilik" sloganıyla caminin 200'üncü yılı adına kültür ve sanat etkinlikleri düzenlemişler, kurban kesmişler. Caminin içi ile güdük minaresi orijinal biçimini koruyormuş… Diğer bölümleri yenilenmiş, renovasyon yapılmış.

Hırzova Camii'nde Kuran öğrenen öğrenciler.

Sultan Mahmut Romanya'da ebedi olmasını dilediğimiz iki derin iz bırakmış…

[1] *Wuotan* sözcüğü Almanca'dan dilimize geçmiş. "Tanrının ruhu" anlamında. Daha sonraları farklı anlamlar kazanmış. Ben "ruhumuzu kazandığımız yer" anlamında ele alıyorum, yani dedemin ve babamın doğduğu topraklar.

Biri Hırzova Camii ve diğeri Tulça'ya bağlı olan Mahmudiye ilçesi… Caminin 200'ncü Yılı kutlamaları sırasında "*Mahmut II'nin Romanya'daki Penceresi Hırzova*" başlıklı bir de makale yazılmış adına. Hırzova Camii, ikinci Mahmut'un yüzyıllar ötesinden günümüze bakan yüzü veya penceresi.

Sultan Mahmut'tan sonra yerine Sultan Abdülaziz geçmiş. O da ceddinden geri kalmamış… Tulça'da kendi adıyla anılan camiyi yaptırmış ve Köstence'deki camiyi yeniden onartarak kendi adıyla anılmasını sağlamış.

Hırzova Camii'nin içi.

Zaman geçmiş, nöbet değişimi olmuş… Devleti Âliye'de yönetim çarkının başına bu kez Abdülmecit geçmiş. Eskilerin deyişiyle "cülûs etmiş"… Rumeli'yi ataları gibi Zâtı Şâhaneleri de unutmamış. Hizmetleri nedeniyle Köstence'den yarım saat kadar uzaklıktaki bir köye onun adı verilmiş, "Mecidiye" denmiş. Köyü o mu kurmuş, yoksa hizmetleri nedeniyle mi bu ad verilmiş bilmiyoruz. Ne fark eder ki… O yerleşim yeri veya o belde Mecidiye adıyla "şenlenmiş ya" biz ona bakalım.

Bir de mabet yapılmış bu yerleşim yerine ve adına Mecidiye Camii denmiş. Osmanlının son döneminde, Sultan II. Mahmut, Sultan Abdülaziz ve Sultan Abdülmecit üçlüsü Romanya'daki vatan topraklarına mühür vuran padişahlar… İkinci Abdülhamit'ten de bazı izler var. Köstence'deki Kral Camii'ne Adakale Camii'nden getirilen dünyanın en büyük halısı onun hediyesi… Mahmut, Aziz, Mecit ve Hamîd… Sanmayınız ki gönül sultanlarının "ihya" ruhu öldü… Yaşıyor ve yaşamaya devam edecek.

Hırzova Camisi'nin kitabesini merak ediyorum, ne yazıyor diye… Destek almam gerekiyordu ve ben de öyle yaptım. Çeviri yazının ortaya çıkmasıyla birlikte, 200 yıl öncesinden gelen bir meltem rüzgârının Hüdâbendgâr esintisiyle mest olmuş durumdayım.

Zehî, sad bârekallah câmîi gülhâ-î rağnâ kim
Sâhiden, ne büyük mutluluk. Allah yüzlerce kez mübarek etsin,
Gül kokulu bu güzel camiyi ki…

Ânın her bir ser gülünü nev bir goncadır güyâ
Onun sahnında secde eden her bir gül, yeni bir gonca gibidir…

N'ola bu mâbed-i pâkize böyle dilküşâ olsa
Ne olur, bu temiz mabet böyle hep gönüllere ferahlık versin.

Ki oldu, tab-ı bânisi ki, mümtâz ve müstesnâ
Sayesinde yapıldı ki, bânisi bir şahsı mümtâz ve şahsı müstesnâ

Sezâ, anda olan her ibâdet müstecâp olsa
Lâyıkdır, onda yapılan her ibadet kabule

Ki Mahmud Hân-ı Sânî, Şâh-ı Gâzî eyledi ihyâ
Ki, Gâzî Şah İkinci Mahmud, perişan iken, ona yeniden hayat verdi

Zehî bu cami, tâk-ı bülendi, resmi zibâ kim
Bu cami öyle müzeyyen ve öyle güzel ki, sahiden yüce bir tâk…

Sütunun dikmiş üstadı, serbend kıla Hakk'a
Sütununu dikmiş ustası, başı bağlı olsun diye Hakk'a

Muallâ sakfı ve dilcû nüvâsı benzer resmi gerdûne
Yüksek ve süslü olan tavanı sanki gökyüzünü resmeder

Ki, her kandili şevk-i nücûma eyler istiğnâ
Her kandili şevkle yanar, tenezzül mü eder yıldızların şavkına

Kad kâmet ile mahfilde rûzi şeb müezzinler
Gündüz gece müezzinler mahfil'de kad kâmet iledir

Usûlü sûfiyânla pençgâhı etmede icra
Sûfi tarzıyla beş vakit namazı etmede icra

Anın revzenleri mânendi mirat-ı mücellâdır
Pencereleri, benzeri olmayan yüksek ışık aynalarıdır

Ki her dem abd'e revâ, saadet gösterir zîrâ
Her zaman ibadete açıktır, saadet verir zîrâ

Hüdâ ol zâtı zîşânı dahî şehzâde gânıyla
Tanrı o güzel insanı ve dahi şehzadelerini…

Nice dehri ömürden kalanla cihanda eyleye ibkâ
Âhir, ömrü zamanında onu cihanda pâyidâr eyleye

İmamül Müslimin, hâmii dîn, fahrü selâtîndir
Müslümanların imâmı, dînin koruyucusu, sultanların övgüncü…

İlâhi kıl, binayı devletin günden güne â'lâ
İlahi, bu devletli binayı her geçen gün daha da yücelt

Dedi tarihini Kellânî ânın, sırrı vahdetle
Tarihini, "tevhid sırrıyla" Kellâni söyledi…

"Yapıldı heyyinle vâlâ, bu rûşeni câmi-i rânâ"
"Yapıldı hoşluk ve güzellikle, bu aydınlık, latîf câmi"

Harrerahû Muhammed, Elfakîr, Sene H. 1230
Yazan, Fakîr Muhammed, Sene M. 1852.

***

Böylesine güzel, böylesine anlamlı…

Hırzova Camii Kitabesi.

Şimdi Hırzova ismine geri dönelim… Yazının başlığından da anlaşılacağı gibi, Hırzova kelimesini muska kelimesiyle ilişkilendirmeye çalışıyorum… "Babamın muskası" dedim ama konu, tabî ki babamın muskası değil. Olsun… "Babamın muskası" vesile oldu… Çünkü Hırzova şifresini onun sayesinde çözdüm.

On beş günde bir Alpullu'ya gider annemi ziyaret ederim. Kurban Bayramı'ndan sonraki son gidişimde, annem elinde küçük silindirik bir nesne ile birlikte yanıma geldi. "Bak, bu babanın muskası" dedi. Şaşırmıştım… Annem devam etti, "Onu saklıyordum. Baban benden onu korumamı istemişti" dedi. Muska adı verilen nesne büyük ölçüde ilgimi çekmişti. "Allah, Allah" diyordum. "Nasıl oldu da şimdiye kadar onu hiç görmedim." Annem, "Eee, işte orada saklı duruyordu." dedi. "Baban askere giderken kocaannen köyün hocası Kadir

Efendi'ye gitmiş bir muska yazmasını rica etmiş. O da itiraz etmemiş, yazmış. Sonra muska yazdığı kâğıdı su geçirmesini önlemek üzere balmumu emdirilmiş Amerikan bezine sarmış ve kocaannene vermiş. İkinci Dünya Savaşı yıllarında baban onunla askere gitmiş. Muskayı yanından ayırmazmış."

Göç ettikten 40 yıl sonra babamla birlikte Romanya ziyaretine gittikleri yılda kocaannem Fatme Şencan.

Annemi merakla izliyordum. Sordum: "Boynunda mı taşıyormuş?" Annem "Hayır, bu muska boyunda taşımak üzere yapılmamış. Baban onu yastığının içine veya eşyalarının arasına koyarmış. Askerden döndükten sonra da korumaya devam etmiş. Evlendikten sonra bana verdi. Bunu iyi muhafaza et dedi." Araya girdim: "Peki ben onu niye hiç görmedim". Annem sakin bir sesle cevapladı. "Muskalar öyle ortalıkta tutulmaz. İşte şimdi görüyorsun. Baban bana vasiyet etti, ben de sana veriyorum. Bundan sonra sen muhafaza et. Ortalık yerde tutma ve kaybetme."

Babamın muskası veya hamâili.

Böylece ilginç bir aile mirasına sahip olmuştum. Annem zaman içinde yıpranan muska açılmasın diye onu selobant ile sarmış… İçindeki yazılar hâlâ okunabilir nitelikte midir, bilmiyorum. Açmak doğru olmaz. Böyle bir eylem "tarihî emanete" saygısızlık olur. Artık içinde ne var veya her ne yazılı ise… Nadırlı'daki Kadir Hoca sayılan bir kişi imiş. Herhalde hurûfâtçılık yapmamış, Kuran'dan ayetler yazmıştır. İçinde başka bir şey olacağını sanmam.

Böyle düşünürken, muskalar konusunda epey cahil olduğumu anladım. Biraz araştırma yapmam iyi olacaktı. Onlarca siteyi araştırdım. Çıkardığım sonuç şu. Rakamlardan, harflerden veya anlamsız şekillerden bir şeyler karalayıp muska yapmak ve ondan medet ummak haram. Fakat Kuran'ı Kerim'in ayetlerini

okuyup Allah'tan şifa ummak helal… Bunun yanında; Kuran ayetlerini yazıp muska haline getirmek ve bu muskayı boynunda, bavulunda, yastığında, eşyaların arasında taşımak veya o nesneden koruyuculuk beklemek sıkıntılı… Bu durum yeni bir kamyon veya minibüs alan kişinin dikiz aynasına küçük "ayetül kürsü" aşrı şerifini asmasına benziyor. Allah kazadan belâdan korusun diye… Adam dikkat etmiyor kaza yapıyor, "küt" diye önündeki duvara çarpıyor. Böyle bir durumda, Allah'ın inzal ettiği "Ayetül Kürsü" etkisini göstermemiş mi sayılacak?

Babam (Allah rahmet eylesin), arka planda annem yolun kenarında otobüs bekliyorlar.

Sıkıntı… Sıkıntı içinde sıkıntı…

Toplum olarak geçmişte, içinde "anlamsız harf ve şekillerin" değil de, "Kuran ayetlerinin" yazılı olduğu çok sayıda muskamız olmuş. Kim bilir, belki hâlâ da vardır. Sultan İkinci Abdülhamit'in muskası varmış. Eskiden askere giden erler için hep muska yazdırılırmış. Çanakkale Savaşı'nda Fransız gemisini batıran Seyyit Onbaşı'nın boynunda muskası var. (Her ne kadar bazı heykellerde bu muskayı görmezlikten gelmiş olsalar da). Kırkpınar pehlivanları muskalı... Küçük çocuklar için Allah nazardan saklasın diye muskalar yazdırılırmış. Muska geleneği ne zaman ve nasıl başladı kimse bilmiyor. Bu teâmül belirli yüzyıllarda zirve yapmış, şimdilerde ise sönüş ve bitiş aşamasında.

Muska kelimesi nereden geliyor diye merak ediyorum. Bizimkiler Arapça "nüsha" kelimesinden bozulmuş bir kelime olduğunu yazıyorlar, ama inandırıcı değil. Yabancı kaynaklarda Hint kökenli "musk" kelimesine işaret ediliyor. Meşhur seyyah İbni Batuta Çin İmparatoru'nun Hindistan Sultanı Muhammet Bin Tuğluk'a 1325 yılında diğer hediyelerin yanında güzel kokulu "musk" gönderdiğinden söz ediyor. Bize "misk" diye geçmiş. Musk, Himalya dağlarında yaşayan bir geyiğin iç salgı keseceğinden elde edilen keskin bir koku. Musk, cennet bahçelerinde yaşayan Hûrîlerin yapı elementlerinden biri aynı zamanda. Hurilerin diğer yapı elementleri safran, amber, kâfur ve karanfil… Musk, cennet kokusu demek…

Musk, ıtriyât anlamında ama aynı zamanda geyiğin o kokuyu içinde biriktirdiği, topladığı "kese" anlamına geliyor. Biz, bu "musk" kelimesini kısaca,

"güzel kokulu kese" olarak anlayabiliriz. Veya cennetin kokusunu sarmalayan, içinde barındıran… Pakistanlılar "muska" kelimesini "tereyağı" anlamında kullanırlarmış. Kelime bütün dünyaya Himeleya Dağları'ndan, yani Hindistan'dan yayılmış. İran'a, Arabistan'a, Türkiye'ye ve tüm Batı ülkelerine… Zaman içinde farklı söyleniş biçimleri elde etmiş, farklı anlamlara bürünmüş. Batıda "scrotum" yani, "torbacık" anlamında kullanmışlar. Kese anlamında husyeleri saran torbacığa "muşka" demişler. Kese; ister ikili, ister tekli olsun uşka veya koşa sözcükleriyle anılmış. Sanskrit dilinde muska "ısıtılmış tereyağı" anlamında… Ve bir şeyler anlaşılıyor artık… Isıtılarak yağlanmış bir kese… Sonraları tereyağı yerine balmumu da kullanılmış olabilir. Ama bu kese neden yapılmış, niçin ısıtılarak yağlanmış ve nasıl bir kese, bilmiyoruz. Çünkü sözcüğün bebeklik çağında kendisine henüz don biçilmemiş. Muska, aynı zamanda "gizli olan, görünmeyen" demek… Musk geyiği, "cennet kokusu" adı verilen o özel yağı vücudunun içinde gizli bir yerde, çok özel bir kesede üretiyor. Musk; yağlı, güzel kokulu ve çok değerli bir "şeyi" saklayan veya koruyan "kese" demek…

Ali Hoca ile Köstence'de tanışma çayı.

Günümüzdeki anlamında, bu keseye Pakistanlılar "taviz" adını veriyorlarmış. Türkler daha çok "muska" veya "hamâil" terimlerini kullanmışlar. Üçgen biçimli olanlarına muska, daha büyük olanlarına veya silindir biçimlilerine "hamâil" demişler. Öyle anlıyorum ki, annem ona muska dese de, bizimkisi hamâile benziyor. Veya "hamâil muskası" da diyebiliriz.

Hamâil, "omuzdan bele doğru çapraz olarak" asılırmış. Bu nedenle subayların kullandıkları "kılıç atkılığına" hamâil adı verilirmiş. İslam Ansiklopedine göre, Kuzey Afrika ülkelerinin insanları muskaya "hırz" derlermiş... Fakat öyle anlaşılıyor ki, bu kelime daha çok Osmanlı topraklarında kullanılmış. İnsanlar hırzı; nazardan korunmak, nefislerini muhafaza etmek için takarlarmış. Topluma benimsetilmiş "hırz ayetleri" diye bir kavram var. Kuran'ın değişik

surelerinden 90 civarında ayet "zırh" veya "korunma duası" olarak belirlenmiş. Bu ayetlerin sayısı tam bu kadar mı, yoksa daha mı az… Kimse bilmiyor.

İnternet hocası reçete veriyor: Hırz ayetleri günde iki defa hasta üzerine okunmalı ve üflenmeli. Kişi şifa buluncaya kadar kırk gün okumaya devam etmeli. Her seansın sonunda bir Fatiha okuyarak sevabını Peygamberimize, Bahaeddin Buharî, Ahmed Rifai ve İmamı Rabbanî hazretlerinin ruhlarına hediye etmeli. Kişi bu ayetleri ayrıca bir nüsha yazıp yanında taşırsa sihirden, büyüden, nazar değmesinden korunmuş olur. Her ne muradı var ise gerçekleşir.

Hırz; korunma veya sığınma anlamında… Kaynaklarda rastladığım bir bilgi ilgimi çekiyor. 1864 tarihli Tasviri Efkâr Gazetesi'ne ilan verilmiş, şöyle yazıyor: "Bazı hastalıklara karşı çok etkili, satılık muska…" Hükmü kalmamış bâtıl bir uygulama deyip geçmek istiyorsunuz, fakat kopamıyorsunuz. "Abdülvehhab El Seranî isminde bir kişinin yazdığı ve bazı ayetleri içeren hırzı şerîfin kolera ve vebanın da içinde bulunduğu birtakım hastalıklara iyi geldiği…"

Bir zamanlar Tuna Nehri kıyısında Hırzova kasabası.

Muska, tâviz ve hamâil derken sonunda "hırz" kelimesine takıldım. Takıldım, çünkü Hırz kelimesinin Hırzova sözcüğüyle bir bağlantısı olabilirdi. Hırz kelimesi beni Romanya'ya taşıdı. Hırz, eğer korunma, sığınılacak yer, melce anlamında ise bu kasabanın toprakları "korunan" veya "sığınılan" yer anlamına geliyor olabilirdi. Dikkatimi Osmanlıca sözlüklere yönelttim. Merak ediyordum, başka anlamları da var mıydı diye… Hırz sözcüğü için şu anlamlar veriliyordu:

"Zahire veya kuru gıdaları koymaya yarayan büyük ambar."

"Ticari eşyalar için rıhtımlarda yapılan büyük depolar."

"Mal ve eşya saklamak için yapılmış, içine izinsiz girilemeyen ev, dükkân, çadır veya depolar bulunan yer. Hırz binefsihi…"

Hırz kelimesinin anlamları ile tarihi Hırzova fotoğrafını yan yana getirince tatmin olmuştum. Artık bu kasabanın adının nereden geldiğini merak etmiyordum. Hırzova veya Harşova Osmanlının Hırz Bi-Nefsihi dediği yerdi ve zaman içinde Harşova olmuştu.

Şimdi gönül rahatlığıyla Hırz Bi-Nefsihi kasabasının alâmeti farîkası olan İkinci Mahmut Camii'ni daha ayrıntılı inceleyebilirim. Örneğin, kitabesini yazan o alçak gönüllü, o "hakîr" ve "fakîr" Muhammed'in şu gizemli sözünü:

Zehî sâdbârekallah...

Zehî… "Yaşasın" demek. Veya "Ne büyük bahtiyarlık"…

"Sâhi" veya "Sâhiden" de denebilir…

İranlılar "Zîhi" diyorlarmış ve aslı öyleymiş… Ne gam… Osmanlı eğer Zehî demiş ve öyle içselleştirmişse, el-Hâk doğrudur ve öyledir…

Sâd Bârekallah ifadesi, "Allah yüz kere mübarek etsin" demek. Ama niçin yüz kere… Niçin, bin kere değil veya milyon kere… Çünkü bu deyiş, klişe ifade… Böyle "kalıplaşmış", böyle "yerleşmiş". İnsanlar heyecanlandıkları, coşkuya kapıldıkları zaman karşısındaki kişilere öyle hitap ediyorlar:

"Aferin sana. Sad Bârekallah"…

Babamın muskası bir "hatıra", bir "emanet". Ona kutsallık atfetmiyorum, ondan bir beklenti içinde de değilim. Kültürel bir imge, kültürel bir miras... Ailemiz için sadece bir dönemin anısını yaşatıyor olması açısından önemli. Rahmetli dedemin saati, mürekkep hokkası veya telefgeleri mesabesinde. O, bana yaşadığımız ömrün ne kadar "kısa" olduğunu hatırlatıyor. Fakat İkinci Mahmut Camii öyle değil. Asıl banisi belli olmamasına karşın, kitabeye göre "ihya" ettirdiği için II. Mahmud'un adıyla anılıyor. Caminin tarihi muhtemelen çok daha eski. Kim bilir, gerçek banisi belki isimsiz bir kahraman, bir Çalapverdi veya bir Hüdâvendigâr…

"Hırzova" ve "İkinci Mahmut Camii" adlarını unutmamamız gerekiyor.

Sad Bârekallah Hırzova…

Sad Bârekallah İkinci Mahmut Camii…

Dirliğiniz kıyâmete kadar **dâim-ü bakî** olsun.

Tuna Nehri kıyısında Ulu camisiyle Hırzova kasabası.

Hırzova kasabası'nda Ulu cami'nin yerinde bu kez kilise...

Dük Peter Karpoş Haydutskite

1650-1689 yılları arasında yaşamış Makedonyalı bir haydut... Onlar "haydutskite" diyorlar, fakat Osmanlıya isyan edip Avusturyalı'larla işbirliği yapınca İmparator Leopold, "Dük" unvanını vermiş kendisine. "Sizin haydut dediğiniz adam, bizim Dük'ümüzdür" demiş… Artık çok iyi biliyoruz ki, bu uygulama Batılıların eski bir taktiği. Olaylara, "düşmanın muhalifi bizim kralımızdır" mantığı ile yaklaşıyorlar. Bir onlar unvan vermişler, bir de biz… Makedonyalı haydutskite'nin unvanları çok. Tarihte, sadece iyiler ve kötüler unutulmaz.

Benim için sıradan bir haydudun hikâyesini yazmak ne ölçüde anlamlı bilmiyorum. Fakat, gelecek nesillerin bazı olaylardan haberdâr olmaları gerek...

Unvanlarına bakalım: Haydut, Hayduk, Ayduk, Arambaş, Haramibaşı, Karpoş, Karpuz, Voynuk, Kont, General, Kumanova Çarı, Martaloz, Martalozbaşı, Kaya, Boulder, Strahil, Kumanova Kralı, Anti-Osmanlı Devrimcisi, Dağ Despotu, Karabela, Karabaş, Karpoş bî-Dîn, Lâîne, Kahr-u Tedmir-i Karpos, Sırp Sergerdesi, Notorius Hayduk, Baş Belası, Baleo et les Autres…

Fiziksel olarak güçlü ve kuvvetli biri imiş Karpoş. Bu yüzden güya "kaya gibi adam" anlamında Karpoş deniyormuş kendisine. *Etnisite adını verdiğimiz olgu, nalıncı keserini kendisine doğru çalıştırıyor*. Batılılar, bir karış veya baş büyüklüğündeki dere taşlarını "bulder" olarak adlandırırlarmış. Kim bilir, "bulvar" kelimesi de oradan geliyordur. Toplumumuz "bulder" demez, "moloz taş" deyip geçer. Eskiden, moloz taş döşenerek yapılırdı yollar... Sonra, çağ atladık. Yolları daha düzgün hale getirmek için parke taşlarını kullanmaya başladık. Neyse…

Asıl adı Peter imiş bu vatandaşın, ama unutulmuş… Adını kimse hatırlamıyor. Ben Peter olduğundan bile şüpheliyim. Petar veya Petre…

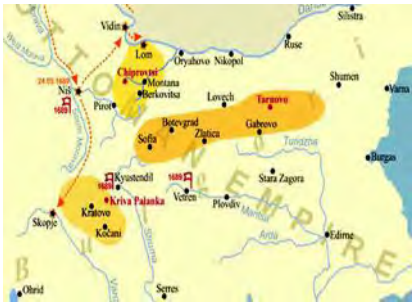

Karpoş heykeli.

Bu adı sadece İnternet kaynaklarında ve onu da mikroskopla ararsanız görürsünüz... Herkes ondan Karpoş diye söz ediyor. Günümüz Makedonya'sının milli kahramanlarından biri. 2014 yılında Üsküp'teki Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün hemen girişine bronzdan yapılmış at üstünde heykelini dikmişler. Kaidesiyle birlikte 8,5 metre yüksekliğinde… Beş yüz bin avroluk bu heykeli tam da aslına sadık bir şekilde yapmışlar. Yalın ayak, saç-baş dağınık… Bir yağma börek görmüş olmalı ki saldırıyor veya bir yağmanın arkasından hızla kaçıyor gibi… Öyle okuyor, öyle değerlendiriyorum...

Makedonlar bu adamı çok sevmişler, çok seviyorlar. Kurtuluş mücadelelerini başlatan önemli bir kişi olarak görüyorlar onu. Üsküp'te bir semte adını vermişler: Karpoş… Sonra yetmemiş, semt büyüyünce ikiye bölmüşler Karpoş-1 ve Karpoş-2 demişler. Arkasından Karpoş-3 gelmiş, Karpoş-4 olmuş. Böyle giderse Üsküb'ün adı çok gitmez, yakında Karpoş olarak değiştirilir.

Bu kadar önemsenmesinin nedeni Osmanlıya örgütlü ilk ayaklanmayı başlatan kişi olması… Çetnikleri, çeteleri veya banditleri etrafında toplayıp fırsat kollayarak devlete isyan etmiş. Uzun süre beklemiş, Osmanlının zayıf anını kollamış. Gerçekleştirdiği kısa süreli kalkışmaya *Karpoşovo Ayaklanması* deniyor.

Karpoşovo isyan bölgeleri.

İkinci Viyana Muhasarası sonrasında Habsburglar'la aramız iyi değil… Habsburglar, günümüzdeki Avusturyalılar... Aslında Avusturyalı ve Almanlar hep birlikte… Avusturya İmparatorluğu Viyana başarısızlığından umutlanarak Osmanlıya savaş açmış. 1684 yılında

"On Birinci Mâsum" adı verilen Papa, "Kutsal Birlik" adını verdiği çeşitli devletlerden oluşan bir ittifak oluşturmuş. Bu birliğe; Roma'daki Papa Devleti, Habsburglar'ın Kutsal Roma İmparatorluğu, Polonya, Litvanya, Venedik ve Rus çarlığı katılmışlar. Kutsal İttifak'ta dört devlet öne çıkıyor: Avusturya, Polonya, Venedik ve Rusya… *Mahşer Günü*'nün dört atlısı gibi… Hani var ya… Hristiyanlıkta kıyametin alameti olarak ortaya çıkacağına inanılan şu "mahşerin dört atlısı"…

Komitacılar, banditler veya eşkıyalar.

Veya Kostantinepolis'in "quadrigası"… Dört atın çektiği *Kadırga arabası.* Bizans veya Roma devletleri, savaş sahnesine tek çıkmıyorlar, safları her zaman dörtlüyorlar… İttifakın öncü ve asıl kuvveti, Kutsal Roma İmparatorluğunu temsil eden Avusturya veya Habsburglular...

Avusturyalılar adım adım Belgrad, Niş ve Vidin şehirlerini zapt ederek vatan topraklarının içine doğru ilerlemekte... Ve dört yıl sonra, 1688 tarihinde Belgrad şehri düşer, Avusturyalıların eline geçer.

Avusturyalılar bir taraftan cephede savaşırken, diğer taraftan Rumeli topraklarındaki Sırpları, Katolik Arnavutları ve Bulgarları küçük çeteler halinde örgütleyerek Osmanlıya isyan etmeleri için teşvik ederler. Osmanlı o zamanlar, Makedonya topraklarında yaşayan yerli halkı Makedon ulusu olarak değil, ana karakteri itibariyle, Sırp-Bulgar karışımı bir topluluk olarak görür. Makedonya topraklarında yaşayan Gayrı Müslimler grup gruptur: Sırplar, Katolik Arnavutlar, Bulgarlar, Ermeniler ve Yunanlılar...

Temsili olarak Karpoş.

Osmanlıya baş kaldıran Makedonyalı isyancılar kimlerden oluşuyordu? Büyük ölçüde Katolik Arnavutlardan, Sırplar ve Bulgar Komitacılarından… Bu yüzden Osmanlı Karpoş'tan söz ederken onu bazen Sırp Sergerdesi, bazen de Bulgar Komitacısı olarak görür.

Antik Makedon ulusunun küllerinden var olması ve bir ulus devlet olarak ortaya çıkması 1940'lı yıllardan sonraki gelişme. Kral Büyük İskender'den bu yana 2200 yıl gibi çok uzun bir zaman geçmiş. Sonra, her nasıl olmuşsa… Bir zamanlar tarihte Makedonya diye bir devletin var olduğu hatırlanmış. Veya hatırlanması gerekmiş… Yirmi birinci yüzyılda, Anadolu'da antik Hitit devletini yeniden canlandırmak gibi bir şey… "Olmaz, olmaz" demeyin, oluyor…

Kutsal İttifak devletleri tarafından kışkırtılan komitacılar, kendilerini daha emniyette hissettikleri için dağlık alanlara ve ulaşılması zor olan şehirlere çekilip buralarda örgütlenmeye çalışıyorlar. Osmanlı, vahametin farkındadır. 21 Haziran 1689'da Kırım Hânı Selim Giray'a haber gönderilir, yardım etmesi talep edilir. Doğru mudur bilmiyoruz, kendisine 75 bin altın gönderildiği rivayet ediliyor. Bunun üzerine Selim Giray kuvvetleriyle birlikte 12 Kasım 1689'da Osmanlı askerlerinin toplanma merkezi olan Sofya'ya gelir. Osmanlı orduları ve Giray Han Avusturyalıların yayılmasını önlemeye yönelik olarak savaş hazırlıkları yapmaya başlarlar.

Kahramanımız Karpoş, gençliğinde bir maden işçisidir. Kratova şehrindeki altın ve gümüş madenlerinde çalışırken kendisine verilen ücreti az bulur, bir grup arkadaşıyla birlikte işi terk ederek dağlara çıkar ve eşkıya olur. Onlar, "gerilla" sözcüğünü kullanıyorlar… Biz bu kişilere "komitacı" diyoruz. Yani küçük gruplar halinde soygunlar yapan, köyleri basan, insanları öldüren kişiler. Çete örgütlenmesi yapıyorlar. Her bir çetede 20-30 kişi var. Vur-kaç taktiği ile insanları yıldırıyor, canlarından bezdiriyorlar. İnsanlar büyük ölçüde korkmuş... Kimse yalnız başına seyahat yapamıyor.

Kumanova Kasabası.

Can-mal emniyeti kalmamış. Batılıların "haydut" yerine "gerilla" terimini tercih etmelerinin nedeni tarih boyunca isyancıları hep "gerilla" olarak tanımlamış olmaları. Fakat ne yapsalar boş, bu sözcük oturmuyor. Karpoş'un anlı ve şanlı bir lakabı var… Haydutskite…

Bir rivayete göre Kumanova'nın Voynik köyünde doğan Karpoş eşkıyasına sonradan dramatik hikâyeler uydurulur. Bir gün çalıştığı maden ocağından köyüne giderken yolda önünü kesen Türkler tarafından soyulmuş da... İki çocuğu varmış da… İşsiz kalmış da… Eflak bölgesine iş aramaya mı gidiyormuş… Miş, mış… Tarihsel bir hikâye yazıyorsanız, boşlukları acıklı hikâyelerle doldurursunuz. Rivayetlerin tümü bu türden.

Makedonya'da iki Karpoş var. Karıştırılmaması gerekiyor. Birincisi Haydutskite Karpoş, ikincisi Hristiyan Todorovski Karpoš. Todorovski, bir Komünist partizyeni… 1940'lı yıllarda yaşamış. Onun İkinci Dünya Savaşı sırasında etkin bir kişi olduğunu görüyoruz. Atası, Haydutski Karpoş'tan da etkilenmiş olabilir. Makedonların gözünde "Karpoş" kelimesi hem Haydutski'dir, hem Todorovski… İkisine de bağlılık ve saygı gösterirler. İkisini de önemserler.

Osmanlının son zamanlarında Üsküp Belediye başkanlığı yapan Asım Bey, Peter Karpoş'tan söz edildiği zaman Karpuz diye anarmış kendisini. Sadece o değil, birçok Osmanlı kaynaklarında Karpoz veya Karpuz diye yazılırmış adı. Üsküp'te tanıştığım Türk kökenli eski Kültür Bakanı Güner Bey de onun Türkler tarafından Karpuz diye anıldığını söylemişti. İlginç… İnsanlarımızda, "karpuz kafa" diye bir tabir vardır ama "karpuz" kelimesi tek başına lakap olarak kullanılmaz. İnternet'te şöyle bir bilgi var: "Makedonlar geniş ve kırmızı suratlı kişilere Karpoş diye isim takarlar." Bir Makedon sitesi ise, "Türkler şişman ve kavun renkli yüze sahip kişileri Karpoş diye anarlar" diyerek bize atıfta bulunuyor. Kuşkusuz, merak ediyoruz, "Niçin kendisine bu lakap verilmiştir" diye... Ona Karpoş veya Karpuz lakabının verilme nedenini hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. O yüzden herhangi bir yakıştırma yapmayacağım, çünkü elimizde kanıt yok.

Çıkmaz sokakta oyalanmaktansa kelimenin etimolojik kökenini araştırayım daha iyi…

Karpuz, suyu bol olan bir meyve… Kelime bize Farsçadan geçmiş. Farsçası Harpuze… Muhtemelen Farisiler de Hintlilerden aldılar. Hintçesi kirbâs imiş. Türkçedeki "kırba" kelimesini hatırlayalım. Şimdiki Yunan başbakanının adı Çipras… Kirpâs, Çirpas, Kırbaş… Bunlar farklı kelimeler değil. Yunan başbakanı da bir Karpoş veya Karpuz… Artık hangisini yakıştırıyorsanız… Kelimenin etimolojisi konusunda edindiğim ilk izlenim sözcüğün "elastik" olması. Çok oynak ve esnek… Nereye çekerseniz oraya gidiyor, "yerimden kımıldamam" demiyor. Harf düşürüyor, harf alıyor, sürekli esniyor. Yunanlılar bu kelimeyi Perslerden almışlar ve meyve anlamında kullanmışlar. Çocuklarına isim olarak vermişler. Örneğin Yunan tanrısı Zefiros'un oğlunun adı Karpos… Bal-kanlarda meyve isimlerinin insanlara ad olarak verilmesi yadırganmaz. Kişilere Limon, Elma gibi adlar verilebiliyorsa Karpuz adı niçin verilmesin…

Haydut Karpoş'a geri dönelim.

Avusturya ordusu Osmanlı topraklarını işgal ederek ağır adımlarla Balkanlara doğru inmektedir. Çeteler dağlık ve ormanlık arazilere saklandıklarından bir türlü yakalanamaz. Halk çaresiz, yetkililer acz içindedirler. Sultan İkinci Süleyman'a teklif götürürler.

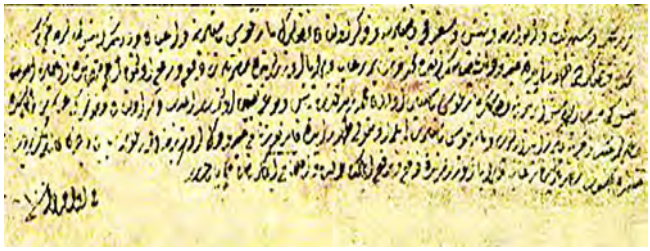
Martoloz.

"Efendim, eşkıya dağ başını tutmuş, ormanlarda saklanıyor. Böyle kritik zamanlarda bunları dağdan ovaya indirmenin tek çaresi vardır. Bir genel af ilan etseniz ve eşkıyaları martaloz olarak devlette istihdam edeceğinizi söyleseniz de bunları böylece kontrol altında bulundursak. Eğer düzenli maaş alacaklarını öğrenirlerse isyan etmekten vazgeçerler, şehirde aileleri birlikte yaşarlar ve kasaba halkı da böylece rahat eder." Sultan kuşkuludur. "Acaba…" der… Fakat vezirleri sultanın üzerine giderler. "Efendimiz hiç merak etmesinler, biz onları yine tarassut altında bulundurmaya devam edeceğiz." Zevat-ı kirâmın başka seçeneği yoktur. Sultan Süleyman birkaç gün düşünür gibi yapar ve teklifi kabul eder.

Rumeli'ye duyurucular, tellallar gönderilir. Yer gök, davul zurnalar eşliğinde tellalın çığırışıyla inler. "Ey, Ahâli! Duyduk, duymadık demeyiniz. Padişah efendimiz genel af ilan etti. Kim gelir, Sultanımıza biat ederse affedilecek ve kendisine martalozluk görevi verilecektir. Bundan böyle kendisi ve ailesi güvence altında olacaktır."

Haydut Karpoş; haberi tez elden alır, fakat hemen kanmaz. Arkadaşlarına "Bir süre gelişmeleri izleyelim" diye talimat verir. Günler geçtikçe gevşeme olur. Kenardan köşeden, dağ tepelerinde yaşamaktan bitap düşen çete üyeleri birer ikişer ovaya inmeye ve mutasarrıflara teslim olmaya başlarlar.

Kendilerine hemen üst baş verilir, martaloz olarak görevlendirilirler. İlk aylıklarını da peşin alırlar... Gerilim azalmaya, insanlar rahatlamaya başlamıştır. Giderek, teslim olan eşkıyanın sayısı çoğalır.

Karpoş'un Martolozbaşı olarak atanma tezkeresi.

Karpoş arkadaşlarına, "Biz de teslim olalım. Benim işaretimi bekleyin. En küçük bir olumsuz gelişme karşısında hemen emrimde olacaksınız" der. Yirmi arkadaşıyla birlikte ovaya, Üsküp şehrine iner ve zabıtaya teslim olur.

Karpoş, çete gruplarının başıdır. Onu düz martoloz yapmak şanına uygun düşmez. Eskiden olduğu gibi onu yine arkadaşlarının başkanı yaparlar ve kendisine daha yüksek bir ücret öderler. Şimdiki unvanı Martoloz Başıdır. Bir rivayete göre Köstendil, Sirişnik ve Radoviş bölgelerinin sorumluluğu kendisine verilir. Silahtar Fındıklı Mehmet Ağa'ya göre, önceleri Bulgaristan'daki Dospat bölgesinin voynuk'u iken daha sonraları Sofya, Veles, Doyran, Köstendil ve Nevrokop şehirlerinin emniyetinden sorumlu tutulur. Şöyle anlayabiliriz… Edirne, Kırklareli ve Tekirdağ illerinin emniyet amiri… Geniş bir bölgenin emniyetine artık o bakacaktır. Ha, Martolozbaşı; ha Emniyet Amiri… İlk aylarda işler iyi gider. Süslü elbisesi vardır ve iyi bir maaşı... Fakat ay sonunu

beklemek zorundadır. Uzun zaman geçmemiştir ki Martalozbaşı Karpoş memurluk görevine alışamayacağını anlar. Memur gibi hareket etmek ve şehrin emniyet durumu hakkında sürekli raporlar vermek... Canı sıkılır... Bu iş hiç hoşuna gitmemiştir…

Ay sonlarına doğru cebindeki para suyunu çekmekte, eskisi gibi rahat hareket edememektedir. Martaloz Başı Karpoş'un kadim alışkanlığı depreşir. "Bu ne yaa..." der. "Üç kuruş maaşla mı geçineceğiz…" Ufaktan, ufağa esnafa yüklenmeye başlar. "Akşam bizim eve bir kuzu gönder…" "Sana vergi getiriyorum, bana her ay elli akçe bağışlayacaksın." "Bu kadar parayı ne yapıyorsun. Bizi de gör…".

Bu mihvalde söylemler ve gelişmeler. Ben orada değildim tabî, ama hayal edebiliyorsunuz. Belki çok daha fazlası… Tevatür dediğiniz nedir ki… Biraz duyum, biraz hayal gücü… "Objektif" etiketiyle piyasaya sürülen, fakat çoğu şüpheli olan kimi bilgilere değer veren kişiler bir tarih kitabından diğerine dirsek çürütmeye devam edebilirler… Ben tarih kitabı yazmıyorum, duygu inşa etmenin peşindeyim.

Palanka adı verilen ağaç kaleler.

Konumuza dönelim.

Esnaf, martalozların ve Martaloz Başı Karpoş'un yaptıklarını zâbitâna haber verir, şikâyette bulunur. Bunun üzerine Karpoş Üsküp'teki Konak'a çağrılır ve uyarılır. "Arkadaş, yapma… Ayıp oluyor. Bak sana maaş bağladık. Hem sen, diğerlerinden daha çok alıyorsun. Bu iş, devlet işidir. Sen Devlet-i Âliye'nin bir mensubusun. İnsanlarımızı üzmeyelim." denir. Karpoş inkâr eder. "Kim o şikâyet eden... Hepsi yalan… Bunlar, beni çekemeyenler. Martaloza düşmanlık besleyen kişiler… Onları yakalarsam ben ne yapacağımı bilirim" der, kızgınlık gösterir, küfürler eder.

Eğri Dere şehri.

Tarihte Eğri Dere.

Aradan bir süre geçer. Ortalık biraz sakinleşir… İçerisi tam yatışmışken kuzeyden kötü haberler gelmeye başlar. Avusturya ordusu ilerlemeye devam etmektedir. Karpoş'un kulakları kirişte, gelişmeleri takip eder. Beklediği ve aradığı şey Osmanlı'nın yüzünü dışa çevirmesi, kendisini ihmâl etmesidir. Arkadaşlarına haber gönderir. Esnafın ve reaya'nın üzerine daha fazla gitmeye ve güpegündüz şehir içinde eşkıyalık yapmaya başlarlar. Feryâd-ü figân artmış, insanların ağızlarından emdikleri süt burunlarından gelmeye başlamıştır. Bunun üzerine Üsküp komutanı Mahmut Paşa süvari bölüğüne emir verir, "Gidin… Derdest edip getirin" der. Martalozbaşı Karpoş, süvari bölüğünün yola koyulduğunu haber alır. Aceleyle toparlanarak 40 arkadaşını yanına alır tekrar dağa çıkar.

Haydutski vakit kaybetmez; Köstendil, Kratova ve Eğri Palanka civarındaki kasaba ve köylere haberciler gönderir. İnsanlara, "isyanın başladığını silahlanarak kendilerine katılmalarını" ister. Avusturyalıların bölgeye girmesinden ve Karpoş'un isyanından umutlanan bir takım köylüler, demirci esnafı, kilise rahipleri ve bir kısım madenciler toprağa gömdükleri silahları çıkararak mermileri namlunun ucuna sürerler.

İsyan eden küçük gruplar köyden köye gezerek birleşirler, büyük gruplar haline gelirler. Nâralar atarak, marşlar söyleyerek Kriva Palanka'ya doğru yola koyulurlar. Kriva Palanka isyancıların toplanma merkezidir. Üç yüz kişi o şehirde, 500 kişi bu şehirde ve 1000 kişi Karpoş'un yanında… İsyan yaygınlaşmaya ve katılım artmaya başlamıştır. İsyancılar sürekli sayıları konuşmaktadırlar:

"Bin beş yüz kişi olduk…" "Ve şimdi iki bin…" Gerçek sayıyı kimse bilmiyor. Karpoş, çevresinde bağırıp çağırarak nümayişler yapan eşkıyaya kurtuluş ve gelecek vadeder. "Avusturyalılar geliyor, onlara katılacağız. Güzel günlerimiz olacak" der.

Mahmut Paşa'nın süvari bölüğü haydudu yakalamak için iki gün içinde Radoviş'e ulaşır. Fakat kendisini yakalayamaz. Kuş uçmuş, kuş kaçmış, kuşun memuriyet görevi artık sona ermiştir. Bundan böyle, Üsküp halkı Karpoş'a yeni bir lakap takar: Arambaş Karpoş…

Karpoş nankörlük etmiş, haramzâde olmuştur. Yediği ekmeğe hıyanet etmiştir. Harâmîlik yapmıştır. Artık hem Haydutski, hem de Haramîdir. Cürümleri katmerlenerek artmıştır. Üsküp halkı ve devlet yetkilileri bü-

yük öfke içindedirler. "İnsan değil bu" derler. "Biz hamiyet ettik, o anlamadı, yediği ekmeğe tükürdü, melun adam." diye konuşurlar.

Geriye gidelim, filmi biraz öne alalım...

Haziran 1688… Avusturyalılar Belgrad'a girerek şehri zapt ederler. Yüzden fazla minaresiyle müzeyyen "Beyaz Şehir" artık işgal altındadır.

O dönemin Doğu Slav topluluklarında kulaktan kulağa dolaşan bir menkıbe dikkat çeker: "*Bir gün gelecek, bir kahraman çıkacak… Hörgüçlü devesine binmiş, yanında diğer yabancı hayvanlarla birlikte gururla şehrimize girecek… Bizi barbar Türklerin hegemonyasından kurtarıp özgürlüğümüze kavuşturacak...*" Güya öyle olur, menkıbe gerçekleşir… Avusturya İmparatorluğunun subayı General Piccolomini bir deve üzerinde, yanında eşekler ve omuzunda papağan kuşlarıyla birlikte törenle şehre girer. Yerli Sırp halkına silahlarını alarak kendilerine katılmalarını söyler. "Masal, masal mastırır" derler ya… "Deveye bindirilen Piccolomini" söylencesi aslında Osmanlıya nazîredir. "*Develere ve eşeklere teslim ettiğimiz şehri, develer ve eşeklerle tekrar geri aldık*" denmek istenmektedir…

Yaklaşık bir yıl sonra, Niş şehri düşecektir.

Belgrat ve Niş şehirlerinden kaçıp canını kurtaran Müslüman halk zorunlu olarak hicret yollarına düşer. Biz yaşamadık ama dedelerimiz ve nenelerimizin muhaceret hikâyeleriyle büyüdük… Rahmetli nenem bir gün aklına gelir, duygulanıp anlatırdı, "muhâceret, garip gurebâlıktır" derdi… "Düzenin bozulur, bir dilim ekmeğe, bir tutam tuza, kandil yağına muhtaç olursun"…

Avusturyalılar güneye doğru ilerlerken tek bir hat boyunca inmiyorlar. Geniş bir cephede, bütün bölge şehirlerini ele geçirerek geliyorlar. İstiyorlar ki arkalarında zapt edilmemiş herhangi bir şehir, kasaba veya köy kalmasın. Vidin şehrine, Bender'e, Hotin'e, Özi'ye ve Adriyatik kıyılarına kadar tüm bölgeye küçük bölükler ve ordular gönderiyorlar. Tam bir silme, tam bir süpürge harekâtı... Çok kararlı bir şekilde geliyorlar, marşlar söyleyerek "Osmanlıların kökünü kazıyacağız" diye haykırıyorlar. Bir kasabaya 5000, öbürüne 8000 asker gönderiyorlar… Ve büyük şehirlere ise kuvvetlerini birleştirerek bütün güçleriyle yükleniyorlar…

Üsküplüler Belgrad ve Niş'in düşmesini endişeyle izlerler.

Şehre, öküz arabalarına doluşmuş binlerce aç ve bitkin insan gelmekte, ağır aksak Sofya yoluna doğru devam etmektedirler. Niş şehrinin düşmesinden bir ay geçmemiştir ki, "hicret" sırası bu kez Üsküp halkına gelir. Şehrin altıncı yüzyılda yapılmış olan Gradişte Kalesi yıkık olduğundan savunma kabiliyeti yoktur. Bu yüzden Osmanlı düşmanı şehir dışında karşılamaya karar verir.

Üsküp halkına haber verilir ve onlardan her ihtimale karşı şehri boşaltmaları istenir. İnsanlar üzgün ve çaresizdir. Hemen öküz veya at arabalarını koşarlar, zarurî eşyalarını yükleyip Sofya'ya doğru yola koyulurlar…

Peter Boğdanî.

Bağdat ve Niş'in zapt edilmesiyle ortaya çıkan hicret olgusunu ve Üsküp'ün 1689 hicretini kim görselleştirecek... Onların acıklı dramını kim yazacak… "*Derdimi ummana döktüm, âsumâna inledim*" demiş, unutmuşuz.

Arambaş Karpoş, Ağustos ayından itibaren adamları vasıtasıyla gelişmeleri günü gününe takip eder. Niş'in düşmesi, Üsküp'ün boşalması, Mahmut Paşa komutası altındaki Osmanlı ordusunun şehir dışında düşmanı karşılamak için hazırlık yapması…

Patrik Arsenye.

Avusturyalılar da hummalı bir faaliyet içindedir. Leopold-I, Kosova eyaletini ele geçirme görevini İtalyan asıllı bir asker olan General Piccolomini'ye vermiştir. Avusturya generali Kosova'yı ele geçirmek için cephane tedarik etmekte, askerlerini dinlendirmekte ve gıda stoku yapmaktadır. Ağustos ayının başından itibaren Avusturya ordusu Kosova topraklarına giriş yapar.

Önce Priştine daha sonra Prizren şehirleri zapt edilir. General Piccolomini, Priştine'de eski Üsküp Başpiskoposu Katolik Arnavut

Peter Boğdani ve Sırp Patriki Üçüncü Arsenye'nin etrafında toplanan 5000 isyancı haydut tarafından karşılanır. "Hurrâ" naraları altında şenlikler düzenlenir, din adamları ellerindeki haçlarla Piccolomini'yi kutsayarak onu "büyük kurtarıcı" olarak görürler. İsyancı Katolik Papaz Peter Boğdani'nin çevresinde 5000 mi, yoksa 8000 kişi mi vardı? Bilmiyoruz... Rakamlar üzerinde çok oynanıyor. Makedonlar bu rakamı azaltmaya, Hristiyan Arnavutlar yükseltmeye çalışıyorlar… Müslüman Arnavutlar ise daha düşük gösterme eğilimindeler. Her kesim kendi düşüncesine göre rakamlarla oynuyor. Beş veya sekiz bin kişi, ne fark eder ki…

General Enea Silvio Piccolomini.

Kaçanik Kalesi.

Piccolomini, kendisini karşılayan İpek şehrinin eski Patriki Arsenye'ye İmparator Leopold-I tarafından "Dük" unvanı verildiğini bildirir. Patrik ve Dük… Nitekim bir süre sonra, Haydut Karpoş'a da "Dük" unvanı verilecektir. İsyankâr liderlere Dük unvanının verilmesi bir tür motivasyon…

Hayret, Arnavut Başpiskopos Boğdani'ye böyle bir unvan verilmemiş. Unutulmuş mu? Yoksa gerek mi duyulmamış… Bana göre Avusturyalılar, Arnavutları pek tutmuyorlar. Doğrusu Arnavutlar da onları… Fakat aralarında bir çıkar ilişkisi var ve aynı zamanda din birliği…

General Piccolomini, Papaz Boğdani ve Patrik Arsenye üçlüsü Priştine'de bir araya gelip kutlama yaparlar. Kuzu çevirip tıkınırken bir taraftan da yerli halkı nasıl isyan ettiririz diye görüş alış verişinde bulunurlar. Piccolomini, eşkıyalara silah, yiyecek ve para yardımı vaadinde bulunur.

Çok geçmeden bu vadini yerine getirir, yardımların verilmesini sağlar. Böylece bölge liderleriyle anlaşma sağlanmış, destekler verilmiş ve

eşkıyanın güveni kazanılmış olur. General Piccolomini, ordusuna yeni katılan Peter Boğdani'nin 5000 adamını da yanına alarak Prizren'e doğru yola çıkar. Toplamda 15 bin kişi olmuşlardır. Kutsal İttifak'ın kutsal davası uğruna savaşmaya ahdetmiş fanatik bir güruh... Prizren'e girerken Papaz Boğdani'nin elinde Kutsal Haç bayrağı vardır. Askerler üzerlerine, büyük kırmızı haç işareti bulunan beyaz gömlekler giymişlerdir. Prizren'de yerli Hristiyan halk tarafından tantana ve şâşaa ile karşılanırlar. Avusturya ordusu, Katolik Arnavutlar ve Sırplar şehirde yaşayan çok sayıda Müslüman aileyi kılıçtan geçirirler. Az sayıda Müslüman dağlara kaçarak canlarını kurtarır. Tarihçi Tahir Efendi'nin bildirdiğine göre Prizren saldırısından sadece 60 aile hayatını kurtarabilmiştir.

Avusturya ordusu Prizren'de oyalanmaz, Kaçanik'e doğru ilerler. Yazdıklarına bakacak olursak Kaçanik'te kaleyi koruyan küçük bir Osmanlı birliği vardır. Onlar da 15 bin kişilik Avusturya ordusu karşısında direnemeyeceklerini anlayınca gece yarısı "ricat etmişlerdir". Kaynaklarda Kaçanik Kalesi'nde 150 asker bulunduğu söyleniyor, eğer doğruysa… Başka kaynaklarda ise "ricat" olmadığı, küçük çaplı bir çarpışma yaşandığı yazılı... Hatta bu çarpışmaya destek vermek üzere Karpoş'un adamlarından bazılarını Kaçanik'e yolladığı ve onların Avusturyalılarla birlikte savaşmalarını temin ettiği belirtiliyor...

Karanlık sayfalar bunlar. Verilen bilgiler güvenilir değil.

Piccolomini 24 Eylül'de Kaçanik Kalesi'ni zapt eder. Haydut Karpoş eğer bir kısım adamlarını göndermişse onlar da Kaçanik'te Avusturya ordusuna katılırlar. General Piccolomini zapt ettiği tüm şehirlerde olduğu gibi burada da şehir halkına davetiye çıkarır, onlardan kendi ordusuna katılmalarını ister. Kaçanik Kalesi, Avusturya ordusunun Üsküp'e saldırmak için hazırlık yaptığı son toplanma yeridir. Piccolomini'nin ordusu eğer 8000 kişi civarında ise, buna 5000 kişi ile Katolik Boğdani ve Arsenye'nin adamları, çevre köylerden gelen isyancılar ve Karpoş'un adamları da katılırlar. Neredeyse 15 bin kişi olmuşlardır… Avusturya ordusu derleme niteliğindeki bu *Kutsal İttifak* gücüyle Üsküp kapılarına dayanır.

Üsküp büyük bir merkezdir. Avusturyalılar "girmek kolay olmayabilir" diye düşünürler. Bu nedenle çevre kasabalarda yaşayan Bulgar vatandaşlarına haber gönderirler. Kendilerine katılmalarını, destek vermelerini

isterler. Avusturyalıların güneye indiklerini görüp isyan eden "kalkışmacılar" bu iş için biçilmiş kaftandır. Piccolomini bölgedeki komitacılarla irtibat kurar, onlardan kendi ordularına katılmalarını talep eder.

Makedonya'daki Müslüman halk ise, çeteleri "bandit" veya "çetnik" olarak adlandırmaktadır. Bunlar vur-kaç hırsızlarıdır. Günümüzde Amerikalıların kullandıkları "rayban bandit" ifadesi Balkan esintilidir ve onlar bu deyişi bölge haramilerinden devşirmişlerdir.

"Karpoş" kelimesi, ikide bir aklıma takılıyor.

Almancada benzeri bir kelime var: Karbatsche. Fakat bu kelime kırbaç ile ilişkilendiriliyor. Bizden almışlar. Koorbaş diye okunuyor. Karpoş ve Koorbaş kelimeleri… İki kelime birbirine benziyor fakat lişkililik yok... Almanlar onu "kırbaç" anlamında kullanıyorlarmış ama bildiğimiz türden değil… Bunlar üç dört metre uzunluğunda, ağaç saplı, deri şerit örgülü, özel "şıklatmaç"lar... Almanlar bugün bile, tâ 1700'lü yıllardan kalma *Koorbaş Karnavalını* kutlamaya devam ediyorlarmış. İlginç…

İmparator Leopold I.

Üsküp şehri, Kosova eyaletinin başkenti ve en büyük yerleşim yeri… Şehrin savunma görevi Mahmut Paşa'nın üzerindedir. Ne kadar askeri vardı bilmiyoruz. Halkın büyük kısmı şehri boşaltmış olduklarından Mahmut Paşa kaderiyle baş başadır. Askerlerinin sayısı belki 3000, belki 5000... Günümüzdeki Üsküp İlahiyat Fakültesi'nin bulunduğu bölgede Lepençe Nehri kıyısında küçük bir çarpışma olur. Osmanlı 100 şehit verir ve 200 kadar kişi de esir düşer. Mahmut Paşa daha fazla zayiat vermek istemez, dağlardaki ormanlık araziye çekilir. Makedonların yazdıkları doğruysa Mahmut Paşa o gece sessizce adamlarını yeniden organize eder, civar köylerden yedek kuvvet tedarik eder ve ertesi günü 5000 kişilik bir kuvvetle yeniden Üsküb'e geri döner. Piccolomini şaşırmıştır, fakat o da kendi oyununu oynar. Beraberinde getirdiği 10 topla şehri yoğun bir salvo atışına maruz bırakır. Yer yer yangınlar çıkar, şehir

yoğun bir duman altında kalmıştır. İkinci Bayezid'ın damadı Yahya Paşa'nın yaptırmış olduğu Ulu Cami'ye gülleler isabet eder ve geniş kubbe büyük bir gürültüyle çöker.

Bezistenin üç kubbesi darmadağın olur. Hamamlar, camiler ve kervansaraylar yangın yerine dönmüştür. Kızıl alevler bulutlara kadar yükselir. Gökyüzünü duman kaplamış, şehir harâbe haline gelmiştir.

Şehir yangını böyle bir şey olmalı.

Bu noktada, ben şu sorunun cevabını arıyorum. Beş bin kişilik birliğiyle Üsküp'e geri dönen Mahmut Paşa'ya ne olmuştur. "Kaçmış" diyenler olduğu gibi, hikâyenin bu bölümünü "pas" geçenler de vardır. Kısacası perdenin bu sahnesi "karanlıktır". Bazı kaynaklarda Osmanlı ordusunun güneydeki İştip ve Veles şehirlerine doğru çekildiği yazılıdır. Mahmut Paşa bu kez İştip şehrinde orduyu toparlamaya çalışır.

Piccolomini Üsküp'ün kapısına dayanmıştır ama hücuma geçmeden önce şehrin durumu hakkında bilgi sahibi olmak ister. "Albay Çaki" adlı bir adamını ortalığı kolaçan etmesi için şehre gönderir. Çaki, gizlice şehre girer, şaşkınlık içindedir. Kasaba tamamen boşalmıştır. İnsanlar top sesleri nedeniyle ürküp kaçmış olduklarından ortalıkta kimseler yoktur. Geri döner, Piccolomini'ye "şehrin boş ve işgal edilmeye müsait, dükkânların gıda ve diğer malzemelerle dolu olduğunu" söyler. Fakat önemli bir "detayı" atlamıştır. Şehrin sokaklarında "veba mikrobunun" kol gezdiğini… Ben "veba" hikâyesine inanmıyorum ama tevatür derecesine ulaştığı için, hadi kabul edelim. İnsanlar koro halinde "veba" şarkısı söylerlerken, sizin cılız "bu doğru değil" sözünüzü kim duyacak.

Piccolomini Ekim ayının son günlerinde ordusuyla birlikte Üsküp'e girer. Ürkek, tedirgin ve sessiz bir giriştir bu... Kendisini ne karşılayan vardır, ne de korkup kaçacak kimse… Askerler şehri yağmalarlar. Her taraf yanık kokusu içindedir. Binalar yıkık-dökük, yollar molozlarla

kaplıdır. Yürünecek halde değildir. Cennet bahçeleriyle kıyaslanan güzelim Üsküp, şiddetli bir deprem geçirmenin kâbusundan uyanmış gibidir. İşgalci Piccolomini, manzaranın dehşeti ve vahameti karşısında bunalmış, sevinememiştir bile. Oturur İmparator Leopold I'e mektup yazar ve şunları söyler: "*Üsküp Prag kadar büyük bir şehir. Kale duvarları yıkılmış ve su hendekleri yok. Bütünüyle terk edilmiş. İnsanlar değerli eşyalarını yanlarında götürmüşler. Fakat dükkanlar erzak ve malzeme açısından zengin… Sokaklarda yüzleri kireç kesilmiş, yoksul birkaç kişiden başka kimse yok. Gece boyunca alarm halinde olduk. Komutayı Albay Strasser'e verdim. Burada kalmam doğru olmayabilir. Dört beş gün içinde düşman orduları geri gelebilir. ….. İstemeyerek de olsa, şehri yakmaya karar verdim.*" Mektupta "nokta imleriyle" geçtiğim bölüm "şehrin niçin elde tutulmadığının, niçin yakılmasına karar verildiğinin gerekçeleri ile" süslenmiş. Tam bir fabrikasyon… Güya tarih yazıyorsunuz… Mektupta veba'dan hiç söz edilmiyor. Piccolomini fark etmemiş mi, yoksa yazmaya mı unutmuş.

Üsküp kimilerine göre 25-26 Ekim tarihlerinde iki gün; kimilerine göre ise 26-28 Ekim tarihlerinde üç gün baştanbaşa yandı. "Hayır, 31 Ekimde bir gün yandı" diyenler de var. "Yandı" kelimesi dikkatimi çekiyor.

Nasıl yanmış…

Kendi kendisine mi yanmış…

Kendi kendisine mi tutuşmuş…

Unutmayalım, Üsküp yanmadı yakıldı… Bu eylem için doğru kelime "kundaklama". Üsküp, resmen "kundaklandı"… Tutuşturuldu...

İki gün, üç gün yandı diyorlar ama şehir yangınları öyle iki gün, üç gün sürmez. Üç gün yandıysa, itfaiye teşkilatı mı var, bir hafta yanmıştır.

Ve yangının etkileri sanılandan çok daha büyük… Öyle bir yanmış ki 1912'ye kadar tam iki yüz yıl… İçin için ve derinden… Çünkü bir daha asla toparlayamamış kendisini… Sözüm ona, iki günlük yangının bedeli tam "iki yüz yıl"… Ve bu sürenin sonunda tüm bölgenin bütünüyle elden çıkması…

Ders alınması gerekiyor… İsyan alevi söndürülmüştür ama küllerin altında kalan nefret ateşi "için için" yanmaya devam edecektir. Tâ 1912 yılına kadar... "Kül oldu" zannettiğimiz o köz ve korların Balkan Savaşı

sırasında, isyan rüzgârlarıyla yeniden alev aldığını görürüz. Anlıyoruz ki, "kalkışma" alevini söndürmek anlık bir olay değil. Yüzyılları "izlemeye almak" gerekiyor. Tarihi olayları nasıl analiz edeceksiniz, "aldık, verdik ve sonunda unuttuk" sözcükleriyle mi…

Altmış bin kişiyi barındıran güzel Üsküp, yakma olayından sonra farelerin cirit attığı bir şehir olmuş. İki ay sonra tekrar ele geçirilince az sayıda insan geri dönüp şehri yeniden imar etmeye çalışmışlar ama bu çabalar fazla bir sonuç vermemiş… Üsküp, 1912'de elden çıkıncaya kadar, her halükarda bir *gariban şehir* olarak kalmış.

Piccolomini Üsküp'e girerken Arambaş Karpoş orada mıydı? Bilmiyoruz. Makedon kaynaklarına bakılırsa o da Avusturyalılarla beraberdi. Hatta Kaçanik desteği nedeniyle Üsküp'te bir avuç Hristiyan tarafından "hurrâ" naralarıyla karşılandı. Bu söylenceler "tevatür dolgusu"… Araştırmak, eğer bir yerlerde yazılı ise gerçeği ortaya çıkarmak gerekiyor.

Piccolomini, Üsküp'ü "veba hastalığı" nedeniyle mi yaktı yoksa öç almak için mi? Muhtemelen her ikisi için… Batılılar "veba hastalığını yok etmek için yaktı" diyorlar. Fakat Vodna Dağı'na çıkıp askerlerine mızıka çaldırmak da ne demek oluyor... Neron, Roma'yı yakmış ya… Bin altı yüz yıl sonra, torunu veya seed'i Üsküp'ü yakıyor. Askerleri dağlardan Hurraa naraları atıyorlar.

Yaradan'ın gücüne gider Üsküp'ün bu şekilde yakılması... Yaktın, yanacaksın ve yok olacaksın diye fısıldanır Piccolomini'nin kulağına… Üsküp'ün yakılmasından 10 gün bile geçmemiştir. Piccolomini Prizren'e çekilmiş, dinlenmektedir. Burada şiddetli bir hastalığa yakalanır ve aniden ölür. Kimileri, onun veba mikrobu kaptığını söylüyorlar. Belki öyledir, kesin bir kanıt yok. Güya veba mikrobu nedeniyle koltuğunun altında büyük bir çıban çıkmış da ondan ölmüş. "Veba" temasını, "çıban" illetiyle ilişkilendirirseniz "sahiciliği" arttırmış olursunuz. Neredeyse inanacağım…

Piccolomini öldükten sonra, Prizren'deki St. Levisja kilisesinin mezarlığına gömülür. St. Levisja kilisesinin onuncu yüzyılda yapıldığı, on üçüncü yüzyılda Katedral haline getirildiği ve 1455 yılında Fatih Sultan Mehmet tarafından camiye dönüştürüldüğü belirtiliyor. Piccolomini Prizren'i zapt edince camiyi tekrar kilise yapar ve ölünce bu kiliseye

defnedilir. Dini yapının kaderi ilginçtir. Sürekli kimlik değiştirir. Bir kilise, bir cami olur… Sonra tekrar kilise ve tekrar cami… Yapı günümüzde kullanıma ve ziyarete kapalıdır, koruma altına alınmıştır… Kosova hükümeti Müslümanlara ve Hristiyanlara kapatmıştır yapıyı; "ne yâre, ne de ağyare" diyerek… Piccolomini şimdi onların Bogorodica Ljeviška Kilisesi, bizim Fethiye Camii adını verdiğimiz yapının haziresinde sessizce yatmaktadır… Bir kesimin "hayır", diğerlerinin "lanet" duası yağmurlarının altında…

Piccolomini Üsküp'ü yaktı yerle bir, yeksân etti... Bunu biliyoruz, fakat hangi Piccolomini… Engelberto d'Ugo Piccolomini mi, Giovanni Norberto Piccolomini mi, Octavianus Piccolomini mi, yoksa Enea Silvio Piccolomini mi? Yazarlar daha çok sonuncusu üzerinde duruyorlar: Silvio Piccolomini... Bu ad, soyunda yer alan bir Papaya ait aynı zamanda... "Pius II" adlı Papa'ya doğumunda Silvio Piccolomini adı verilmiş… Yani Pius II'nin asıl adı… Bir tarafta *General Silvio Piccolomini*, diğer tarafta *Papa Silvio Piccolomini*

Anlıyoruz ki, Piccolomini papaların soyundan geliyor. Ataları Papa olan bu İtalyan soyluzadesi o zamanlar Roma İmparatorluğunu temsil eden Avusturyalılara genarallik hizmetinde bulunmuş.

Bakıyoruz da Piccolomini, soy soylamasından gönlünün ruh titreşimlerine kadar baştan ayağa Hristiyanlık güdüsüyle hareket eden bir kişi… Mohaç Savaşı'na katılmış... Bizimkiler o vakitler ona Pikilâmi diyorlarmış. Çünkü bu telaffuz biçimi kolay... Bundan böyle ben de, *Pikilâmi* diyeceğim, hata kısaltabilirim de... Nickname vererek, ona niçin *Piki* demeyeyim ki… Sen benim Bağdat'tan güzel şehrimi yak, ben sana *Piki* demeyeyim…

Şu şüpheli "veba" konusu… O "asil mikrop" niçin acaba sadece Piccolomini'ye yapışmış. Ordusundan asker veya haydut başka ölen kimse olmamış mı? Sonradan şehre dönen 4000 kişilik şehir halkından niçin kimse vebaya yakalanmamış? Mesela Karpoş? Veba ona niçin değmemiş… Şerbetli miymiş? Üsküp yangını, "veba" denen mikrobu "bıçak gibi kesip atmış mı"?

Kendileri söylüyor, kendileri inanıyorlar… Ben öyle görmüyorum... "Yakma" hadisesi, Kutsal Roma İmparatorluğu'na mensup "kutsal vatandaşların" doğuştan gelen bir özelliği… Yakma olgusu, genlerine işlemiş… Söylemleri; hep "Yakın, yıkın, yok edin"… Yakın, tarifsiz… Yakın hadsiz, hesapsız… Yakın, Kutsal Lig adına…

Piki, Dokuz Kasım'da Prizren'de öldüğünde Osmanlı askerleri boş durmuyorlardı. İştip'te Mahmut Paşa idaresinde toplanmışlar, ileri harekât için hazırlık yapıyorlardı. Sayıları 6000'e ulaşmıştı. Bu şehirde de önemli bir savaş olacak ve şehitler verilecekti. Bu kez, Piki'nin yerine geçen Holştayn İştip'i yıkacak ve şehri ateşe verecekti. Onlar sadece Üsküp'ü değil, İştip'i de yakmışlardı. Eğridere'yi ve Kaçanik'i yaktıkları gibi…

"Dokuz Kasım" tarihi bizim için önemli…

Osmanlı Üsküp'ün düşmesinden sonra kaygılıdır. Devletin başına geçecek güçlü bir sadrazam aranmaktadır. Yapılan istişareler sonucunda Sakız Adası muhafızı Fazıl Mustafa Paşa görev için uygun görülür. Dokuz Kasım 1689 tarihli bir hattı Hümayun ile Edirne'ye davet edilerek kendisine Sadr-ı Âzâmlık unvanı takdim edilir. Paşa göreve geldiğinde 52 yaşındadır. Padişah İkinci Süleyman, Köprülü Mehmet Paşa'nın oğlu Fazıl Ahmet Paşa'ya net bir hedef verir: "Niş ve Belgrad'ı geri al, Avusturya ordusunu Tuna'nın öbür yakasına sür"…

Piccolomini vebadan veya bir başka hastalıktan öldüğüne göre, asıl ilgi odağımız olan Karpoş'a geri dönelim.

Kaynaklarda Arambaş Karpoş'un Üsküp'ün yakılmasından bir iki ay öncesine kadar Martalozbaşı olarak görev yapmaya devam ettiği yazılı. Karpoş, Osmanlının en sıkıntılı zamanında isyan bayrağını çeker. Bu yaklaşım, "fırsatçılıktır". Piki'nin elde ettiği ganimete hissedar olma fırsatçılığı…

Fâzıl Mustafa Paşa.

Bir düşünün… Eylül ayına kadar Köstendil bölgesinin emniyet amiri iken Piki'nin Kosova'ya girdiğini duyunca isyan eden bir "kalkışmacı" oluyorsunuz…

"Tarih tekerrürden ibarettir" sözü boş değil… Hep tekrar ediyor…

Şimdi, filmi yine geri sarmam gerekiyor…

Piccolomini'nin Priştine şehrinde otağ kurduğu zamana geri dönelim. Hatırlayın, Avusturyalı General Boğdani ve Arsenye ile görüşerek yerel halkı örgütleme çalışmaları yapmıştı. Onların bu girişimlerine ilk cevap veren, ilk harekete geçen kişi Karpoş olur. Karpoş o sıralarda Martalozbaşı

olarak görev yapmakta, Radoviş-Köstendil arasında gezerek sözüm ona asayişin berkemâl olmasını sağlamaya çalışmaktadır. Mahşerin üç atlısı mesabesindeki Piki, Boğdani ve Arsenye üçlüsünden gelen işareti alınca zamanın geldiğine hükmeder. Artık "kalkışma" zamanıdır. İsyanı Bulgaristan sınırı üzerindeki Köstendil'de ilan eder, fakat eşkıyanın toplanma merkezi olarak Kriva Palanka şehrinin daha uygun olacağını düşünür.

Kilisenin önünde "izin berâtı" olan sütünce.

Kriva Palanka veya Osmanlının diliyle Eğridere şehri, kalesi olan bir yerleşim yeri. Savunmaya müsait ve korunaklı... Eğridere 1636 yılında Bayram Paşa tarafından askeri garnizon olarak kurulmuş iken, sonraları sivil vatandaşların da yaşadıkları küçük bir yerleşim yeri haline getirilmiş...

Bayram Paşa, ileri karakol ve gözetleme merkezi olarak düşünmüş Eğridere'yi... Tarihi kökleri olan Kale'nin günümüze sadece bir duvarı ulaşabilmiş... Giriş kapısının üstündeki Osmanlıca kitabe Üsküp Arkeoloji Müzesi'nde korunma altında… Birilerinin bu kitabeyi okuyup kültürümüze kazandırması ne iyi olurdu.

İsyan eden hayduda dönelim.

Arambaş Karpoş, güçlü kaleye sahip olduğu için isyanı Kriva Palanka şehrinden başlatmaya karar verir. İlk hedef, şehirdeki taş kaleyi ele geçirmek ve oradaki askerleri bertaraf etmektir. Çevre köylerden gelip kendisine katılan çok sayıda haydut ile birlikte bir tepenin üzerine kurulmuş olan taş kaleyi muhasara eder. Haydutlar güruhu, tüfek atışlarıyla kale içindeki Osmanlı askerlerine göz açtırmazlar.

Kaleleri ele geçirmenin değişik yöntemleri vardır. Bunlardan biri, yangın çıkarmak, insanları kaleyi teslim etmeye zorlamaktır. Karpoş ve adamları, bu konuda her türlü yönteme başvururlar ve istedikleri sonucu elde ederler. Osmanlı askerleri dayanamamıştır, kale düşer. Bütün savaşlarda olduğu gibi, yine şehitler, yine yaralılar vardır... Acı ve ıstırap feryatları

yükselir, gözyaşları sel olur akar… Haydutların bu kaleden altı top ve çok sayıda silah ele geçirdikleri belirtiliyor. Arambaş Karpoş için silah, "güçlenmek" demektir ve "cesaretin artması"…

Eğridere düşünce, harâmîler iki gruba ayrılırlar. Bir bölümü Üsküp'ün 35 km kuzeydoğusunda bulunan Kumanova şehrine yönelirken, diğerleri Kratova yolunu tutarlar.

Kriva Palanka ve Kratova şehirlerinden söz etmişken bu şehirlerin yakın çevresinde bulunan Osogova Manastırı'ndan söz etmezsek hikâyeyi eksik bırakmış oluruz.

Bu manastırın, diğerlerinden farkı yok, fakat onu özgün yapan bir özelliğe sahip. Manastırın giriş kapısının tam karşısındaki kalın taş duvarın üzerinde küçük bir sütünce var. Bu sütünce sanki Osmanlılara ait bir mezar taşı gibi… Fakat mezar taşı da değil... Tepeliğinde bir yumru var ve üzerinde silinmiş yazılar. Merak ediyorsunuz…

Bu taş ne ola ki, diye… Derken, hemen arkanızda bir papaz beliriyor. Sizin meraklı gözlerle taşı incelediğinizi görünce başlıyor anlatmaya. "Bu dikili taş, izin beratıdır. Osogova Manastırı'na dini faaliyetlerini serbestçe yapabilmesi için Osmanlı sultanı Fatih Muhammed Han'ın vermiş olduğu izin belgesi... Bu izin sayesinde devlet, isyanlarda bile Manastırımıza dokunmamış, bizi dini uygulamalarımızda serbest bırakmıştır."

İçinizden, "İşte aradığım kanıt bu" dersiniz… Hangi kâğıt, hangi ferman bu taş sütünceden daha değerlidir… Karpoş'u destekleyen Papazlar isyancı çeteleriyle işbirliği yapmalarına rağmen Osmanlı onları affeder. Kiliselerini yıkmaz… Muhammed Han'ın kendilerine haklarını teslim ettiği "berat taşı"nın anlamına saygı göstermeye devam eder.

Açınız İnterneti ve araştırınız… Bakalım kaç site bu olayı tam bir dürüstlükle dünyaya ilan etmiş, ihkâk-ı hak yapmıştır.

Karpoş'a dönelim.

Kuvvetlerini ikiye ayırmıştı. Kumanova'ya giden haydutlar korumasız olan küçük kasabayı kolayca ele geçirirler. İsyan öncesinde 600 haneden oluşan Kumanova halkı, Üsküp'lülerin Sofya'ya doğru hicret etmeleriyle birlikte, Üsküplülere katılmışlar ve şehri boşaltmışlardır. Karpoş, boş evlerde kalan eşyaları yağmalar, değerli gördüğü her şeyi adamlarıyla

paylaşır ve burayı merkez yapmaya karar verir. Kratova'ya giden diğer grup ise şehirde dirençle karşılaşır. Çünkü Kratova gümüş ve altın madenleri çıkarılan bir yerdir. Değerlidir… İnsanlar teslim olmak istemezler… Şehirde sokak savaşları cereyan eder. Tüfekler ve kılınçlar konuşur... Osmanlı askerleri sıkışmış, daralmışlardır. Geri çekilerek merkezdeki şehir hamamının içine sığınırlar. Fakat Karpoş'un adamları topla hamamın kubbesini havaya uçurarak içerideki tüm askerleri öldürürler.

Bu olaydan günümüze, sadece acı veren anısı kalır. Tarihi hamam yok edilmiş, yerine turistik bir hotel yapılmıştır. Lobinin girişinde küçük fıskiyeli bir havuzla karşılaşırsınız. Beyaz mermerden yapılmış, mütevazı bir havuz... Bize öyle anlatıldı, şimdiki fıskiye o zamanlar "hamam göbek taşının" bulunduğu yer imiş… Topa tutulduğunda kubbenin çöktüğü ve askerlerin şehit olduğu yer orasıymış...

Gözlerim fıskiyeye takıldı... Havuzun içinde küçük pirinç başlıklardan fışkıran su damlacıkları cam tavandan vuran güneş ışığının altında elmas kristalleri gibi gözüküyordu. O su şeritlerini şehit Osmanlı askerlerinin lahûtî ruh görünümleri gibi algıladım. Dakikalarca baktım… Sessiz, içli ve me'yûs…

Tarihî hamamın yerinde otel kompleksi.

İsyan hızla bölgedeki diğer kasabalara sıçrar. Zletova, Koçani, Kaçanik, Köstendil, Tetova ve Gostivar'da isyancı çeteler halkı kendilerine katılmaları için zorlamaya başlamıştır.

Üç yüz yıldır ilk kez, bu denli bir "kalkışma" girişimi ortaya çıkar. Fakat isyan, sanıldığı gibi çok da güçlü değildir. Onu bir saman alevine benzetiyorum. Beş dakika boyunca har har yanan… Ve sonra "puff" diye sönen…

İsyan ateşini kim yaktı? Bölgedeki o kurumuş saman öbeğini kim tutuşturdu… Osmanlı, ateşle oynayanları "melanet" olarak tanımlar… Yani, "Kutsal İttifak'ı" pişiren Papa devletini ve diğer Batı ülkelerini... Arambaş Karpoş'un başlattığı ayaklanma 50 gün bile sürmez. Avustur-

yalılar Üsküp'ü yaktıktan sonra geri çekilmişler, Karpoş'u kendi kaderine terk etmişlerdir. Kendi canlarının derdine düştüklerinden Karpoş ve adamlarını koruma işini, ona gönderdikleri "Kutsal Haç" bayrağına devretmişlerdir.

"Kutsal Lig" diyorlar ya… Görüldüğü gibi, o kadar da kutsal değil…

Avusturyalılar, Kutsal Roma İmparatorluğu, Almanlar veya Amerikalılar onlara destek verdiğiniz ölçüde sizi Kutsal Lig'in üyesi olarak görürler. Destek "istediğiniz" zaman "Lig" çöker… Bu nedenle Balkan milletleri hem Batıya muhtaçtırlar, Batıdan medet beklerler, hem de hiçbir zaman Batıya güvenmezler.

Karpoşlar, Boğdaniler ve Arsenyeler "Batılıları nasıl kullanabilir ve onlardan nasıl daha çok faydalanabiliriz" diye düşünürlerken Batılılar da "Karpoş, Boğdan ve Arsenye'yi nasıl trenimize takılmış ek vagon katarları haline getirebiliriz" diye, karmaşık çıkar hesapları yaparlar. Birlikte gözükseler bile kanları uyuşmaz, anlaşamazlar.

Arambaş Karpoş; Kriva Palanka, Kratova, Köstendil ve çevresinde gerçekleştirdiği isyanın arkasından kazandığı başarılar üzerine 14 Ekim 1689'da kendisini "Kumanova Kralı" ilan eder. Çünkü çevresindeki eşkıyalar kendisini büyük bir lider ve kurtarıcı olarak görmektedirler.

O vakitler Kumanova dediğiniz yer, altı yüz haneli bir nâhiye, bir belde. Bizim Alpullu kadar… Hadi birisine *Alpullu'nun Kralı* deyin bakalım… "Mahallenin kralı" oluyorsa "Bir beldenin kralı niçin olmasın"... İşte o mânâda…

Biz hafife alıyoruz ama o kendisini gerçekten kral zannediyor. Şehir krallarından biri… *Ayduk Karpoş*, atası Prilepe şehrinin kralı Marko'ya özenmiş olabilir.

Avusturya İmparatoru Leopold-I'e hemen haber uçurulur: "*Karpoş kendisini kral ilan etti. Ona Dük unvanı verirsek çok memnun olur, bize daha iyi hizmet eder. Böylece bölgeyi kontrol altına alırız*" denir... Leopold teklifi mâkul bulur. Eşkıyanın "kerameti kendinden menkul" "krallık" unvanını onaylar ve kendisine "Dük"

Krali Marko.

unvanını verir… Leopold-I'in amacı bir taşla iki kuş birden vurmaktır. Hem Osmanlıyı yenmek, hem de bölgede kendisine bağlı vassal şehir devletçikleri oluşturmak niyetindedir. Hani, bugünlerde, onlara "kanton devletler" diyoruz ya…

"Krallığının" onaylanması ve ayrıca onun faizi "Dük" unvanını almayla birlikte Karpoş'un havası artar, üç dört hafta ortalıkta Kumanova Kralı Dük unvanıyla gezer. Kumanova'yı çoktan kraliyet merkezi olarak ilan etmiştir.

Busby.

Avusturya İmparatoru Leopold-I kutsandığını göstermek üzere Karpoş'a haç, berat ve *outward sign* veya bir *sakrement* gönderir. Bu outward sign'ın ne olduğunu bilmiyoruz. Bizim kaynaklarımızda sadece "kalpak" ve "berattan" söz ediliyor. Batılı kaynaklarda ise *busby* kalpağına, berata, pelerine ve "kutsal haç" simgesine vurgu yapılıyor. Başka kaynaklarda, kutsal sakrement'in "bayrak" olduğu belirtilmiş. Bayrak, pelerin veya atkı… Ben bütün dikkatimi kalpağa yöneltiyorum... Kalpakta "tüy" varsa "ki var" her şey tamam demektir. Şeklen ve resmen, Karpoş denen eşkiyayı artık bir "aziz" olarak görebilirsiniz… Veya tanrının gönderdiği "kurtarıcı"… Günümüzde, insanlar Leopold-I ile dalga geçiyorlar: "Mademki şöhreti ayyuka çıkmış bir haydudu Dük ilan ettin, kalpak yerine kıymetli taşlarla süslü bir taç gönderseydin ya…" diyorlar. Haklı değiller mi? Fakat Lepold uyanık... Ne yaptığını biliyor, Karpoş'u ucuza kapatmış…

14-30 Ekim tarihleri arasında Karpoş'un kurtardığı şehirler Avusturya'nın prensliği olarak değerlendirilir. Acaba vassal devletçiği mi denmek isteniyor.

Sözüm Karpoş'a… Sen git, Avusturyalıların işbirlikçisi ol "bağımsızlık savaşı ver"… Osmanlıdan kurtul, sonra yine Avusturyalıların eline düş… "Aydutski" olarak ünlendiğin adın Balkan Denizi'nin dalgalı suları arasında bir görünsün, bir kaybolsun… Sonra aradan 300 yıl geçince, "yeni türedi bir devletin" ulusal bağımsızlık kahramanı ol… Eskiler, "Gün harmaaan... Sabır, sarmân ola" demişler... Görelim Mevlam neyler... Kim, kim olaa... Günler neye gebe…

Arambaş Karpoş; Köstendil, Eğridere, Kratova ve Kumanova şehirlerini ele geçirince asıl zorluğun bunları elde tutmak olduğunu fark eder. Osmanlının geri geleceğini düşünerek şehirleri tahkim etmeye karar verir. Kendisine, Kriva yakınında bulunan Reka Geçidi'ni kapatma önerisi getirilir. Bunun üzerine, büyük ağaç kütükleri üst üste yığdırarak engebeler yaptırır ve derin çukurlar kazdırır. Fakat Kriva Reka'da fazla tutunamayacağının kendisi de farkındadır. Bu yüzden gerçek anlamda bir savunma için Kumanova şehrinin daha uygun olacağını düşünür. Adamlarının bir bölümünü Kriva Palanka'da bırakarak eşkıyanın büyük kısmıyla Kumanova şehrine çekilir. Kasabanın merkezine ağaç kütükler kullanarak bölgeye özgü bir "palanka" yaptırır ve kalenin dört bir tarafına derin çukurlar kazdırır.

Osmanlı nerede… Ne yapıyor...

Devlet-i Âliye, Arambaş'ın üzerine Giray Han'ı gönderir. Giray, yola çıkışta Sofya'dan bazı Osmanlı birliklerini de yanına alır. Bu konuda net bir bilgi yok. Fakat asıl askeri güç, Mora komutanı Koca Halil Paşa'nın kendisine katılması olacaktır. Bir rivayete göre Halil Paşa Giray Han'a Üsküp'te katılmıştır. Başka bir rivayete göre ise ikisi birleşerek birlikte Karpoş'un üzerine yürümüşlerdir. Artık hangisi doğruysa... O yıllarda Tekirdağlı Bekri Mustafa Paşa "Sadaret" makamında bulunmakta ve Sadrazam olarak görev yapmaktadır. Bekri Mustafa Paşa Mora komutanı Halil Paşa'yı Macaristan eyaletinin Ordu Komutanı olarak atar ve hemen Üsküp'e doğru yola çıkmasını emreder. Fakat Giray Han ondan önce zaten yola çıkmıştır.

Giray Han; Padişah İkinci Süleyman ve Sofya'da toplanan savaş konseyinin buyruğu üzerine askerleriyle birlikte Köstendil'e ilerler. Önce Karpoş'un kalkışmayı ilan ettiği ilk şehir olan Köstendil alınır. Şehirde bir direnme olmaz. Giray Han, burada tabur komutanlarıyla toplantı yaparak bundan sonra ne yapacaklarına ilişkin harekât planı geliştirir. Her birinde on bin kişi bulunan üç mirza'sını üç farklı yöne gönderir. Bir mirzasını Crna Reka bölgesine; ikincisini Tikveş ve çevresine ve üçüncüsünü İştip, Veles ve Prilep şehirlerine doğru yola çıkarır. Birinci Tatar taburu, başında Giray Han olmak üzere Kriva Palanka kalesine yönelir. Karpoş'un Kriva Reka adı verilen vadide kurduğu sözde savunma hattı, hallaç pamuğu gibi atılır ve Kriva Palanka kalesine doğru ilerlenir.

Karpoş'un adamları Kriva Palanka kalesinde tutunamayacaklarını anlarlar, kaleyi ateşe verip kaçarlar… Karpoş'la birleşmek ve kendisine destek vermek için Kumanova'ya dönerler.

Giray Han, 24-28 Kasım tarihleri arasında Köstendil şehrini ve Kriva Palanka Kalesi'ni geri alır. Şimdi önünde, haydudun saklandığı ve savunma hazırlıkları yaptığı Kumanova kasabası vardır.

Karpoş, adamlarına büyük ağaç kütüklerinden inşa ettirdiği Kumanova Palankasına güvenmektedir, fakat ümitleri boşa çıkacaktır.

Giray Han vakit kaybetmez, asileri Kumanova'ya doğru kovalar ve kasabaya ulaşınca kaleyi muhasara altına alır. 2 Aralık 1689 tarihi itibariyle Kumanova'da şiddetli bir çarpışma olur. Asiler, top ateşi altına alınan kalede fazla dayanamazlar. Osmanlı askerleri açılan gediklerden kaleye girerek yakaladıkları asileri kılıçtan geçirmeye başlarlar veya çakmaklı tüfeklerini kullanarak eşkıyanın hakkından gelirler.

Arambaş Karpoş, yakınındaki birkaç has adamıyla birlikte yıkılan kalenin mutena bir odasında sıkıştırılır ve esir alınır. Gözleri kan çanağı gibidir, dehşet içindedir. Doğuştan kızıl olan yüzü morarmış, burnundan solumaktadır. İki tatar askeri kollarına girer, ayaklarını yerden keserek doğruca Giray Han'ın huzuruna çıkarırlar kendisini.

Giray Han, başını yan çevirir, tiksinerek bakarak kendisine. "*Bre melun… Bre Haramzâde… İnsanları soydun, soğana çevirdin. Yetmedi canlarına kastettin. Masum insanları diri diri yaktın. Ya şimdi sen, nasıl ölmeyi dilersin*" diye sorar.

Karpoş konuşmaz, delirmiş gibidir, kurtulmak için çırpınır. Giray, adamlarına emreder: "*Götürün. Hesabını Üsküp'te göreceğiz. İbret-i âlem için onu öyle bir sallandıracağız ki, yedi düvel asırlar boyu unutamayacak.*" Prensliği kendinden menkul Kral'ın Kumanova hâkimiyeti böylece sona erer. Tarih, 3 Aralık 1689… Demek ki, Üsküp'ün Piki kundaklamasından bir ay sonra Karpoş yakalanmış ve cezasını beklemeye başlamıştır.

Giray Han, Karpoş'un yakalanmasından sonra ağaçtan yapılmış olan Kumanova palankasını yerle bir eder. Sırada Üsküp vardır. Üsküp'ü, Kosova'yı, Nişi ve Belgrad'ı geri almak; düşmanı Tuna Nehri'nin ötesine püskürtmek için İkinci Süleyman'a söz vermiştir. Ordu, beraberinde Karpoş laîni de olmak üzere Üsküp'e doğru yola koyulur. Önlerinde 40

km'lik bir mesafe vardır. Tedbirli olarak, bir günlük yolculukla bu mesafeyi kat eder ve Üsküp'ün sınırlarına dayanır. 25 Ekim'de yakılan şehir 5 Aralık'ta, yani tam 40 gün sonra yeniden nefes almaya başlar.

Giray Han Üsküp'ü savaşsız mı geri aldı, yoksa savaşarak mı… Batılı kaynaklara göre savaşsız... Avusturya ordusu veba nedeniyle Kaçanik boğazına geri çekilmiş, şehirde bulunan Karpoş'un adamları sıvışıp ortadan kaybolmuşlardır. Öyle anlaşılıyor ki iki kesim arasında "büyük bir meydan savaşı" olmamıştır.

Amerikan Elçiliği binalarının arkasında Osmanlı Şehitliği.

Evet meydan savaşı olmamıştır, fakat güçlü bir direnmeyle karşılaşılır. Avusturyalılar ve işbirlikçi Haramzâdeler Üsküp girişinde Giray Han'a direnirler, iki taraf arasında önemli çarpışmalar olur.

Avusturya ordusunun önemli bir bölümü Üsküp'te kalmış, şehri savunmak için harp nizamı almıştır. Direnç bölgeleri; İsa Bey Su Kemerleri çevresinde yer alan Zlukocani, Bardovci ve Vizbegovo köyleri ile bu gün Amerikan elçiliğinin yer aldığı Vardar Nehri'nin sol tarafında bulunan Gradişte tepeleridir.

Amerikan Elçiliğine ait dev binaların inşa edildiği bu bölge aslında Gazi Giray askerlerinin savaşta şehit düştüğü yerlerdir. Osmanlının son zamanlarına kadar burası şehitlik olarak kullanılmıştır. Hatta tarihi mezarlığı gösteren bazı eski resimler günümüze kadar gelmiştir. Kimilerine göre burada 600 kadar tatar askerinin kabri vardır.

Öyle düşünüyorum... Gradişte tepesinde yer alan Modern Sanat Müzesi'nin hemen arkasından Ameriken Elçiliğinin dış kesimine kadar olan topraklar Tatar askerlerinin Üsküp şehitliğidir. Üsküp'ü geri almak için insanların canlarını verdikleri bu bölge yolun karşısındaki Topâne Mahallesi'nin içlerine kadar uzanmaktaydı. Şehitliğin ayırt edici alâmeti

"Altı Ayak Türbesi"dir. Şimdilerde "dini yatır" gibi takdim edilmesine karşın, bu türbenin tatar komutanı Yahşi Bey'e ait olması güçlü bir ihtimal... Günümüzde Üsküp türbeleri birer birer onarılıyor. Ve şimdi sıra Altı Ayak Türbesinde…

Gezip ararsanız, Tophane Mahallesi'nde şehitlere ait daha pek çok kabir yeri bulabilirsiniz. Aklıma gelmişken söyleyeyim... Ben Tophane Mahallesi'ni tarihteki konumuyla değerlendiriyorum, günümüzdeki daraltılmış sınırlarıyla değil.

Tatar komutan Yahşi Bey'in Altı Ayak Türbesi.

Giray Han, Üsküp'ün girişinde pozisyon alıp direnç gösteren Avusturyalıları ve Karpoş'un haydutlarını püskürtünce iki bölüğünü kovalamaları için peşlerine takar ve diğer bölükleri yanına alıp Üsküp'e girer. İlk işi şehitleri defnetmektir. Onları, göğüs göğse çarpıştıkları Vardar Nehri'nin sol tarafındaki Gradişte tepelerinin yamaçlarına defnederler.

Üsküp'te bulunduğum yıllarda, Çağdaş Sanat Müzesi'nin arakasında bu şehitlerin anısına taştan yapılmış küçük bir "abide" olduğunu görmüştüm. Hâlâ duruyor mudur, bilmiyorum. Çünkü Üsküp'te gizli bir korku nedeniyle Osmanlı tarihini hatırlatan her şey bilinçli olarak yok edilir.

Giray Han, şehitleri ebedî istirahatgâhına emanet edince düşmandan temizlenmiş olan şehre girer. Ordusuna emir verir, bütün camileri temizletir. Çarşının merkezinde bulunan Cuma Camii'ne geçer ve iki rekât *şükür namazı* kılar.

Sırada hanların, hamamların temizlenmesi; yıkılan su şebekelerinin onarım işleri vardır. Gerekli emirleri verir. Şehirden kaçamayan garip-gurebâyı bir araya toplar, onlara yiyecek yardımı yapar, gönüllerini alır.

Bu arada, Macaristan Serdârı olarak atanan Koca Halil Paşa da Üsküp'e vasıl olmuştur. Halil Paşa ve Selim Giray Han güçlerini birleştirirler, oturup görüşürler…

Üsküp'ün alınmasıyla Avusturyalılardan kurtarılan *Sancak-ı Şerif* özel bir ulakla Edirne'ye gönderilir. Üsküp'ün kurtarılması "mübarek sancağın kurtarılmasıdır" aynı zamanda... İki komutan bundan sonra Kaçanik, Priştine, Prizren ve Prilepe şehirlerine yönelik ileri harekât için hazırlık yaparlar.

Karpoş'un temsilî asılma resmi.

Fakat yola çıkmadan önce bir işleri daha vardır, Lâîne Arambaş Karpoş'un işini bitirmek...

Haramibaşı Karpoş'a ne oldu?

Günümüzde Karpoş'un akıbeti mitik hikâyelerle süslüdür. Hakkında çok şey anlatılır. İnsanlar işlediği suçların farkında olmalılar ki onun için, acı ve eza verici öldürülme hikâyeleri uydururlar.

Kimisi başının kesildiğini, ibret olması için köprüde sergilendiğini söylerken, başkaları başının kesildiğini vücudunun bir çuvala konup Vardar Nehri'ne atıldığı hikâyesini dile getirirler.

Bu arada Selim Giray Han tarafından göğsünden mızraklanarak öldürüldüğünü ve daha sonra kolları ve bacaklarının vücudundan koparılarak nehre atıldığını söyleyenler, köprünün üzerinde kazığa çakıldığını iddia edenler vardır.

İnsaflı gözükmeye çalışan bazıları ise, Karpoş'un bir şekilde öldürüldüğünü, fakat mızraklanma olayının canlı değil, ölü beden üzerinde gerçekleştiği tezini ileri sürerler. Osmanlı kaynaklarında ölüm hikâyesi basit ve sâdedir. "Köprünün yanında, bir ağaçta asılmıştır" denir. O kadar… Daha fazla bilgi yoktur. Osmanlının asıl hedefi Arambaş değil, Avusturya İmparatoru Leopold'dur. Bütün fitneler onun başının altından kaynaklanmaktadır. Osmanlının dikkati, sıradan bir haydut olan Karpoş'un değil, büyük şeytan Avusturya'nın üzerindedir.

Günümüzde Taşköprü'nün veya Fatih Sultan Mehmet Köprüsü'nün seyir sahanlığına bir tabela, onların deyişiyle *ploça* yerleştiren Makedonlar *Aramzade Aydutski*'nin anısını yaşatmaya devam ediyorlar. Bu tabelayı

ben Üsküp'ün mücessemleşmiş "acısı" olarak görüyorum. Tabelada, Müslümanlar ve Hristiyanlar bir ayna gibi sadece kendilerini görürler… Makedonlar açısından, *Karpoş'un Özgürlük Tabelasıdır* ama bana göре, *Üsküp'ün Piki tarafından yakılması ve Aramzade Karpoş'un hıyânet tabelasıdır* o.

"Karpoş burada infâz edilmiştir" tabelası.

Tabelanın yerleştirilme mekânı, Selim Giray Han'ın zaferiyle sonuçlanacak olan "Üçüncü Kosova Savaşı'na ait" işaret fişeğinin ilk ateşlendiği yerdir aynı zamanda…

Makedonlar İngilizce ve Makedonca dilinde hazırlanan tabelaya *Karpoş burada infaz edildi* anlamına gelen bir yazı yazmışlar... İnfaz "sonlandırma" veya "idam" manasına gelebilir. Elastik bir kelime… Ben infazdan "idam" anlamını çıkarıyorum, ama onlar "mızraklandı" biçimindeki anlamı tercih ediyorlar. Çünkü "mızraklama" sözcüğü, nefreti daha iyi körüklüyor.

Giray Han, Haydutski'nin işini bitirince Üsküp'te oyalanmaz. Zaten şehir harap haldedir. Yeni hedef, Piccolomini'nin çekildiği Kaçanik Palankası'dır. Avusturyalıların orada toplandıkları haberi alınınca vakit kaybetmeden Kaçanik Boğazına yönelinir.

Giray Han ve Koca Halil Paşa 2 Ocak 1690 tarihinde Kaçanik Kalesi önlerine gelirler.

Halil Paşa kaleyi kuşatırken, Giray Han tedbirli olarak geri çekilen Avusturya ordusunun üzerine yürür. İki ordu Kaçanik-Priştine arasındaki ovada karşı karşıya gelirler. Bu savaş Kaçanik şehrine yakın bir bölgede cereyan etmesi nedeniyle *Kaçanik Savaşı* olarak bilinir, ama bir başka yönüyle aynı zamanda "Üçüncü Kosova Savaşı"dır.

Koca Halil Paşa, Kaçanik Kalesi'ni almaya çalışırken Giray Han Avusturya ordusunun üzerine yürümüş ve onları Kaçanik Ovası'nda bozguna uğratmıştır.

Yahya Kemal bir şiirinde "üç harbin" diye bir ifade kullanır. Kast ettiği üçüncü harp 2 Ocak 1690 tarihinde gerçekleşen *Kaçanik Savaşı*'dır.

Selim Giray Han bu savaşta yüksek bir makama erişir. Bosnalı Sâbit yaşanan gelişmelerden çok etkilenir, kendisine "Selimnâme" isimli manzum ve mensur bir risale yazar.

Milli şairimiz Yahya Kemal'in dizeleri de muhteşemdir:

En kıymetli Kırım Hânı, Gâzi Selim Giray
Bir cenk eriydi at, pala, tuğ, kargı, ok ve yay
Lakin "Üçüncü Kosova" da küffara bastığı
Kalkan, kılıç ve tolgayı ta Arş'a astığı,
Bir nakledilse öğrenilir dâsitân nedir?
Bir bozgun ortasında yiğitlik ne, şan nedir?
Osmanlı sevgisiyle yetişmiş bu harb eri
Doldurdu Yıldırım Beyazıd'tan kalan yeri.

Birinci ve İkinci Murat'ın Kosova savaşlarından sonra Selim Giray Han'ın *Üçüncü Kosova Savaşı*'dır bu... Savaştan sonra Avusturyalılar Kosova'da tutunamayacaklarını anlamışlar, Kosova Ovası'nı terk ederek hızla Belgrad'a geri çekilmişlerdir. Şimdi, Giray Han ve Halil Paşa'nın yeni hedefleri Priştine, Prizren, İpek, Niş ve Belgrad şehirleridir. Önlerindeki üç ayda bütün şehirler birer birer geri alınır.

Velika Seoba. İsyân, hüsrân ve büyük kaçış....

Biz *Kaçanik Savaşı* diyoruz ama Batılı kaynaklarda bu harp, hep *Kosova Savaşı* olarak geçiyor. İçlerine dokunmuş. Sırp yazar, Kaçanik Savaşı'nı *"İsa'nın çarmıha gerilmesi gibi bir olay"* olarak değerlendiriyor... Savaşın arkasından gelen *Velike Seoba* göçünü İsa'nın gömülmesi ve 1912 yılında Sırp güçlerinin Kosova'yı yeniden zapt etmelerini ise *İsa'nın yeniden dirilişi* olarak… Onların bu

zihniyetiyle, İsa daha çok "çarmıha gerilir", "gömülür" veya "yeniden dirilir". Batılılar, cahil kitleleri bu tür İsâ hikâyeleriyle uyutma atraksiyonlarından hiç vazgeçmediler, vazgeçmeyecekler. Kaçanik Savaşı; Sırpların gözünde Birinci Kosova ve İkinci Kosova Savaşları kadar ciddi, o kadar vahim ve o kadar buruk…

Kaçanik, Sinan Paşa Camii.

Bir de bize sor… Sen, mimarî eserlerle süslenmiş güzelim Üsküp'ü yak, Vodna Dağı'na çıkıp askeri bandoya mızıka çaldır, camilerin kubbelerini havaya uçur, minareleri yık… Ve sonra, savaşı kaybedince "Büyük Göç" ağıtları yak.

Bilim adamları inceleme yapmışlar, öyle söylüyorlar: "Bu Büyük Göç veya Büyük Huruç" hikâyesi abartma. O vakitler ortalık oldukça karışık. Osmanlıya başkaldırmayan Hristiyanlar olduğu gibi, başkaldıran Müslümanlar da var. Arsenye'nin Kosovalı Sırp köylülere önderlik edip onları Müslümanların elinden kurtarması mitik bir hikâye…

Yani, hem azgını oynuyorsun, hem de mağduru…

Yok, efendim 30 bin kişi göç etmek zorunda kalmış da... Hayır efendim gerçek rakam yetmiş bin kişi imiş de… Aslında Kosova toprakları, Sırpların ana yurtları imiş de… Kosova, Sırpların Kutsal Nazâristan (Nacertanja) ülkesiymiş de… Geçiniz efendim, geçiniz…

Günümüzde Kaçanik küçük bir kasaba. Kalesi ve bakımsız kalmış camisiyle Sinan Paşa'yı hatırlatıyor bana. O camide bir öğle namazı kılmıştım. Caminin gözleri TİKA'da… Hasretle bekliyor… Elinden tutulmasını… Üçüncü Harb'in kahramanı Gazi Giray Han'ın ve canlarını feda eden şehitlerin güttükleri Îlâyı Kelimetullah anısının yaşatılmasını…

Avusturyalılar Kaçanik'te yenilip geri çekilince Sırplar titremeye ve korkmaya başlamışlar... Habsburglar'la işbirliği yaptıkları için cezalandırılacaklarının farkındalar. Avusturyalılar çok hızlı çekilmişlerdir. Önce Niş şehrini, daha sonra Belgrad'ı boşaltırlar. Ocak-Mart ayları arasında Osmanlı ordusu bütün bölgeye hâkim olur. Direnen isyancılara en şedit

bir şekilde hadleri bildirilir. Çünkü Osmanlı, kızgındır… Hâkimiyeti ve sükûneti sağlamak için ne gerekiyorsa hiç çekinmeden yerine getirir.

Kalkışmacı olan Sırp, Bulgar ve Arnavutlar bu topraklarda artık eskisi gibi rahat yaşayamayacaklarını anlamışlardır. Kuzeye göç etmeye karar verirler. Toplanarak bir araya gelirler, sonuçta ciddi bir göç kalabalığı oluşur.

Kaçanik Savaşı'nın üzerinden henüz bir ay geçmiştir ki, bu grup Tuna'nın kuzeyine doğru yola koyulur. Çünkü, Osmanlı onlara "Ya gidecek, ya uyacaksınız" demiştir. Onlar "Büyük Göç" diyorlar ya, bana göre bu "Büyük Kaçıştır". *Velika Seoba* olarak adlandırılan bu kaçış Kaçanik Savaşı'nın hemen arkasından, Şubat ayında gerçekleşir…

9 Kasım 1689 tarihine geri dönelim…

Piki ölünce Avusturyalılar onun yerine Holştayn isimli saldırgan bir subayı general olarak atarlar. Fakat Sırplar ve Arnavutlar çoktan Avusturyalılardan ümitlerini kesmişlerdir. Özellikle Arnavutlar Holştayn'ı sevmemişlerdir. Onun kendilerine saygısız davrandığını düşünürler. Hoştayn Arnavutların silahlarını toplamak istemiş, onları kızdırmıştır. Aralarında güvensizlik gelişir. Yerel Hristiyan halk vergilerinin azalmasını beklerken, umduklarını bulamamışlardır.

Biraz da etimoloji…

- Karpos sözcüğünün derin tarihsel kökleri olduğunu görüyoruz. MS 1200'lerde Bizanslılar zamanında İstanbul'da Aziz Karpos adında bir adam yaşamış. Mezarı Samatya'daki kilisenin içinde gömülü...

- Daha gerilerde, MS 250'li yıllarda dahi Karpos adının var olduğu görülüyor.

- Lidya'daki Phiatirea Kilisesi Piskoposu'nun adı Karpos imiş ve ondan "Kutsal şehit Karpos" diye söz ediliyormuş. Adamın adı, Phiatirea Karpos…

- Ve bizim haydudumuzun adı da güya Petra Karpos… Ne ilginç tesadüf değil mi? Phiatirea ve Petra... Eğer Osmanlı öldürdüyse Makedonlara göre Karpoş bir şehittir… Tıpkı Phiatirea gibi... Artık, Martalozbaşı Arambaş Karpoş'un azizleştirilmesine ramak kalmıştır… Ha gayret...

Üsküp'ün yangın yerine çevrilmesinin üzerinden 40 gün geçmeden öç alınmış, düşman ve eşkıyanın yaptıkları yanlarına kâr bırakılmamıştır. Üç ay içinde bütün bölge Avusturyalılar ve eşkıyalardan temizlenerek sırasıyla Priştine ve Prizren şehirleri geri alınmıştır. 1690 yılının Ekim ayına gelindiğinde düşman daha da geriletilmiş, Niş ve Belgrad şehirleri yeniden feth edilerek küffar Tuna Nehri'nin kuzeyine püskürtülmüştür.

Karpoş, acaba böyle bir tip miydi.

Dönüp dolaşıp Karpoş kelimesine takılıyorum, çünkü bu lakap sadece kavun karpuzla ilgili değil…

Kaynaklara göre, Karpoş İsraillilerin Mısır'daki esaret hayatında içinde bulundukları zor şartları ifade etmek için kullanılan bir kelime imiş. Yoksa Mısır'daki esaret teması Osmanlıdaki esarete bir çağrışım mı? Bu anlamlar bir tesadüf mü, yoksa zihin kurgulama ameliyesi mi…

Grekler, meyvelerin salatalıkta olduğu gibi baş tarafından alt kısmına doğru dikey olarak soyulmasına Karpos derlermiş. Yunanlılar bu kelimeyi İranlılardan ve onlar da Sanskritçeden almışlar.

Soyulmuş muz, portakal veya elma…

İsterseniz baştan ayağa soyulmuş vatandaş deyiniz…

Soyguncu Haramibaşı'na *Karpoş* lakabı ne de güzel yakışmış…

Bu arada İranlılar "karb" kelimesini teneffür veya istikrah anlamında değerlendirirlermiş.

İşte görüyorsunuz… Hangi manayı temel alsanız hepsi ona uyuyor… Karpuz gibi kırmızı, Phiatirea Karpos gibi aziz bir şehit, Trakya'da yaşamış bir papaz, soyguncu ve aynı zamanda müstekrih bir şahsiyet.

Karpoş Ayaklanması Meydanı.

Boğdani'ye ne oldu? Rivayete göre o da veba hastalığına yakalandı ve Aralık 1689'da Priştine'de öldü. Kendisini şehirdeki bir kilisenin bahçesine gömdüler.

Güya yeğeni Gergi'nin bildirdiğine göre, 1698 yılına kadar amcası orada, kilisenin bahçesinde gömülü kaldı. Bu tarihte Osmanlılar onu mezarından çıkararak Priştina meydanında sergilediler, vücudunu parçalara ayırıp köpeklere yedirdiler. Yani, gömüldükten tam dokuz yıl sonra… O köpeklerde nasıl bir mide varmış ki, dokuz yıllık bir bayat eti yemişler… Hani, "inanırsan" derler ya, işte öyle… Osmanlı ve Türk düşmanlığını beslemek için her türlü yalan mubah…

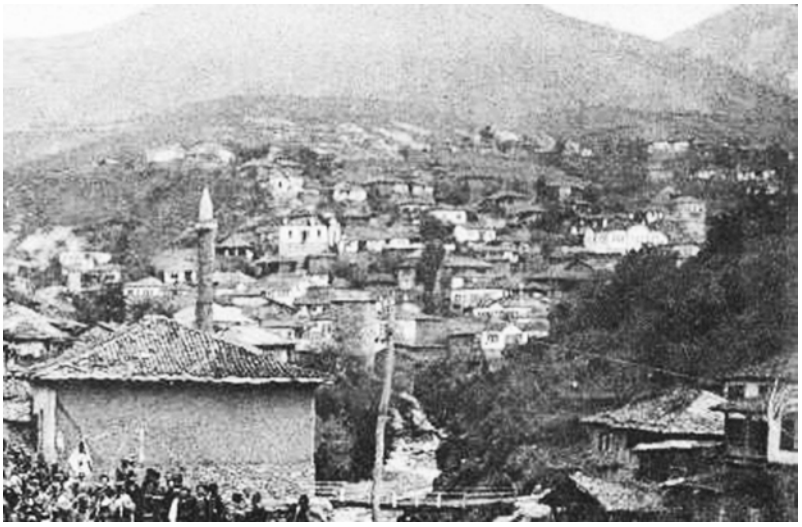
Dük Peter Karpoş Haydutskite sadece Makedonların değil; Sırpların, Bulgarların, Avusturyalıların, Almanların ve tüm Batı toplumunun kahramanı. Vardar Nehri'nin sol tarafında bulunan küçük meydan 2013 yılına kadar "Karpoş Ayaklanması" adını taşıyordu. Kısaca, "Karpoş Pizza'sı"… Pizza İtalyanca "meydan" demek… Bu yıldan itibaren adını değiştirdiler, İskender'in babası adına *II. Filip Meydanı* adını verdiler…

Batılılar yüceltmeye devam ediyorlar kendisini… Antartika'da kuş uçmaz, kervan geçmez bir buruna onun adını layık görmüşler. Bulgarlar da boş durmamışlar… Geliştirdikleri Linux işletim sistemine Karpoş adını vermişler. Sürekli, "Onun için daha neler yapabiliriz" diye düşünüyorlar... Gelecek nesilleri şartlandırmak için Ay, Neptün ve Jüpiter'de eşkıyanın adını verecek yeni "çukurlar", onun eşkıyalık şânına layık yeni "alçak tepeler" araştırıyorlarmış. *Arambaş Aydutski* mezarından kalkıp bu günleri görse, gözlerine inanmaz...

Hikâye 300 yıl öncesine ait, fakat günümüzü de resmediyor... Ve aynı zamanda gelecek yılları... Batılı hiç durmuyor. Osmanlının "gillu-gıyş" adını verdiği *fitne kazanını* kaynatmaya devam ediyor... Yeni banditler üretmek ve var olanların yok olmalarını önlemek için...

Kaçanik'e cami yaptıran Sinan Paşa

Osmanlı zamanında Kratova şehri.

Padişah II. Süleyman.

Hasan Dedemin Madalyası

Hasan Sâdullah (1881-1936)

Dedem, Hasan Sâdullah...
(Allah rahmet eylesin.)

Kaynaklarda madalyonun adı, "Commemorative War Cross (1916-1918)" şeklinde geçiyor. Birinci Dünya Savaşı'na katılıp yararlılık gösteren askerî ve sivil kişilere verilirmiş.

Dedem o zamanlar Romanya ordusunda Ruslara karşı savaşmış. Hangi cephelerde bulunmuş, nerelere gitmiş bilmiyoruz. Çünkü, babam 10 yaşında iken dedemi kaybetmiş, yetim kalmış.

Madalya, hak eden kişilere hayatboyu kullanılmak üzere verilmiş. Fakat *Romanya vatandaşlığını kaybedenler için hükümsüz olacağı* karar altına alınmış.

Günümüzde, madalya vârislerine "resmî yetkililer tarafından onaylanması halinde" *Traditie* unvanı takdim ediliyormuş.

Rahmetli Hatice halam anlatırdı.... Hasan dedem savaşa gittikten sonra beş yıl eve gelmemiş. Bu süre içinde, nerede olduğu konusunda kendisinden hiç haber alınamamış. Onu "öldü" zannetmişler.

Günlerden bir gün, çantasında bu madalya ile çıkagelmiş... Onu gören herkes şaşırmış, ailem sevince gark olmuş.

Biz Hristiyanların kutsal saydıkları "haç" simgesi nedeniyle madalyaya değer vermezdik. Orada burada atılanıp dururdu... Sonra kaybettik... Veya kaybettiğimizi sanıyordum. Meğer "kocaanne" diye hitap ettiğim babaannemin bavulunda imiş, ordan da halamın çocuğu Mehmetali'ye geçmiş. İlkokul yıllarında bu madalyayla çok oynamıştım. Onu inceler, ne mânâya geldiğini anlamaya çalışırdım.

Madalya değil, dedemin emeği gözümde büyüyor...

Telefge

Bir arkadaşım sayesinde "efêmera" kelimesiyle tanıştım. Kelimenin İngilizce telaffuzunda farklılıklar var. Ben, 'efemera' şeklinde okunan tarzı benimsedim, çünkü dilime kolay geldi. Efemera "ömrü kısa, çok dayanmayan, çabuk tükenip yok olan" anlamında. Türkçeye tam çevirmek gerekirse "nâ-pâyidar" demek. Yani "kalıcı olmayan"… Günümüzde sözlük anlamından uzaklaşılarak başka anlamda kullanılmaya başlanmış. Biz, kelimelerin bu şekilde türetilmiş olan yeni anlamlarına "ıstılah" adını veririz.

Efemera'nın ıstılahî manası "belge koleksiyonculuğu"… Bunlar kitap, broşür veya katalog değil... Genellikle tek sahifelik belgeler. Belki sâhife boyutunda bile değil. Bir A5 boyutu, kartpostal boyutu, kartvizit boyutu, bilet boyutu, hatta tırnak boyutu bile olabilir. Yazılı her türlü belge… El yazması, matbu, resimli veya resimsiz olması, üzerindeki yazının az veya çok olması fark etmez. Sübjektif değerlendirmelerle saklanmasına karar verilmişse, saklanmışsa, korunmuşsa, önemsenmişse, ileride bir şekilde kendisinden yararlanılması düşünülmüşse o belge efemera'dır.

Efemera'nın içeriği, ayrı bahis konusu. Değerli de olabilir, ıvır-zıvır niteliğinde de… İster değerli, ister ıvır-zıvır niteliğinde olsun o artık bir efemera'dır. Şöyle de söyleyebiliriz. Bir kısım efemera'lar oldukça değerli iken, diğerlerinin fazla kıymeti harbiyesi olmayabilir.

Batı dillerine Yunancadan, *çabuk yok edilen sinek* anlamında, *ephemeron* sözcüğüyle taşınmış. Almanlar farklı bir kelime kullanıyorlar: *Eintagsfliegen*. Fransızlar *efemere* diyorlar. İtalyanlar, *effimera*… Araplar *zebâbet mâyu*, Farisiler *kütah müddet* demişler. Türkler sanki "efemera" sözcüğünü tercih etmişler gibi… "Gibi…" diyorum, çünkü Googl'da sadece 8200 tarama maddesi çıkıyor. Oysa daha fazla olmalı… Demek ki dilimize sonradan yamanmış bir kelime. İşin kolayına kaçmış, küçük bir ses düzenlemesiyle geçiştirip içselleştirmişiz. "Efemera" sözcüğü yaygın kullanılmasa da benimsenmeye başlanmış... Oysa onu başka sözcüklerle de tanımlayabiliriz: Nâ-pâyidâr, telefe, ziyan, fâni, kütah,

zımbırtı, ıvır-zıvır, üfürük belge… Kimileri, *efemera* sözcüğü için 'dağarca' kelimesini önermişler, fakat o da tutmamış.

Ben "telef" kelimesi üzerinde duruyorum. Dilimizde "penye telefi", "iplik telefi", "pamuk telefi" gibi deyimler var. Hepsi "atık" veya "kırpıntı" anlamında. Piyasada "kağıt telefi" deyimi de kullanılıyor. Her türlü "atık kağıda" deyim olarak "kağıt telefi" deniyor…

"Telef etmek", yok etmek anlamında fiil… Fiili isme dönüştürmek istersek, "telîfe" dememiz gerekiyor. Aynen "halîfe" der gibi. Türkler Arapça kelimelerin telaffuzlarını bozarak kendilerine benzetirler; gramerine uymuş, uymamış fazla bakmazlar. Bu mânâda, ben de kelimeyi bozuyor "telefe" diyorum. Dişil bir isimlendirme… Manası "telef olmaya mahkum her hangi bir nesne" demek. İş piyasası, iyelik ekiyle kullanılması gereken "telefî" kelimesinin şapkasını atmış, "telefi" sözcüğünü benimsemiş.

Telefe, kısa ömre sahip her türlü nesne olabilir. Kağıt da, pamuk da, iplik de, bez veya kumaş parçası da… Kelimeyi tahsis ederek kağıda özgü kılmamız gerekiyor. Telefe; sadece dokümanla, belgeyle veya bildirgeyle ilgili olmalı. İngilizce "doküman" sözcüğüne "belge" demişiz. "Ge" takısı veya "son eki" tılsımlı… Tarih boyunca bu son eki isim türetmek için hep kullanmışız. Onu, "kolay telef olabilir kağıt türleri" için kullanmakta ne sakınca var... Ge'yi hem isimleştirme edatı, hem de belge sözcüğüne atıf olarak kullanıyorum.

Başörtüsüne "bürge" demişiz. Bürüme'yi bürge'ye dönüştürmüşüz. Süpürme'den süpürge yapmışız. Delme'den delgi, süzme'den süzge ve dizme'den dizge… Bu yüzden "telef" ile "belge"yi kaynaştırıp "telefge" kelimesine odaklanıyorum. Dili biraz zorluyor gibi, fakat niçin olmasın. Arapça olan bir sözcüğe Türkçe "son ek" getiremez miyiz… Telefge…

Bütün mesele, ürettiğim bu kelimenin "uygun bir mecrâya düşmesi". Veya uygun bir şekilde pazarlanması. Yoksa üfürükten bir teklif olarak kalmaya mahkum.

Farkındayım, eski Yunan sözcüğü "efemera'nın" afra-tafralı başka bir havası var. Bu sözcüğü kullandığınız zaman daha Batılı oluyorsunuz. Daha entelektüel, daha aydın ve görgülü… Dünyayı tanıyan ve bilen... Çevrenize yabancı dil bildiğinizi ihsas ettiren bir aura yayıyor bu telaffuz… Herkesin bilmediği, kullanmadığı, günlük yaşama karışmamış bir kelimeye sahip olmak ne büyük ayrıcalık… Ne büyük zenginlik… Kendime soruyorum; nasıl bir insan olmalıyım?

Efemera şarkısını çalan Google kavalcısının peşine mi takılmalı, yoksa kendi notamı yazıp bir gün insanların onu besteleyeceği hayalini mi düşlemeliyim?

Telefge ıstılahî bir kelime… "Koleksiyonu yapılan her türlü belge" anlamında. Bunları toplayan, bunlardan hoşlanan, bunları saklayan kişilere "telefge koleksiyoncusu" adını verebiliriz. "Efemerist" sözcüğü mü sıcak, yoksa "telefgeci" mi? Dili zorladığını düşünüyorsanız "Telefgir" de diyebilirsiniz. "Telefge işiyle uğraşan kişi" demek. Gir veya gâr eklerini "o işi yapan" anlamında değerlendiriyorum.

Telefgeci, ne hurdacı ne de ıvır-zıvırcı… Pul, kartpostal veya para koleksiyoncusundan herhangi bir farkı yok. Gerçekleştirdiği toplama, biriktirme ve yığma faaliyetlerinin anlamlılığı telefge'lerin değerine bağlı. Topladığı pullar, yani kağıtlar, değerli de olabilir değersiz de…

TÜRKİYE ŞEKER FABRİKALARI A. Ş.
Alpullu Fabrikası
No. 144
İŞÇİ ŞAHADETNAMESİ
Sicil No. 6675 Soyadı Şen Adı Mehmet
Doğduğu yer ve tarih Nadirli Köyü 1946 İşi İşçi
13 Ağustos 1942
İşçi olarak çalıştığı
göstérir işçi şahadetnamesidir.
Tarih 10 Mayıs 1946
İş servisi

Babam Mehmet Şencan'ın işçi şehâdetnâmesi.

Seçimleri özenli, anlamlı ve zaman içinde değer kazanacak cinsten ise o nitelikli bir telefgecidir, aksi halde sıradan… Ama ne fark eder ki… Pul toplayan, kartpostal, peçete koleksiyonu yapan kişiler hep çok nitelikli nesnelere mi sahipler? İnsanlar yaşamlarına anlam katacak uğraşılar, hobiler edinmek istiyorlar. Kültürü yaşatmak, bir sonraki nesle aktarmak, torunları şenlendirmek, unutulmamak, hatırlanmak istiyorlar. Telefge bir vesile… Bazen bir vesika, bazen bir gerçeğin açığa çıkması…

Dijital bir dünyada yaşıyoruz, telefgeler kısa sürede yok olmak yerine ölümsüz hale gelecek. İnsanlar telefgeleri geçmişe göre çok daha fazla önemsiyor. Ben de öyleyim. Otobüs biletlerinden, paralardan, çek karnelerinden, kimlik kartlarından hatıra örnekleri saklıyorum. Kimilerinin bu uğraşıyı boş ve anlamsız bir çaba olarak değerlendirmesi beni hiç ilgilendirmiyor. Yaşamıma kattığı değeri ben her gün görüyor, onlarla zenginleşiyor, torunlarıma anlamlı bir miras bırakacağımı düşünüyorum. Para hiç bir şey değil… Harcanıp gidiyor…. Asla hatırlanmıyor. Fakat bir varak telefge'nin kırk yıl hatırı var. Saklanıyor,

konuşuluyor, aktarılıyor…. Telefgeler olguları düzeltiyor, insanların gasp edilmiş haklarını aramalarına neden oluyor, insanlar bir şekilde ele geçirdikleri telefgeler sayesinde yeni iddialar ortaya koyuyorlar.

Rahmetli Abdülgafur dedem farkında değildi ama bir telefgeci idi. Annemde de bu yönde işaretler görüyorum. Babam telefgeciydi. Her türlü belgeyi uzun yıllar saklardı. Bana da bulaşmış. Damarlarımda var… Kanımda veya ruhumun içinde dolaşıyor. Her türlü telefge beni heyecanlandırır, müthiş haz alırım. Onları paylaşarak diğer insanların gönül dünyasında veya dimağlarında mistik buhur kokusu oluşturmak veya onlara bal şerbeti tadında bir duygu yaşatmak isterim. Yılbaşlarında, Ramazan ve Kurban Bayramlarında dostlarıma gönderdiğim tebrik kartlarının hepsini istisnasız telefgelerden seçerim. Bilgisayarımın hard diskinde yer alan telefgelerin sayısı binlerce...

Memlekette, eski kutuları karıştırırken 40 yıl önce üniversitede okurken bir arkadaşımın bana gönderdiği bir tebrik kartıyla karşılaştım. Annem onu atmamış dikiş makinesinin uzun çekmecesinin tabanında saklamıştı. Nasıl heyecanlandım... Gönderilmesinden üç yıl sonra onun kız kardeşimle evlenerek enişte olacağını nereden bilebilirdim ki. Ve Kırk yıl sonra bu kart gözünüzün önüne yeniden gelince kaderin yazgısını, yaşamınızın anlamını daha iyi değerlendirme mevkiinde oluyorsunuz. Kartpostalı annem saklamışsa demek ki, bendeki telefge sevgisinin müsebbibi o. Veya o da değil, dedem ve onun babası… Mehmetali Efendi, Molla Mustafa ve ilâ âhir, diğer dedelerim….

Endişe etmiyorum… Bu kan, bu ruh; ister kız, ister erkek çocuğu olsun çocuklarıma, torunlarıma da geçmiştir, geçecek… Onlar da telefgeleri toplamaya devam edecekler. Belki küçük bir telefge vesile olacak, bizi yad edecekler… Çünkü, öyle öğrettik… Bizi hatırlayacaklar, âsân olması için ruhumuza Fâtihalar okuyacaklar. Bu bir temenni değil, vasiyet…

Babam 1942'de Şeker Fabrikasına aşçı olarak girmiş. İki yıl çalıştıktan sonra askere gitmiş. Askere giderken "aşçı" olduğunu belgelemek için çalıştığı kurumdan evrak talep etmiş. O zaman "şahadetname" diyorlarmış. Babamın soyadı "Şen" olarak gözüküyor. Oysa nüfus cüzdanımızda "Şencan" yazıyor. Bu olgu ailemizde hiç konuşulmadı, bilgi sahibi değiliz. Ama böyle bir gerçek var. Belgenin verildiği ay daktilo ile "Ağustoz" şeklinde yazılmış. Bu telefge ailemiz dışında herkes için *fasarya* olabilir, fakat bizim için, çocuklarım, torunlarım ve torunlarımın torunları için; "eskiden Ağustos'a Austoz mu deniyormuş" diye merak edenler için çok, çook önemli. Tebessüm edilmesinden anlıyorum ki,

"telefge ruhunuz" benim ki kadar kabarmadı ama olsun... Bu belge sayesinde babımın 16 yaşında fabrikaya aşçı olarak girdiğini, 1944'te 18 yaşında iken askere gittiğini, iki yıl askerlik yaptıktan sonra 1946'da yeniden fabrikaya dönüp işe başladığını öğrenmiş oluyoruz.

2017 yılının Temmuz ayı… Hayatımda ilk defa, babamın göç ettiği bugünkü Romanya sınırları içinde kalan eski vatan topraklarını ziyaret ettim. Böylece oraları görmek nasip oldu. Babamın yaşadığı köyü, ilçesini ve şehirlerini… Bu gezinin hikayesi, bir başka yazıya mesel… Fakat ben konuyu telefgeye getirmek istiyorum. Uçaktan indik, "biniş kartlarını" sakladım. Otobüse, minibüse bindik "biletleri" atmadım. Müzeleri ziyaret ettik, "giriş makbuzlarını" korudum. Niye, bilmiyorum…

Bundan 40 yıl sonrasını düşünüyorum. Bugünün ıvır-zıvırı telefgeler, o gün çok değerli olacak. İnsanlar onlardan mânâlar çıkaracak, yorumlar yapacak. Bir takım çözümlere ulaşacaklar. İşte böyle düşünüyorum… Kim bilir, belki de hiçbir şey olmayacak… İnsanlar olguyu "anlamsız bir davranış" olarak değerlendirecekler. Artık, bahtımıza ne çıkarsa…

Umudum torunlarımda... Nesil ve zaman farkı nedeniyle telefgelerin gerçek müşterisi üçüncü nesil, yani torunlar. Tüm telefgeler torunlara ve onlardan sonra gelecek kişilere hitap ediyor. Farkındayım, bir gün gelecek "torunlarımızın çocukları" bizi sadece soluk bir fotoğraf silüeti olarak görecekler. Duygulanım yaşanmayacak ve titreşim de olmayacak... Bizim anılma vademiz, başlarını okşayarak elektriklenme yarattığımız torunlarımızın ömürleriyle mukayyet. Onların ki de öyle, bizimkinden farklı olmayacak… Yazı, işte bu ahvalde hazırladığım, torunlarımızın ruhlarına da sirayet etmesi için Mevla'ya dua ettiğim üç sayfadan müteşekkil, **telefge** adlı yeni bir sözcük önerisinden ibaret...

Köstence belediye otobüs bileti.

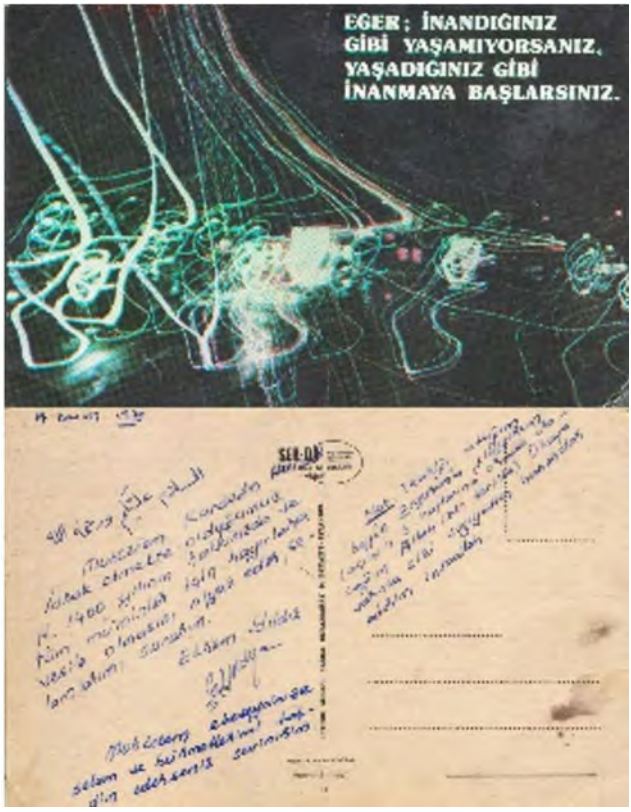

Dedem, Abdülgafur Fikri Ergin yazıyor...

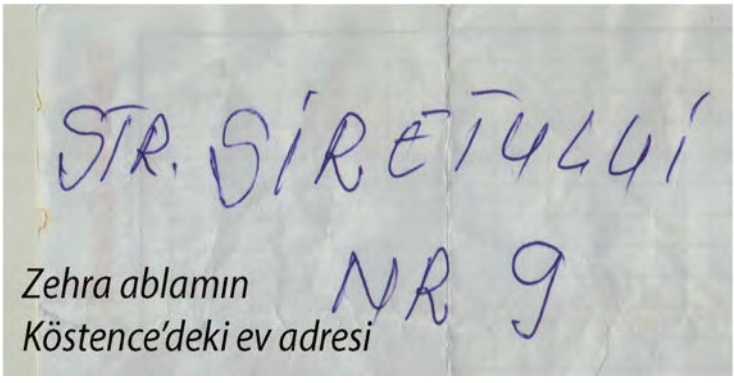
Devlet içinde devlet olur mu ve devlet sırtından ticaret yapmak... Bir zaman boyunca kiliseler insanlara Allah'a ibâdeti tavsiye ederler, kendileri ise Dünya'nın iktidarı peşinde koşarlardı. Milyonlarca insan kiliselerden ikrah ve nefret eder, uzak dururlardı. Çünkü Papaların tutum ve gayesini anlamışlardı. Bunların gönüllerinde doyulmaz bir para hırsı vardı. Bu devre, Papalık Devri denilirdi. Onuncu asırdan sonra belirmişti. "Kurûn-u cedîde'den" sonra durakladı. Kurûn-u cedîde, İslâm olmayan toplumlarda kendine özgü bir medeniyet yolu takip etmeye başladı ve insanlar o yola azm ettiler. Gayrı müslimler, iki asır daha geçince dinsizlik yolunu buldular ve "lâyıklık dînine" geçtiler. Fakat ne olursa olsun, tarih bir zaman gelince yine tekerrür edecektir ve etmektedir.

(*Metinde sadeleştirme ile birlikte günümüz Türkçesine uyarlamalar yapılmıştır.*)

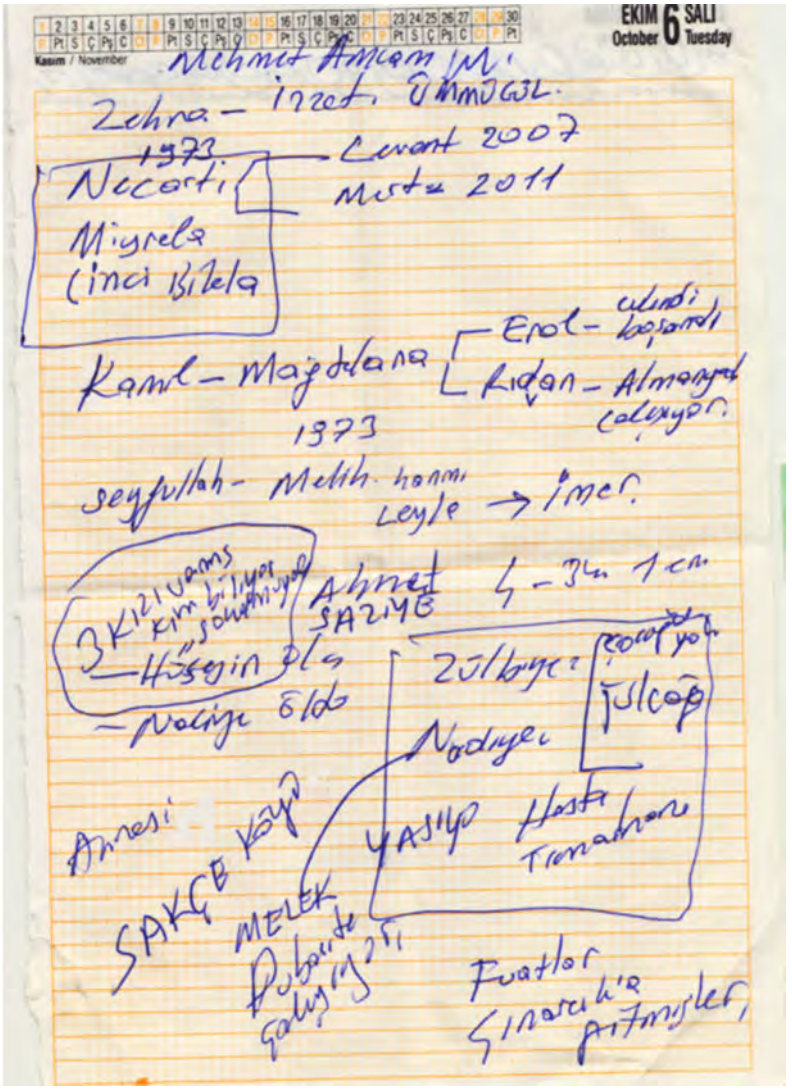
Kurunu Cedide: "Yeni zamanlar" demek. 15. ve 16. asırda Avrupa'da yeni keşiflerin ve îcâtların yapılmasıyla başlayan zaman. [Hüner Şencan]

Ekrem Yıldız'ın 1976 yılında gönderdiği bayram tebrik kartı.

Kendi el yazısı ile... Sîret uli... Sîret caddesi, Sîret veya suret...

Romanya Tarafımız

Hasan Sâdullah adlı dedemin birinci hanımı Sabber'den Ahmet, Mehmet, Ali ve Osman isimli dört erkek çocuğu olmuş.

İkinci hanımı Fatme'den ise bir erkek ve üç kız çocuğu… Adları şöyle: Şehrûze Pekşen, Mehmet Şencan, Hatice Alacagöz, Zeliha (Zelice - Zilhıcce) Akyıldız.

Sabber'den doğan dört çocuktan ilk ikisi Ali ve Osman Türkiye'ye göç etmişler. Ahmet ve Mehmet ise Romanya'da kalmışlar.

Bütün amcalarımın soyadları "Sadullah"… Sadullah, Hasan dedemin babasının adı. O, benim büyük dedem oluyor. Sadullah'ın babasının adı ise Nebi imiş. Nebi, adlı kişi dedemin dedesi oluyor ve ancak o kademeye kadar bilebiliyoruz.

Mehmet Sadullah adlı amcam, Ümmügül adlı bir kadınla evlenmiş. Çocukları; (1) Seyfullah, (2) Zehra ve (3) Kamil. Mehmet amcam ve hanımı Ümmügül ingenin mezarları Maçin'de… İlk çocuk Seyfullah, Mimi adlı bir Romen kadını ile evlenmiş. Bu günlerde 77 yaşında. Bir çocuğu var adı Melih. Melih Tulça'da yaşıyormuş. Kendisini göremedik. O da Leyla adlı bir kadınla evlenmiş. Bir çocukları varmış, adını İmer koymuşlar. İmer sözcüğü Ömer kelimesinin Rumeli diliyle söyleniş biçimi… Seyfullah benim üvey abim. Maçin'de yaşıyor. Emekli olmadan önceki mesleği berberlik imiş.

Mehmet Sadullah amcamın ikinci çocuğu Zehra. Yetmiş yaşlarında… Benim üvey ablam… İzzet ile evlenmiş. Sahil kasabası olan Köstence'de yaşıyor. Bir çocukları var Necati (1973 doğumlu). Necati Türkçe biliyor. Mirela isimli bir Romen kadını ile evlenmiş. Necati'nin lokanta veya fastfood zincirleri varmış. İşlerini yavaş yavaş büyütüyor. Şimdi Bükreş'te 40 odalı bir otelin açılış hazırlıklarını yapıyormuş. Necati Bükreş'te yaşıyor. Zehra ablam Necati'nin hanımına Türkçe İnci adını takmış. Necati'nin iki çocuğu var. Birinin adı Levent 2007 yılında doğmuş. Diğerinin adı ise Mert ve 2011 doğumlu.

Mehmet amcamın üçüncü çocuğu Kamil, Maçin'de Türk mahallesinde babasının evinde yaşıyor. O da benim üvey ağabeyim. Magdelana ile evlenmiş. Erol ve Rıdvan isimli iki çocuğu var. Sadece Erol'u görebildik. Çok az Türkçe konuşabiliyor. Konuşamasa da, konuşulanları anlıyor. Türkçesini yakın zamanda daha da ilerleteceğini düşünüyorum. Bir Romen kızıyla evlenmiş. On yıllık beraberlikten sonra boşanmış. Çocuğu yok. Kamil ağabeyimin ikinci çocuğu Rıdvan Almanya'da çalışıyormuş, onu göremedik.

Ahmet amcama gelince… O, Şaziye ile evlenmiş. Bir erkek ve üç kız çocuğu varmış. Çocuklarının adları: Hüseyin, Nâciye, Zülbiye ve Nâdiye. Hüseyin ve Nâciye ölmüşler. Zülbiye Tulça'da yaşıyormuş ve çocuğu yokmuş. Psikolojik rahatsızlığı nedeniyle gözetim altında tutuluyormuş. Nâdiye evlenmiş. Bir kızı varmış ve adı Melek imiş. Dubai'de çalışıyor ve orada yaşıyormuş.

İşte böyle…
Hayat zaten sisler arkasında, bizden giderek uzaklaşıp silikleşen ve sonunda yok olan garip bir hikâyeden ibaret değil mi…

2 Lei (din care 19% T.V.A.)

1,5 Lei (din care 19% T.V.A.)

SERVCOM-ADRIAN S.R.L.
Nr. Reg. Com. / an :J13/1783/1992
C.U.I. : RO 2979372
Sediul: Medgidia, Str. Republicii nr. 88
Jud. Constanta
Contul: RO64RNCB0118014671650001
Banca: BCR-Suc. Medgidia

BILET DE CĂLĂTORIE

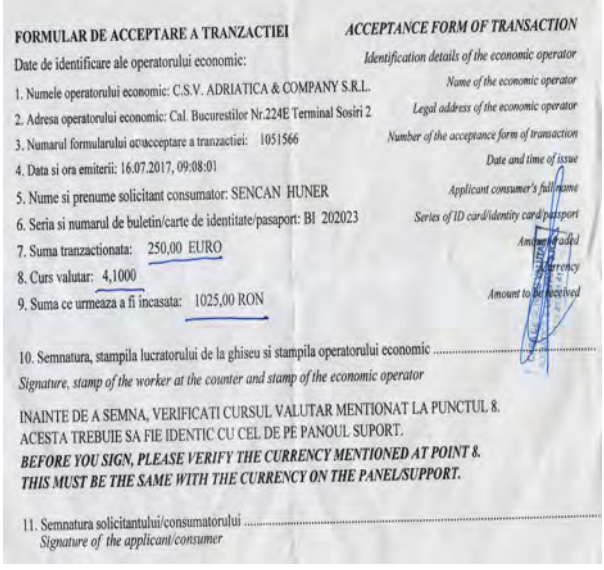
Data/Ruta

SOCIETATE COMERCIALA SERV COM ADRIAN S.R.L. MEDGIDIA-CONSTANTA

Nr.
Loc
L.S.

Seria:AZ
nr.: 157286

Köstence- Mecidiye otobüs bileti.

FORMULAR DE ACCEPTARE A TRANZACTIEI / ***ACCEPTANCE FORM OF TRANSACTION***

Date de identificare ale operatorului economic: / *Identification details of the economic operator*

1. Numele operatorului economic: C.S.V. ADRIATICA & COMPANY S.R.L. / *Name of the economic operator*
2. Adresa operatorului economic: Cal. Bucurestilor Nr.224E Terminal Sosiri 2 / *Legal address of the economic operator*
3. Numarul formularului de acceptare a tranzactiei: 1051566 / *Number of the acceptance form of transaction*
4. Data si ora emiterii: 16.07.2017, 09:08:01 / *Date and time of issue*
5. Nume si prenume solicitant consumator: SENCAN HUNER / *Applicant consumer's full name*
6. Seria si numarul de buletin/carte de identitate/pasaport: BI 202023 / *Series of ID card/identity card/passport*
7. Suma tranzactionata: 250,00 EURO / *Amount traded*
8. Curs valutar: 4,1000 / *Currency*
9. Suma ce urmeaza a fi incasata: 1025,00 RON / *Amount to be received*

10. Semnatura, stampila lucratorului de la ghiseu si stampila operatorului economic .....
Signature, stamp of the worker at the counter and stamp of the economic operator

INAINTE DE A SEMNA, VERIFICATI CURSUL VALUTAR MENTIONAT LA PUNCTUL 8.
ACESTA TREBUIE SA FIE IDENTIC CU CEL DE PE PANOUL SUPORT.
BEFORE YOU SIGN, PLEASE VERIFY THE CURRENCY MENTIONED AT POINT 8.
THIS MUST BE THE SAME WITH THE CURRENCY ON THE PANEL/SUPPORT.

11. Semnatura solicitantului/consumatorului .....
Signature of the applicant/consumer

Döviz bozdurma makbuzum.

Zû'dan Bir Adım Berû, Simurg

Simurg adlı mitolojik kuş kime ait? Zerdüşt'ün, Çinlilerin, Hintlilerin mi yoksa Sümerlilerin kuşu mu… Öyle anlaşılıyor ki, *Simurg* bir "amalgam"… Mitik, kültürel bir karışım… İmge, çok sayıda kadîm kültürel öğeden etkilenmiş, onlardan bir şeyler almış fakat hiç birine ait değil. Hem hepsi, hem onlardan gayrı…

***

Hanzo argo bir kelime… Zengin ama kaba-saba biri demek veya *hödük*… Giyinişi ve davranışları yabânî olan… Medeniyet görmemiş… *Ahmak* veya *salak* gibi anlamları da var… Bu kelime ile Sümerlilerin *Anzu* sözcüğü arasında bir bağ var mıdır, bilmiyoruz… Web söylencesine bakılırsa "hanzo" sözcüğünü en çok kızlar kullanırlarmış, yani tanrıçalar… Onlar, kaba ve ilkel davranışlı kişilere *hanzo* derlermiş. Söylem, eski bir hikâyeye atıf yapıyor gibi.

***

Zû kuşuna kısa özet…

Kral Enlil. Başına yedi boynuzlu kask giyen ilk lider.

Zû, Sümerliler veya Akatlılar zamanında gökyüzünde uçan bir canavar. Kanatlı ejderha… Fakat her nasılsa "kuş" olarak anılıyor. Ona "Zû" veya "Anzu Kuşu" deniyor. Anzu Kuşu, hizmet ettiği semâ tanrısı Enlil'den insanlığın yazgısını belirleyen "kader tabletlerini" çalar ve dünyanın hâkimi olur. Fakat çok geçmez tanrısal kral *Nin-urta* onu yakalar ve öldürür. Böylece dünyayı idare eden "kader tabletleri" yeniden ilk sahibi Enlil'in emin ellerine teslim edilmiş olur.

***

Ve ayrıntısı…

Nasıl bir kuşmuş bu Zû… Veya Anzu… Biraz daha açalım. Araştırmacılar Sümerlilerin çivi yazılarını çözmeye çalışırken elmas görünümlü piktogramı önce Zû Kuşu diye okumuşlar. Sonraki bilim insanları ise onun *Anzu* diye okunması gerektiğini ileri sürmüşler. Zaman içinde bilgiler gelişmiş. İnsanlar, bu kuşa her dönemde değişik adlar verildiğini fark etmişler. Sümerliler, Akatlılar, Babilliler, Hititliler, Asurlular ve İranlılar bu kuşun adını hep farklı yazmışlar, farklı söylemişler.

Zû, Anzu veya İmdugud kuşu.

Sümerliler *İmdugud* demişler.

Akatlılar *Zû* veya *Anzu*…

Dönemin bazı kayıtlarında ondan *Pazuzu* şeklinde söz edenler olmuş.

İranlılar *Simurg* demişler.

Anzu veya Zû'nun yaşadığı mekân, bir rivayete göre *Lulubu Dağları*, başka bir rivayete göre *Hehe*… Kimi yazarlar ise *Sûd Dağları*'na işaret ediyorlar…

Ninurta, Zû'yu "haklıyor".

Korkunç bir kuş Zû… Aslan başlı… Fakat Zerdüşt'ün yaşadığı zamanlara ulaşınca demek ki, *köpek başlı kuş* olmuş… Kimi zaman kartal veya akbaba şeklinde çizmişler onu… Bütün semâlara hükmeden yegâne canavar kuş. Dişleri köpeklerinki gibi keskin, bakışları kartallarınki gibi delici… Kanatlarını açtığı zaman bir bulut haline gelir, güneş ışığının yeryüzüne ulaşmasını engellermiş. Bir gök gürültüsüyle dağları titretir, yeryüzündeki vahşi hayvanların kuytu köşelere kaçmalarına neden olurmuş. Rüzgârlara, fırtınalara, yıldırım ve şimşeklere hep o hükmedermiş. Şiddet yanlısı, korkunç görünümlü ve nobran bir kuş… Fırtınalar yaratan kötü huylu bir cin…

Başlangıçta heybetli, devasa bir "kartal kuşu" imiş, ama sonra Cezîre kralları onu tanrılaştırmış.

Zû Tanrı'sından söz edilir olmuş…

El-Zû... El-Lûz… Eaa-lûz…

Zû Kuşu'ndan Zû tanrısına… Zaman içinde bu tema tutmuş… Antik Grekler "Sümerlilerin tanrısal kuşları varsa bizim niçin olmasın" demişler. Zû'yu kendi topraklarına ithal ederek ona yeni bir ad takmış, yeni bir elbise giydirmişler. Ve adına "Athena, Azena, Azûna veya Ahsen" demişler…

Yani, En güzel kuş… Cennet kuşu…

İmdugud veya İmdad kuşu.

Grekler "Atina Kuşunu" kendi insanlarına *ilim ve irfan tanrıçası* olarak tanıtmışlar. Atina tanrıçası, öbür dünyaya ait bir kuş ama bu dünyada da belli bir temsiliyete sahip… Öte'sel "Zû kuşunu" bu dünyada Baykuş'un temsil ettiğini düşünmüşler. Baykuş veya Atina, antik Grek'lerin tanrısı ama aynı zamanda Zû Kuşu… Cennetten haber getiren ve bunun yanında insanlara ölümü hatırlatan… Baykuş; Batılılar için *cennete*, bizim için *fânî olmaya* işaret… Bize yansıması uğursuzluk, Grek'lere cennetin uğuru...

Zû Kuşu bu dünyayla ilgili ama aslında "öteki dünyaya" ait… O, "ârî dünyada" var olan Sûd Dağı'nın kuşu… Sûd, Şûd, Şâd veya Şâdumân… Şâd Dağı, Şâr Dağları… Yoksa Arabistan'daki Sûdiler de çok ötelerde yer alan o dağlardan mı? Hani, o uzak, çok uzaak dağlardan… Yedi kat semanın ötesinde yer alan… Kutsal Kuş Tüneki'nden…

Zû, nankör bir kuş… "Hanzoluk" yapar… Gözünü sahibi ve emiri olan Enlil'in tâcına diker… Enlil, "Yüksek Tanrı" veya "Büyük Dağ'dır". Bu dağın zirve noktası semâlardadır, yani cennette... Ve tabanı ise "mutlak suyun derinliklerinde…" Mâ-i mutlak dediğimiz o saf; o ter-ü temiz; o yaratılış suyunun…

Zû'nun sahibi olan Enlil'e tanrı deniyor ama kim bilir belki de o, dünyasal bir "Ermiş"… Enlil; hem bu, hem öteki dünyanın insanı. Veya kral tanrısı… Eğer Enlil gerçekten tanrı ise o zaman Zû ne oluyor? Bu kez, Zû'yu "Ermiş" mevkine

getirmemiz gerekiyor… Altı bin yıl öncesinden söz ediyoruz. Bilim adamları çivi yazılı kiremitlerde yer alan harfleri kekeleyerek okuyor, yorum yapmaya çalışıyorlar. Kırk kafadan kırk ses çıkıyor, hiç biri de diğerini tutmuyor…

Zû'nun göbek adı, yani Mezopotamya insanlarının ona verdiği ilk isim, "imdugud"… "Aslan başlı kartal" anlamına geliyor… Milattan 3500 yıl önce… İmdugud kelimesi günümüze kadar gelmiş… Ona "imdât" demişiz. İmdât veya yetiş… İmdât yâ Hızır, İmdât yâ Ali, İmdât yâ Rasülellah… Yetiş yâ Nebî… Yetiş yâ Gavs… Yetiş yâ Geylânî…

Pazuzu veya El-Bâz.

Yoksa İmdugud bir peygamber, bir nebî veya bir velî mi? Fakat İmdugud heybetli, korkunç ve tehlikeli bir kuş…

Yoksa o "nefsimiz" mi?

Yani "ego'muz"...

Yani "id"…

Freud, "id" kelimesini nereden buldu? İmdugud ve id…

Yoksa İmdugud isteklerimizin, ilkel arzularımızın ve içgüdülerimizin adı mı? İmdât diye seslenirken kimi çağırıyoruz. Zû'yu mu, Enlil'i mi, Ninurta'yı mı? Eğer, "imdugûuud" diye sesleniyorsanız, Zû kuşundan veya Zû tanrısından medet umuyorsunuz demektir. Müslümanlar için meded umma veya istimdâd sadece Rabb'e yöneliktir, Sûd Dağı'nın kuşu Zû'ya değil... Müminler "meded" diye seslenirken ne idüğü belirsiz Zû Kuşu'nu veya Zû Velî'sini kastetmezler.

Bin yıl sonra, yani MÖ 2500'lü yıllara gelindiğinde İmdugud'un adı eskiyor. Akatlılar onun yerine Zû veya Anzu kelimesini öne çıkarıyorlar. Anzû veya Anzûd…

Anadolu'da kutsal sayıldığı için vurulmayan bir kuş var, Angut deniyor adına. Eş'ine çok bağlı… "Bağlı" sözü, şöyle bir kenarda dursun… Merbût veya merâbbût… O, kendisini kurban eden veya eşinin varlığına kurban olan… Nedendir bilinmez, günümüzde görgüsüz kaba insanlara Angut deniyor. Anzû, Hanzo veya Angud kelimeleri İmdugud'un tehavvülâtı gibi...

El-Cezîre şehirlerinde zaman zaman *Pazuzu* kuşundan da söz edildiğini görüyoruz. Pazuzu veya Bâz… Yani El-Baz… *Bazül eşheb ferdi, ferîdi deverân-ı Geylanî*… Pazuzu Kuşu'nun Baz Kuşu'na dönüştüğünü ve gelip Abdül Kadir Geylanî'nin başına konduğunu görüyoruz. Veya konmuyor, Abdül Kadir bizzat "Bâz" kuşunun ta kendisi oluyor. Hani menkıbede "Anne, senin başörtünü başından çekip alan o kuş bendim" diyor ya…

Pazuzu sözcüğü ile *Bâz* arasında 3000 yıllık bir zaman var… Sonra, Ortadoğu insanları her nedense bu sözcüğe sarılmışlar, Bâz kelimesini kendilerine soyadı olarak seçmişler. Niçin? Kurtarıcı kuş olduğu için mi, cennet kuşu olduğu için mi veya aslan yüzlü dehşet kuşu olduğu için mi?

El-Bâz, Albaz...

Albûz, Elvâs... Elvîs...

El-Beyâzin, El-Beyâzit...

Bâz-ı beyaz…

Üç tema var: Tanrılar, Kuşlar ve Cezalandırıcılar…

Sümerlilerde tanrı, "Büyük Enki" demek… Kuş deyince akla *İmdugud* geliyor… Cezalandırıcı ise *Ninurta*... O da, bir başka tanrı... Veya küçük tanrıcık...

Akatlılarda durum değişiyor. Tanrı Enlil… Kuş: Zû veya Anzu… Cezalandırıcı ise *Lugalbanda*, yani Gılgamış'ın babası…

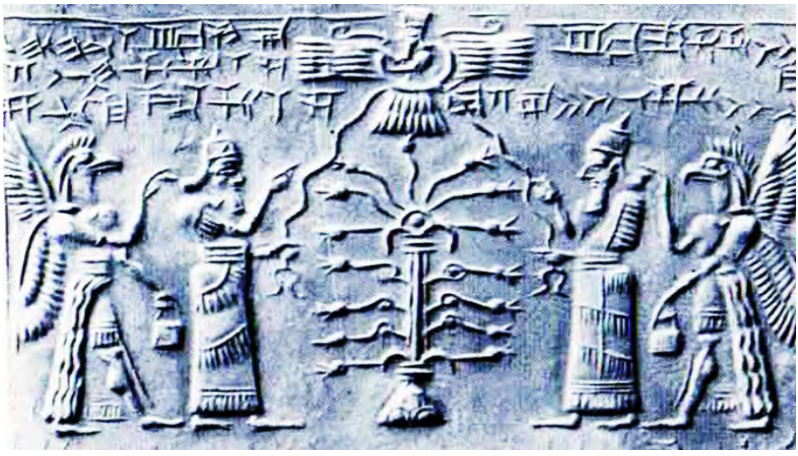
Dönemler değiştikçe kahramanların adları da değişiyor ve piyese yeni öğeler ekleniyor. Çok hızlı oynatılan bir film gibi… Olayları ve kahramanları tanımada güçlük çekiyoruz. Sonuç olarak zihnimizde kalan tortuya bakıyoruz. Yazdıklarımız ve yaptığımız değerlendirmelerin hepsi yanlış, ama o dönemden bağımsız değil, hepsi o dönemle ilgili... Anlayabildiğimiz kadarını yansıtmağa çalışıyoruz. Zû kuşu konusunda kim ne yazıyor, ne söylüyorsa hepsi yanılsamadan ibaret. İddia eden de, itiraz eden de dayanaktan yoksun…

***

Zû kuşu ilk zamanlarda "İmdugud.mûş" diye yazılırmış… Buradaki "mûş" kelimesi yılan veya ejderha demek… İmdugud.mûş; "yılansal kuş" veya "ejderhasal kuş" demek… Zû'nun başı, elleri ve ayakları özgün… Zîrâ, elleri insan, ayakları yılan… Zû hırsız bir kuş… Enki'nin veya Enlil'in tacını, yani

kutsal "kader tabletlerini" çalan… Yani pişmiş "üç kiremit parçası"nı… Kader tabletleri, yoksa vahyedilen "suhûflar" mı? Üç pişmiş kiremit parçası ulûhiyet iddiası açısından önemli. Onları elinde bulunduran Dünya'ya hükmediyor. Çünkü kiremitlerde yazılı olan ayetlerin tanrı tarafından vahyedilmiş olduğuna inanılıyor. Bu kiremitler kimin elinde ise, kiremitlerdeki ayetleri kim okuyor veya ferman buyuruyorsa dünyanın padişahı, tanrısı o… Veya *kutb-ül aktabı*… Gavsı…

Sümerliler döneminde "kutub" adı verilen kişiler onların kralları… Krallar, hem Kutub hem de Tanrı olarak görülüyorlar… Onlar, Dünya'nın ekseni veya semânın derinliklerine uzanan *irfan direği*… Dünya, onlar sayesinde veya onların "yüzü suyu hürmetine" dönüyor…

Anzu Kuşu, kralların yol göstericisi.

Sümer toplumunda edebiyât veya söz sanatları bu kadar gelişmiş olabilir mi? Veya tasavvuf… Hayır… Kimilerine göre Zû Kuşu "hayalî" veya "ötesel" değil… Gerçek... Krallar düşmanlarını, "Zû Kuşu veya Fırtına Kuşu" olarak tanımlamışlar. Zû adı verilen bir haydut, Mezopotamya'daki Nippur şehrinde kral olan Enlil'in mabedinde saklanan kader tabletlerini çalmayı başarır ve ülkenin uzak bir köşesine çekilerek orada saklanır. Sonra *Marad* veya *Lugal Marad*, Zû denen bu haydudu bir köşeye sıkıştırır ve hakkından gelir. Tabletleri kurtarır. Tabletleri, yani Kral Enlil'in kutsal topraklarını... "*Dinsizin hakkından imansız gelir*" sözünün gerçekleşmesi gibi bir olay… Çünkü Marad denen kişi de *maraz* bir insandır, yani imansız… O bir çobandır... Veya maraza çıkaran bir kavgacı…

Kuşkusuz okuyucu soracaktır, *Ninurta* veya *Lugalbanda* değil miydi onu alt eden, diye… Evet ama…

Yüzyıllar içinde Zû'yu (yani, eşkıyayı, nefsini, aslan başlı kartalı, ejderhayı veya yılanı) yenme şerefine nail olmak isteyen sürekli yeni kahramanlar türüyor. Hangi kahraman, hangi tarihte sahneye çıkıyor; hikâyeleri ne kadar süre ile geçerli bilmiyoruz. Bunları belirlemek imkânsız. Marad'ın veya Murat'ın kurtarıcı olarak ortaya çıkması çok sonraki dönemlere ait… İkinci binin sonlarından birinci bine giderken Marad, "Hikmet Tanrısı" olarak tanımlanıyor. Hikmet veya Marifet… İnsanlar Marad veya Marduk'a *namkuzu* veya *nēmequ* yakarışlarında bulunuyorlar.

Çok ilginç; Nemequ… Veya Nâmık… Nemequ kelimesinin ünü Grek topraklarına ulaştığında sentaks değiştiriyor, "sofia" oluyor…

Yani, sûfî…

Sôfîler ve şairler, Marduk'a "Senin yüce irfanını kutsarım" başlığı altında şiirler yazıp, *medh-u senâ* dizeleri döktürüyorlar. Marduk insanların gözünde "hikmet kaynağı" ve "sahib-i irfan" olarak görülüyor. Ona, "Marduk, Ey saf kutsal bilgi'ye sahip olan…" diye sesleniyorlar… Artık yeni bir döneme geçilmiştir. Mezopotamya topraklarında Zû Kuşu'nun değil, onu yenen "Tanrı Marduk'un", borusu ötmeye başlıyor.

Çelişkilerle dolu, sisler ve karanlıklar içinde bâtıl bir tarih platformu. Dönemi iyi analiz ettiğini söyleyen bir başka yazar sitem ediyor: "Aslında Zû Kuşu Sümerliler zamanında kötü bir varlık değildi. Sümerlilerin İmdugud'u hayırsever, insanların imdadına koşan, yumuşak huylu bir kuştu. Onu; yırtıcı ve *aslan kafalı kartal* haline getiren Akatlılardır…"

Zû, ne menem bir kuştur anlayamıyoruz... Bir *emîr-i marûf* kuşu mu… Yoksa, bir *emîr-i münker* mi?

***

Zû... Anzu… İmdugud… Pazuzu… Bâz... Veya *Axis Mundi*… Kaç bin yıl geçti kimse bilmiyor, insanlığa sürekli "Kuş imgesi" pazarlanıyor… Kuş hakkında şiirler, destanlar, hikâyeler, fabllar yazılıyor… Bazıları öyle az buz değil, 720 satır uzunluğunda… Bu yöndeki uğraşı hiç bitmiyor, bitmeyecek… Sayısız satırda nazım; sayısız satırda nesir yazısı ile…

Hüner Şencan

Zû Kuşu'nun fol'una yattığı yumurtalardan tarih boyunca küçük küçük bala'lar, yeni yeni bici'ler çıkmış... Bu yavrular zaman içinde gelişip palazlanmışlar ve komşu ülkelere kanat açmışlar... O ülkelerde heyecan verici destanlar yazıp kendilerini başka adlarla tanıtmışlar ve annelerinin öyküsünü anlatmışlar insanlığa. Aslında annelerinin de değil… Yeniden yarattıkları kendi kutsal imgelerinin… İşte böyle... Zaman içinde, kulaktan kulağa aktarılan kadîm bir hikaye olarak, Zû'lar Sû'ya[1]... Sû'lar da Simurg'a dönüşmüş.

[1] *"Sin" kelimesinin Semitik olmadığı Sümerlilerden geçtiği bildiriliyor. Zu-en kelimesinin Su-en ve daha sonraları Sin, Sinâ şekline dönüştüğü...*

LEVH-İ DİLDE MÜNTEKİŞ OLDU / BEYTİN PERDEDÂRİ Mİ-KÜNED
DER TÂK-İ KİSRAYI ANKEBUT / BUM NÖBET Mİ-ZENDE, DER KAL'A-YI EFRâSYÂB
NESRİN KAÇAN KİM PADİŞAH

İstanbul'u feth ettikten sonra Fatih Sultan Muhammed Han'ın Konstantin'in sarayını incelerken bu beyti okuduğu söylenir.

Kisra'nın sarayına bakın... Meşhur Efrasyab'ın yerinde şimdi yeller esiyor. Baykuş nöbetçi olmuş, örümcekler teşrifatçı... Ve yaban gülleri ise Pâdişah...

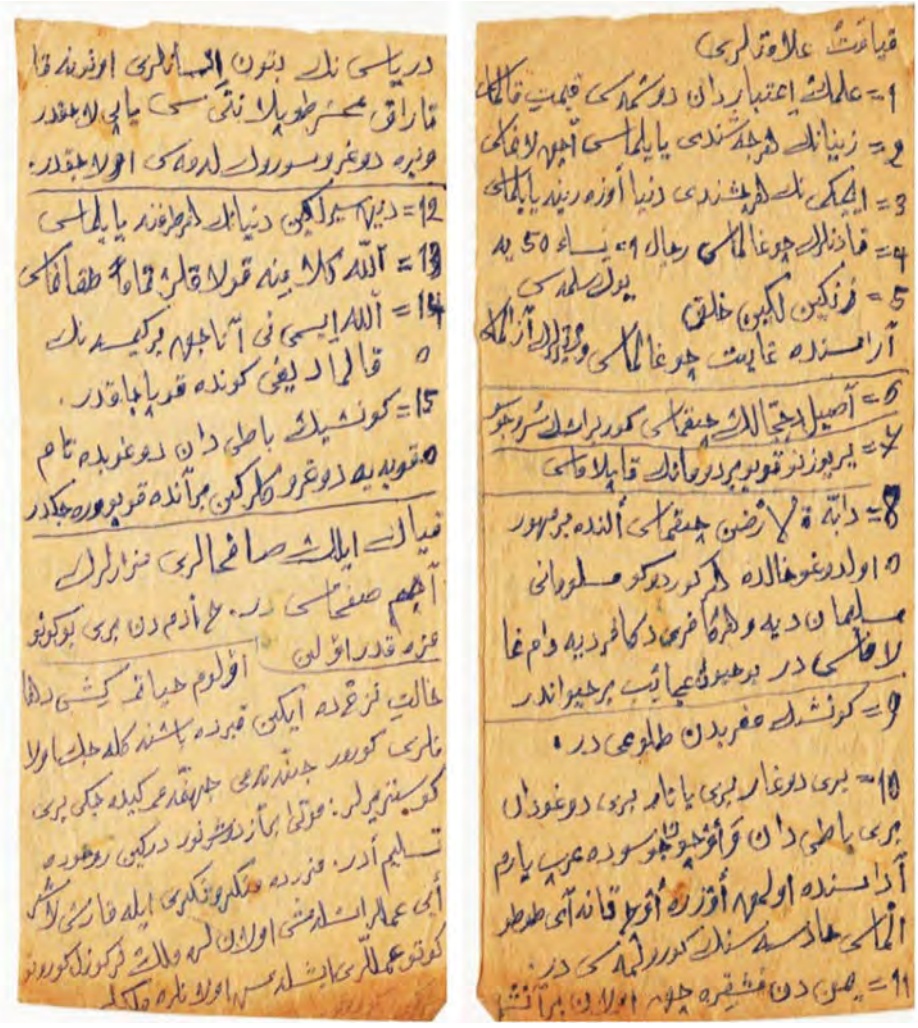
Abdülgafur Ergin'den[1] Telefge Örnekleri

Kıyâmet Alâmetleri

1. İlmin îtibârdan düşmesi, kıymetinin kalmaması.
2. Zinânın her "çeşindinin" yapılması, açıkça ifade edilmesi.
3. İçkinin her "çeşindinin" Dünya üzerine yayılması.
4. Kadınların çoğalması, ricâl bir iken, nisâ'nın 50'ye yükselmesi.
5. Zenginliğin halk arasında gayet çoğalması ve fakirliğin azalması.
6. Kör bir eşek sürücüsü olan Deccal'ın ortaya çıkması.
7. Yeryüzünü koyu bir duman kaplaması.
8. Dâbbet-ül Arz'ın çıkması. Elinde bir mühür olduğu halde her gördüğü Müslümânı "Müslümân" diye, her kâfiri de "Kâfir" diye damgalaması. Bu hayvan acâip bir yaratıktır.
9. Güneşin mağripten tulûğu...
10. Biri Doğuda, biri Batıda ve üçüncüsü de Arap yarımadasında olmak üzere üç ay tutulması hadisesinin görülmesi.
11. Yemen'den fışkıracak bir ateş deryasının bütün insanları önüne katarak mahşerî bir toplantının yapılması. Ve ateşin, toplanan insanları yerin merkezine doğru çekmesi.
12. Dinsizliğin Dünya'nın her tarafına yayılması.
13. Allah kelâmına insanların kulaklarını tıkamaları.
14. Allah ismini zikredecek hiç kimsenin kalmaması.
15. Güneşin Batı'dan doğup, tam kubbenin ortasına gelirken bir anda kıyâmetin kopuvermesi.

[1] Dedemin nüfus kağıdındaki adı *Abdülgafur Ergin* şeklindeydi. Fakat o, tuttuğu çeşitli notlarda adını *Abdülgafur Fikri Ergin* şeklinde yazmayı severdi.

Kıyâmetin ilk safhası mezarların açılmasıdır. Hz. Âdem'den günümüze kadar gelen bütün mezarların… Ve ölüm hayatı... Kişi daha *hâlet-i nez-î'de*, yani can çekişme hâlinde iken, başına gelecek olanları görmeye başlar. Ona cennete mi, cehenneme mi gideceği gösterilir. Ve mevtâ, o anda ruhunu teslim eder. Kabirde, *Münker* ve *Nekir* adı verilen meleklerle karşılaşır. Melekler iyi amel işlemiş olan kişilere güzel, kötü amel işleyenlere çirkin görünürler...

Kıyâmet Alâmetleri (Sadeleştirilerek çeviri yazıya dönüştürülmüştür).

Fe Süphâneke…

Sübhânellâhi, Celle Şânühû... Fe Süphânellâh...

Yahûdi ve Nasârâ'nın ve Mecûsîlerin sana isnat eyledikleri âcizlikten ve noksan icâb eden muayyib sıfatlardan sen münezzeh ve müberrâsın.

Sen öyle bir ilahsın ki, aliyyül a'lâ olan kemâl sıfatlarınla muttasıfsın.

Sen vâhid'sin... Senin ismin "Allah" lafza-i Celâlidir.

Senin şânın azîmdir... Sen mekândan münezzeh ve berîsin.

Sen, dâim-ül Hayat ve dâim-ül Bekâ'sın.

Azamet ve kibriyâlık sana mahsustur. Şerîkin ve nazîrin yoktur.

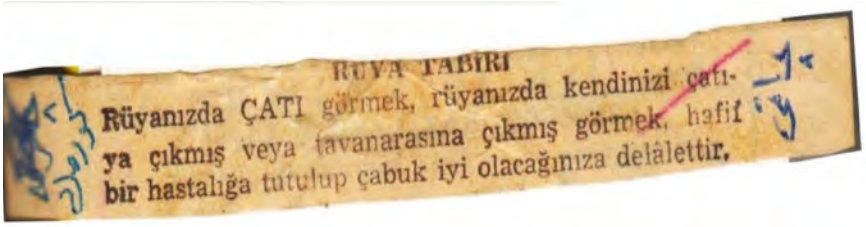
Sen kimseye muhtaç değilsin.

Bütün mahlûkâtın kâffesi sana muhtaçtır.

Sen hamd'e, senâlara layıksın. Minnet ve hamd'ler yalnızca sana mahsustur.

Ve sanadır.

RÜYA TABİRİ

Rüyanızda ÇATI görmek, rüyanızda kendinizi çatıya çıkmış veya tavanarasına çıkmış görmek, hafif bir hastalığa tutulup çabuk iyi olacağınıza delâlettir.

Takvim yaprakları üzerinde notlar...

Abdülgafur Hoca'nın asıl mesleği muallimlik olması nedeniyle her şeyi yazardı. O vakitler kağıt kıt ve pahalı olduğundan eline geçen her türlü kağıdı değerlendirmeye bakardı.

Takvim yapraklarına, parti pusulalarına, sigara kağıtlarının arkalarına ve fatura kağıtlarına…

Camiden eve gelirken yolda bir kağıt görse alır, evde o kağıdın arka yüzüne mutlaka bir şeyler dikte ederdi. O vakitler dosya kağıdı yoktu, varsa bile biz bilmezdik.

En iyi kağıt "saman kağıdı" idi. O kağıtları da idareli kullanır, sadece özel yazılarımızı onların üzerine yazardık. İlkokula başladığımızda bütün defterlerimiz saman kağıdındandı. Beyaz renkli defterleri ilkokul üçüncü veya dördüncü sınıftan itibaren edinmeye başlamıştık.

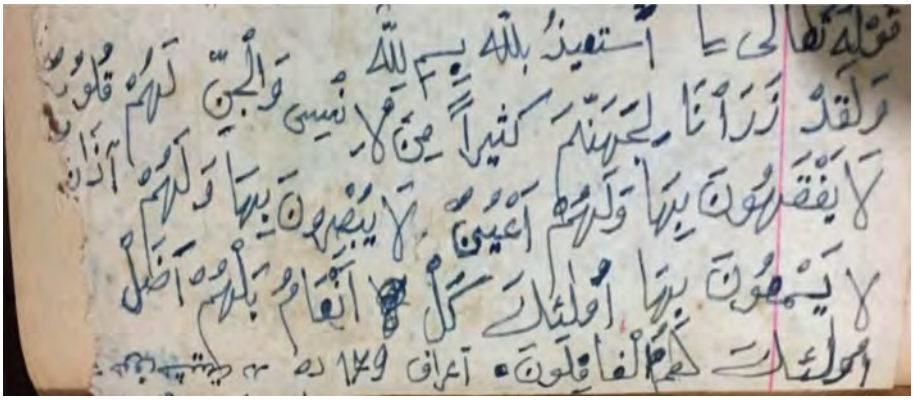
Dedem Gafur Hoca takvim yazılarını düzenli olarak okur, onlardan ilginç gördüğü yazıları rahlesinde bulundurduğu küçük makasıyla keser, biriktirirdi. Bunlar sağlıkla ilgili, dînî yazılar veya faydalı olduğunu düşündüğü diğer konularla ilgiliydi. Odasında bu şekilde etrafına küçük lastik bantlar geçirilmiş onlarca "kağıt demeti" bulunurdu. Takvim yapraklarının üzerine, kendi el yazısıyla lüzumlu gördüğü notları düşmeye üşenmezdi.

O, her zaman "yazan", "yazmayı seven" bir kişi idi.

Telefge (Efemera) Örnekleri

Kavlihî Teâlâ... Esteîzü billah, Bismillah. (Kuran, Âraf Sûresi, âyet 179).

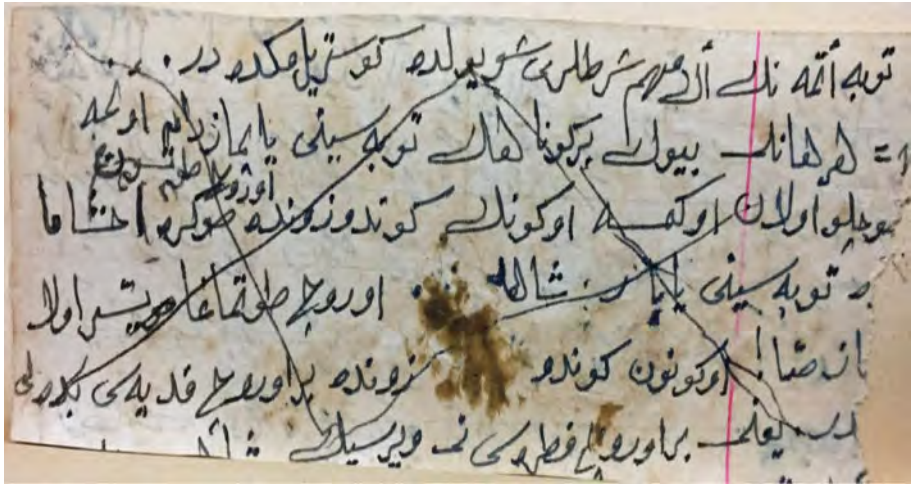
"Velekad zere'ana li cehenneme kesîran min-el cinni vel-insi lehüm kulûbün la yefkahûne bihâ velehüm e'a-yünü la yüb'sirûne bihâ velehum e'a-yunün lâ yub-sirûne bihâ velehum âzâ-nun lâ yesme-ûne bihâ ülâike kel en-âmi belhum edallü ülâike hümü-l gâfilûn."

"İnsanlardan ve cinlerden çok kişiyi cehenneme mahkum ettik. Onların kalpleri vardır idrak etmezler; gözleri vardır görmez; kulakları vardır işitmezler. Çiftlik hayvanları gibidirler... Hatta onlardan da kötü... Her şeyden bütünüyle habersizdirler."

Tövbe etmenin...

Tövbe etmenin en mühim şartları şöyle gösterilmektedir. Her büyük gühâhın tövbesini yapmadan önce .... oruçlu olan kimse, o günün gündüzünde oruç tutsun. Sonra ahşama .... tövbesini yapar. Sâlisen oruç tutmaya müyesser olan bazısına ??.. o günün gündüzünde bir oruç fidyesi bedelidir, yani, bir *oruç fitresini* versin.

Soyağacımız

Hüner Şencan tarafı...

Hüner Şencan 1955

Mehmet Şencan 1926

Firdevs Şencan 1933

Hasan Sadullah 1881 — Fatme Şencan 1891

Abdülgafur Ergin 1900 — Kamile Ergin 1902

- Sadullah
- Nebi
- Derviş Süleyman
- Mehmetali
- Molla Mustafa
- Hakkı ve Selime
- Hayrullah

Nezahat Şencan tarafı....

Nezahat Şencan 1962

Halil İbrahim Tarı 1938

Hacer Tarı 1941

İbrahim Tarı 1907

Sare Tarı 1911

Halil Yüksel 1904

Hava yüksel 1911

- Ahmet
- Mehmet
- Mustafa
- İsa

Yükselen Güneş, Benû

Tarih, "Benû" kuşu ile başlıyor. Heyûlâ-î evvel'de yani "yerkürenin oluştuğu ilk dönemde[1]" çamur yığınından oluşan bir tepe veya dağ varmış. Bu kutsal tepeye Benben denirmiş… Derler ki, "Benben ne dağ, ne tepe idi. O pramit biçimli bir taş idi veya kutsal sayılan büyük bir yumurta."

Çamurdan tepe, Yükselti,

Dağ, Piramit, Yumurta, Obelisk, Diken,

Dikili taş…

Kadim zamanlarda her ne olduysa ve nasıl olduysa her şey bir kabartı veya yükseltiyle başlamış.

Benben taşı.

Güneşin ilk ışıkları Benben tepesine vurunca üzerine tüneyen Benu Kuşu'nun tüyleri bin-bir renkte parlarmış. Yeşil, mavi, kırmızı, sarı ve altın renginde… Aslında bir kuş mu imiş, yoksa sürüngen mi belli değil. Hem sürüngen, hem de uçan olabilir… Kim bilir, belki maddî de değil, manevî bir varlık… Yani, "ruh"… Eğer maddî varlık ise sürüngenlerin ve kanatlıların hepsi ondan meydana gelmiş. Fakat canlılar bir süre sonra ayrışmışlar; kimisi kuş, kimisi yılan, kimisi yürüyen olmuş. Bu yüzden havada uçan, yüzen ve yerde yaşayan tüm varlıkların atası Benû…

Benû; her zaman şakıyıp, öttüğü kutsal bir adaya doğru uçarmış. Ateş Adası'na[2]… Bu yer; yeniden doğuşun ve yeniden dirilişin[3] meydana geldiği bir yermiş. Tüm varlıklar öldükten sonra Ateş Adası'na doğru uçarlar ve orada

[1] Primordial zamanlarda.

[2] Daniel E. Mitchell, *Finding Your Benben Stone*, Balboa Press, Bloomington: 2014, s.12.

[3] Regeneration.

başka bir vücuda geçip onun bedeni üzerinde[1] yeniden hayat bulurlarmış. Benu, "parlak ışık" anlamına gelirmiş veya "mükemmeliyet"… "Parlaklıkla yükselen"… Veya "çok yükseklerde olan bir parlaklık", "Ziyâ veya bir şeyin ayâ'sı"… O'na "yükselen Nur" da diyebiliriz.

"Benu" kelimesi, hiyeroglif yazısındaki "bn" kökünden türetilmiş. Binâ, ben[2], bayan, benî, ibn, banana, veber, wen, woman, venüs gibi kelimelerin hepsi "bn" köküyle ilgili. İnsanlar bir süre sonra Benu sözcüğünü dillerine çevirerek kız çocuklarına ad olarak koymuşlar,

Nûr-üs Suud demişler… Veya *Nûr-ul Urûc*, *Nûr-ul Urûs*[3]…

Sûd, urûc ve urûs kelimelerinin hepsi "semâya yükselen" anlamında… Veya, semâya yükselen nur, ışık, ziyâ…

Benu, yüce bir kuş… Çünkü insanların olduğu gibi, tüm hayvanâtın da ilk sebebi o… Benu kuşunu antik Mısırlılar keşfetmişler. Yaratcımız Benu'dur demişler. Fakat sekiz bin yıllık tarih içinde ona yönelik o kadar çok yorum yapılmış, o kadar çok hikaye anlatılmış ki… O hem bir tanrı, hem tanrının kuşu veya tezahürü, hem kral, hem arif, hem de Dünyasal bir kuş…

Merak eden birisine "Vahdet-i Vücut felsefesi" ancak Benu Kuşu ile anlatılabilir.

Benu Kuşu öyküleri, birbiriyle "ilgili ilgisiz" çok sayıda bilginin bir araya getirilmesiyle oluşturulmuş... Hikayeler demeti oldukça karmaşık… Hem belli ölçüde kesişen ortak noktalar var hem de, çok sayıda farklı açılımlar… Bir şekilde, her destancı kendi hikayesini yazmış… Değişik hikayelerde farklı yönlere doğru savruluyorsunuz... Çelişkiler ve uyuşmazlıklar çıkıyor ortaya… Hikayeler demeti, kozmik Benu Kuşu'nun renkleri gibi. Her ressam, her hikayeci onu farklı renklere boyamış. Her biri, diğerinden farklı olan bir sürü Benu Kuşu'muz var. Bu yüzden nerede doğduğu, tünediği, nasıl şakıdığı, insan mı, hayvan mı, yoksa tanrı mı olduğu önemli değil. O her renk ve varlık biçimine bürünebilen bir kuş. Hem kozmik, yani Semâvi; hem de Dünyasal… Hem tanrı, hem elçisi, hem bilge kişi, hem ruh, hem can, hem de eti lezzetli bir su balıkçılı… Bu yüzden zihnimizi açık tutup her farklı hikayede hangi Benu Kuşu'ndan söz edildiğini anlamaya çalışmamız gerekiyor.

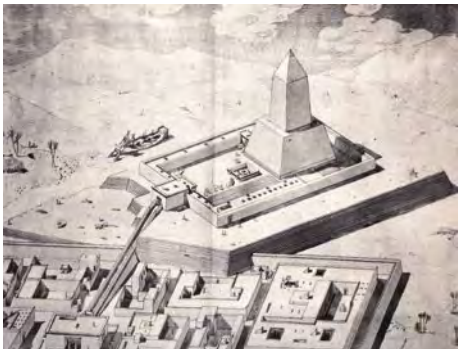
---

[1] Reincarnation.

[2] İki anlamda kullanılıyor. Birincisi "nefis", ikincisi "vücutta oluşan lekeler" anlamında.

[3] Rusya kelimesi yoksa "urus" kaynaklı mı? Rusya, yani "Yükseklerdeki ülke"…

Benu kuşu, Mısır'ın Anu[1] şehrinde Dünya'ya gelmiş ve orada yaşamış. Başlangıçta tünediği taş piramidal biçimli değil, konik görünümlü imiş. İnsanlar bu yüzden onun kutsal tüneğini yumurtaya benzetirlermiş.

Heliopolis'te güneş tapınağı ve Benben.

Mısırlılar, Benu'ya; "O, Âsar'ın[2] kalbidir" derlermiş… Âsar, bir başka tanrı… "Öteki Dünya'da ölülerin ruhlarını yargılayan" ve bu Dünya'da "neslin sürdürülmesini sağlayan"… Asar, "yüce" ve "güçlü olan" demek. Benu ise, onun kalbi veya cân'ı…

Anu şehrinde gelişip yaygınlaşan "yaratılış felsefesine" göre, Benu aynı zamanda "Evrensel Zihin" olarak görülen Atum'un/Râ'nın ruhu olarak değerlendiriliyor… Mısırlıların diliyle ifade edersek "Râ'nın Bâ'sı…" Bâ, ruh demek… Demek ki, Benu, Atum ve Râ aynı varlık … Atum, Aten veya Atem "kâmil olan" demek. Atem hem yaratıcı, hem de kralların babası… Veya Âdem… Atem, kendisini ilk'sel su Nun'da yükselen Benben Balçığı'ndan yaratmış… Sonra kendi kendisine ruh üflemiş ve işte o ruh, "Benu Kuşu"… Bu yüzdendir ki, Benu'ya Atem'in Ruhu deniyor.

Kleopatranın İğnesi, Londra.

Benu, başka hikayelerde "kendi kendine Dünya'ya gelen veya kendi kendisini yaratan kuş"… Bir göktaşı gibi yeryüzüne inen veya indirilen… Benu, aynı zamanda güneş gibi periyodik olarak kendisini yenileyen, kendi küllerinden doğan… Bu yüzden jübiler yaşama sahip[3] tüm ölümlülerin mevlâsı, sâhibi, ilâhı veya rûhu…

[1] An, Iunu, On veya Elîa şehri.

[2] Tanrı Osiris.

[3] Jubiler yaşam: Yahudi ve Hristiyan düşüncesine göre her 50 yılda bir gelen yıl, tüm günahlardan bağışlanma senesi olarak ilan edilirmiş. Beni Kuşu'nun 50 yılda bir yeryüzüne gelerek insanları bağışlaması ve onları günahlarından arındırması düşünülürmüş.

Atum veya Aten adı verilen o küllî akıl daha Dünya'yı yaratmadan evvel, Benu evren öncesi kozmik suların üzerinde uçan bir kuş… Evren öncesi sular veya evren öncesi uzam… Antik Mısırlılar, o uzam'a "Nun" demişler. Benu; o nedenle bu Dünya'nın kuşu değil, evren öncesi uzamda yaşadığı hayal edilen kutsal bir varlık… Veya "ruh" denilen olgunun bir vechesi. Değişik görünümlerinden biri.

Benu, her nasıl oluyorsa, aynı zamanda Dünyasal bir varlık... "Güneşin ruhu" deniyor ona… Veya "yükselerek" güneşe seyahat eden ruh… Râ veya Atem'in ruhu… Ve o, her zaman güneşe doğru bir yolculuk halinde… Güneşin oralarda bir yerde kendine özgü bir tahtı var. Orada ikâmet ediyor.

Benu kuşu hem uzamsal, hem Dünyasal… Dünyasal bir varlık olunca "Heron kuşu" oluyor, yani "Balıkçıl…" Balıkçıl kuşu ama bildiğimiz balıkçıl değil, o sadece uzamsal Benu'yu temsil ediyor… Balıkçıla bak, tanrı Benu'yu hatırla gibi bir şey…

Araplar, El-Beşûnî diyorlar heron kuşuna… El-bân veya El-Besân… Arnavutluk'taki Elbasan şehir isminin "İl-Basan"dan geldiğini düşünürdüm. Meğer El-Besûni'den[1] mülhem imiş. Alban'ların "millet", "şehir adı" ve "bayrak" olarak Benû ile bu kadar özdeşleştiklerini görünce şaşırdım. Demek ki Atum'un ruhu Benû yok olmadı, Albanya'da bütün heybetiyle yaşamaya devam ediyor, bayraklarını dalgalandırıyor. Gözlerinizi Bizans'a, Roma'ya çevirmeyiniz. O kuş; tüm insanlığın yaratıcısı, Râ'nın ruhu, Âsar'ın kalbi, Kâ'nın tezahürü olan Benû'dan başkası değil… Tıpkı diğer ülkelerin, kurumların, şirketlerin bayraklarında, flamalarında ve simgelerinde temsil edildiği gibi.

Benu Kuşu "kalp" ile özdeşleştirilmiş. Bildiğimiz kalple değil "gönül" veya "ruh" ile… Beden can verdikten sonra ruh ölmüyor, yaşamaya devam ediyor veya diğer canlıların içine giriyor. Ruh, aynı zamanda Güneş ile irtibatlı… Kişi ölünce onun ruhu, Benû oluyor veya Bâ...

Mısır'ın antik Ölüler Kitabı'nda (Kitab-ül Mevtâ) öyle yazılıymış: "Karanlığa Şahin olarak girdim, gün ağarmaya başladığında Benû olarak çıktım… Ben Benû'yum, yani Râ'nın ruhu… Zât'da yer alan tüm tanrıların rehberi… Ben saf'ım. Benim saf'lığım, Büyük Benû'nun saf'lığıdır." Heredot'a göre Benû kuşu 500 yılda bir görünürmüş ve Arabistan taraflarından bu yana doğru uçarmış. İnsan merak ediyor, niçin Arabistan taraflarından ve bu yana diye… Gagasında bir "mırrâ yumrucuğu" taşırmış ki içinde babasının vücudu yer alırmış.

[1] Bizdeki "elbasan kebabı'nı" da unutmamak gerekiyor. Yoksa, o kuşun etinin lezzetli olduğuna mı atıf yapılıyor.

Masallar, irrasyonel anlatılardır. Mantık, tutarlılık ve söylenenler arasında bağlantı yoktur. Bu nedenledir ki "efsane" olarak adlandırılırlar. Mantığımızı şimdilik bir kenara koyalım ve mümkünse sadece "ruhumuzla" düşünelim.

Benû kuşu.

Benû kuşu, Arabistan taraflarına gidip, her 500 veya 1000 yılda bir tünediği Benben Taşı'na geri dönermiş. Çünkü bin yılda bir; yeni bir diriliş, yeni bir enkarnasyon olurmuş. Benu, Dünya'yı yeniden dirilten ve ona yeniden hayat veren bir kuşmuş. Fakat durunuz… Bu bin yıl döngüsü Dünya'sal değil, Semâvî imiş. Yani göksel… Bir "göksel yıl" hangi milyar ışık yılına karşılık geliyor, bilen var mı?

Heron veya balıkçıl kuşu.

Benû'nun ikamet ettiği yerin Ateş Adası olduğunu söylemiştik. Buraya aynı zamanda Lâz Şehri deniyormuş. Laz Şehri Dünya'nın veya bütün evrenin oluşum merkezi imiş… Dünya'nın yaratılması orada planlanmış ve makinenin çalışması için düğmeye orada basılmış. Benben Taşı da bu şehirdeki Ateş Adası'nın üzerindeymiş. Ortadoğu insanları farklı isimler vermişler Ateş adası'na… Yahudiler *Arabat* demişler ona. Arabat, evrenin yedinci ve en son katındaki cennet anlamına gelirmiş. Arabat, bu Dünya'da imiş, ama aynı zamanda semanın yedi kat yukarısında... Bu yüzden Benu, Dünya'sal tüneğinden havalanıp Semâ'daki tüneğine sefere çıkan, sürekli uçuş modunda olan bir kuş... "Seyir âlemi" dedikleri mekanda seyr ederek sürekli sefer hali içinde olurmuş.

Benu kuşunun bu Dünyada tünediği mekanları; Anu, Heliyo-polis, Şems-el Ayn, Güneşin Gözü, Kahire, Lâz Şehri iken semadaki mekanları Benben Dağı,

Mısırlıların Benû Kuşu.

Lâz Şehri, Arabat veya Hayat Ağacı olarak anılıyormuş. İlginç sonuçlar çıkıyor ortaya… Kahire'nin Dünya'daki Lâz Şehri olması ve Arabat'ın semadaki Lâz Şehri'ne işaret etmesi… İster istemez, Makedonya'da bulunan Kalkandelen veya Tetova isimli kasaba gözümüzün önüne geliyor. Ve buradaki *Arabatî Tekkesi*…

Kelime "harâbât"tan mı geliyor, yoksa "Arabat" kaynaklı mı? Tekke'nin semânın yedinci katındaki Arabat'a yükselmek için "asansöre biniş yeri" olma ihtimali daha yüksek… Arabatî Tekkesi semâvâtın yedinci katındaki en güzel köşk. Hem, insanları oraya çıkaran bir asansör, hem de Benu Kuşu'nun yuvalandığı kutsal köşkün ta kendisi.

Heliapolis veya Laz Şehri, Ateş Adası, Güneş Şehri, Elia veya Anu.

Ateş Adası'nın Lâz Şehri olarak adlandırılmasının[1] tarihi çok eski. Milattan önceki dört binli yıllara kadar uzanıyor. Arkeologlar ve İncil kitabı konusunda çalışan bilim insanları Dünya'da Lâz Şehri'nin yerini bulmak için çok uğraşmışlar. Kudüs civarı bir yerlerde olduğunu söylüyorlarmış ama, bu beyhude bir arayışmış. Çünkü Laz Şehri "Dünya'sal" değil, "Öte'sel" imiş. Buna karşın insanlar, Dünyada kimi şehirlere yine de Lâz adını vermeye devam etmişler. Yakup peygamber, Kudüs yakınlarındaki Lâz Şehri'ne geldiğinde özel bir "gece uyuması" yapmış ve rüyasında ayaklarının altına döşenen *lâhûtî bir merdiven* ile yedi kat semanın üzerine çıkmış, tanrıyla görüşmüş. Bu kutlu olaydan sonra Lâz Şehri'nin adını değiştirmiş ve ona *Beyt-El* demiş. *Beyt-El*

Benû Kuşu'nun Bâ'sından esinlenen Sufi'nin Kalbi böyleymiş.

veya tanrının evi… Yahudiler tanrının evini veya Lâz Şehrini "çivit rengiyle" tanımlamışlar. Çivit rengi onlar için çok önemliymiş, mistiklerin veya sufilerin gözünde çivit rengi, semâvî gerçeklere açılan kapı demekmiş.[2]

İlkokul yıllarında iken insanların evlerini hep çivit mavisine boyadıklarını hatırlıyorum. Alpullu'daki evimizin dışı da çivit rengindeydi. Nereden bilebilirdik ki Lâz Şehri'nin mavisidir… Sonra Yahudilere "çivitâne" denmesi… Üsküp'te Osmanlı hakimiyetinde iken, bir zamanlar var olan "Çivitâne Mahallesi…" Veya "Çivitâne Mâloo"

Çok iyi hatırlıyorum… Tekke haziresinde bulunan evin dış boyası çivit mavisi rengindeydi. Tekke ve çivit mavisi… Bunun yanında, Üsküb'ün kadîm Lâzlarını da gözden uzak tutmamalıyız.

[1] Richard Leviton, My Pal, Blaise: *Notes on a 60-Billion-Year Friendship*.

[2] Aynı.

Lâz kemiği.

Lâz Şehri hiç bozulmamış, el değmemiş bir yerleşim yeriymiş. Çünkü ölüm meleği Cebrâil oraya giremezmiş. Ölümsüzlerin kenti imiş. Eğer Lâz şehrine girebilirseniz, orada kaldığınız sürece siz de ölümsüz olurmuşsunuz.

Hahâmî geleneğe göre, insan vücudunda yer alan 216 kemik arasında öyle bir kemik varmış ki bu kemiğe Lâz denirmiş. Kafatasının temelinde yer alan Lâz kemiği asla tahrip olmazmış. Kıyamet Günü geldiğinde tanrı Lâz kemiklerini topla- yacak ve onları insanları yeniden diriltmek için kullanacakmış. Lâz kemiği[1] diriliş kemiği anlamına gelirmiş.

Kısacası, *beşeri bilinçliliğin* asıl yaratıldığı yer Arâbâtiye veya Lâz denen şehir imiş. Ve Lâz kemiği de kutsal Benu Kuşu'nun insanları yeniden diriltmek için kullanacağı bir düğme veya manivela olacakmış.

Semavî olanın dışında, maddî nitelikte bir kavram daha var… Dharmakaya… Veya Yarmakaya…

Arâbâti Baba Tekkesi'nden bir kesit.

Budist temelli bu kelimenin anlamı "gerçek eviniz" demek. Yani, "dergah"… Orası "Elif ışığının evi…" Elifler bir anlamda "melekler" demek… Simurg kuşu Yarmakaya'da yaşıyormuş.[2] Demek ki o, Benû Kuşu'ndan farklı… Benû Kuşu Benben Kayası'nda yaşarken, Simurg Yarmakaya'ya tünüyor…

[1] Buhari'de yer alan bir hadîse göre bunun adı "acbu'z zeneb" dir ve kuyruk sokumu kemiği olarak tanımlanmıştır. Kimi bilim adamları ise acbu'z zeneb'i toprağa karışan "genler ve DNA molekülleri" ile açıklamışlardır.

[2] Aynı.

Masalların ve gnostik söylemlerin mantığı olur mu? Bir bakarsınız ayrışmış, bir bakarsınız birleşmiş… Veya o ondan, beriki ötekinden türemiş olur… Ama şu "Yarmakaya" terimi dikkatimi çekti. Budist gelenekte bedenin aydınlanması, boşalması veya saflaşması anlamına geliyormuş.

Yani, *yarmakaya* bedenin saflaştığı bir "Tepe" veya saflaştığı "felsefe"… Saflaşarak kişinin "Gerçek" haline gelmesi…

Yarmakaya'ya veya Derma(n)kaya'ya tüneyen kuş, ya Şah olurmuş, ya Şeyh…

Antik Mısırlılar, Greklerin Anu veya Heliyo-polis adını verdikleri şehirde bir dönem Benû Kuşu'na tapmışlar. Heliopolis, şimdiki Kahire şehrinin 8 km kuzey doğusunda bir yerde imiş. Günümüzde kentin banliyösü haline gelmiş. Biz, birkaç kilometre uzaklığı dikkate almayalım ve bu yerleşim yerini Kahire olarak isimlendirelim. Kahire, Benu'nun muştâkı… Evrenin yaratılış merkezi.

Kuddüsellahü sırrıhû ya hazreti inâyet... İnâyetini gönder anlamına mı geliyor, yoksa kuşun bana yardım etsin anlamında mı? Hem o, hem de değil… Hem hepsi, hem hiçbiri değil… Karmaşıklık ve bulanıklık içinde "sır" yaratma. Yani, "balıkçı kuşunun bulanık sularda balık avlaması".

Ancak Kahire ismi yeni bir adlandırma... Tarihte Araplar bu yerleşim yerine *Ayn-el Şems* adını veriyorlarmış. Anu, Heliopolis, Kahire ve Ayn-el Şems aynı yerleşim yerinin adı… Aynel Şems, "güneşin gözü" anlamına geliyor… Güneşin gözü, yani "Benû"… Veya kozmik Benû Kuşu…

Benû kuşu, Atem veya Râ tanrısal kimliğiyle "yaratıcı olarak" yedi kat göklerde ve semânın derinliklerinde… Fakat yeryüzünde de temsilcileri var… Onlar, kuşlar veya ruhlar… Veya canlar... "Severim seni candan fazla", diyenler… Antik Mısırlılar "Benû'yu en iyi Heron Kuşu temsil eder" demişler. Heron, yani balıkçıl kuşu… Çünkü başında ulûhiyeti temsil eden iki tüy var. Veya iki tepelik… Benû'nun ilahlığı kulaktan kulağa, seyyahlar ve vâizler vasıtasıyla Dört Nehir Vadisi olarak tanımlanan Nil, Dicle, İndus ve Van-Şî (Yang-

Çe Nehri) bölgelerine ulaşmış. İnsanlar Benû adı verilen bu "kutsal kuşun" hikayesine veya etine bayılmışlar; hayret, sevgi ve saygıyla onu bağırlarına basmışlar, benimsemişler. Bir taraftan da yeni düşünceler üretiyorlarmış. Kimisi "balıkçı kuşu" adlandırmasını beğenmemiş, itiraz etmiş... "Niçin uyuz bir balıkçı kuşu Benu'yu temsil etsin ki" demiş.

Benû, yüce bir kuş… Onun çok daha anlı ve şanlı olması gerekir. Belki bir yırtıcı… Bir kartal veya şahin… Niçin bir *akbaba kuşu* olmasın… Veya renk cümbüşü içinde, *sonsuz güzelliği* temsil eden bir kuş… Bir Zümrüdü Anka, Hüdhüd, Kumru, Bıldırcın veya bir Tâvus kuşu…

Çin bölgesinde yaşayan Dördüncü Vadi'nin insanları katkı yapmışlar, mademki Dünyasal kuşlarla temsil edeceğiz o zaman işin içine erilliği ve dişiliği de katmalıyız demişler. Eril ve dişil adlı Benû temsilcileri oluşturmuşlar. Benu'nun adını Hong Kong olarak değiştirmişler. Hong, "dişi" ve Kong "erkek Benû kuşu"…

Gel, git zaman… Kavimler ve obalar o kadar çok "Benû misâli" kuş imgesi yaratmışlar, kuş resmi çizmişler ki ortalık karman çorman olmuş. Her kavim kendi Benu'suna farklı adlar vermiş, onu farklı şekillerde resmetmiş. En güzelini çizmek için ne yarışmalar düzenlemiş, ne hikayeler yazmışlar. Yetmemiş, Benû Kuşu'nu insana dönüştürmüşler. Bir tür antropo-morfizm… *Beşeri olmayan nitelik ve özelliklerin insan bedeni ile mücessem hale getirilmesi* demek…

"Benû yüce, kutsal bir kuş fakat onun sahip olduğu özelliklerin hepsi kimi insanlarda da var olabilir" demeye başlamışlar. Benu, "saf" olan ise, niçin bazı insanlar da bir balıkçı kuşu kadar "saf" ve "temiz" olmasın diye düşünmüşler…

Benû imgesi, Dört Nehir Vadisi'ni altı bin yıllık sürede ışık hızıyla gezmiş. Zigzaklar yapmış, direkt gitmiş, dolaylı gelmiş… Benim al'ımı, onun mor'una karıştırmış… Öbürünün mavi'sini almış, benim yeşil rengimin içinde eritmiş. Sonuçta, hangi kuşun kimin yumurtasından çıktığı anlaşılmaz hale gelmiş.

Kafası en karışık insanlar İranlılar... İmgeyi Mısırdan almış Hind'e taşımışlar… Sonra unutmuşlar… Hatta Mısırlılar da unutmuş… Bu kez Üçüncü Nehir Vadisi'nin insanları Benu'ya dört elle sarılmışlar ve ona Garuda demişler. Kavramı Dördüncü Vadi'nin insanlarına, yani Çinlilere satmışlar. Fakat Çinliler önceki toplumların hepsine galebe çalarak Dünya'daki en güzel Benû resimlerini onlar çizmişler. Felsefeleri şuymuş: Böylesine yüce bir kuş, yaşayan her hangi bir Dünyasal kuşla temsil edilemez. O ancak hayal edilebilir ve binbir surette çizilir. Başlamışlar çizmeye… Çizmişler, çizmişler… Sonunda "kuş çizer toplum" haline gelmişler.

İranlılar, İkinci Vâdi'nin insanları… Fakat hangi İranlılar… Milattan önce üç binli, iki binli ve milattan sonra binli yıllardaki İranlılar aynı değil. İranlılar sağ eliyle Mısırlılardan almış, sol eliyle komşuları olan Üçüncü Vadi'nin insanlarına vermişler bu kavramı. Sonra, aradan bin yıl geçince Hint'ten gelen "kuş rüzgarının" esintiyle bir hoş olmuşlar… Başları dönmüş… Bu kez sol eliyle alıp sağ eliyle Anadolu, Suriye ve Afrika ülkelerine "satmaya" başlamışlar bu kutsal kuşları. İranlılar kuş üreten değil, alıp satan, tüccar bir kavim. Onlara atfedilen kuşların hepsi taklit, boyama. Semâvî kuşların asıl sahibi Sümerliler ve Mısırlılar.

İlk şehir devletleri Mezopatmaya'da kuruldu, medeniyet o topraklarda yeşerdi, fakat kuşların "ruh" olup semaya yükseldikleri ilk topraklar Mısır… Benu'nun yaşadığı "Lâz Şehri" veya "Güneşin Gözü" antik Mısırlıların, yani Kıptîlerin… Benu'yu göklerdeki Ateş Adası'na veya göklerdeki Lâz Şehri'ne çıkaranlar da Kıptîler… Geride kalan diğer tüm milletlere ait kuşların hepsi, kopya veya taklit…

Benu Kuşu'nu sürekli Benben Taşı üzerine tünetemezsiniz. Arada "doğal ağaç dallarını" da düşünmek gerek. Sonraki çığırıcılar, çeşni katmışlar Benû Kuşu hikayelerine ve "onu biraz da Persea ağacının dallarına tünetelim" demişler. Hikayecilikte, "eski edebiyat devri" bitmiş, "yeni edebiyat devri" başlamıştır böylece. "Yeni" ama günümüzdeki "yeni" değil… Bu türüne, "eski-yeni edebiyat" deniyor. Üsküp'te bir zamanlar var olan "eski-yeni hamam" gibi… Yeni ama, eskinin yenisi. Yoksa, günümüz anlayışını dikkate alırsak, "eski-yeni" de eski…

Eski-yeni söylemde Benû Kuşu Persea Ağacı'nın tepesinde yaşarmış. Persea, bir tür avakoda ağacı. Bu ağacın meyveleri Horoz'un veya Horus'un "kutsal kalbi" olarak görülürmüş. Avakado meyvesi ve kalp çok benzeşirlermiş birbirlerine. İkiside yumuşak, ikisi de tatlı… Benu Kuşu Mısır'ın Heliapolis, Güneş Şehri, Elia, Elihu, Tanrının Şehri, Lâz'ın Şehri gibi çok adlı yerleşim yerinde alevler içinde yanan Avakado Ağacı'ndan havalanır ve gökyüzüne doğru yükselirmiş. Fakat *avakado ağacı niçin alevler içinde,* bilmiyoruz… Burası bir "sır". Mısır tanrısı Râ da avakado ağacıyla ilgiliymiş. Ona aynı zamanda "Hayat Ağacı" deniyormuş. Benu, Benben Taşı'nın değil, Hayat Ağacı'nın kuşuymuş.

Tünek'i Hayat Ağacı olan Benû Kuşu; öldükten sonra dirilişin, tan yeri ağarmasından itibaren hızla yükselen güneşin ve baharda suları kabaran Nil Nehri'nin simgesi imiş… Dünyada "yükselen", "kabaran", "uçan", "urûç eden"

her "her ne var ise" hep ona nispet edilirmiş. Benu Kuşu, avakado ağacının üzerinde bir taraftan yanıp kül olur, diğer taraftan küllerin arasında kalan kırmızı kor parçalarından yeniden doğarmış. Kendini sîgaya çeken, zühd içinde kendisini Dünyasal zevklerden uzak tutup yok olan ve sonra normal hayata karışarak yeniden dirilen… Benliğini "yok ettikten" sonra yeniden "Hayat Ağacı'na" ilticâ eden… Yani, Avakado Ağacı'na ve onun tatlı ve sulu meyvelerine…

Eski-yeni dönemde, Benu Kuşu'nu "gâh bili bili" diyerek kendi ağaçlarına tünemesi için çağıran kişilerin sayısı artmış… Çağıranlar, yani çığırtkanlar… Kimisi, *gel bizim Sekimo Ağacı'na kon* derken, diğerleri *bizim Hurma Ağacı'mız daha iyidir, bizim Muz Ağacı'mızın yaprakları daha yeşildir* diyorlarmış.

Böylece Benu Kuşu'nun tüneyebileceği ağaçların sayısı giderek artmış. Bunlardan biri turkuaz renkli Sekimô[1] Ağacı imiş… Sekimô, çınar yapraklı Akçaağacı demek… İnsanlar onu "Çınar Ağacı'na" benzetiyorlar, daha çok bu adla meşhur olmuş…

Sekimô Ağacı Kıptîlerin "Aşağı Mısır" olarak isimlendirdikleri bir bölgede, yani Elîa veya İlâî[2] isimli kentte yetişen bir "ulu bitki" imiş... Ve aynı zamanda tanrı Nut'un Ağacı olarak adlandırılırmış…

Rivayete göre Benû bu ağacın tepesinde doğmuş ve orayı kendisine tünek yeri olarak belirlemiş. Sekimo şanlı bir ağaç… Çünkü, Güneş tanrısı olan Râ, şer tanrısı olan yılan Apep'i Sekimo Ağacı'nın altında öldürmüş. Fakat hikâye bir garip... Güneş tanrısı Râ form değiştirerek "kediye" dönüşmüş ve "Ra-Miyaav" haline gelerek öylece Apep'in hakkından gelmiş. Bunun üzerine Çınar Ağacı bu zaferi kutlamak için yapraklarını cömertçe yere dökmüş. Yere düşen yapraklar, Öteki Dünya'ya doğru uzun bir yolculuğa çıkan mevta ruhlarının temel sığınağı olmuş.[3]

Sekimo, işte bu nedenledir ki tanrıya ulaşan bir ağaç...

Ve ulaşmak, erişmek isteyenleri ona ulaştıran...

---

[1] Sycamore ağacı.

[2] "Heliopolis" sözcüğü eski Mısırlıların dilinde "İlâî" veya "İlâî Şehir" olarak adlandırılırmış. Sonra başka adlar da verilmiş Kahire'ye... "Ptah ruhunun evi" denmiş. Bir diğer adı "An" veya "Annu".

[3] Pat Remler, *Egyptian Mythology, A to Z*, Bang Printing, New York, 2010, s.186.

Bu ağacın bulunduğu İlâî, Heliapolis, Lâz Şehri veya Kahire Musa'nın doğduğu yer aynı zamanda...
Ve Mısırlı gnostiklerin tarih boyunca neşvü-nemâ buldukları...

Olguyu biraz olsun tanımak için, bu yazılanlar yeterli...
Okuyucuya gına gelmesin...

İnsanoğlu aslında kendi "kuşunu" kendi omuzunda taşıyor…

Tanrı Ra-Miyaav, Apep ve Hayat Ağacı.

Kuş; davranış ve hareketlerimiz… Yani, takip ettiğimiz yol…

Herkes, kendi kuşunun sesini beğeniyor ve onun güzel olduğu düşüncesinde… Oysa gerçekler farklı… Konuştuğumuzda, kulağımıza bülbül şakıması gibi gelen ses, başkalarının kulağına karga gâk'ı olarak ulaşıyor...

Seyr âleminde yaşayıp ötelerden haber getiren "Benû Kuşu'nun" şakıması da öyle… Benû, kalbinin tâ derinliklerinden duyarak ve hissederek şakıdığını, etinin çok lezzetli olduğu düşünüyor ama bizim burnumuza çürük kokuları geliyor… İşleri düzene koymanın çaresi, kuşları kendi hallerine bırakmak, îmâlı sözcükler kullanarak onları veya onların kimliğinde egoyu tanrılaştırmamak.

Kosova'nın Priştine Şehrinde Fatih Camii'nin Kitâbesi

Hemme, Ey Bâri Hudâ eyle mu'ammer
Tûli ömr ile Muhammed Sultanı
Emr-i devletleri etti ma'mur
Cami-i ebu'l-Feth Muhammed Sultan
Mümin'e hem çû riyâz-ı cennet
Bahş-ı zevk eylemede rûhânî
Gördü, bu ahsen hayr-ı saîdî
Dedi tarih-i dehr, Ercumâî Hâdî
Tarih, 865

Emme, ey Bâri Hüdâ eyle mu'ammer
Uzun ömür ile Muhammed Sultanı
Devletlü padişahın emri ile oldu ma'mûr
Sultan Muhammed Ebül Feth Camii
Mümin için hem cennet bahçeleri gibi
Ruhânî hoşnutluk ve itmînân sağlamada
Görünce bu güzel mübârek hayrı
Dedi vakti tarihin, Ercumâi Hâdî
Tarih, 1459

"Ercuma" günümüzdeki Balıkesir şehri... Ercuma sözcüğü Romalıların "Arcuma" kelimesinden geliyor....Beyti düşen kişi "Ercuma'lı Hâdiî' isimli bir zât ... "Hemme" kelimesi söze başama edatı... Eskiler söze "Emme" diye başlarlardı...

İbiş'in Sırrı Ziz

Ziz; Mûsevî geleneğinde anlatılan mitolojik bir kuş… Hristiyan tâifesi, Ziz Kuşu hikâyesini benimsememiş, fakat Yahudiler için o, insanlığın ve yaratılışın gerçek hikâyesi… Üzerinde yaşadığımız Dünya, gezegenler ve yıldızlar âlemi daha "gün ışığına" çıkmamıştı ki, tanrı Ziz'i yaratmıştı… Evrenden önce yaratılan birkaç varlıktan biri o… Bu mitik inanca eğer hâlâ inanan varsa onları rahatlıkla Ziz'ist olarak isimlendirebiliriz.

Sarı renkli ve kırmızı kanatlı.

Ressamlar, Eski Ahit kitabında da yer alan Ziz'in vücudunu sarı ve kanatlarını kırmızı renkli olarak hayal etmişler. Ziz'in kanatları güneşi kaplayacak veya onu karartacak kadar büyük imiş… Sadece güneşi de değil, *seyr-ü sefer* ettiği tüm yörüngesini, yani *galgal haçama*'yı[1]… Devâsâ gövdesini siper ederek, çöl kumlarını havaya savuran şedît güney rüzgârlarından Dünya'yı koruyan bir kuş imiş o…

Ziz, bir gün havada uçarken karnında taşıdığı dev yumurtasını yanlışlıkla yere düşürür. Büyük bir felaket olur. Dünya şiddetli bir şekilde sarsılır. İşte o günden beri depremlere "zelzele" adı verilmiştir. Yere düşen yumurta kırılır, Dünya'yı sel basar. Altmış şehir[2] yumurta akı içinde yok olur, 300 sedir ağacı devrilir.

[1] Güneşin kendi *dairesel görünümü* veya seyir halinde olduğu *galaktik yörünge*... Güneş; somut ve fiziki bir varlık, seyir halinde olduğu yörüngesi ise *görünmeyen ruh veya nefes*… Galgal haçama; kurs-u âfitab veya şems-i âfitab demek, yani *güneşin yörüngesi*... Galgal haçama, aynı zamanda yerküreyi kaplayan *eliptik hava tabakası* anlamında. Bunun yanında bir zamanlar uzayda var olduğu düşünülen *iç içe geçmiş felekler veya yörüngeler topluluğu*. Semavî varlıkların o yörüngeler arasında bir yerlerde olduğu düşünülüyor. Felekler ve ruhanî varlıkların hepsi orada ve iç içe. Ruhanî veya nefesî varlıklar... Galgal sözcüğü "yuvarlak" veya "dairesel olarak dönen" demek, diğer bir anlatımla "yörünge". "Celcelûtiye" sözüyle ilişkisini araştırmak gerekiyor. Kimi işgüzarlar galgal haçama'dan esinlenmiş, *celcelûtiye duası* yazmışlar ve arkasını güçlendirmek için Hz. Ali'ye isnad etmişler. *Galgal felsefesine* göre, "vücut ve ruh" cennete *bütün olarak* beraberce gireceklerdir. *Galgal anlayışının* tarihi çok eski, Sümerlilerin Enki tanrısına kadar uzanıyor.

[2] Altmış mı, yoksa altı mı? İnsafınıza kalmış... Abartabilirsiniz ama çok da uçmayın, sonra akıcılığı kaybedersiniz.

Ziz kuşu ve yumurtası.

Ziz, Rûmî takvimde yer alan "*teşrîn-i evvel*" ayı ile ilgili... Ziz Kuşu Teşrin'de doğmuştur. Fakat Ağustos ayı geldiğinde gökyüzüne havalanır ve Dünya'daki bütün canlıları hizaya sokar. Öyle bir çığlık atar ki, yeryüzündeki bütün hayvanlar korkudan sığınacak delik ararlar.

Günlerden bir gün, Yahudi Hahamları Ziz'in denizde yıkandığını görünce onlar da o kutsal sularda yıkanmayı düşünürler. Fakat tanrısal bir ses onları uyarır. "Siz daha, o derecelere gelmediniz" denir kendilerine. Deniz, onlar için henüz *derindir*. Bu halleriyle Ziz'in yıkandığı yerde yıkanırlarsa boğulacaklardır. Yeryüzündeki "güçleri" dikkatle değerlendirmeleri ve hareketlerini ona göre belirlemeleri öğütlenir kendilerine.

Tanrı Dünya'yı yedi günde yaratmaya karar verdiği zaman beşinci günün programına dev Ziz Kuşu'nu koymuştur. Ve öylece de yapar. Sonra, canlanıp ayaklanan Ziz Kuşu'na talimat vererek dev kanatlarıyla hem Dünya'yı, hem de diğer kuşları korumasını ister. Bu yüzden, Ziz Dünya'daki bütün kuşların kralı veya padişahıdır. Aynı zamanda onları güçlük ve tehlikelerden koruyan, bakıp gözeten… Bu görev ona tanrısal bir yükümlülük olarak verilmiştir.

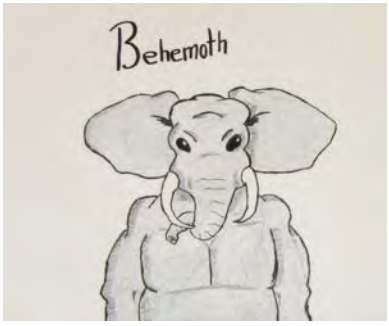
Ziz'in ayakları okyanusun içinde iken başı semâda[1] veya cennet bahçelerinin bulutları arasında dolaşır. Veya *Arş-ı Âlâ'nın* oralarda bir yerde… Cennette tanrıya güzel sesiyle bülbül gibi şakırdar, onun gönlünü hoş edecek dinlendirici âsûde şarkılar söyler. Ayakları denizin o kadar derinliklerine ulaşmıştır ki, şöyle bir mesel anlatılır: "Bir marangoz kazârâ denize bir balta düşürmüş, aradan yedi yıl geçtiği halde daha Ziz'in aşık kemiklerinin hizasına bile gelememiş. Okyanusun en derin suları onun ancak diz kapakları hizasına kadarmış."

Ziz, yaşadığı toprakları toz duman içine sokan "Güney çöllerinin rüzgârlarına" karşı önlem alıp koruyan bir kuş imiş… Burada, "güney rüzgârları" ifadesi dikkat çekiyor... Sanki, *sublime* bir mesaj içeriyor gibi. Ziz, Yahûdilerin diğer "ilksel canavarları" gibi, "temiz bir hayvan"... Sümerlilerin kuşları veya tanrıları gibi "kan döken" değil. Bilim adamları, Ziz Kuşu'nun İran mitolojisine dayandığını düşünüyorlar. "Cennetteki tanrıya şarkı söyleyen kuş" teması Mecusilerin Avesta adlı kitabında da varmış. Kanatları ile "güneş kursu" oluştur-

[1] Semâ, bildiğimiz "gökyüzü" değil. İbrânice'de bu amaçla "semâim" sözcüğü kullanılıyor, "öteki evrenin semâsı" anlamında.

ması veya "güneşi gölgelemesi" İranlılardan gelen mitik bir değerlendirme...

"Ziz" kelimesinin mânâsı kuşun hareket ve davranışlarıyla veya lezzetiyle ilgili... Çünkü Ziz kuşunun etinde değişik tatlar varmış... Aklımıza "leziz" sözcüğü geliyor. Demek ki eti, lezzetli olan bir kuş… Bu olgu kaynaklarda kalıplaşmış bir ifade ile dile getiriliyor: *O'nun tadı bunun gibidir, zeh; veya şunun gibidir, zeh*…[1] *Zeh-zeh*… Yahudi kaynaklarına göre kıyâmet yaklaştığı zaman ortaya çıkacak olan Mesih; yüksek pâyesi olan kişileri, yani değerli, yâni âlî derecelere sahip olan "zıddîk insanları" bir araya toplayacak ve onlara "son gün yemeği" yedirecekmiş. Bu ziyafetin en önemli özelliği, menüde Ziz kuşunun etinden yapılmış yemekler olması... Tanrı son zamanlarda denizlerin hâkimi olan *Levi-Yatan*, karada yaşayan hayvan *Bomonti*[2] ve havada yaşayan *Ziz* canavarlarını öldürecek ve onların lezzetli etlerini "yüksek dereceli kişilere ikram edecekmiş". "*Bu güne kadar Zıddîk olarak yaşadınız, hakkınızdır… Şimdi afiyetle Ziz etinden yiyiniz*" diyecekmiş…

Karaların canavarı Bomonti

Avesta felsefesinde Güneş Kuşu.

Hahamlar Ziz'i İranlıların Simurg'uyla karşılaştırırlarken modern bilim adamları onu daha çok Sümerlilerin dehşet kuşu Anzu'ya benzetiyorlarmış. Ama bu, "temiz Anzu kuşu"… Yani, "hanzoluk" yapmayan… Kralından "kader tabletlerini" çalmak için uğraşmayan…

"*Sâdat-ı Kirâm*" diye bir ifade var… Peygamberimizin soyundan veya evliyânın

[1] Lois Ginzberg, *Bible Times And Characters From The Creation To Jacob*, <http://www.reznikov.us/eBooks/Judaica/The%20Legends%20of%20the%20Jews%20Volume%201.pdf> (15.10.2017).

[2] Behemoth veya Behîme: Dört ayaklı dev bir hayvan veya yaratık. İstanbul Feriköy'de bulunan *Bomonti* kelimesi ile *Behemoth* sözcüğü arasında bir bağlantı var mı, araştırılması gerekiyor. Bu benzerliğe dikkat çekmek ve okuyucuların araştırma yapmalarını tetiklemek için bu kelimeyi kullanıyorum. Olur ya, Yahudilerin "Behîmesi" Bomonti semtinin oralarda bir yerlerde tarihin bir döneminde yaşamış veya havada asılı duran oksijen zerreciklerinin içine gizlenmiş olabilir.

büyüklerinden olan zâtlar demek… *Sâdat* kelimesi bu amaçla kullanılıyor. Saadetli insanlar, mutlu insanlar, bahtlı insanlar… Yahudiler "*Ziz-i Sâdat*" diyorlar… Ziz'in temiz soyu, Ziz'in temiz evlatları, Zîz'in saadetli insanları demek… *Ziz-i Sâdat* ifadesi İncil'de de geçiyormuş. İlginç… Çok derin, mistik bir tanımlama… Yorumsuz anlamaya çalışıyoruz.

Renâim Kuşu veya Rinnâ...

Ziz'in bir başka adı *Renâin* veya *Rinnâ*… Sözcüklerin kendi kültüründeki orijinal yazım ve ifade ediliş biçimleri önemlidir, fakat onun kadar, başka kültürlere taşınan yazım ve söyleyiş biçimleri de… Aksi halde bağlantıları kuramazsınız. Bu yüzden onu "*Rinnâ*" diye okuyorum. Bu kelime bizde şarkı sözü olarak kullanılır: *Deniz üstü köpürür. Hey canım… Rinnâ rinnâ, rinnâ nay…* Veya şarkıyı şöyle okuyalım: *Deniz üstü köpürür. Hey canım… Zizzâ zizzâ, zizzâ nay*. Ne farkeder ki, ha Rinnâ demişiz, ha Zizzâ… Önemli olan, ne kast ettiğimiz: "*Cânım benim, Ziz Kuşum… Cânım benim Rin Kuşum…*"

Rinnâ kozmik bir kuş… Şakıması da öyle... Güftesi ötelerden, bestesi ötelere… Cennette ikâmet ettiği *Mahal*'e atıf yapılarak *Sekvi*, *Seer* veya *Sırruhû* olarak adlandırılıyor. Cennette onun makamı çok önceden ayrılmış, yeri yurdu belli… Yerini ve yuvasını çok "önceden yapmış"… O "Yuva'nın çocuğu"… "Yuva'nın…" Bebekliğinde, annesi onun yumurtasını kırarak dünyaya çıkmasına yardım etmemiş, ağzına küçük kurtçuk parçalarını mama olarak beslememiş… O, kendi yolunu kendisi bulmuş, ona hangi yolu takip edeceğini, hangi yoldan gideceğini bizzat tanrı göstermiş… Yumurtadan değil, doğrudan yuvadan fışkırmış… Bu yüzden "Yuva'nın çocuğu"… Aynen denizlerin canavarı veya balıkların kralı olan *Levi-Yatan* (Leviathan) gibi…

Yahudiler Ziz Kuşu'nu *Sekvi* olarak adlandırmışlar.

Sekvi[1]… Biraz düşüneyim…

Tarihin kelimelerle "oyun hamuru" gibi oynadığını artık çok iyi biliyorum. Bu yüzden *bizde de var mı* diye bakıyorum. Galiba, evet… Sekvi kelimesini biz kendi kültürümüzde "Şevki" yapmışız. Manası, "alakalı", "ilgilenen" veya

[1] İngilizce Sekwi şeklinde yazılıyor.

"müteallik"[1] demek… Son zaman Mûsevîlerine göre Sekvi "kalp" anlamına geliyor. Veya *bakan, gören*… İnsanların *kalplerini okuyan*… Aynı zamanda "mârifet" kavramıyla ilgili…

Bilim adamları başka bir noktaya odaklanmışlar. Sekvi kelimesiyle *Zât* kelimesi arasındaki ilişkileri araştırıyorlar. *Zât* veya *Thoth* veya *Tetova* antik Mısır'ın ay tanrısı… *Zât* veya *Tot* eski Mısır'da *İbiş Kuşu*'nun başı ile temsil ediliyor. Mısırlılar bu kuş sayesinde hiyeroglif alfabesini keşfetmişler, Zât veya Tot'u irfan kaynağı olarak görmüşler.[2]

Zât'da irfan var… Sekvî'de anlayış…

Zât veya Tot adı verilen yüce; "yazı, ilim ve irfan" tanrısı iken, Sekvi onun etrafında dönen parlak yıldız.

Sekvî, Mısır Kıptilerinin dilinde Sôçî[3] olarak ifade ediliyormuş. *Sôçî* veya *Sofî*…

Batılılar Sekvî sözcüğünü tanımlamak için "abode of life" ifadesini kullanıyorlar. "Hayatın âbidesi" anlamına geliyor bu terim. Öztürk'çe söyleyecek olsak "yaşam anıtı" veya "anıtlaşan yaşamlar" dememiz gerekecek… Ve diğer anlamları: "dikey eksen" "hayatın kutbu"[4], "hayatın direği", "axis mundi"… Veya "mükemmel varlık…" İnsân-ı Kâmil...

Hahâmî gelenekte Sekvî "horoz" olarak tanımlanmış.

Horoz gün ağarmasını, yağmur yağmasını haber veren kuş... Bu yönüyle zekî ve akıllı… Güneşin doğacağını nereden biliyor? Mısırlıların İbiş Kuşu da öyle… Nil Nehri'nin taşacağını baharda ilk o haber verirmiş hep...

Mitolojik kuşların özelliği, "çok sayıda adlarının olması"… Ziz istisna değil… Ad çokluğu, "bahis konusu kuşun" ne kadar önemli olduğuna işaret… Bir bakalım…

Ziz, Aziz
Renânin, Renâim, Rinnâ
Dişi Deve Kuşu
Çöl Kuşu
Yabânî Horoz (Gün doğumunu ilk gören, yağmurun yağacağını anlayan)
Sekvi, Sukki, Sukkato

---

[1] Merbut: Bağlantısı olan, ilgilenen. Veya "O'nun adamı" anlamında.

[2] John E. Hartley, *The Book of Job*, Eerdmans Publishing Co., Michigan, 1988, s. 501.

[3] Latince yazım biçimiyle: *souchi*.

[4] Gündelik kullandığımız biçimiyle değil, "dikey eksen" veya "dikey boyut" anlamında.

Şıkk, Sıkh, Papa, Sehergabân[1], Şarkıbân, Gören göz
Şevkî, Seer[2], Sır, Sirruhû
Yuva'nın Kuşu (Bar-Yokni)
Zât, Tot, Thoth, Tetova,
İbiş, İrfan Kuşu

Sekvi, "içsel" demek veya "derûnî"… *İçsel zekâ* veya *içsel irfan* olarak da isimlendirilebilir. "İçsel derinliği" olan kişilere *Sekvi* deniyor. Ziz, içsel zekâya sahip metaforik bir "kuş"… "Kuş" deniliyor ama aslında insan… Onun gönlü "kuş gibi"… Uçuyor ve kanatlanıyor… Sürekli bir yerlere ulaşıyor, bir yerlere konuyor…

Yahûdi geleneğinde "tanrının gücü" "bulutlar ve gök gürültüsü" temasıyla tanımlanıyor. Sekvî ise, "sis'le"… Sekvî aynı zamanda "hava değişimlerinden haber veren" Horoz'a benzetiliyor… Horoz veya "hava durumu spikeri"… Kararmış bulutları gözlüyor, havayı kokluyor ve ne olacağını anlıyor… İşte bu yüzden o; *Seer, Sır* veya *Sırruhû*…

Mûseviler, Ziz'i açıklamak için Tevrat'taki "Eyüp Kitabı" ayetlerine atıfta bulunuyorlar: "*Thoth'a irfânı kim verdi veya Sekvî'ye anlayışlı olmayı*…" Yahudilere göre, irfan'ın mutlak sahibi tanrıdır, fakat o dilerse, sahip olduğu ilâhî irfanını özel olarak seçtiği "Sırruhû" unvanlı kişilerle paylaşabilir. Şimdi, Ziz'i anlamak için kritik bir noktadayız. Şu ifadeleri iyi anlamamız gerekiyor:

Sahibi İrfan'a karşı *Sahibi İlim*.

Tanrı'nın ki *irfan*… Seer'inki *ilim veya anlama*…

Horoz; hava durumunun değişeceğini, günün ağaracağını anlıyorsa *Ziz* veya *Seer* de "bir şeylerin olacağını" mutlaka anlıyordur. Anlaması gerekir… Yoksa o, *Zîz* veya *Seer* değildir. Sekvî veya Seer'i en iyi horoz temsil edebilir… Horoz'un Feng Huang kuşuyla olan benzerliğini de gözden kaçırmamamız gerekiyor…

---

[1] "--bân" soneki kelimeye "-cı veya -ci" manası veriyor. Örneğin, "derbân" kapıcı demek. Daha sonra "derbent" şekline dönüşmüş...

[2] Mûsevî inancı ve geleneğinde Seer'ler, Sır'lar veya Sirruhû'lar "görme gözüne" sahip olan kişiler... Onlar, mânevî gözleriyle semânın ötesinden vahiy ve ilhâm alırlar... Ruhî gerçekliği görsel olarak algılayan kişiler… Bir anlamda tanrının "sözcüleri"… Tahrif edilmiş İncil'in "semâdan vahiy alan isimlerle dolu" olduğu bildirilmekte... Eski İsrailliler bizim peygamber olarak tanıdığımız kişileri "seer" olarak görürlermiş. Seer'ler, rüyalarında tanrı ile konuşan ermiş zâtlar... Bir takım Müslümânlar, Peygamberimiz apaçık ortada dururken niçin Sirruhû olarak adlandırılan kişilerin peşine düşerler ki... Bana göre, *rivayeti kendinden menkul* bir takım "kuşlar veya seer'ler" değil, tüm mevcudat Sirru-Hû...

Bu arada bazı bilim adamları Sümerlilerin *Su.gi* veya *Zu.gi* kelimeleri ile *Ziz* kelimesi arasındaki benzerliğe dikkat çekiyorlar. Olabilir…

Fakat taşlar yerinden çok oynamış… İnsanlar bağlantı kuramıyorlar, daha anlamlı açıklamalara ihtiyaç var… En çok merak edilen konu şu… Ziz Kuşu bize İran aracılığıyla Sümerlilerden mi geldi, yoksa *Zât* veya *İbiş Kuşu* aracılığıyla Mısır'dan mı?

Ziz; tanrının Kuş'u veya tanrının Sekvî'si…

Tanrının Seer'i veya tanrının Sırruhû'su…

Karanlıkları aydınlıktan "İrfânî Zekâ"…

Zîz literatüründe tanrısal irfan; yağmurla yüklü "kara bulutlar" ile temsil edilirken Sekvî'yi betimlemek için "sis" metaforundan yararlanılıyor. Daha iyi anlamak için ikilemelere bakalım:

Thoth ve Sevki…

Zât ve Şeyh…

İbiş ve Horoz…

Bulutlar ve Sis…

Ziz ve Papa…

Tot ve "Gören göz"…

Ziz için "Sis" yakıştırması yapılıyor… Çünkü ilim güneşinin ortaya çıkmasıyla dumanlı hava dağılıyor… Günahlar ortadan kalkıyor ve insanlar ferahlıyorlar. Aslına bakarsanız Ziz; tam "Sis" de değil… "Sis'ten çıkaran" demek... Veya "Sis bulutlarını dağıtan".

Hahamlar burayı çözemiyorlar. "*Ziz'in Sis olması ne demek*" diye birbirlerine soruyorlar. Ziz ve Sis ilişkisi… "Sisi dağıtan" deseler iş çoktan bitecek ama o zaman ayet metninin bağlamından kopmuş oluyorlar. Günah işlemekten korktukları için açılamıyorlar.

Tanrı, "*bulutlar*" demek… Sekvi ise "*sisi dağıtan*"…

Tanrı "*irfan*" demek ve Sekvi ise "*zihin*"…

Burada "zihin" sözcüğü, fikir üreten, akıl veren, yol gösteren anlamında veya kişiyi yönlendiren... Gökyüzündeki yağmur bulutları sayılamayacak kadar çok

ve gözümüzün kuşatamayacağı kadar geniş... "Tanrısal irfanı" bulutlarla açıklamak normal… Fakat "Sis" kelimesi anlaşılmıyor, kafa karıştırıyor. Sekvi'ye veya Ziz'e "sis" demek tam oturmuyor. Onun yerine "sisleri dağıtan" demek daha anlamlı. Bu anlamlandırmayı Mûsevîler için değil, kendim için düşünüyorum. Onlar zaten kabul etmeyeceklerdir.

Bir de İbiş-Ziz ilişkisi var... Soru şu: Zîz, İbiş'in nesi oluyor? İbiş Kuşu, Mısır'ın irfan tanrısına verilen ad. İbiş, "İrfan Kuşu"… İbiş, eşittir Zât… İbiş, eşittir Tot… Eşittir Tetova…

Tevrat'ın "Eyüp Kitabı"nda geçen ayette "irfan" sözcüğü Mısırlıların İbiş Kuşu'yla ilişkilendiriliyor. İbiş Kuşu ya tanrı, ya da onun sözcüsü… Yani Zât tanrısının yeryüzündeki temsilcisi. Zihin karışıklığı şuradan kaynaklanıyor. İbiş Kuşu tanrı mı, yoksa onun sözcüsü mü? "Sözcüsü" olduğuna ilişkin bir kanıt bulabilsek Ziz Kuşu ile İbiş Kuşu aynı anlama gelecek. Fakat İbiş Kuşu'nun "tanrı" olduğuna ilişkin kuvvetli bir vurgu var. Hem sonra… Ziz Kuşu'nun X ve Y kromozomlarının İran ile ilişkili olması zihinlerin daha da bulanmasına neden oluyor. Öyle anlaşılıyor ki, Ziz Kuşu'nun fizyonomisi İran ve Avesta temelli, psikonomisi Mısır ve İbiş Kuşu'nun ruhunu taşıyor… İrfan ve ilim, Sır ve Sırruhû birbirinin içine giriyor… Hem ayrı, hem bir… Ayırmak istiyorsunuz ayıramıyorsunuz, birleştirmek istiyorsunuz bir araya gelmiyor. Zihinlerin alt üst olması bu yüzden…

Pardaş Kuşu.

Zîz'in fizyonomisi İran ile ilgili olduğundan gözlerimizi bu ülkeye çevirelim. Milattan önce 600, belki milattan önce binli yıllar. Zerdüşt'ün Avesta kitabında bir kuştan söz ediliyor. Adı, *Pardaş* veya *Faradaş*… Pardaş, bildiğimiz Horoz kuşu… Güneşin doğacağını önceden haber verdiği için *uzağı gören kuş* olarak nitelendiriliyor… Önceden bilen, önceden gören, önceden anlayan… Bu kutsal Horoz, Mecûsî dininde *Saroş Yazad* ile ittifak halinde ve Yazad'ın en inançlı bağlısı, en inançlı müridi… Pardaş, dünyayı *Demâvend Dağı*'nda oturan *Zehak*'tan koruma görevini üstlenmiş. Bilim adamları Ziz Kuşu ile Pardaş Kuşu veya Pardaş horozu arasındaki benzerliğin çok güçlü olduğunu belirtiyorlar. Pardaş aynı zamanda "kelaynak kuşu" olarak tanımlanıyor. Pardaş kuşu *binbir surat* gibi. Çok adlı, çok renkli ve çok sesli… Zerdüşt bu "güvercini" veya "horozu" Asurlulardan satın almış. Sonra onu

yetiştirmiş, büyütmüş ve yeni anlamlar katmış ona. Ziz eğer Pardaş kuşu ise o aynı zamanda *Koruveki* kuşu… Yani, *Koruyan Vekil Kuş*… İnsanları İblis ruhlardan koruyan ve gözeten… İnsanlığı cennete uçuran… Aymazlıktan, dangalaklıktan uzaklaştıran ve derin uykulardan uyandıran… Avesta kitabına göre kem sözlü insanlar o kutsal kuşa Kazkataç, Kikirîkî veya Kikirûki diye hitap ederek büyük haksızlık ediyorlar. Pardaş, onların sandıkları gibi değil, "derûni bir kuş"… İçe doğru uçan... İç dünyaya ve lâhûtî derinliklere…

Sonuca bakalım. Ziz kendine özgü bir kuş. Ne Pardaş, ne de İbiş… Gökyüzünde uçan kuşların "soyağacı" mı olurmuş… Yahudiler, tarihin bir döneminde Çinlilerin yaptıkları gibi antik kuş hikâyelerden öğeler toplayarak kendi kutsal kuşlarını üretmişler. Sonra bir takım kişiler bu kuşları dinsel öğe olarak kullanmışlar. "*Biz söylemiyoruz ama siz anlayın artık, o kutsal kuşların kim olduğunu*" demişler.

Jacqueline Jules isimli bir yazar, "kuşa bulaşan kuş oluyor" deyip bir roman yazmış. Başlığı, *Nuh Peygamber ve Ziz*… Jacqueline rüyasında tanrı ile konuşmuş olmalı… Tanrı kulağına, *Nuh peygamberin gemisine dünyanın her tarafından hayvan türlerini toplayan yardımcısının Ziz Kuşu olduğunu* fısıldamış… Jacqueline aldığı bu gizemli vahyi insanlığa iletmeyi bir görev addederek hemen kaleme sarılmış, roman yazmış.

Sonra başka biri çıkmış, *Ziz ve Prenses* adıyla yeni bir hikâye yazmış... Öyküde Ziz'e biçilen rol, tanrının elçisi olmaktır. Olay Süleyman peygamber zamanında yaşanır. Süleyman, tanrıdan gelen bir sesle kızının bir yıl içinde fakir biriyle evleneceğini haber alır ve üzülür. Önlem almak için kızını denizlerin ortasında uzak bir adaya gönderir ve oradaki bir kuleye hapseder. Fakat kaderin önüne geçilemez. Kıza âşık olan *fakir genç* onun hasretinden yataklara düşer. "Yetiş yâ Zîz" diye istimdâd eder. Ziz Kuşu onun çektiği acı ve ıstırabı anında öğrenir. Zavallı genci sırtına alarak mavi bulutların üzerinde uçmaya başlar. Onu, prensesin kaldığı yüksek kulenin balkonuna götürür. Böylece prenses ve aşığı bir araya gelirler, o kulede yaşamaya başlarlar. Süleyman'a yapılan bildirimin üzerinden daha bir yıl geçmemiştir ki evlenirler. Süleyman'a verilen mesaj şudur: *Kaderi yenemezsin.*

Ziz, *Ofan* veya *Ofanim* ailesinin bir kuşudur. Kuştur ama aynı zamanda melektir. Veya söylediklerimiz iddialı olmasın, Ziz'in melekî bir yönü vardır. Melek gibidir, meleklere benzer, melek tabiatlıdır. O, masumların çığlığını

duyan ve onlara yardım edendir… "Ofan"lar yani "irfan melekleri" asla uyumazlar. Çünkü öbür âlemde yer alan tanrının tahtını koruma faaliyet ve uğraşısı içindedirler. Kendilerini yüce tahtın korunmasına adamışlardır. Ofanim'ler arş veya felek çarklarının oralarda bir yerdedirler. Veya onları, *Hamele-i arş* olarak da isimlendirebilirsiniz... Yani, Felekleri omuzlarında taşıyan kutsal varlıklar…

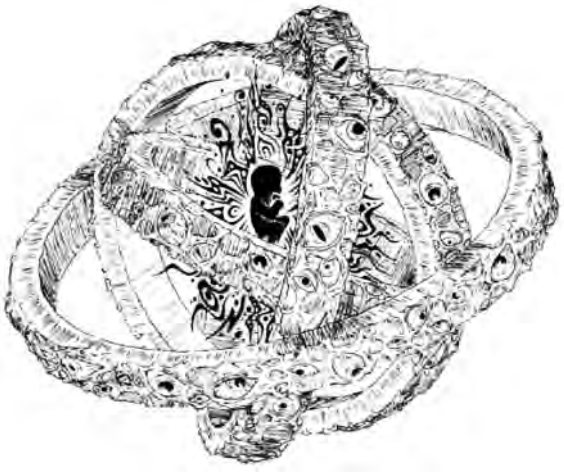
***

Bir yığın malumât ve bunların hepsi *tâmmât* denilen türden. Yani lüzumsuz… Efendim *Ziz denilen kanatlı, Of'luların kuşuymuş* da, *Sekvî veya Şevkî anlamlarına* geliyormuş da…

***

Yazı, neredeyse "yabancı terim çorbasına" dönüştü. Söylenenleri hatırlamaya çalışıyorum. Ziz kelimesinin Renânim, Seer ve Sırruhû gibi manaları mı vardı... Ziz, İran'daki Simurg kuşunun akrabası mı oluyordu… Ve en önemlisi, Ziz aynı zamanda "Bilge Horoz" anlamına mı geliyordu…

İçimden, Hahamlara sitem edesim geliyor. "Niçin onu Horoz kuşuna benzettiniz" diye… Horoz ve müritleri… Yani kutsal kümesteki tavuklar…" Aziz, Zîz ve bendeleri… Bu benzetme hiç hoş değil… Fakat "Ziz etinin"... Yani, "Ziz sözünün" lezzetli olduğu görüşüne, bir diyeceğim yok.

Ofanim, Galgalim veya Celcelûtiye

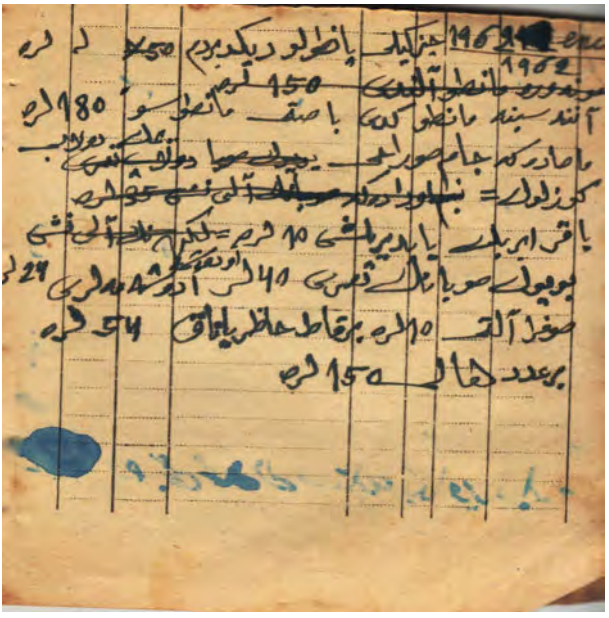
Dedem Abdülgafur Ergin'in Harcama Kayıt Defteri

İç kapak ve birinci sayfa.

1952 ve 1953
Demirbaş eşyaların alım tarihleri ve kıymetleri.

1954 = Yeni evi yaptırdım, 3000 liraya.
1953= Eski evi satın aldım, 1600 liraya.
1955'te çorap makinesini satın aldım, 350 liraya.
1955 Mehmet Hocanın saatini ve kaputunu (*paltosunu*) aldım, 50+40 liraya.
1953 Refika'ya bir manto aldık, 55 liraya.
1952 Nergüze'yi ve Firdevs'i verdik.
1955 Müzeyyen'i verdik, 1954 Göçmen Hakkı'mı aldım.
1956 Yeni evi sıvattım. Refika'ya ikinci bir manto daha aldım.
1952'de Hacı Mehmed'in mestlerini bana verdiler.
1955 Mehmet Hoca'nın vefatı.

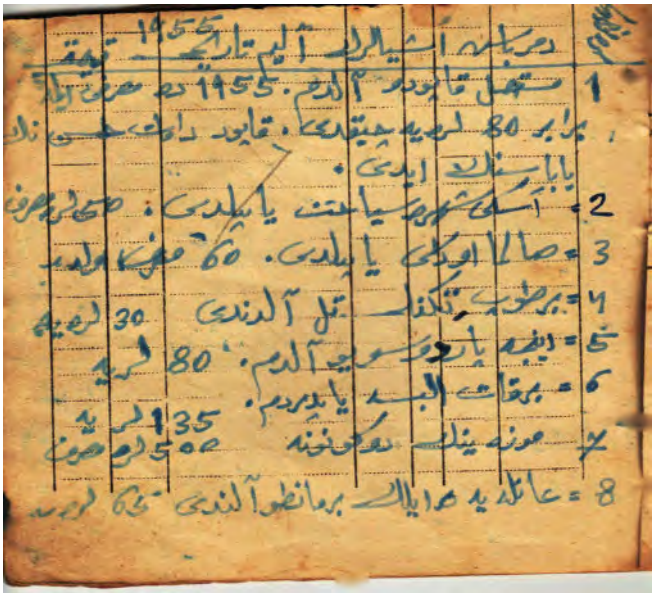

İkinci sayfa...

1962 yılı: Çizgili pantolu diktirdim, 750 liraya. Münevver'e manto aldım 150 lira. Annesine "kedi bastı" mantosu aldım, 180 lira. (*Kedi ayağı izine benzeyen bir çeşit yünlü veya ipekli kumaş*). Masadaki cam sürahiyi aldım... Gözlük... Benim odadaki sobanın altlığı, 95 lira. Bakır ibrik yapdırdım, 10 lira. Büyük sobanın tamiri, 40 lira. Oda döşemeleri, 29 lira. Sofraaltı 10 lira. Bir kat hazır yatak 54 lira, bir adet halı, 150 lira.

Kedi bastı kumaş.

1955

Demirbaş eşyaların alım tarihi ve kıymeti.

1. Müstamel (*kullanılmış*) kaputu satın aldım. 1955'de masrafı ile beraber 80 liraya çıktı. Kaput damat Hasan'ın babasının idi.

2. Eskişehir'e seyahat yapıldı, 50 lira masraf.

3. Salma odası yapıldı. (*Not: Salma sözcüğü ardiye veya odunluk mânâsında*). 60 lira masraf oldu.

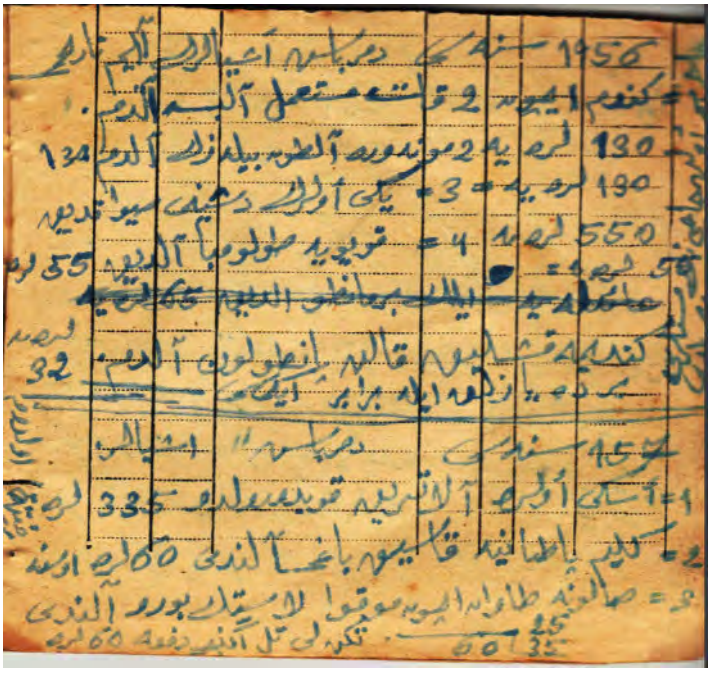
4. Bir top tikenli tel alındı, 30 lira.

5. İnce pardüsüyü aldım, 80 lira (*Benim hatırladığım krem renkli idi*).

6. Bir kat elbise yaptırdım, 135 liraya.

7. Müzeyyen'in düğününe 500 lira masraf.

8. Aile'ye yazlık bir manto alındı, 65 liraya.

1956 yılı

Kendim için iki kat müstamel (*kullanılmış*) elbise aldım, 130 liraya. Münevver'e 2 altun bilezik aldım, 130 liraya.

190 liraya yeni evin dışını sıvattık.

55 liraya kuyuya tulumba aldık.

Kendime kışlık kalın pantolon aldım, bir de yazlık ile beraber, ikisi 32 liraya.

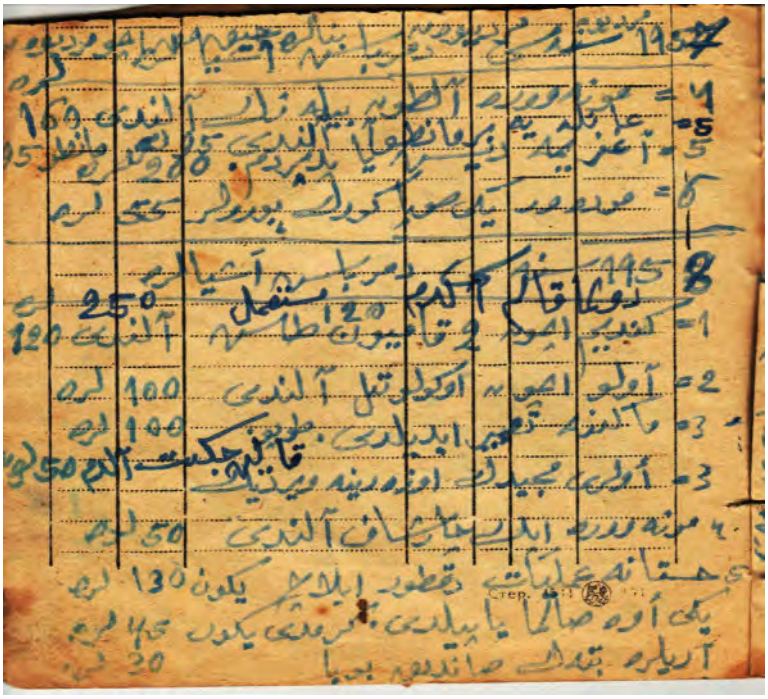
1957 yılı demirbaş eşyaları

Eski evlere alâtirik (*elektirik*) koyduruldu, 335 lira.

Kilim, battaniye, kasık bağı alındı, 60 lira. (*Dedemin fıtığı vardı ve kasık bağı kullanıyordu. Bu bir tür korse idi.*)

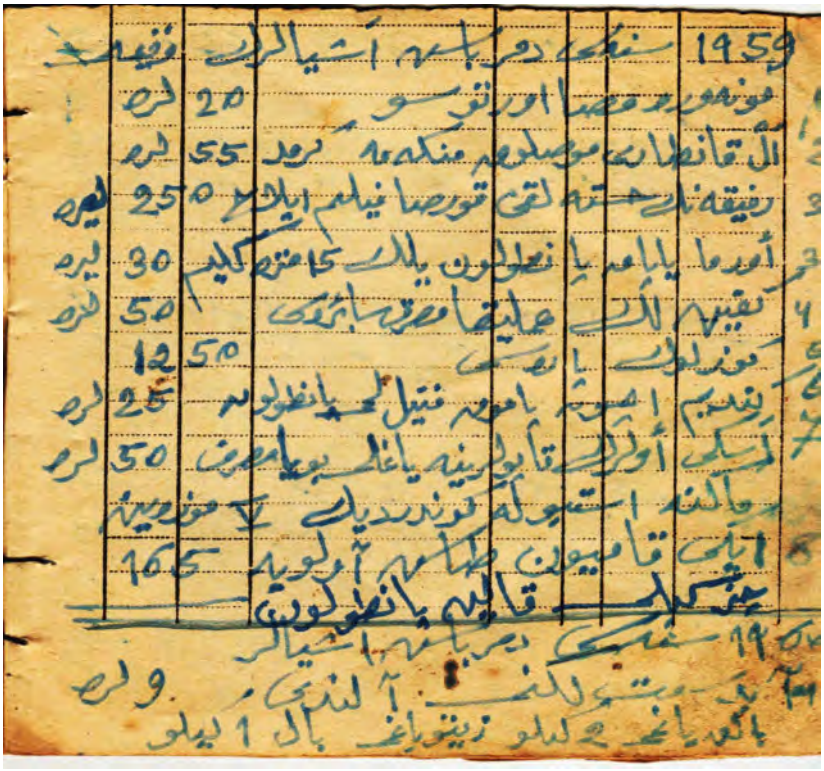
Salona tavan için mukavva ve lastik boru alındı, 25 - 35 lira.

Tikenli tel, ikinci defa, 60 lira.

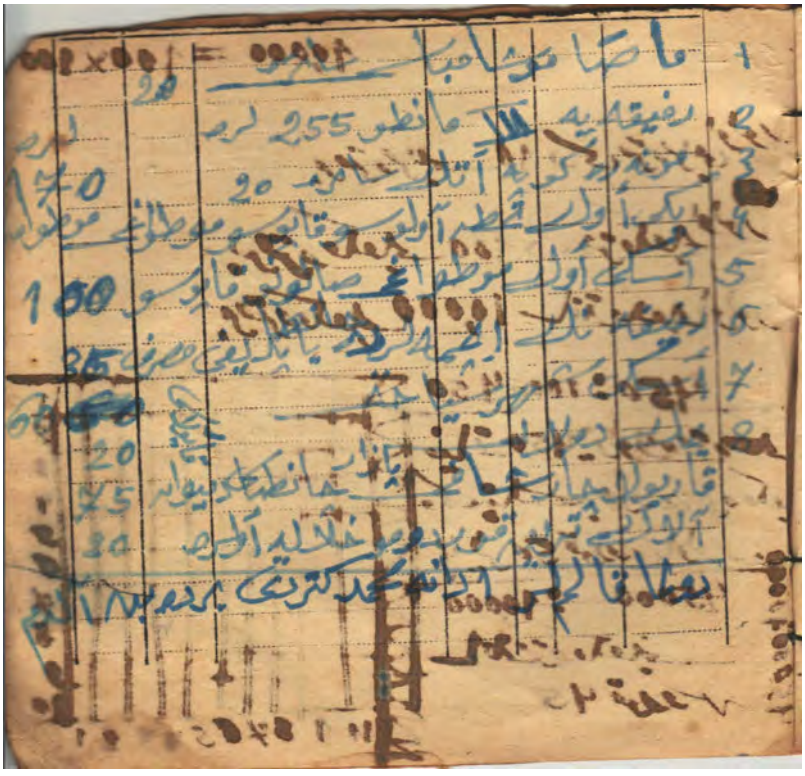
1957 senesi
Münevver'e altın bizek alındı, 160 lira.
Aileye bir manto alındı, 95 lira.
Ağzıma diş yaptırdım, 200 liraya.
Yeni soba, kürek, borular, 55 lira.

1958 senesi...
Dolmakalem aldım, 250 lira.
Kendim için iki kamyon taş aldım, 120 lira.
Avlu için örgülü tel alındı, 100 lira.
Makine tamir edildi, 100 lira.
Kalın ceketi aldım, 50 lira.
Münevver'e ipek çarşaf alındı, 50 lira.
Hastane, ameliyat, doktor ve ilaç parası, yekün 130 lira.
Yeni eve salma yapıldı ve kremidi, yekün 45 lira.
Arılara petek, sandık, boya 30 lira.

1959 Senesi
Münevver'e masa örtüsü, 20 lira.
El kantarı, musluk mengenesi, kiremit, 55 lira.
Refikanın hastalığı, korse, film, ilaç, 250 lira.
Urba, yapak pantolon ve yelek, 15 metre kilim, 30 lira.
Kefinlik, ameliyat masrafı ve sairesi, 50 lira.
Gözlük parası 1250,
Kendim için pamuk fitilli pantolon, 25 lira.
Eski evlerin kapularına yağlı boya masrafı, 50 lira.
Makine İstanbul'a gönderdik, Müzeyyen...
İki kamyon taş avluya, 165 lira.

1960 senesi
Çizgili kalın pantolon...
Abdest leğeni alındı, 9 lira.
Balık yağı 2 kilo, zeytin yağı ve bal 1 kilo alındı.

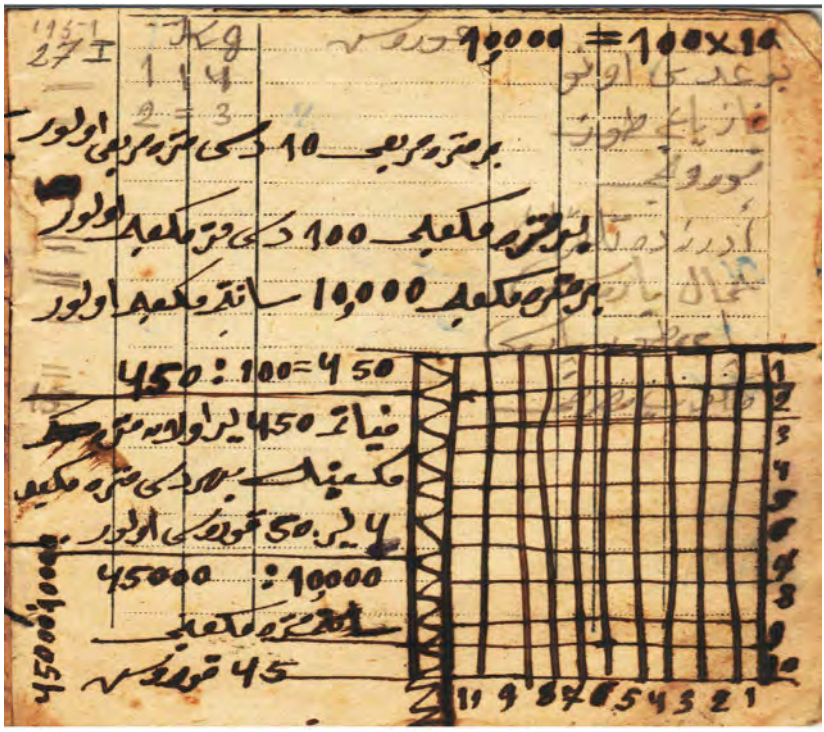

1. Masa muşambası, 20 lira.
2. Refika'ya manto, 255 lira.
3. Münevvere küpe, etek, samire? 20
4. İki öne, tahta avlu kapısı ... mutvağı, 70
5. Eski evin mutvağı (*mutfağı*) salonu kapısı.
6. Refikanın İçmeler'de yaptığı masraf, 35 lira. (*Eskiden Tuzla, İçmeler'e trişin dökmek için gidilirdi*).
7. Eskişehir seyâhati.
8. Yemek dolabı.

Karyola çarşafı, pazar çantası, divan karyolası, 75 lira.

Alaktirik kurdum helâya ve evlere.

Dolmakalem; bir defa Mehmet getirdi, bir de ben aldım (*Anılan kişi babam Mehmet Şencan*).

10 x 100 = 10.000

Buğday unu, gaz yağı, tuz, kuru gıda Edirne'den ...Hamal parası...

Bir metre murabbağı, 10 desimetre murabbağı olur.

Bir metre mikâb, 100 desimetre mikâb olur.

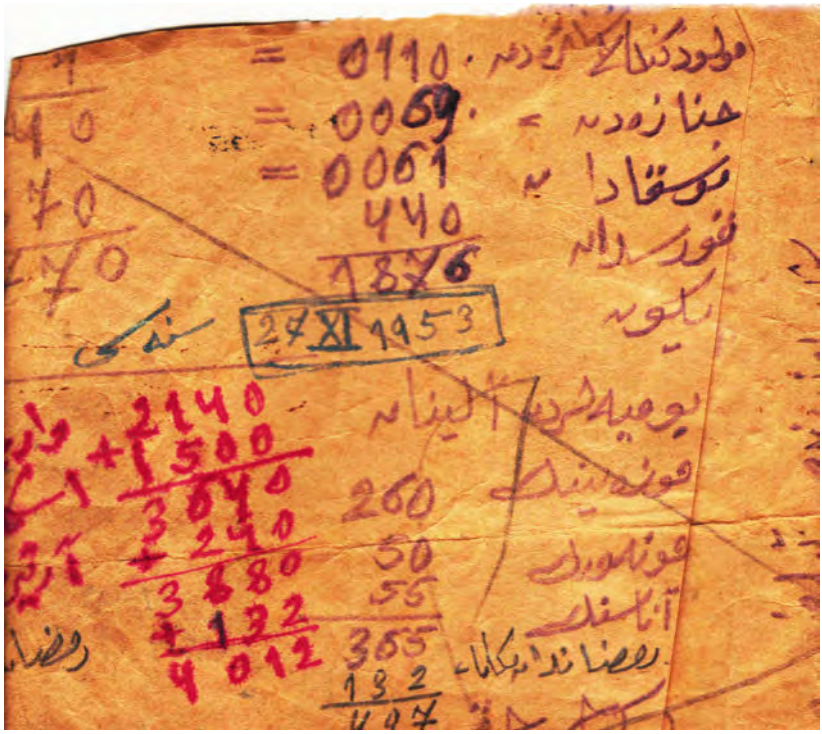
Bir metre mikâb 10.000 santi mikâb olur.

450 : 100 = 45

Fiyatı 450 lira olan metresi ... mikâbının beher desi metre mikâbı 4 lira, 50 kuruş olur.

45.000 : 10.000

Santi metre mikâbı 45 kuruş.

Mevlit, kandil ve saireden -- 0110
Cenazeden -- 0069
Muskadan -- 0061
Kursdan -- 440
Yekün 1876

27.11.1953 senesi

Yevmiyelerden alınan
Müzeyyen'in 260
Münevver'in 50
Anasının 55
Toplam 365
Ramazandan mekama ? 132
Toplam 497

Dedemde böyle okuduk.

Dedem Abdülgafur Ergin
Allah rahmet eylesin.

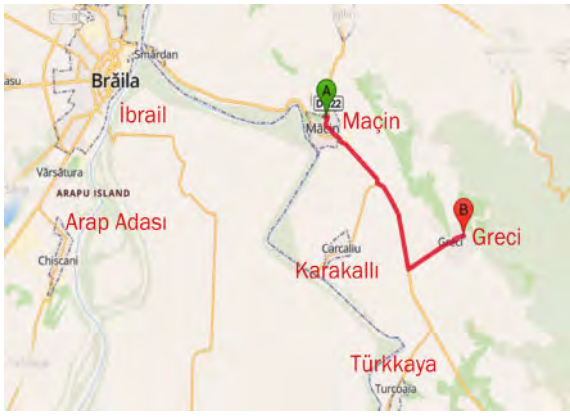

Harcama kayıt defterinin kapağı.

Romanya'nın Maçin Şehrinde Köyümüz Soğanlık'ın Nüfus Defteri

Günümüzdeki adı *Greci*... Ve işte, kuşbakışı görünümü... 1930'lu yıllarda küçük bir köy iken, günümüzde oldukça büyümüş, geniş bir alana yayılmış. Maçin'e 7 km uzaklıkta.

Maçin'den Greci köyüne gidiş... Ana yoldan sola saptıktan sonra 3 km içeride...

Ana asfalttan saptıktan sonra köye giden 3 km'lik giriş yolu.

Tospâ...

Hüner Abi,

Başbakanlık arşiv bilgilerine göre 1840 nüfus sayımı burada. Sadullah gözükmüyor. Hasan dede daha doğmamış ama Sadullah olması lazım fakat isimler yabancı değil. Hane 1 şöyle başlıyor, Ahmet oğlu müderris Mahmut efendi 42 yaşında. Oğlu Ahmet 10 yaşında. Hane 2, Hasan oğlu İmam Hatip Mehmet 54 yaşında. Oğlu Osman 6 yaşında. Hasan oğlu Ali 34 yaşında uzun boylu.

Köyde toplam 191 kişi yaşıyor bu erkek nüfus. Kadınlar sayılmıyor.

İncelersen değerlendiririz. Selamlar. Mehmetali. Mail mesajı (28.11.2016)

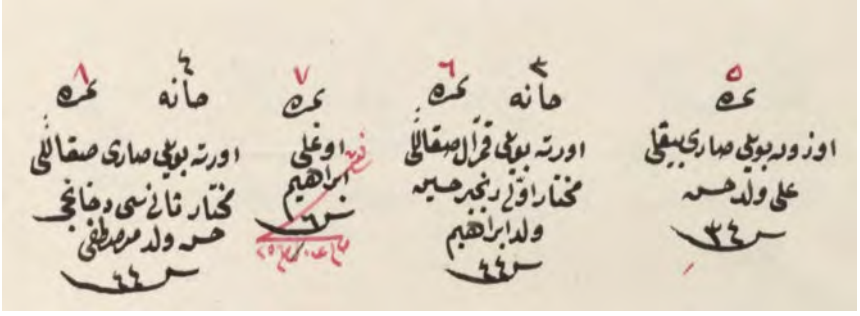

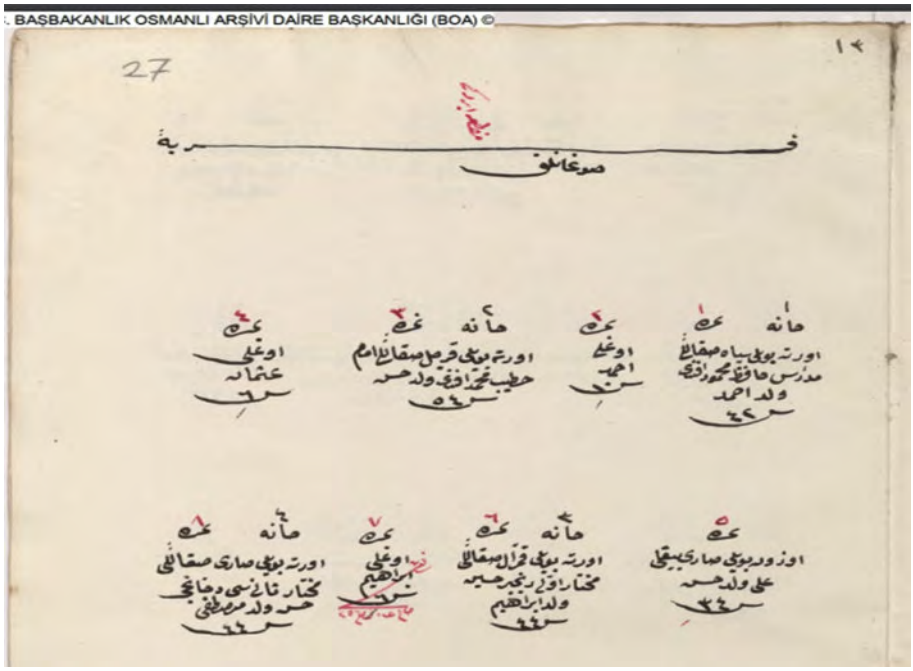
Orada bir mezar taşı var... Uzaklarda... Kim bilir? Belki dedemin, belki başkasının... Ama sonuçta biliyoruz ki hepsi bizim... Mezar taşları insanlar gibi fâni. Bari mezarlık kaybolmasa... Greci Köyü, Maçin, Romanya.

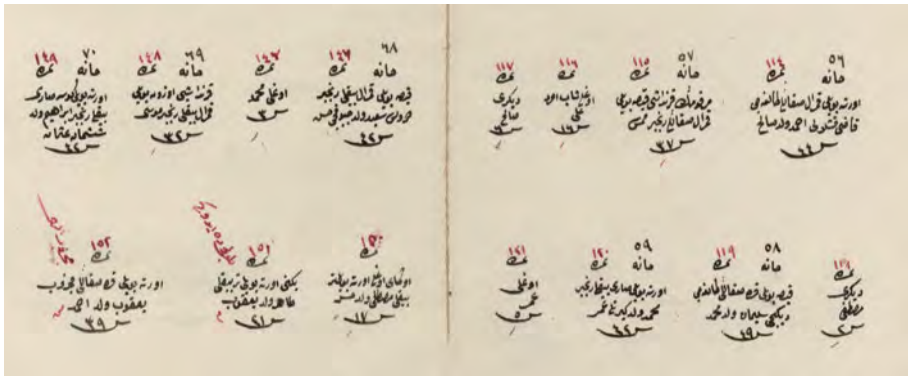
Nümre 6. Orta boylu, kumral sakallı, Muhtar oğlu, rençber Hüseyin veledi, İbrahim, yaşı 44

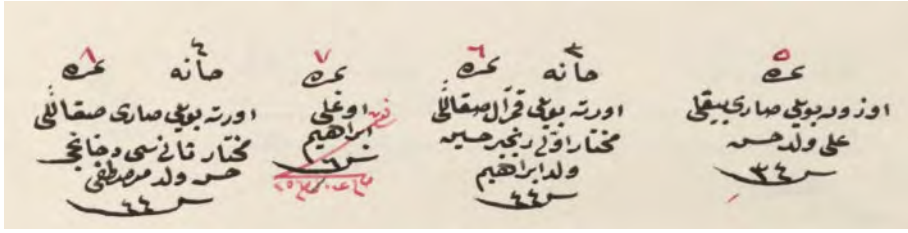
Nümre 5. Uzunca boylu, sarı bıyıklı, Ali veledi, Hasan, yaşı 34

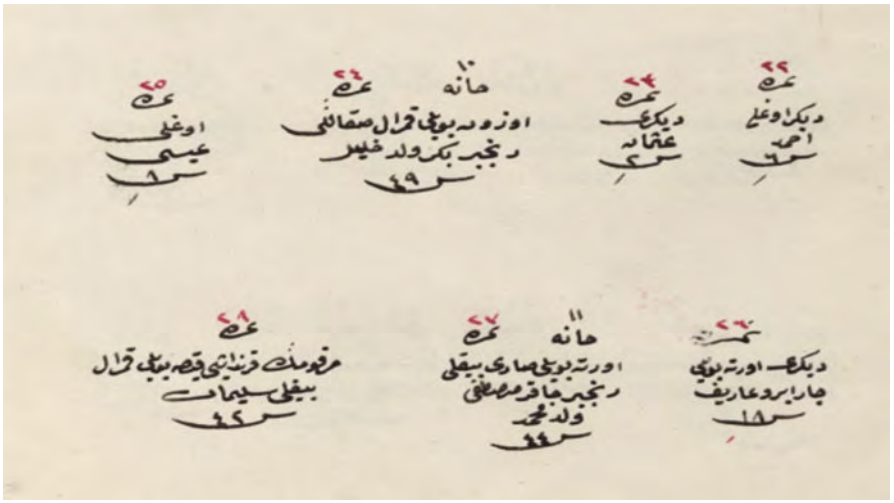

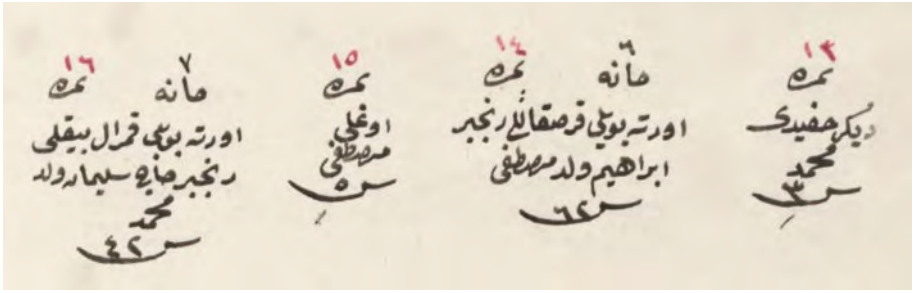
BAŞBAKANLIK OSMANLI ARŞİVİ DAİRE BAŞKANLIĞI (BOA) ©

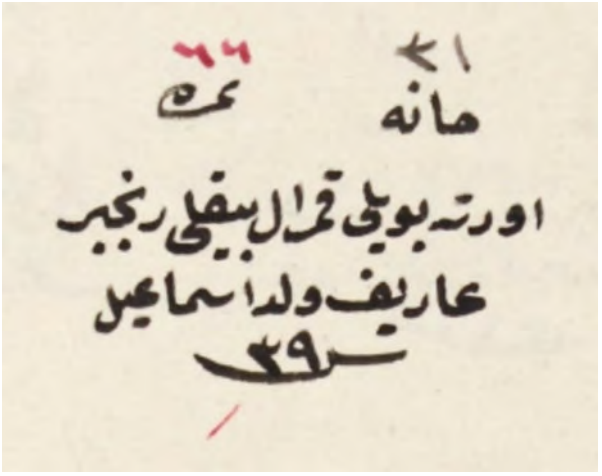

31. Hane, Nümre 66

Orta boylu, kumral bıyıklı, rençber. Ârif veledi, İsmail.
Yaşı 39.

NFS.d.06489

Soğanlık Köyü'nde bir zamanlar evimizin bulunduğu bahçenin önünde. Zehra ablam, eşim Nezahat, Hüner Şencan ve Mehmet amıcamın oğlu Kâmil Sadullah. (2017)

Greci köyünde Hasan Sadullah dedemin defnedildiği Türk Mezarlığı ve Maçin'de yaşayan Kâmil ağabeyimin çocuğu Erol Sadullah. (2017 Temmuz)

Garuda - 1

O, Hindistan ve Uzak Doğu'nun en önde gelen "kutsal kuşu"... Hint yarımadasındaki rüzgârlardan, fırtına ve yağmurlardan tek başına o sorumlu… Yılanların düşmanı, onlarla mücadele edip öldüren, onları yok eden…

Hint toplumu, Firavun'un Benû kuşunu almış, elbiselerini değiştirerek ona Garuda adını vermiş. Garuda, dev kanatları olan insan vücutlu, kartal başlı bir yaratık. Hintlilerin *Vişnu* adlı tanrısına "binek" hizmeti veriyor. Vişnu'nun semâya çıkmak için kullandığı "uzay mekiği" veya bir nevi "Burak" atı…

"Tanrıyı sırtında taşıyan kuş" olarak değerlendiriliyor ama insanlar bir süre sonra kuş değil, ilâh olarak görmeye başlamışlar onu. Hatta tapmışlar... Garuda, ilâhî bir kuş... Kimi zaman, çehresi zıt yönlere bakan bir kartal olarak resmedilmiş... "Çift başlı" dediğimiz türden… Hintliler, kuşa o kadar değer veriyorlar ki, *Vişnu'yu taşıyor halde iken* heykellerini dahi yapmışlar.

Garuda'ya *Hading* veya *Huyung* adı da veriliyor. Vedik mitolojisine göre, Garuda küçük tanrıların kralı olan İndra'dan ölümsüzlük nektarını çalar ve ölümsüzlüğe ulaşır. Babillilerin Zû kuşu gibi, o da "hırsızlık" kariyerine sahip…

Tanrı Vişnu ve Garuda kuşu.

Garuda, kuşların şâhı veya kıralı olarak değerlendirilirmiş. Gözleri şimşek gibi imiş. Kanat çırpışında heybetinden dağlar titrer, zelzeleler olurmuş. Garuda bir gün gökyüzündeki ayı yakalamış, kanatları arasına alarak gözlerden ırak bir yere götürmüş onu. Bu kaçırma olayı cennetteki tanrıları çok kızdırmış, endişelenmişler. İndra'nın başkanlığında bir araya gelerek Garuda'ya saldırmaya karar vermişler. Fakat Garuda hepsini yenmiş, sadece Vişnu'yu kuşatma ve onu yenme konusunda başarısız olmuş. Bununla birlikte Vişnu ona acımış, kendisini

ölümsüz yaparak zâtının Binek'i veya Burak'ı olma şerefini bahşetmiş ona… Garuda "güneşin ışığı" veya "güneşin nuru" olarak değerlendirilirmiş… Yılan ısırmalarından (veya Şeytan'ın iğvalarından) acı çeken insanları "tedavi etme gücü" varmış. *Garuda* kuşuna *Vişnu* ile birlikte ibâdet edilirmiş… Garuda ve Vişnu "ayrı" varlıklar imiş ama, aynı zamanda "bir" imişler. Garuda'nın resmi her zaman Vişnu'nun yanına konur, Vişnu'yu kanatlarının arasında taşıyor halde gösterilirmiş. Garuda; hem *Vişnu'ya hizmet eden*, hem de *O'nun devâ'sını içinde barındıran* imiş… Hintçe devâ sözcüğü, tanrısal karaktere sahip olan, kâmil, fâzıl, ulûhîl anlamında… Devâ ve Dâvut isimlerinin benzerliği… "Yâr, derdime bir devâ" deriz ya hani… "Yâr, lütfet bir devâ kuşu gönder" anlamında.

Garuda'dan "kuş" olarak söz edilip resimleri çiziliyor, fakat "insanla özdeşleştirilmek istenen bir imge" yaratılmaya çalışılıyor aslında. Garuda Kuşu Dünya'da gözlemlenen bir varlık değil… Bilinçlilik kazanmak suretiyle insanın "gerçeğe ulaşabileceği" düşüncesi işlenmeye çalışılıyor. Veya "uçabileceği"… Bu Dünya'dan çok uzaklarda görünmeyen bir yere, semâvî âleme veya Vişnu'ya… Garuda, Vişnu'nun *kuddise sırruhû'su*…

Kuşların kralı olması hasebiyle, Garuda bir gün iki küçük kuşu ve bir arıyı kolaçan etmeleri için Dünya'ya göndermiş. Onlara "*Dünya'ya bir dalış yapın... Bakın kimin eti, yemek için en lezzetlidir*" demiş. İki kuş ve arı geri dönüş yolculuğunda fırtına tanrısı Burhan ile karşılaşmışlar. *Burk-han* onlara sormuş: *Öğrendiniz mi, kimin eti "yenmek" için en iyidir?* Onlar da "*insan eti*" diye cevap vermişler. Burk-han insanoğlunu korumak için dönüş yolculuğunda olan kuşları ve arıyı ikna etmeye çalışmış. "Garuda Han'a öyle söylemeyin, insanoğluna yazık edersiniz" demiş. Kuşlar bir ölçüde ikna olmuşlar, fakat arının müzevirlik yapma ihtimalinden korktukları için onun dilini kesmeye karar vermişler. Ve öyle yapıp uçuşlarına devam etmişler. Padişah Garuda'nın yanına ilk olarak iki küçük kuş vâsıl olmuş ve ona en lezzetli etin "yılan eti" olduğunu söylemişler. Bir müddet sonra da, arı Garuda'nın huzuruna çıkmış. Garuda aynı soruyu bu kez ona yöneltmiş, fakat arı konuşamıyor, sadece vızzz cızzz diye sesler çıkarıyormuş.

Bu hikâyeden net olarak anlıyoruz ki, Garuda Kuşu Mısır kaynaklı, çünkü arının ana vatanı Mısır… Hintliler, Benû Kuşu'nu, hangi süreç içinde olmuşsa olmuş, Garuda kuşuna dönüştürmüşler.

Garuda; bütün dindarlar, tanrıdan korkan müminler veya dâvut'lar (devout) için saygı duyulan, önemsenen kutsal bir kuş… Onun mitolojik, hayalî veya

gerçek üstü bir varlık olması saygı duyulmasına engel değil. Çünkü devâlar, devâîler belirlenen kuşu ezelî veya ebedî bir varlık olarak düşünürken aynı zamanda kendilerini onunla özdeşleştiriyorlar. Garuda Vişna'nın taşıyıcısı, ama, aynı zamanda tüm devâilere işaret... Devâîler, Garuda sayesinde ruhlarını semâya veya güneşe uçuruyorlar…

Garuda heykeli.

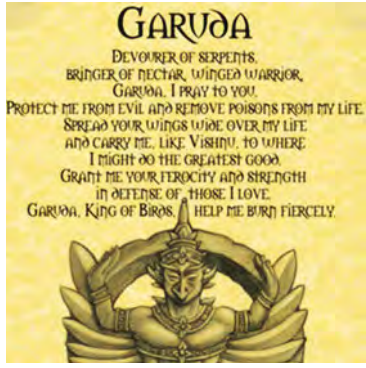
Vişnu'yu sırtında taşıyan Garuda değil, gerçekte o bir dâvut, devâ veya devâî… "Devâî" adı verilen derviş kitlelere Garuda Kuşu'nu "Vişnu'yu semâya taşıyan Burak" gibi takdim ediyor ama niyeti farklı. Aslında, "Kuşa bak, devâî'yi hatırla" îmâsında bulunuyor… "O ve ben", "ben ve O" anlayışıyla… Veya "bizlik içinde birlik" söylemiyle… Garuda, zihin dünyasında gerçekleşen iç duyguların veya iç yolculukların dışa vurumu. Garuda tezâhür, tecellî… Görünümler… Garuda zamanla mukayyet değil ve uzayda uçmuyor, insan beyninin içinde… Kurgulanım, belki bir tür halüsinasyonlar dumansısı… Mısır'da Benû Kuşu'nun tarih sahnesine çıkışını milattan önce üç binli yıllara kadar götürüyoruz ama, Garuda o kadar yaşlı değil… Benû'dan bin yaş daha genç…

Milattan önce 1200'lü yıllara kadar gelen Hititlerin tapındıkları, kutsadıkları kutsal bir kuş var: "Çift başlı kartal". Hititlilerin gibi gözüküyor, ama aslında Hintlilerin… Garuda'nın değişik bir sürümü veya formu. Çift başlı olan bu kartal, *omni-yıns* ve *omni-prezıns* (omniscience - omnipresence) olarak nitelendiriliyor. Yani *her şeyi bilen, her şeyi gören*… "Hâzır ve nâzır olan"…

Hitit kartalı veya Hintlilerin çift başlı kutsal kuşu *Garuda*, Cennette yaşayan En büyük Kıral'ın amblemi… Veya semâvat Kıralı'nın… Sonra Bizanslılar benimsemişler *çift kartal amblemini*, derken bütün Avrupa'ya yayılmış. Kralların bu simgeyi çok sevmelerinin nedeni, "kendilerinin yeryüzünde tanrının temsilcisi veya gölgesi oldukları" anlamına geliyor olması… Garuda "necis"in düşmanı… *Necis* veya *nage,* yılan demek… Veya "Şeytan"… Bu düşmanlık Garuda'nın annesi *Vinida* ile yılanların annesi *Kadru* arasındaki bir tartışmadan kaynaklanıyor, sonuçta Garuda'ya bulduğu bütün yılanları yok etme görevi veriliyor. Garuda, tek başına ve sadece gölgesiyle dahi yılanları öldürme gücüne sahip bir kuş.

Hindistan'daki sôfî zat, kanat çırpışının doğurduğu rüzgârın etkisi altında kalmış olmalı ki, Garuda'dan yola çıkarak öğütte bulunuyor: "*Ey oğul, içindeki şeytanlardan kurtulmak istiyorsan Garuda gibi ol. Sabır pınarından su iç, vücudunu îmânla doldur, semâvâta kanatlan... İlâhî irfan ışığıyla kendini aydınlat.*" İyi ama… Niçin Garuda'yı sokuşturuyor, ona atıfta bulunuyorsun… Yani kendine... Kaynaklarda, Garuda kelimesinin "konuşma'nın kanatları" (wings of speech) anlamına geldiği belirtiliyor. Bir kuş "uçuyor" gibi gözüküyor, ama aslına bakarsanız "uçmuyor"… Tersine, "konuşuyor"… Filozofların tarzı olan îmâlı bir dille… Metaforlar aracılığıyla... Ve kendisinin de anlamadığı hafakan nöbetleri içinde…

Sôfî tabiatlı devâ'lar, *kuşları tanrıyla ilişki kurmak üzere yaratılmış, kendilerine bu amaçla üflenmiş varlıklar* olarak görüyorlar. Havada serbestçe uçabilmeleri, semâvâtın derinliklerine çıkabilmeleri nedeniyle kuşlar, yere bağımlı olan insana göre tanrıyla daha çok ilişki içinde olan lâhûtîler... Onlar bu yüzden semâvî, bu yüzden ruhânî... Tanrıya bizden çok daha yakınlar… Kuşlar aslında, "ruhu" temsil ediyorlar… Veya "temsil etmek" ne kelime, ruhun tâ kendileri... Kuşların semâdan yere doğru süzülmeleri, ruhun yere inmesi gibi… Veya onlar, insana ruh üflenmesinin timsâli.[1]

Ey, Garuda, sana yakarıyorum...

Gözlerimiz, Mısırlıların ruh ikizleri olan Bâ ve Kâ kavramlarına çevriliyor. Bâ ve Kâ'da da benzeri temaların bulunması Devâ'yı hiç ilgilendirmezken, Sôfîyi de rahatsız etmiyor. Sôfî, Mısırlıların tanrısı Atem'in yerine Rab'bı geçiriyor ve aynı söylemi devam ettiriyor. İsimleri değiştiriyor, fakat onların rollerine dokunmuyor. Bâ'dan Benû'ya, oradan Garuda'ya ve Simurg'a geçiyor... Böylece, her din ve öğretide "kuşsal" nitelikteki lâhûtî varlığını sürdürebileceğini düşünüyor.

Sôfî veya Devâ, Dünya'sal kuşların tanrısal bilgiye sahip oldukları düşüncesinden hareket ederek, yeryüzünde "kendileri gibi" özel olarak seçilmiş bazı kişilerin de "mârifet bilgisine", "tanrısal bilgiye" sahip olabileceklerine inanıyor.

[1] Paul Waldau, Kimberley Christine Patton, *A Communion of Subjects: Animals in Religion, Science, and Ethics*, New York: Columbia University Press, 2009.

Bu heyûlâ ile, başlıyor "gönlünü uçurmaya"… Yılanla mücadele ediyor, sıkıntısı ve derdi olanların imdâdına yetişiyor, muhtaçlara yardım ediyor. Şiva'yı sırtına bindirip her nereye isterse götürüyor. *Taşımak şöyle dursun, Şiva ile evleniyor, hem-hâl oluyor, derin ve lâhutî bir aşk hayatı yaşıyor onunla...*

Şiva'nın mâşuku olmak, "mânevî gerçekliğe uçmak" anlamına geliyor. Âşık ve mâşuk… Garuda âşık, Şîva mâşuk… Veya Şîva, kendisine âşık olunan…

Garuda kuşuna "Şiva'ya bineklik yapma" görevini, ilginçtir yine "kendileri" veriyorlar… Yani… Aslında bu, *kendi kendilerine verdikleri bir görev*… Devâiler, sonra insanlara dönüp "Garuda Kuşu'nu" anlatıyorlar. "Bu kuşa iyi bakın" diyorlar. "*Garuda Kuşu, görevi Şîvâ'dan almıştır. Garuda'nın; koruyan, kollayan, rüzgârları dindiren, gerektiğinde fırtınaları harekete geçiren güçleri vardır*" diyorlar. İnsanların kafası karışıyor… Sôfî veya Devâi kimden bahsediyor, anlamıyorlar. "*Her ne kadar göremiyor olsak da, demek ki Garuda denen bir Kuş veya Koruyucu bir Melek var. Ve o Melek bizim yol göstericimiz olmalı, biz ona ittibâ etmeliyiz.*" şeklinde düşünüyorlar.

Garuda kuşu ve yılan.

Sôfi konuşmasına devam ediyor:

Kuşlar, saf ve temizdir. Kuşlar kendilerini Şîva'ya adamış, Dünya'sal beklentilerden arınmış, hırstan, Dünya'sal emellerden, zenginlikten, kadından, makam ve mevkî beklentilerinden, unvan elde etme kaygılarından, koltuk peşinde koşma derdinden uzak varlıklardır. Lahûti, ruhânî, dâvûdî, ulvî, şahs-ı manevî, tâvûsî, gâvûsî, mâsivâî ve câvidânî'dirler…

Garuda'nın; kıtaları aşan dev kanatları aslında "söz'ün etki alanı"… Kanat genişliğine bakarak "siz siz olun" ve *anlayın artık bazı şeyleri*... Garuda'yı, Simurg'u, Hüdhüd'ü tanıyın. Garuda veya Hüdhüd aslında benim, ama... Çok afedersiniz, yanlış söyledim "ben değilim"… Siz bana değil; Hüdhüd kuşuna, Simurg kuşuna, Garuda'ya bakın. Benim yüzüme bakıyorsanız bile Hüdhüd'ü, Simurg'u, Garuda'yı veya Şîva'yı görün. Ben ki, benliği "köpek gibi" süflî bir varlık olan… Hiç ama, hiiiç önemli değilim. Önemli olan Hüdhüd, Simurg,

Garuda'dır… Siz, Garuda Kuşu'na bakın… O, aşağı tabakadan "hayvanî köpek benliğinin" yuvalandığı veya bir tür *şekl-i şemâile* girdiği "beden" değildir. Siz "o bedenin içinde uçan kuşa" bakın… *Seyr-ü sefer eden Garuda'ya*… Semâdan süzülüp Dünya'ya gelen, Şîva'yı kanatlarının arasına alıp mavi bulutların arasında kaybolan, "semâ" adı verilen sonsuzluk denizinde Şîva'nın aşkıyla yanarak onunla tümleşen… "Tümleşik benliğiyle" bir süre sonra yeniden Dünya'ya avdet edip *Şiva'nın tecellîsi veya görünümü* olarak ortaya çıkan…

***

Lütfen, bir şey anlamadım, demeyiniz… Eğer anlarsanız, tılsım bozulur… Kutsal sır kaybolur… Anla-ma-ma-lısınız… Garuda'yı düşününüz. Râbıtanız, kalpten kalbe akan ışık, **Garûda** olmalıdır, **garuda kuşu** değil… Bilmelisiniz ki Garuda, Şîva'dır ve Şîva da Garuda…

***

Alın size, "kuşsal ışık" pâyeli *halüsinasyonik kişilerin* büyükleri uyutmak için anlattığı masallardan bir demet.

***

Sa'y edüp râh-ı hayali koydurur baş ile cân…
Bizlere kâbe kuşagı subh-u şâm olur nişân…

Bir hayalin peşinde koşma baş ile can verdirir
Bizlere kâbe kuşagı sabah aksam nişan olur…

Edirnekapı surları
giriş kapısı kitabesi

Bölük Pörçük

Seksen yaşını aşmış üç kız kardeş: Teyzelerim Nergûze ve Müzeyyen ile annem Firdevs... Bir kahvaltı sohbetinde eski defterleri açınca bana da kaleme sarılmak düştü.

***

Nergüze teyzemin hatırladığı kadarıyla… Bulgaristan'ın Kırcaali şehri, İsmailler Beldesi (Boynova) civarında yer alan köy isimlerinden bazıları.

Mamutlar... Piştavlar, Postallar, Mümünnâr, Avcı Oğulları, Manavlar (Mümin eniştemin köyü)… Hongurlar, Demir Oğulları, Kayacık Başı, İsmailler, Kapanlar, Hambarcılar, Gabaklar, Ada Köyü, Sermetler, Çataklar (Gafur dedemin öğretmen olarak gittiği ilk köy), Boycallar, Hacı Köyü (Hacı dayımın eşi Ümmü Gülsüm yengemin köyü)… Cebeli, İğri Dere, Topallar (Krivitsa - Hromitsa), Halaç Dere, Köseler, Sâlifler, Mastanlı, Hülbe (Filibe), Sultan Yeri (Gafur dedemin bakılmak üzere oğulluk olarak verildiği köy), Çataklar, Boycallar, Mükremler… Koşu Gavak…

Üç kız kardeş: Firdevs, Müzeyyen, Nergüze.

İnternet'te Kırcaali'deki bütün köy isimleri var ama bunlar özel... Çünkü teyzemin hatırladıkları ve bazıları web kaynaklarında da gözükmüyor... Ayrıca şöyle bir bilgi veriliyor. Bunlar "birkaç hanelik köyler" deniyor. Balkan Savaşı sırasında ormana kaçan ve sığınan köylüler savaş sonrasında dağlarda ve ormanlarda birkaç haneden oluşan yeni köyler, yeni yerleşim yerleri kurmuşlar.

Bu tür yerlere *oba* veya *mezra* diyebiliriz. Bu köylerin adları İnternet listelerinde yok. Bu yüzden önemli ve anlamlı…

Abdülgafur dedemin köyü İsmailler beldesine bağlı 3 km uzaklıktaki Mahmutlar... Yerel dille ifade edersek *Maamutlar*… Veya Mahmut-Oğulları… Bulgarca adı *Yarebitsa*.

Abdülgafur dedemin eşi Kâmile… Beni kendisi adına hacca göndermişti… Hacı Nenem Bulgaristan'da Alfatlı beldesi Ağalar Köyü'nden gelin gelmiş. İnternet'te *Şumnu, Ahalar (Ağalar) Drentsi* diye bir yerden söz ediliyor, aynı yer olabilir...

***

Nergüze teyzem anlatıyor: "*Biz anne'ye ayna derdik. Teyzeye cice, ablaya ade… Türkiye'ye gelince çok utandık. İnsanlar bizim ayna dememize gülüşüyor ve yadırgıyorlardı. Ne bileyim ben… Biz öyle öğrenmiştik öyle derdik. Sadece biz değil, bütün köyümüz "ayna" diye çığırırlardı annelerini. Abla'ya ade derdik*."

Sözün burasında annem söze giriyor. "*Abla be…*" "*Hala'ya demez miydik ade…*" Teyzem, "*Aaa, ben abla diye biliyorum*." "*Kim bilir belki babanın kız kardeşine de ade demişizdir. Fakat ben abla'ya ade derdim*."

Geçmiş zaman, unutulmuş veya yanlış hatırlanıyor olabilir. İnternete bakalım.

***

Ade kelimesi… Türkçeye Ermeniceden geçmiş… Kelime abla, anne veya baba anlamında kullanılmış. Manisa, İstanbul, Kayseri, Nevşehir, Muş ve Nor-Bayezed civarlarında yaygın imiş. Sivas'ta baba, Kayseri'de anne anlamında değerlendirilirmiş… Eski Türkler Bula derlermiş abla'ya… Sözlüklere bakılırsa teyze anlamında kullanan yerler de varmış. Fetihlerle birlikte bu sözcük dilimize geçmiş.

***

Ayna kelimesi… Eskimo dilinde Ayna, anne demek… Çok ilginç… Bu nasıl bir Eskimo diliymiş böyle… Ayna-kata "kuzenler" demek. Veya kız kardeşin çocukları… Aynak ise "kadın" demek… *Ayna-yukcak*, yaşlı kadın anlamına geliyor… Bir o kadar ilginç olanı Amerikalı Kızılderililerin de benzer sözcükleri kullanıyor olmaları.

Uygurlarda *Aynak Cemaati* diye bir kabile varmış… Aynasuk kelimesi "dişi kuş anlamına geliyormuş… Ve bizdeki Kel Aynak kuşu… Bu kuş, "Kel Anne" anlamına mı geliyor… Azerbaycan'da Ayna Sultanova gibi isimlerin

bulunması… Eski Türklerde Ayna Han diye bir kimliğin varlığı... Perslerde Cuma gününe *Ayna Gün* denmesi… Destanlarda *Ayına Hatun* diye bir karaktere rastlanılması… Kaynak kelimesiyle "ayna" kelimesi arasındaki ilişki… Aynak kelimesinin Dede Korkut hikâyelerinde de geçiyor olması. Ve Havâi dilinde "yeryüzü annesi" anlamına geliyormuş bu kelime. Timor adalarındaki insanlar da onu "anne" anlamında kullanıyorlarmış. *Kutsal, saygı duyulan, ihtiram ve huşu uyandıran* gibi manaları var…

Eskimo dilinde, "*Aqutam aynaq ikayuy*" ifadesi, "*adam kadına yardım ediyor*" anlamına geliyormuş. Yoksa Eskimolar da Türk müydüler? Biraz daha araştırınca kelime kökünün Sümerlilere kadar uzandığını görüyorsunuz.

Söz "kelimeden" açılınca teyzelerim ve annem günümüzde farklılaşan bazı kelimelere işaret ettiler. Örnekler verdiler:

Çocuk – Kızan

Makas – Sındı

Ayran – Hayran

Go-yôrt – Koyu yoğurt… "Goyurt doğramak" diye bir tabirleri var. İş yapan çocukları motive etmek için "koyu yoğurta ekmek doğrayıp seni doyuracağım" anlamına geliyor. Fakirlik olduğundan koyu yoğurda ekmek doğranarak yapılan yemek bayağı lüks sayılıyor.

Çanka – Küçük yoğurt bakracı

Kırlangıç – Hacı kuşu. (Türkler, leyleğe de Hacı kuşu" demişlerdir).

Teyze – Cice

İnge – Yenge

Alengirli – Karışık

Akça pakça – Beyaz

Alfat – Ahlat

Asortik – Sosyetik

Ayaz – Soğuk

Aliminyon – Alüminyum

Anam da kızaan, ge başıma gelen...: Vay başımıza gelenler

Âkşamcek – Akşam olunca

Amel olmak – İshal olmak

***

Hacı dayım Mecit Güner memlekette iken 12-13 yaşlarında imiş… Şose başında güğümle ayran satarmış. Çocukken kışın kar yağdığı zaman at kılından yaptığı kapanla kuş tutarmış. Beygirin kıllarından ip örür ve onları iki sopaya bağlayarak kuş kapanı yaparmış. Sonra iki sopanın ortasına yem koyarmış. Kuş, iki sopanın ortasındaki yeme geldiğinde kapana kısılırmış.

***

Annem söze girdi…

Rumelili maacır kadını.

Mahmutlar ile Boycallar arasındaki dere yatağı boyunda bir çukur vardı. 1912 yılındaki Balkan Savaşı'nda bütün Türkleri o çukura doldurmuşlar. Vermişler silahı, vermişler silahı… Çukurun içi insanla dolu imiş. Savaştan sonra, oraya kocaman bir mezar yapmışlar. Biz çocuktuk, bilmezdik, "Bu mezarı niçin bu kadar büyük yapmışlar" diye konuşurduk… Bulgarlar, yakaladıkları Türk'leri ikişerli üçerli bir araya bağlayıp dere yatağındaki o çukura getirirler, basarlarmış kurşunu.

Ninen anlatırdı. Gece karanlıkta yakalayıp bağladıkları üç kişiyi yine o çukura götürüyorlarmış. Adamlardan birinin kolu gevşemiş. Bunun üzerine yanındakilere "kolum açıldı, kaçabilirim, ne yapayım" diye sormuş. Diğerleri de "biraz bekle, fırsatını bulunca hemen kaç" demişler.

Adam, gürlük bir yerden geçerken sessizce arkadaşlarının yanından sıyrılmış ve kaçmış. Kısa bir süre sonra onun kaçtığını anlamışlar. Arkasından sürekli kurşun sıkmışlar. Kaçan adam biraz ilerde büyükçe bir taşın altındaki çukura gizlenmiş. Taşa kurşun yağmış, fakat onu bulamamışlar. Bir süre sonra askerler yollarına devam etmişler. Adam bütün gece durmaksızın Alfatlar'a kadar koşmuş. Köye gelince Hasan amcanın sütkardeşi Kadir Hoca'nın evine gelmiş. Kapısını hızlı hızlı çalmış. Savaş zamanı olduğundan insanlar kapıları açmıyorlarmış. İçeriden "kim o" diye sordukları soruya cevap alamayınca kapıyı açmamışlar. Meğer, adamın nefes nefese koşmaktan ve ölüm korkusundan dili tutulmuş. Konuşamıyormuş. "Açın kapıyı, ben Türk'üm" demeye çalışıyormuş, ama sesi çıkmıyormuş. Nihayet, ısrarlı dövmeler karşısında kapıyı açmışlar. Konuşamadığından el kol işaretleriyle "Öldürüyorlar, boğazını kesiyorlar, kaçın, hemen kaçın" işaretleri yapıyormuş. Hopluyor, zıplıyor

yerinde duramıyormuş.

Kan çanağı içindeki gözlerinden yaşlar boşanıyormuş. Üstü başı ter-çamur, perişan vaziyette imiş. Elini boynunun altına götürüyor "Doğruyor, doğruyor" diye bir takım işaretler yapıyormuş. Annemler hemen hazırlanmışlar, öküz arabalarını koşmuşlar. Gece karanlığında Gümülcüne'ye doğru yola koyulmuşlar.

Edirne'de trenden inme ve "ilaçlanma"...

Savaş bitene kadar bir ay Gümülcine'de kalmışlar. Annemleri öldürülmekten işte o adam kurtarmış. Kaçan kurtulmuş. Köyde kim kaldıysa hepsini öldürmüşler. Kaçarken dikiş makinesini, kap kacakları kuyuya indirmişler. Ambarlardaki gıda malzemelerini ise olduğu gibi bırakmışlar. Bir ay sonra döndüklerinde gıda ve yiyecek adına hiçbir şey kalmadığını görmüşler.

Annemin ağabeysi olan Hasan dayım ve Ayşe ingemin (Ulvi'nin nenesi ve dedesi) evine insanları doldurup diri diri yakmışlar. Evin etrafına saman yığınları koyup ateşe vermişler. İnsanlar camdan kaçmasın diye de camlara kurşun yağdırmışlar. Zavallıcıklar cayır cayır yanmışlar. Köy, aylarca *yanık insan eti* kokmuş... Ahâli kötü koku yüzünden aylarca köye girememişler.

Annemler Gümülcine'ye gitmişler ama yolda ne zahmetler çekmişler, ne zahmetler… Annem öküzün birini kaçırmış. Buluncaya kadar ne uğraşmış. Ne eziyetler… Yiyecekleri çok azmış. Bir ay tülbentinin ucuna bağladıkları tuzu emerek yaşamışlar. Annem "bir ay o tuzla idare ettik" diye anlatırdı. Tabii mutlaka bir şeyler yemişlerdir, ama "o tuz" çekilen acının işareti olmuş.

Savaş sırasında bir bebeği kaybetmişler ve ancak bir hafta sonra bulabilmişler. Bebeciğin ağlayıp tepinmekten topuk etleri erimiş, kemikleri çıkmış ortaya. Kaderi varmış da, ölmeden sağ salim bulmuşlar. İşte annemden öğrendiğim kadarıyla hatırladıklarım bunlar. O acı günleri Allah kimseye göstermesin.

***

Cice kelimesi Altay Türkçesinden geliyormuş. *Cicianne* olarak hâlâ kullanılıyor. Kardeş gibi birbirine yakın olan kişiler için söylenirmiş. Hakasça'da *çaca* sözcüğü "abla, teyze" manasında kullanılırmış.

***

İnternet araştırmama göre…

Manisa Kula'da *Pıştavlar* diye bir köyün bulunması… Uşak'ta da aynı isimle başka bir yerleşim yerinin olması… Ve şu bilgi…

> *Delikanlılardan kaçmaga çalışan güvegiyi yakalamak için yollar sedd edilir. Tarafeynden pıştavlar atılarak izhar-ı sürür ederler. Bu şadlıga büyük Türk davulları, dümbelek, zürna sesleri İnzimam eyler. Güveginin çalgı ile hamamda yıkanması, başının tıraş edilmesi gibi merasimler icra edilir. Gelin evine gelince, orası da bir başka âlemdir. Gelinin el ve ayaklarına kına koyarlar ve başına tel tuvak asarlar ve gerdege oturturlar. Ve bu merasime mahsus "Al Gelin" ve "Ağlama gelin" namlarıyla türküler ve mâni tarzında "çenikler" söylerler.*

***

Hikâyeler bölük pörçük ama anlamlı… Çocuklarımıza ve torunlarımıza bırakacağımız en değerli mîrâs yaşantılara ilişkin anılarla, bizi biz yapan kültürel değerlerimiz.

"Gümülcine yollarında" ve "bir tutam tuz" hikâyesi...

Garuda-2

Hintlilerin kutsal kuşuna verilen "Garuda" adı günümüzde kullanılan pek çok kelimenin kök hücresi... Sadece Türkçe açısından değil, diğer diller açısından da öyle… Biraz araştırdığımızda kapıların hep Garuda'ya açıldığını görüyoruz. Garuda sözcüğü değişimler geçirerek bütün dünya dillerine "kelime mayası" olmuş… Dönüşmüş, esin kaynağı veya mahreçlik etmiş… Kimi zaman daldan dala atlamış, farklı mânâlara bürünmüş.

Dünya'daki onlarca kelimeyi Garuda sözcüğüne dayandırabiliriz, fakat Garuda kelimesinin asıl kendisi nereden geliyor? Kökü ne?

Bu yüzden onu oluşturan "Ga" ve "Ruda" kelimeleri üzerinde odaklanıyorum.

Önce *Ruda* sözcüğüne bakalım. Ruda, **Radha** sözcüğüyle ilişkili gözüküyor. Radha'nın *Radhika, Radi-harâni* ve *Radi-karâni* biçiminde yazılış ve söyleniş biçimleri var. *Radha* Hinduizm'de tanrıça veya tanrı demek… *Radha ve Krişna*; ikisi birlikte bir araya geldiği zaman "mutlak gerçeği" oluşturuyor...

Hinduizm'de **radha** bir *Gopi… Kopi…* Veya *süt sağan köylü kadını* demek… Radha/Gopi yaşamı boyunca tanrı Krişna'nın "refikası" olmuş. Yani onun eşi veya karısı… Eskiler "refîka" diyorlar. Yol arkadaşı veya hayat arkadaşı anlamında… Radha aslında *bir sığır çobanının karısı* ama, aynı zamanda tanrı Krişna'nın *sevgili eşi, onun yol arkadaşı*. **Bhakti** tarikatında kadın olan Radha insan ruhunu temsil ederken, erkek olan **Krişna** ilâha veya tanrıya işaret olarak değerlendirilirmiş.

Radha = Gopi veya süt sağan köylü kadını

Radha = Krişna'nın refîkası veya ilâhi eş, tanrının eşi

Radha = Krişna'nın âşığı

Radha = Kadın tanrı

Radha = İnsan ruhu

Radha = Yaşam nefesi, Krişna ise ona o nefesi veren

Radha = Tanrının güç ve enerjisi

Radha = Bireyin içinde oluşan bilinçliliğin seyri veya ruhun *seyr-ü sefer* etmesi

Demek ki, Garuda'daki **ruda** veya *radha dişil bir varlık*, hem bir kadın, hem de ruh… Tanrısına âşık olan bir ruh... Ve tanrısının da onu en çok sevdiği…

Hintlilerin kutsal kitabı **Rig Veda**'da, tanrının dünyayı bir *kadın öğe* aracıyla yaratmayı dilediği yazılıymış. Fikir, "semâ ile yeryüzünün evlenmesi" şekilde tasavvur edilmiş. Radha, *yeryüzündeki kadın* ve Krişna ise *semalardaki erkek...*

Radha – Radika – Razika…

Ra-dha sözcüğünü ileri düzeyde incelediğimizde **Ra** kelimesinin *bir şeye ulaşma ve elde etme* anlamında olduğunu ve **dha** kelimesinin ise *mahşâ* (moksha) manasına geldiğini öğreniyoruz. "Mahşa" *ölüm ve yeniden dirilişin devri dâim etmesi* demek veya *kurtuluş*… İster istemez, **mahşer** kelimesini hatırlıyorsunuz…

Öyle olunca **Radha**;

"Mahşa'ya ulaşmayı hedefleyen veya ümit eden..." anlamına geliyor.

Radha, *mahşâ'yı uman bir devâî veya dâvûd*… Krişna'ya âşık olan bir derviş veya abdal… "Evlilik bağıyla" veya "evlilik bağlılıyla" ruhunu bütünüyle özgürleştirmek isteyen kimse… Gerçek bir devâi aynı zamanda *tanrının şakti'si* mesabesinde... Yani ilâhî enerjinin "kadın prensibi"… Veya tanrının dişi olarak mücessemleşmiş hali… **Devâî** bir erkek ama, aynı zamanda "dişil tanrısallığı" temsil ediyor.

Rada somi… "Ruhun Sahibi" demek… Veya, *ruhun Sahibi Krişn*a … Rada somi, *insanların ruhlarını Krişna'ya ulaştıracak gerçek yol, gerçek tarîkat*… Hindistan'da Baba Cemal'in 1891 yılında kurduğu bir oluşum, bir kült aynı zamanda…

Garuda ile **Rada** aynı değil. Mitolojik hikayeye göre Rada ölüp dünyayı terk ettiği zaman tanrı Krişna, Garuda'nın sırtına binip cenetteki **Koloka** denen mekâna onunla uçtu. Kimbilir, belki de **Rada** ölünce **Garuda Kuşu** oldu… Yani "ruha" dönüştü ve tanrı Krişna böylece onun sırtına bindi… Bilmiyoruz…

Kaynaklarda Garuda, tanrı **Vişnu**'nun taşıyıcısı olarak biliniyor, Krişna'nın değil... Yorumcular uzlaşı sağlamışlar. Diyorlar ki, tanrı **Vişnu** yabancı birisi değil, **Krişna**'nın uzantısı… Eğer öyleyse, Garuda'nın sırtında taşıdığı tanrıyı **Krişna-Vişnu** olarak adlandırmamız gerekecek.

***

Rada, Arapçada *destek vermek, yardım etmek, bakımını üstlenmek* anlamlarına geliyormuş. İslam öncesi Araplarda süt annelere **Rada** denirmiş… İlintili bir başka sözcük **rdw**… **Rdw**, kendisinden çok sayıda türetim yapılan bir kök.. *Memnun olmak, hoşnud olmak, tatmin olmak* anlamlarında… Veya *kabul etmek*… *Onaylamak, iylik yapmak* anlamlarına da geliyor. Kök biçimini **RDY**, **RD**, olarak tanımlayan bilim adamları var. RDW, RDY, RD seslerinin *rıdvân, rızâ, râzı, rezzâk, erzâk* kelimeleriyle olan ilişkilerini ayrıca incelemek gerekiyor.

Radâ ve **Razâ** kelimeleri birbirinden farklı değil… Aralarındaki nüansı, *şive* veya *ağız* olarak isimlendirebiliriz.

Arap yarımadasında erkeklerin oynadıkları özel bir dans biçimi var. Birleşik Arap Emirliklerinde ona **Razfa**, Katar'da **Razaf**; Umman'da **Razha qasafiyya**; Şarja'da **Radsa** ve Sina yarımadasında **Radîhi** adı veriliyor. Kuveyt'te ise bu dansı kadınlar yapar ve adına **Radha** denirmiş. **Garuda** sözcüğünün Arapların bu özel dans biçimiyle ilgisi var mı? Herhalde…

Garuda Dansı dillere destan… Çinde ona **Eijderha Dansı** adı verilirmiş. Moğollar **Han Gard Devhee** olarak adlandırırlarmış ve bu ifade "Garuda Han kanatlarını çırpıyor" anlamına gelirmiş. Moğolların, "Garuda Han" dedikleri bu varlık acep kim ola… Kuşkusuz *Garuda Kuşu* veya o kuşu benliğinde temsil ettiğini düşünen "devâî"…

Moğalistan'da bu dansı özellikle güreşçiler yaparmış. Demek ki Edirne'de güreşen yağlı pehlivanların güreşten önce çektikleri **peşrev** Garuda Dansı'ndan başkası değil... Kökü, Moğolların Garuda Dansı'na kadar uzanıyor. *Peşrev* dediğimiz olgu, *iki kuşun birbiriyle aşık atmasını* temsil edermiş. Yani *Garuda ile Krişna'nın*… Güreşçilerin ellerini savurmaları, avuçlarıyla kıspetlerini şaplatmaları, ayaklarını kaldırarak yürümeleri… Ve yerden bi tutam ot almış gibi yapıp önce dudaklarına, sonra alınlarına götürmeleri…

Vay Garuda… Sen ne yüce bir kuşmuşun.

Merak ettim Youtube'ı araştırdım. Kimisi antık, kimisi modern ne danslar var… Sonra bir kısım insanlarımızın gerçekleştirdiği "Semâ Dansı" geldi aklıma... Anladım ki o da **Garuda Dansı**… Semâ, *devâîlerin* "yüksek gerçekliğe" duydukları aşkın bir tür dile getiriliş biçimi… *Yüksek gerçeklikle buluşma veya birleşme özlemini* yansıtıyor. Türklerin *Garuda Dansı* Cem Törenleri'ndeki Semâ

veya Semâ döngüsü… Öte yandan, Yahudilerin kutsal dansları da Garuda… Bu örneklere kimi tasavvuf tarikatlarının dönme ritüellerini de ilave edebiliriz. Artık diğer dans biçimlerini sıralamak anlamlı olmayacak... Fakat, öyle anlaşılıyor ki, yeryüzündeki bütün dans türlerinin kaynağı **Garuda**. Önce dînî içerikle başlamış, sonra din dışı alana doğru genişlemiş…

***

Arapçadan dilimize geçmiş bir kelime var: **Cerîde**… Gazete demek… Ceride-i Havadis, "Haberler Gazetesi" anlamına geliyor ve Osmanlının ilk gazetesi... Sonra ne olduysa Batılılaşma adına *ceride* kelimesini terk ederek "gazete" kelimesini benimsemişiz. İtalyancada **gazetta** şeklinde ifade edilirken İngilizcede **gazette** deniyormuş. İngilizler daha sonra *newspaper* kelimesini benimsemişler ve o kelimeyi yaygınlaştırmışlar.

Ceride ve *gazete* kelimelerinin her ikisinin de kökünün **Garuda** olduğunu düşünüyorum. Garuda sözcüğü Araplara **carude** ve Latin dillerine ise **gazude** olarak geçmiş. Araplarda birinci, Latinlerde üçüncü harf değişmiş. Ve kelimenin anlamı "kuş"… Veya "taşıyan" demek.. *Haber taşıyan* veya *kuşun bir yerden haber getirmesi anlamında*… **Garuda** hangi manalara geliyorsa **gazete** ve **ceride** kelimeleri de zımnında o içeriğe sahip.

Ceridwen, diriliş tanrıçası.

Milattan önce üçüncü yüzyılda Avrupa'da **Keltler** adı verilen bir topluluk yaşıyordu. Bunlara **Keltoy** veya **Galatay**'lar da denmekteydi. (Zorunlu olarak günümüzde dahi kullanılan "keltoş" kelimesini hatırlıyoruz.) Keltoy'ların kullandıkları bir kelime var **Ceridwen**… *Diriliş, dönüşüm ve ilham tanrıçası* demek… Kaynaklarda bu kelimenin **cerru**'dan türediği ve "sihir gücü", "irfan", "diriliş" ve "yaratıcı ilham" anlamlarına geldiği yazılı. Avrupalılar Garuda'dan geldiğini farkedememişler. **Ceridwen** Ortadoğu kaynaklı bir kelime, söylenişiyle, anlamıyla ve tanrıça olmasıyla… Ortadoğu kaynaklı ama, kökü Hint'e dayanıyor.

Cerîde ve cezîre kelimeleri de öyle, onlar da kardeş çocukları… Birbirlerinin kuzenleri. Arapça Cezîre "ada" demek, ama türetilmiş bir kelime… Muhtemelen Garuda Kuşu'nun seyahat ettiği bir ada…

***

Garuda ve **garaz**… Garaz, Arapça bir kelime; "hedef", "amaç", "maksat" anlamlarına geliyor. Öyle aktarıyorlar, tasavvuf büyükleri "*maksûdun mâbûdundur*" diyorlarmış. Yani, "neye çok önem veriyorsan o senin ilâhın olur" anlamında… *Garaz* kelimesi buram buram *Garuda* kokuyor.

Ve **garez** kelimesi… Japonlar, **The Grudge** adında bir film çevirmişler ve bu film Türkçeye **Garez** diye çevrilmiş… Niçin Garez… *Korkutucu doğa üstü bir kabusla karşılaşma, doğaüstü korku filmi*, diye tanıtılıyor. Garuda ve yılan hikayesi gibi… Garez eğer "kin ve düşmanlık" ise, yoksa *Garuda'nın yılana olan hasımlığı mı*?

***

Türkçemizde giderek tedavülden kalkan **karı** diye bir kelime var. *Eş, hanım veya hamfendi* anlamlarına geliyor. Rahmetli babam sık kullanırdı. Bu yaz gittiğimiz Romanya'da amcamın çocukları eşlerinden hep "karı" diye söz ediyorlardı. Bana öyle geliyor, bu sözcük de Garuda ile ilgili. **Garu**, **Karı**'ya dönüşmüş. Sözcük bize *karı* biçiminde geçerken Latin dillerine *car* şeklinde… **Car** araba demek, yani taşıyan… *Bir şeyleri taşıyan*. **Karı** sözcüğünün anlamı da aynı. "Taşıyan" demek… Veya "taşıyan kadın"… *Bebeğini, evin yükünü, kocasının derdini, çocuklarının nazını*… Ve aynı zamanda "dişi kuş"… *Yuvayı dişi kuş yapar*, yani Garuda… Kadın, niçin "kuş" cinsiyle temsil ediliyor ki… Çünkü, üzerinde *Garuda'nın kokusu* var.

Peygamberimiz boşuna buyurmamış "Cennet kadınların ayakları altındadır" diye. Sebebi, kadının "cennet kuşu" Garuda'yı temsil ediyor olması. Garuda, Dünya ile cennet arasında gidip gelen bir tür uzay mekiği…

Erzurumluların cirit oyunu.

Norveç'te sık koyulan bir kadın ismi var, **Kari**… Ve anlamı "saf" demek veya "sôfî"… *Kalbi temiz olan, kıvırcık saçlı*… Saçlarını renkten renge boyayan, rüzgar esintisi gibi olan…

Almanlar **Kari** sözcüğü yerine **Karin** ifadesini tercih etmişler. Yunanlılar ve Finlandiyalılar **Kari** ismini erkeklere koyuyorlarmış. Yunanlılar **Ma-Karios** ismini severlermiş. Norveçlilerde ise kadın ismi olarak tercih edilirmiş. Bizde eşimize **Karı** diye hitap etmek ne kadar kaba sayılıyorsa, Batıda **Kari** ismini koymak o kadar asil ve yüce…

***

Bekar kelimesine bakalım… Aslı, **Bî-kâr** bu kelimenin ve "henüz karı olmamış kişi" anlamına geliyor… Yani *taşıma yükümlülüğünü üstlenmemiş*… Erkek veya kadın olabilir… *Henüz **Garuda** olup tanrıyı sırtında taşıma aşamasına gelmemiş*…

***

Erzurumluların geleneksel *at oyununa* verdikleri ad olan **Cirit** sözcüğü de **Garuda**… Cirit, rakibe atılan 75 cm ila 1,5 metre uzunluğundaki bir değneğin adı… Araplar bu sopaya **carîd** derken biz onu **cirit** kelimesine dönüştürmüşüz. **Carîd** ise, **Garuda**'dan dönüşmüş… Sembolik olarak "yılanı alt etme" oyunu. Bağlamını kaybetmiş, zaman içinde yeni bir içeriğe kavuşmuş... Carîd oyununu Araplardan öğrenmiş, içselleştirerek yöreselleştirmişiz. Orijinalinde cirit sopası, yaprakları budanmış hurma ağacı dallarından yapılıyormuş.

Nefsi küçültmek, benliği terbiye etmek.

***

İngilizcede **guard**, *muafız* anlamına geliyor. O da Garuda kaynaklı. Biz **guard** kelimesini almış **jandarma** yapmışız. **Gandarma** veya **Jandarma**… Kelimelerin nasıl dönüştüğünü, hangi sesin yerine neyin geçtiğini ve niçin öyle olduğunu açıklama niyetinde değilim. Meraklısı isterse konuyu kendisine dert edinebilir.

***

Ejderhaların, dev canavarların sembolik rengi **kara** imiş veya **siyah**. Garuda'nın rengi de kara… Ona pek çok yerde "**kara kuş**" adı veriliyor. Kara kuş, kartal veya karga… Veya şahin, saksağan kuşu…

Bir zamanlar Mevlevî dervişleri.

Devâlar veya **Devâîler** de Garuda nedeniyle bu rengi tercih ederlermiş. Ya *sâfi siyah* veya *beyaz* giyinirler, mîzaçlarını bu elbiseler aracılığıyla göstermeye çalışırlarmış.

Kara Devâ, Kara Devâi, Kara Davud, Kara Bihara, Kara Mela, Baş Kara sözcükleri Garuda'nın yolunda olmak anlamına gelirmiş. **Sage**'ler veya **Sâci**'ler, **Brahmanlar** veya **Devâî Kadınlar** giyisilerinde çoğunlukla *minukku* adı verilen yumuşak tona sahip renkleri tercih ederlermiş. *Turuncuyu, yeşili veya siyahı*… Siyah renk, Sâcî'lerin benliklerini kötüleme, aşağılama veya dışarıya karşı kendilerini *hakîr gösterme* amacıyla kullanılırmış. Fakat aynı zamanda "gizli sırlara vakıf" olduklarını, "güçlü" ve "dehşetengiz" olabileceklerini ima etmek için… Bizde semâ yapan Mevlevî dervişleri ya *siyah,* ya *beyaz* giyinirler. Yakın zamana kadar bütün cami imamlarının cübbeleri de **kara** idi. Öte yandan kara çarşaf'a bürünen kadınlarımız fakirlikten giymiyorlar o elbiseleri… Niyetleri **Kara Devâî** olmak… Veya, o tür düşünceler… Nefislerini küçültmek, benliğini terbiye etmek için giyiyorlar… Kimbilir, belki de **Garuda Kuşu** kadar güçlü olduklarını imâ etmek için...

***

Gardını alma, Goose ve *Kaz* sözcükleri de Garuda'dan geliyor. Ve, aklıma geldiği halde yazı metnine alamadığım diğer onlarcası…

***

Anılan kelimeler Garuda ile ilintili olsa, veya olmasa ne fark eder… Bu yazının anlamı ne? *Sözü edilen bilgilerin cahili olsak* acaba yaşantımızda bir değişiklik mi oluyor.

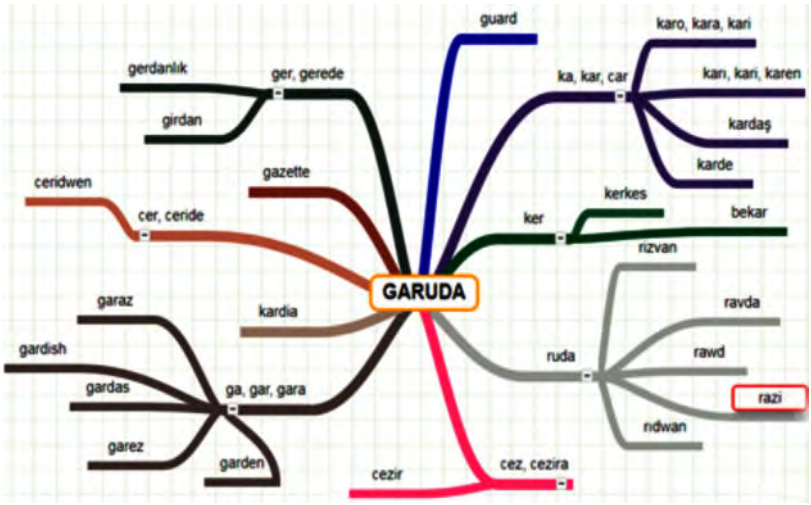
Hayır… Hiç bir şey olmuyor…

Yaşantımız her günkü gibi devam ediyor. Fakat tek farkla… Garuda'yı… Diyecektim ama aslında *mevzu-bahis* olan Garuda da değil... "Kelimenin kendisi"… "Kelimeyi" veya "kelimeleri" tanımakla yaşama ve evrene ilişkin "bilinç düzeyimiz" artıyor, zemin kazanıyor… Böylece daha iyi *akl ediyoruz*. Algılamamız derinleştiriyor… Zaten doğuştan, "*Âdem'in kelimelerinden öğüt alıp düşünme ve idrak etme sorumluluğu ile yükümlü*" değil miyiz?

Garuda konusunu bağlayalım.

İnsanların sayıca az olduğu "ilk zamanlar'da" veya "heyûlâ-i evvel'de" iletişim kurulan **sözlerin** sayısı oldukça azdı. Sonra sözler yavaş yavaş kelimelere dönüştü... Sayıları arttı... Bu süreçte söz ve kelimeler hem kendi eksenleri, hem de diğer kelimelerin etrafında dönmeye ve birbirlerine karışmaya başladılar. Tıpkı, gökyüzündeki yıldızlar gibi. *Makro-kozmozdaki* yıldız ve gezegen sayısının sürekli artmasına, *mikro-kozmostaki* atomların sürekli devinim içinde bulunmalarına benzer şekilde kelimelerin sayısı da Dünya kurulalı beri sürekli

artıyor. Kelimeler çoğalıyor, sonsuz bir dönüşüm ve "tarihsel zem" denen bir aura içinde yolculuklarına devam ediyor. Hayvan ve bitki sayılarının sürekli artması ve dönüşümler yoluyla farklılaşmasına benzer şekilde… Mevcûdât dönüyor, değişiyor ve farklılaşıyor… Dönme ve değişimden ne anlamamız gerektiği, mülâhazaya bağlı… Aynı düşünmek zorunda değiliz. "Dönüşüm" görüşünü kabul etmeyebilirsiniz de…

Garuda kelimesiyle ilişkili olan sözcükler.
Uzayda hareketsiz gibi gözükmelerine bakmayınız.
Onlar sürekli "döngü" halinde... Birleşip çoğalmakta, sonra ayrışıp kaybolmaktalar.

Gökyüzündeki *yıldız galeksileri* gibi, yeryüzünde de *kelime galaksileri* var. Hem birbirlerinin etrafında, hem de kendi içlerinde dönüyorlar. Barındırdıkları *yıldızlar*, yani *kelimeler* de öyle. Hiçbirinin yeri sabit ve değişmez değil. Görünümleri, renkleri, ışığı yansıtma biçimleri sürekli değişiyor. Kimi zaman *gaz bulutu* haline gelip yok oluyorlar; kimi zaman ise *doğuş sürecinde* görüyoruz onları… Ve tesadüfen keşfediyoruz… Garuda ve onunla ilintili kelimeler de öyle... Garuda sözcüğü, ne *ilk köken*, ne de *soncul*... Türetimli ve ilintili sözcüklerin sayısı her geçen gün artmaya devam ediyor. Kimisi bağlamla bir şekilde ilintili, kimisi bütünüyle kopmuş. Fakat şurası gerçek: Semâda yüzen binlerce kelime arasında **Garuda**, çıplak gözle görülebilen *ışığı parlak bir yıldız* veya *renkleri canlı bir kuş*… Buna karşın; ona *ulûhiyet atfetmek*, onu *metaforsal binit şeklinde* göstermek suretiyle birilerinin *semâda geziyor olabileceği* iddiasında bulunmak en büyük yanlış.

Zümrüdü Anka

Zihnimdeki soru şu: İlk **abdallar** tarih sahnesine ne zaman çıktılar? **Abdal**'lar yani **sâcî**'ler[1]… Veya şeyhler, sırruhû'lar… Bilgiyi ve irfânı doğrudan tanrıdan[2] aldığını imâ eden yazıcılar, kâtipler… Hokemâlar, hâkimler… Râhipler, râhibeler veya Mâce'ler[3]…

Nubya'lı kanatlı kraliçe.

Kadîm tarihte izlerini sürüyorum. Afrika ve Mısır'a bakıyor, oradan Sümerlilere geçiyor, İndus Vadisi'ni araştırıyorum. Çin'e gitmeye gerek duymuyorum, çünkü Çin, "medeniyet geliştirme" açısından bu üç bölge kadar eski değil. İlgi odağım Mısır, Cezîre ve İndus Vadisi…

Başlangıçta Mısır ve Afrika'nın kaynak bölge olduğunu düşünüyordum. Çünkü Âdem peygamberin ve ilk insanların buradan yeryüzüne dağıldıkları tezi, benim de oradan başlamamı gerektiriyordu. Fakat sonra, zihnimde başka düşünceler şekillenmeğe başladı.

Sanırım mitolojik hikâyelerin *kuluçka devresi* Nubya'nın ilk zamanlarına ait. Yani milattan önceki on binli yıllar… Sâcî'lerin yumurtadan çıkıp civciv olarak yeryüzünde gezinmeye başlamaları dört binli yıllarda gerçekleşiyor. Onlar, Nubya'dan Mısır'a doğru ilerliyorlar… Cezîre bölgesine geçiyorlar. Ve son olarak İndus Vadisi'ne ulaşıyorlar.

[1] Sâci, mitolojik veya folklorik bir figür. Secîli veya kâfiyeli söz söyleyen kişi... Az ve öz konuşup işaret ediyor veya imâlı konuşuyor... Söylediklerini *kesin doğrular* olarak beyan edip üzerinde tartıştırmayan kişi.

[2] "Tanrı" sözcüğü "ilâh" anlamında kullanıldığı için cümle başları hariç olmak üzere, sürekli küçük harflerle yazılmıştır.

[3] Mâce veya mâci: Belli bir konuda otorite olduğunu temsil etmek üzere elde taşınan asa, baston veya masse. Maça, şefter, ucunda ağır demir bulunan bastona verilen ad. Veya elinde baston bulunan kişi… Sihir sahibi, sihirbaz, akıllı adam, hakîm, hikem veya sôfî.

Palazlanıp *kanatlı kuş* haline gelmeleri çok sonraki dönemlere ait... Yani, uçmaya başlamaları ve tanrı katına yükselmeleri… Milattan önceki iki binli yıllarda, **Hind-ü İran**'da ilk uçuş denemelerini gerçekleştiriyorlar. Ve sonra her tarafa dağılıyorlar… Milattan önceki binli ve altı yüzlü tarihlere gelindiğinde gökyüzünde süzülen veya peşlerinden binlerce insanı sürükleyen kuşlar olarak görüyoruz onları. Sâcî adı verilen bu kuşların semâvâta yükselmeleri ve tanrıyla irtibat kurmaları tarih boyunca devam ediyor. Milattan sonraki bin beş yüzlü yıllara kadar… O yıllardan sonra sayıları epeyce azalmış ama eğer ilaç kabilinden ararsanız günümüzde dahi var.

Bir konuyu netleştirmemiz gerekiyor.

Düşünceme göre; Seer, Sır, Sâci veya Mâci geleneği ne nübüvvetle, ne de risâletle ilgili… Kimilerinin benimsedikleri bu rol modeli bütünüyle başka bir şey... Gençliğimizde "hadis" diye öğrendiğimiz, fakat sonradan yakıştırma olduğu anlaşılan "124 bin nebî ve peygamber olduğu" görüşü, Sâcî ve Macî'lere kapı aralayamaz... Kimse, Sâci'lerden, Sır'lardan veya Hubr'lardan[1] ilâhi kılavuz çıkarmaya çalışmasın. İnancımıza göre peygamberlerin kim oldukları adları ve sanlarıyla bellidir.

Sâcî'ler veya Saçlı'lar[2]; MÖ 4000'li yıllardan itibaren ortaya çıkıp yayılmaya başladılar. Başlangıçta sadece sihirbazlar, simyâcılar ve rüya tabircileri iken zaman içinde yeteneklerini arttırdılar; "yazı yazmaya" başladılar. Hikmetli sözler söylediler. Gelecek hakkında kehânette bulundular. Bu yüzden onlara "kâhinler" denmeye başlandı. Yaratılış üzerinde düşünüyorlar, teoriler üretiyorlardı. Tanrının varlığını ya idrak etmişler veya peygamberler vasıtasıyla gelen haberleri karîne olarak kabul etmişlerdi. İnsanlığa sorumluluk yüklenen ilk on bin yıllık dönemde[3] gelen beş peygamber önemliydi. Âdem, İdris, Nuh, Hûd ve Sâlih…

Sâci'ler ve Mâci'ler bu peygamberlere karşı kıskançlık içindeydiler. Bir şekilde, kendileri de peygamber benzeri kişiler olmak istiyorlardı. Seçilmediklerini,

[1] Hubr: Haber vericiler, bir bilen kişi, âlim veya arif kişi. Bir şeyin künhüne vakıf olan…

[2] Saçlı terimi "ulûhîl" kişileri tanımlamak için kullanılıyor. Tarih boyunca bu kişiler saçlarını ve sakallarını herkesten daha fazla uzatmışlar, örmüşler, boyamışlar, onlara garip ve değişik şekiller vererek normal insanlardan kendilerini farklılaştırmaya çalışmışlar. Eski tarihlerde bir anlamda herkes saçlı, fakat onların saç ve sakalları bütünüyle serbest bırakılmış. Taranmamış, çoğu kez yıkanmamış, hatta özellikle kirli olması için çaba harcanmış, diğer insanların dikkatini çekmesi için özen gösterilmiş.

[3] Milattan önce 12.000'den MÖ 2000'li yıllara kadar.

kendilerine yüce kattan bir kitap tevdi edilmeyeceğini anlayınca bu kez kendileri harekete geçtiler. Kuş olup uçmaya ve tanrıyla temas kurmaya çalıştılar. Bunun mümkün olmadığını fark ettiklerinde ağız değiştirdiler.

"*Kuşların Hükümdarı Simurg'un tahtına yükseldik. Binbir güçlükle ve çok sayıda kayıpla oraya vardığımızda bir Ayna ile karşılaştık… Ve o Ayna'ya baktığımızda şaşkınlık içindeydik, çünkü sadece kendimizi görüyorduk. Meğer seçen de, seçilen de; yaratan da, yaratılan da hep* ***Simurg*** *imiş. Biz Simurg'u arıyorduk, meğer Simurg biz imişiz*"…

"*Anka, Anhû, Hû diye günde on defa, doksan dokuzluk tespihimi çekerken birden gönül kapılarımın açıldığını fark ettim… An-nî*[1] *diye sayıklamaya başladım. Sonra kendimi kaybetmişim… Ankâ, Anhû, Annî, Ennî, Ninnî zikirleriyle sağ elim göğe uzanmış, sol elim arza merbût, semâ yapıyor halde buldum kendimi*"…

İşte bu tür terâneler…

Kavramsal yapıların gelişmesinde altı dönem var. Gelin, "uçmayı beceremeyen bir kuş türü" ile tarif edelim bu dönemleri… *Kuluçkalık dönemi, civcivlik dönemi, corukluk, piliçlik, yarkalık ve tavukluk dönemi*… Sâciler, Seerler, Mâciler veya Zâhitlerin ortaya çıkması bu altı dönem içinde incelenebilir…

Sâci adı verilen zevâtın "kuluçka dönemi" on iki bin yıl öncesine uzanıyor. O kadar eski… Gagasıyla yumurtanın kabuğunu kırıp dışarıya çıkan ilk Sâci'ler Afrika'nın kurak toprakları Nubya bölgesinde görülüyorlar… İlk dönemin Sâci'leri cansız ve cılız görüşler koyuyorlar ortaya… Kadını, tabiatı, yıldızları ve vahşi hayvanları tanrılaştıran yaklaşıma sahipler… Onları, "paytak gezen civcivler" olarak adlandırıyorum. Henüz civciv mesabesindeler ama büyük yol kat etmişler… Gittikleri her yere kendilerini "tanrısal kuş" olarak tanıtmışlar...

Tanrısal kuş anlayışı, "birleşik kaplar prensibine" göre gelişme göstermiş... Nubya ve Mısır'da bu anlayış varsa, çok geçmeden İran ve Hint'te de aynı anlayışın benzerleri çıkmış ortaya... Hatta göç edilen yerlerde daha fazla *neşvü nemâ* bulmuş.

Nubya ve Mısır insanlığın en eski yerleşim yerleri… Fakat şehirleşme, îmâr faaliyetleri, yazının bulunması, okuryazarlık gibi medeniyet öğeleri açısından Cezîre ve İndus bölgeleri Nil Vâdisi'nin önüne geçiyor. Cezîre ve İndus'un kültür hazinesi Mısır'dan daha geniş, daha kapsamlı. Anka Kuşu ve sırtında

[1] Annî: Benden…

taşıdığı Sâci, bu bölgelerde bir süre yaşayınca Cezîre ve İndus ırmaklarının verimli topraklarını sever, yavrularını orada çoğaltmaya karar verir.

Milattan önce iki binli yıllara gelindiğinde civcivlik devrinden corukluk dönemine geçilmeye başlanır… Anka Kuşu ve bineğine yerleşen Sâciler veya Âhû'lar bilinen coğrafyanın üç temel bölgesinin üçünde de vardırlar. Nubya-Mısır, Cezîre ve İndus vâdileri… Toplu bir isim vermemiz gerekirse bu üç bölgeye *Erzukut* adını verebiliriz. Anlamı "Kutlu topraklar" demek… Veya Anka ruhunun, Anka kuşunun *seyr-ü sefer* ettiği kadîm topraklar.

Erzukut'a dağılan Sâcilik anlayışı zaman içinde birbirini besleyerek belli bir gelişme gösterdi. Yaratıcı'nın vahy ederek kendilerine kitap gönderdiği peygamberlerin arkasından Sâciler, Âhû'lar, Zâhitler, Sersem'ler, Mâci'ler, Seer'ler, Sır'lar, Sadu'lar, Magu'lar, Magi'ler, Derviş'ler, Şeyh'ler, Gavs'lar, Kutup'lar, Sofi'ler, Sûfî'ler, Aziz'ler, Baba'lar, Dede'ler, Ermiş'ler, Eren'ler, Evliya'lar, Velî'ler, Hazret'ler, Pîr'ler, Pîrân'lar adı verilen zümreler ortaya çıktı. Peygamberlere yardımcı olma görevine soyunmuşlardı ama hizmetleri boyunca kendilerine de bir elbiselik ANKA kumaşı çıkarmaktan geri kalmıyorlardı. Sâci'lerin veya Mâci'lerin dikkati çeken bir unvanları daha vardı. Onlara "Saçlı" deniyordu. Aslında bu ifade sadece baştaki "saç" anlamında değildi… "Saç ve sakal" anlamına geliyordu. Saç ve sakalını uzatmış, *mâsivâ'dan* elini eteğini çekmiş, Aşk'ın girdabına kendisini kaptırmış kişi… "*Ben dönerim yâne… Aşk ateşinden kavruk bîçâre… Hem saçım, hem sakalım; kimes ne gâile*"…

Saçlı'ların bir kısmı samimi dostlardı… Onlar sadece sakallarını ve onu da bir "avuç tutamacı" kadar uzattılar ama saçlarına hep sahip çıktılar. *Anka kuşu biziz, biz Anka'nın tezâhürü veya Dünya'daki yansımasıyız* diye Osiris'in Benû Kuşu olmaya özenmediler… Seer'lik, Sır'lık, Sâci'lik, Mâci'lik iddiasında bulunmadılar. Sadece tarif edilen biçimiyle "ittikâ"[1] etmeye çalışıyorlardı.

Sâcî'nin vaazlarında yer alan Anka Kuşu'nun tüyleri rengârenk, pırıl pırıl... Doğal olarak, meraklı insanları etkiliyor... Özellikle onun ötüşü ve şakıması…

Seer'ler veya Sâciler, tüm zamanlar boyunca başarılı oldular. Çünkü peygamberlerin ayak izlerini takip ediyorlardı. Ayak izlerinin üzerinde yürümekle birlikte, hep kendi benliklerinin heykellerini yontmakla meşguldüler.

[1] Günahlardan, haramlardan uzaklaşmak… Allah'tan korkmak ve O'nun rızasına nâil olma ümidiyle yaşamak.

Onlar yenileyiciydiler… Her 500, her 1000 yılda bir dünyaya gelen diriliş erleri... Kendi adlarına konuşmuyorlardı, çünkü biliyorlardı ki, böyle bir durumda insanlar başlarını çevirip bakmayacaklardı bile… Bu nedenle, hep halklarının peygamberlerine atıfta bulunuyorlar, bir anlamda "500 yıl sonra onun sünnetini biz yeniden dirilttik" demek istiyorlardı. Elmas'ın pasını temizleyip onu ışıldayan hale getirdikleri için kendileri de "değerleniyorlardı"… Elmas değillerdi ama insanlar bu uğraşıları nedeniyle onları elmas gibi görüyorlardı.

Söze Sâci'lerle giriş yapınca zaman geçti, **Zümrüd-ü Anka** kuşuna değinemedik. Zihnimdeki soru evet, Abdal'lar veya Sâcîler ama Abdal'ları incelerken aslında ben, **Zümrüd-ü Anka** kuşunu incelemiş oluyorum. Bu cümleden de anlaşılacağı üzere Zümrüd-ü Anka kuşu eşittir, Sâci demek… Seer veya Sırruhû… Bu bildiğiniz havada uçan kanatlı kuş değil, yerde yürüyen, konuşan, yazan, gazel söyleyen veya mevlit okuyan…

Sâcîlerin eserlerinde ve söylemlerinde değinmeden edemedikleri üç konu dikkat çekiyor: *Kadın, kuş ve ruh*… Bu üç kavram, yonttukları teabbüdî heykellerinin ana hammaddesi… Sâci Dünya'yı, insanlığı, evreni veya tüm kevniyâtı bu üç öğeyle açıklıyor. *Kadın, kuş ve ruh*… Bu üç öğenin en iyi imtizaç etmiş hali, en iyi bileşime veya en iyi karışıma sahip örneği, mükemmel bir varlık olan "kendileri"... *Kadın, kuş ve ruh* prensibi herkes de var, fakat hiç kimsede kendileri kadar "mütekâmil" değil… Sâci, nasıl oluyor da yerine göre, bir erkek olduğu halde kendisini *müennes* veya *dişi* bir varlık olarak tanımlayabiliyor? Veya *uçan bir kuş* şeklinde… Veya mahiyeti bilinmeyen görünmez bir "ruh" olarak…

Bu tanımlama, en az on bin yıllık… Bu yüzden Sâci'yi binlerce farklı elbise giyip gezdiği derin zaman tünelinin içinde araştırmamız gerekiyor.

Zümrüd-ü Anka denen kuşa dönmek istiyorum. Gönlüm, o kuşu seviyor. Uzaktan, kuşları zaten hep sevmişimdir. Güvercini ve özellikle **guguşçuk**'u... Zümrüdü Anka kuşu benim için "bir bilmece" değil… Yaşayan bir varlık olmaması işimi kolaylaştırıyor. *Hayâli, uydurma, mitolojik, aslı-astarı olmayan bir kuş*…

Tamam, mitolojik bir hikâye de… Onlarca Sâci bu kuşun sırtına binip yeryüzüne buğday taneleri saçarak binlerce kuşu peşinden sürüklemişse… Sırf bu nedenle mitolojinin kaynaklarını biraz irdelemekte yarar var. Ayrıntılı

inceleme yapmaya zamanım yok. Belli belirsiz de olsa, gerçekleri buzlu bir camın arkasından yansıtıyor olsa da, anlamağa ve öğrenmeye çalışmalıyım.

Öncelikle **zümrüt** kelimesine bakalım. Onun bizim bildiğimiz zümrüt olmadığından **adım gibi eminim**. Parlama özelliği olmayan yeşil renkli bir taş, niçin bir kuşa ad olsun ki. Bu kuş, sırtında taş mı taşımış veya kendisi kıymetli taşlar gibi değerli mi imiş, yoksa tüyleri mi, yeşilmiş…

Düşüncem; kelimenin aslının **zümrüd** olmadığı…

Zû-Murd olabilir... **Sû-Murd** veya **Sû-Murg**… Kim bilir belki de **Zû-Burd** veya **Zû-Bird**…

Murd, murgh, morgh, burd, bird, verd, verdi hep aynı kelimeler…

Zû, kelimesi eğer "tanrı" anlamına geliyorsa Zü-murd'ü "tanrının kuşu" olarak anlamamız gerekiyor. Yani "tanrının kuşu **Anka**"… Biraz daha revize edebilirsek, "tanrısal kuş Anka" da diyebiliriz… "Tanrının kuşu", "tanrıdan gelen kuş" veya "kendisi bizzat tanrı olan kuş"… Artık hangisi kulağımıza hoş geliyor, gönlümüze sıcak akıyorsa.

Tanrıların kadın, kuş veya ruh olarak tanımlandıkları ilk yer Nubya… Günümüzdeki Etiyopya ve Sûdan toprakları… Oradan Mısır'a, Ortadoğu'ya, Asya'ya, Hindistan'a ve İran'a yayılmış.

Nubya'lılar kadını hem tanrıça, hem kuş, hem de bilge bir insan olarak görmüşler. Kadının bilgeliği veya hikmet sahibi olması sonuçta "aziz"leştirilmesine neden olmuş. Bu bakış açısı önce Mısırlılara ve oradan da İbranilere geçmiş. Eski İbraniler, atasözlerinde "irfan" sözcüğüne hep "kadın" veya "dişi" olarak atıfta bulunuyorlarmış. **Seşat** eski Mısırlıların yazı ve irfan tanrıçası. Kendisine *Şevk-Abi* deniyormuş, yani Şevket veya Şefkat… İrfan tanrısı; İbiş kuşunun başıyla gösterilen Tot'un karısı veya kızı olarak değerlendirilirmiş. Şefkat, milattan önce 2900'lü yıllarda hüküm süren "irfân tanrıçası"… Bin yıl sonra Mısır'ı ele geçiren Grekler ona yeni bir ad bulmuşlar… Böylece **Şefkat** yeniden adlandırılmış, **Sofia** olmuş. Greklerin hikmet âbidesi Sofia, "irfân" adı verilen felsefenin "kadın prensibi" olarak değerlendirilirmiş… Veya "irfân" denen olgu her ne ise, *kadın denen varlık üzerinde bedenleşmiş*... Yani, mücessem hale gelmiş… İrfân eşittir "kadın" olmuş. Veya irfân, aynı zamanda "kadın tanrıçanın adı"… Yani, Anka kuşunun…

Şefkat'in kocası, **tanrı Tot** da kadın zihniyetli ve kadın felsefesine sahip… O, aynı zamanda çift kanatlı Maat'ın refikası… (Öyle anlaşılıyor ki birden fazla refikası var.) Maat; hakîkati ve adâleti temsil ediyor... Neredeyse on bin yıldır antik Nubya'dan başlamak üzere "*kadın, adalet, ruh ve hakikat*" kavramları ya "kuş başlarıyla" temsil ediliyor veya başa takılan uzun bir "tüy" ile…

Greklerin yükselttikleri **Sofia** kelimesinin anlamı "irfan tanrıçası" demek... Eski İbraniler ona *Hukemâ* demişler. Yani "hâkim" demek veya "hikmet sahibi"… Latinler *Sapinşa* olarak adlandırmışlar. Gnostikler "Her şeyin Annesi" demişler… Ve eski Hristiyanlara göre ise "Kutsal Ruh"…

İçimizdeki irfân; sofia aracılığıyla bize gelmektedir. Sofia kırmızı kanatlıdır… O, aynı zamanda doğru yolda olandır… Sofia akıllıdır, seerdir, bilgilidir, yaratıcıdır… Koruyan ve iyileştirendir, hakîkattir. O, kanatlı bir kuş ve siyah tanrıçadır… Yaşlı bir kadın, insan, inançlı bir eş, kadın, âşık, anne veya kız kardeştir. Yahudilere göre **Hukemâ,** Süleyman peygamberin kendisinden "akıldâne" olarak yararlandığı eşidir. Onun Anka'sı, onun **Zu-Murd**'udur.

Biraz da Anka kelimesine bakalım…

Anka sözcüğü **Unkuru** ile ilgili olabilir mi? Unkuru veya ankara "dişi doğan" veya "atmaca kuşu" demek… Tek başına **Unkur** sözcüğü "insanlık" anlamına geliyor… Acaba anka, "insanlığı taşıyan" bir kuş mu? Tıpkı Garuda da olduğu gibi…

Üç âtef'li Benû veya Anka Kuşu.

Bir başka ihtimal Anka kelimesinin **unuk** sözcüğünden geliyor olabileceği. "Unuk" boyun demek, hani insanlar bir zamanlar "ünüğünü sıkarım senin" derlerdi ya… Anka kuşu acaba bu yüzden mi uzun boylu… Arapçada **anka** diye bir kelime yok. Anka, **unuk** sözcüğünden de dönüşmüş olabilir.

Kimileri **Anak** sözcüğüyle ilişki kuruyor. Anak "çevirmek" veya "kuşatmak" anlamında. Veya *olağanüstü, nadir, tuhaf, öğrenmek isteyen* demek… **Ankarib** diye bir kelime var "yakın olan" manasına geliyormuş… Kime yakın olan… Ve **ne kadar yakın**? Yoksa "hâmili kart yakınımdır" diye bir belge mi taşıyormuş yanında...

Finikelilerde *Beni-Anak* diye başka bir kavram var. Onlarda *Anak* güneşin simgesi olarak değerlendirilirmiş. Başka yazarlar ise Anak'ı güneşin sembolü Finiks kuşuyla ilişkilendiriyorlar. İbranicedeki **Anak** kelimesi ile **Anka** sözcüğü arasındaki yakınlık dikkat çekiyor.

Azerbaycanlıların teorisi farklı… Onlar Anka Kuşu'nun *Ankara* sözcüğünden geldiğini düşünüyorlar. Anka ve Ra sözcükleri… Anka kelimesi, İskit dilinde Flamingo veya Kuğu Kuşu demek… **Ra** sözcüğü ise çay veya ırmak… Öyle olunca Anka, "Irmağın Kuşu" anlamına geliyor… Veya mitolojik Kuknus Kuşu... Cygnus Kuşu… Yani "ötücü kuğu kuşu"… Öttüğü zaman gagasındaki delikten 360 farklı ses çıkaran… Veya Dünya'daki 360 dilde konuşup herkesle anlaşan, herkese nabzına göre şerbet veren…

Batılılar, Anka türü kuşları **griffin** olarak isimlendiriyorlar. Griffin, "hilkat garibesi kuş" demek veya "acâip mahlûk"… Bizim "acâip-garaip" kelimemiz onlara **griffin** olarak geçmiş. Yani, hayal mahsulü yaratık demek… Çocukları eğlendirmek, korkutmak için uydurulan… Veya büyükleri efsunlamak, uyutmak için…

Ruhumuz, Ba veya Bâ Kuşu.

Hristiyanlar **Anka**'yı; öldükten sonra tekrar dirilme düşüncesinin simgesi yapmışlar. "Finik öldükten sonra nasıl dirildiyse, biz de öyle dirileceğiz" demişler. *B'asü ba'del mevt* için Finik veya Anka kuşu insanların daha iyi inanmalarına mı neden oluyormuş?

Anka kuşuna Türk mitolojisinde **Tuğrul** demişler… Oğuz Kaan ilk eşini başında Tuğrul Kuşu bulunan bir ağacın kovuğunda bulmuş. Başka bir rivayete göre **Tuğrul** Kuşu Moğolları, **Konrul** Kuşu ise Türkleri temsil edermiş. Atilla'nın ve bazı Oğuz boylarının bayraklarında Tuğrul kuşu resimleri varmış. Yani mübarek Anka kuşunun… Kül Tegin'in (MS 684-731) miğferinde Tuğrul kuşunun simgesi bulunurmuş.

Arap mitolojisinde Anka kuşunun adı **Ruh** veya **Ruh Kuşu**…

Kürt mitolojisinde Anka kuşunun adı **Simir** veya **Samir**… Zamir…

Milattan sonra 1000'li yıllarda yazılan ve altmış bin beyitten oluşan Firdevsi'nin

Şehname'sinde Süleyman Peygamberin kuşlar meclisinde yer alan "**irfân kuşu**" olarak tanıtılır **Anka**… Şehname'ye göre, bilemediğimiz bir nedenle kendisine yasaklama getirilir ve Kâf dağına hapsedilir. Süleyman peygamber tarafından Kâf Dağı'nda tutuklu olarak yaşamasına karar verilen bir kuştur o...

Kimileri **Anka** ile **Samandal** kuşu arasında ilişki kurmaya çalışıyor. Cahız (Jahiz) samandal'ı tanımlarken ona "*anka el-hurâfiyya*" adını verir. Başka yerde ise Samandal Kuşu'nu *Hint Kuşu* olarak takdimle, ateşe girdiğinde tüylerinin yanmadığından söz eder. Bir paragrafında Anka'yı Simurg veya Simurg'un bir türü olarak anlatır. Cahız'ın kitabından anlaşılan şudur: *Anka, hem Samandal'dır, hem de Simurg'un bir türü*…

On üçüncü yüzyılın ortalarında (1250'li yıllarda) Kazwini tarafından yazılan *Acâib-ül Mahlûkat* adlı kitapta Anka bütünüyle mitolojik bir kuş olarak anlatılır. Uzak bir adada yaşayan ve *filleri yiyen* sürgün bir kuş... Uçarken büyük gürültüler çıkaran...

Filleri taşıyan Anka Kuşu.

Anka kuşu İncil'de de yerini alır, **Anâkim** adıyla... Diğer mitolojik anlatılara bakalım…

Masal kitaplarında Anka kuşunun devasa boyutlarda olduğu yazılı… O, filleri taşıyacak kadar güçlü ve kuvvetli... 1700 yıl ömrü olan. Dişi cinsinin sekiz kanadı var… Boynu çok uzun… Erkek olanının tüyleri metalik gökkuşağı renkli… Her zaman boynunda beyaz bir halka taşıyor. O halka; "Kutsal Ruh'un" hâlesini temsil ediyor… Veya "kutsal nefesi"… Hatırlayınız, Güruda'nın da boynu beyazdı… Tüyleri çok renkli, çünkü Dünya'daki bütün kuşları o temsil ediyor. Her kuşun rengi onun tüylerinde özel bir renkle temsil edilmiş… Tek kuş ama bütün kuşları temsil ettiği için otuz kuş… Veya üç yüz kuş, üç bin kuş da diyebilirsiniz… Kanatları beş fili taşıyacak kadar geniş… Korkunç bir sesi var, haykırdığında bütün hayvanların ödü patlıyor… Ömürleri sona yaklaştığında erkek ve dişi Anka kuşları bir araya gelip gagalarını birbirine sürtüyorlar… Böylece ateş çıkarıp çalı çırpıdan

oluşan yuvalarını ateşe veriyorlar. Yaşlı olan eş hangisi ise kendisini yakıyor ve yok oluyor. Sonra, çok zaman geçmeden yanan eş küllerinden yeniden doğuyor... Bir tür *ba'sü ba'del mevt*…

Bir de **Hanzala** söylencesi var… Hanzala ibni Safvan[1] isimli bir peygamber her gün çocuk kaçırıyor olması nedeniyle **Anka** kuşunu öldürür ve insanlığı bu korkunç yırtıcıdan kurtarır. Araştırmacılar Anka hikâyelerinin on birinci yüzyılda Fâtimîler devrinde yaygınlaştığını düşünüyorlar. Hanzala masalı da o deneme ait olmalı.

İslam öncesi Arapları, bu kuşun Allah'ın yarattığı varlıklardan bir mahlûk olduğuna inanırlarmış. Başlangıçta mükemmel bir kuş imiş, fakat zaman geçince Anka, yeryüzünden hayvanları ve küçük çocukları kaçırmaya başlamış. Bunun üzerine insanlar Allah'a yakarışta bulunmuşlar: "Ne olur rabbimiz, bu kuşun neslini yok et" demişler. Böylece duaları kabul edilmiş ve Anka kuşu yeryüzünden yok olmuş, nesli bitmiş.

Hanzala peygamber ve Anka kuşu ilişkisi.

Söylence kısaca böyle, fakat niçin bu kuş için "Anka" sözcüğü kullanılıyor… Anka bir "kuş", ama aynı zamanda "ruh"… "Tanrının ruhu"…

Arapçadaki "**ihbar anhû**" ifadesi Anka'ya dönüşmüş olabilir mi? Anhû veya Ankû… Zaman içinde de Anka… Buna benzer onlarca olasılık mevcut. Hangi görüşün doğru olduğunu bilmiyoruz. Kâf dağında yaşadığı kurgulanan bu mitolojik kuş, aslında "kuş şeklinde bedenleştirilmiş olan bir ruh"… Kaynaklarda **Anka'nın** Simurg kuşuyla ve onun da Zerdüşt'ün **Senâ Kuşu**'yla alakalı olduğu yazılı.

[1] İslam Ansiklopedisi'ne göre, İslâm'dan önce tevhid inancına bağlı kaldığı veya *ashâbü'r-res'e* peygamber olarak gönderildiği rivayet edilen kişi. Kuran'da, hadis kaynaklarında ve ilk İslâmî kaynaklarda *Hanzala b. Safvân*'dan söz edilmemiş. Res adı verilen bir toplumun insanları, küçük çocukları dağa kaçırıp onları yiyen Anka kuşundan kendilerini kurtarması için Hanzala b. Safvân'a başvururlar. Hanzala Tanrı'ya dua eder ve onun duasıyla insanlar bu kuştan kurtulurlar. Buna rağmen insanlar rahat ve huzura erince onun peygamberliğini reddedip kendisini öldürürler. Hikâyeden anlaşılacağı gibi, *Hanzala* da Anka kuşu gibi mitolojik bir varlık…

Aslında bütün kuşular birbirleriyle ilintili. Anka'nın ilintisi; Garuda'yla, Feng Huang'la, Ziz ile ve nihayetinde Mısırlıların Benû kuşuyla…

Anka'nın fiziksel tanımlamasından çok mânevî tanımlaması ilgimi çekiyor. Yani onun bütün kuşların ruhlarını temsil ediyor olması konusu… Veya bütün insanların ruhlarını… **Anka Kuşu'nu** bazen insan yüzlü olarak resm etmişler. Ve aynı zamanda **insan sesli bir kuş**… Anka, İslâm öncesi dönemlere kadar uzanan bir kuş, fakat İslâm'dan sonra kimlik değiştirmiş **Simurg**'a dönüşmüş… "Tarih" adı verilen çırpıcıya biraz Anka kuşu konmuş, biraz İslam, biraz da sofizm… Sonra üç el çırpılmış veya üç kere düğmeye basılmış. Ortaya çıkan karışımsal içeceğin adı **Simurg**… Ben ona, **Anka'smurg** diyeceğim... **Anka'smurg** içeceğinin tadına ilk Attar bakmış, sonra Rûmî, Sûnullah Gaybî, Şeyh Gâlip ve diğerleri…

Attar'ın Simurg'u ayrı bir yazı konusu… Anka'yı Simurg kaftanıyla incelemeyi başka yazıda ele almayı düşünüyorum.

Heka. Atum tarafından zamanın başlangıcında yaratılmış.

Rûmî'ye bakalım… O, Anka'yı veya Simurg'u "Ana kuşu" olarak değerlendiriyor. Veya "Anaç kuş"… Örnekler vererek kendisini o kuşun yerine koyuyor: "Bugün Anka benim, bugün Padişah benim, fakat bildiğin değil" diyor. Bize Hüdhüd kuşunu anlatıyor. "Belkıs, Hüdhüd'ü gördü onun Anka kuşu olduğunu anladı" diyor. "Duyu organları onu bir köpek gibi gördü, gönlü ise derya deniz"… Anlamıyorum, niçin "köpek" sözcüğünü kullanılıyor? Hüdhüd'ü değersiz görmek için bu tür benzetmeye ihtiyaç var mı? Bana öyle geliyor ki, bilinçaltında Sen-Murgh'un yansıması var, yani Zerdüşt patentli Köpek Kuşu'nun… "Cismi köpek kadar değersiz, ruhânisi Güneş kadar değerli" anlatısı… Kadîm söylencenin, yeni bir biçem içinde sunulması...

Anka kuşunun atası **Fînik** (Phoenix)… Fînik Kuşunun atası ise MÖ 1600'lerde zirve yapan **Benû kuşu**… Beni kuşu ise Güneş tanrısı **Ra'nın ruhu**… Olaya şöyle bakalım…

Anka kuşu, tanrı Ra'nın ruhu...
Anka kuşu, tanrının tezâhürü...
Bilmiyoruz; o tanrı belki güneş, belki başka bir tanrı…
Anka, yükselen ve gökyüzünde parlayan bir kuş, ışıldayan, aydınlatan…
Anka etrafına bilgi ve hikmet ışıkları saçan…

Yoksa Anka kuşu biz miyiz? Yani, her birimiz…
Tanrı'nın ruhundan üflediği tüm insanlık…

Mısır'da, antik zamanlardan günümüze kadar gelen ve adına **sfenks** denen bir takım kalıntılar var. Çeşit, çeşit… İnsan başlı, kadın yüzlü, aslan vücutlu ve kuşsal kanatlı olanlar... Bütün sfenksler; tarih boyunca yarı insan, yarı vahşi varlıklar olarak düşünülmüş. Sfenksler; tuhaf bir şekilde aslan, kuş ve insan karışımı "özel yaratıklar"… Onlara, "insanımsı ve aslanımsı kuş" adını verebiliriz. Eski Mısır mezarlarında bulunan "kartal başlı sfenksler" tanrı Horus'u temsil edermiş. Mısırlıların sfenkslerinde çoğunlukla kanat yok ama Grekler ve Asurlular sfenksleri hep kanatlı düşünmüşler. Sfenksler, gizemlerin ve esrarlı ilimlerin simgesi… Sfenks denen "insanımsı ve aslanımsı kuş", insanların koyucusu, onlara yardım eden, onları bağışlayan ve aynı zamanda firavunun güç ve iktidar simgesi…

Batılı yorum yapıyor. "Sfenksler, Ankh simgesinden türetilmiştir. Maddede mündemiç olduğu düşünülen ruh ve Greklerin harikulade yaşam kuşu "finiks" de ondan çıkmıştır. Yani Anka'dan...[1] Sfenks veya finiks aynı zamanda Benû Kuşu'dur. Veya "ruh" adı verilen "Yüksek Enerji"...

Kadınsı-aslansı kutsal kuş, Anka

Mitolojik kaynaklara göre, **Sfenk** veya **Sfink**'in dört önemli gizemi var. Sfink *insanı* temsil ediyor. Ve onda bulunan *dört hasleti*… Veya dünyadaki dört elementi... Bu elementler insanda değişik oranlarda bulunmasına karşılık sfink'te dengeli ve sinerjetik... Sfink "kâmil insanı" temsil ediyor. Yani Magus'u

[1] Alvin Boyd Kuhn, *Esoteric Structure of the Alphabet*, USA, 1976, s. 38.

veya Mâce'yi… Sfink'in sözü edilen dört gücü, Mâce'nin "dört kelimesi"… Sfink, "kızıl tenli anne" demek veya "ata-anne", "en büyük anne"… Batılılar ona **Babalon** diyorlar veya **Bâbı İlôn**… Babı İlôn, ruh demek yani Bâ… Aslî cevheri olan Hû'nun tezahürü… Veya Hû'nun aktivasyona geçirilmesi… Onun canlandırılması, faal hale getirilmesi, onunla birlik olunması… Veya ona yükselinmesi… **Heka**'ya veya **Heku**'ya ulaşılması…

Ankh veya Anka veya O'ndan...

Sfink'in, insanı mükemmel olmaya ulaştıracak gizemli dört gücü elde etmesi, onun dört alanda başarılı olmasına bağlı. Birincisi ne yapacağını BİLMESİNE, ikincisi, neyi İSTEYECEĞİNE, üçüncüsü neye CÜRET EDECEĞİNE, dördüncüsü ne zaman SESSİZ KALACAĞINA karar vermesine. Bu dört elementi bir araya getiren varlık "Sfinks" oluyor veya "Finiks Kuşu". Veya "Ruh Kuşu", "Anka Kuşu"… Veya "İnsanı Kâmil"… Arkası devam ediyor, Benû Kuşu veya Simurg… Bülbül, Hüdhüd, Kanarya veya Guguşçuk… Kimilerine göre Ankh veya Anka Sfink'in beşinci gücünü temsil ediyor. Beşinci güç, GİTMEK veya UÇMAK...[1]

Ankh, Ank veya Anka, hepsi "ruh" anlamına geliyor veya "can"… Yaşıyor halde iken "can", öldükten sonra "ruh"… İnsan ölünce, uçuyor ve tanrı katına yükseliyor… Ebediyete ulaşıyor… Ya sonsuzluk içinde kalıyor veya başka bedenle hulûl ediyor… Yani enkarnasyon… Yeni bir beden içine girerek yeniden hayat bulma… Devrî bir sonsuzluk içinde ebediyete kavuşma.

Sfink kelimesinin anlamı hiçbir zaman tam olarak anlaşılamamış, fakat araştırmacılar onun ikili bir karaktere sahip olduğunu söylüyorlar. Sfink'in Ankh'tan veya Anhü'den geldiğini bu kelimenin çiftli olmayı ifade ettiğini veya "duplikasyon" anlamına geldiğini belirtiyorlar. *Sf-ankh* "ikili yaratıcı" veya "ikili oluş" demek. "İkili kadın", "kadınımsı erkek" veya "cinsiyetsiz"… Artık hangisi doğrusu ise… *Sf-ankh* Atum'un Dünya'daki görünür olan imgesi… Sfink'in tarihi MÖ 2700'lü tarihlere kadar uzanıyor. **Atum** hem yaratıcı tanrı, hem güneş, hem de Güneş saatini kuran… *Sfink* kelimesinin *Ankh*'tan çıktığı artık tartışma konusu değil. Bu konuda belli bir mutabakat sağlanmış. Ben bir adım

[1] Michael Osiris Snuffin, *The Thoth Companion: The Key to the True Symbolic Meaning of the Thoth Tarot*, Woodbury, 2007, s. 48.

ileri gidiyor *Anka* sözcüğünün *Ankh*'dan türetilmiş olduğunu söylüyorum. Etimolojik ve antropolojik kanıt bulmak için zaman kaybedemem. Sfink'in sahip olduğu dört gücün derviş Mâce'ye işaret etmesi ve Ankh'ın beşinci güç olarak tanımlanması benim için yeterli.[1] *Sp-An-kh* kelimesini bazıları **Bu O'ndandır** anlamında çevirmişler. Ankh eğer "ondandır" anlamına geliyorsa kelimenin daha yalın halini bulmaya çalışmalıyız. Şöyle bakalım; An- "ondan" anlamına gelen bir ön takıysa -kh "O" demek... O, yani Yaratan… Ankh, yaratanın yansıması, duplikasyonu veya Dünya'daki tezahürü… Veya cânân, Cân ve cânlar… Ayna…

Ankh sözcüğünün anlamı **Ah** demek… "Ah", yani **ışık** veya **nur**… Yaratılışın manevi kaynağı, manevi özü… Âhû, ise "nurlu kişi" demek veya "ışıklar içinde olan", "aydınlanmış", "aydınlatılmış"…

Güzel sanatlar alanında çalışan hattat adayı, celî sülüs yazısıyla, "Ah minel Aşk" *meşki* çekerken[2] acaba ne demek istiyordu… "Aşk veya Işık'tan gelen ışık" mı demek istiyordu, yoksa "Nur'dan gelen nur, Nur'dan mebnî nur" mu? Ah'ın aşk veya ışık olduğunu anlayınca perdeler aralanıyor… Hattat belki hiçbir şeyin farkında değil ama şunu demek istiyor: "Aşk, minel Aşk" veya "Işk minel Işk"… Veya Işkeyn[3]… Veya sadece Işk[4]…

"Anka-Ra" kelimesi… Ra'nın ruhu veya onun yansıması demek…

Veya Anka kuşu…

Necip Fazıl'ın *33 Halka* isimli eserinde *Derviş Ahmed Semerkandî* adlı bir pîr var, şöyle söylüyor: "*Anka kuşuyum, nişânım bilinmedi*". Bu ifadede geçen "nişân", anka kuşunun boynundaki halka mı? Yoksa şu sözleri mi? "*Derviş âbâd isimli yerde uyanık bulunuyorken ruhani bir ses bana dedi ki…*" Ve devamla… "*Müşâhedeyle malum oldu ki…*"

Anka mitolojik bir kuş ama aynı zamanda dervişin onu kendisiyle özdeşleştirdiği… Onun bir takım yüksek özelliklerini kendisinde gördüğü…

---

[1] *İlk ben söyledim* zannediyordum ama durumu daha önce fark etmişler. Gerald Massey, "*A Book of the Beginnings*" isimli eserinde *Anka, Feniks ve Ruh kelimelerinin ANKH kaynaklı* olduğunu belirtiyor.

[2] Meşk çekme: Hüsn-ü hat karalamaları veya denemeleri yapma.

[3] Işkeyn: İki ışık.

[4] Işk: Işık.

Sunum biçimi, "*Hakîkati aramak için yola çıkan kuş*" şeklinde başlıyor, okuyucu zihinsel olarak hazırlandıktan sonra "araştıran adam kayboluyor" yerine "*Hakîkatten bilgi alan ve haber getiren kuş*" sahneye çıkıyor. Yani Anka Kuşu veya Simurg… Hayatın ruhu, hayatı yorumlayan Kuş… Veya Seer, Sır, Sırruhû…

Ah minel aşk ve hâlâtihî.

Ah!.. Hepsi aşktan ve onun hallerinden...

Nubya'da bulunan "kuş başlı yılan tanrıçası" resminin tarihini araştırmacılar MÖ 4000 yıllara kadar uzanabileceğini belirtmişler. *Hem kuş, hem yılan, hem de tanrıça*… Yine Nubya'da Gebua Mabedi'nde "atmaca başlı Ra tanrısının" Sfenk'ini bulmuşlar. Bu arada timsah başlı olanlarını ve diğerlerini… Anka'nın kökeni Sfenk'lere dayanıyorsa… Sfenk'lerin kökenini araştırmalıyız. Araştırmacılar, Sfenk'lerin yaratıcı Atum ve güneş tanrısı Ra ile bağlantılı olduğunu yazıyorlar. Müslümanların **Anka** kuşu ile işi ne? Anka, kökleri pagan inançlara dayanan bir "sokuşturma" değil mi?

İrfan tanrısı Tot veya Anka.

Antik Mısırlıların tanrı derecesine kadar yükseltilen Mâce'sinin adı **Tot**… Veya **Touth**… O kadar kutsal bir kişi ki, "kuş" başı ile temsil ediliyor. Çünkü kuş, semadan bilgi getiren ve semaya bilgi götüren ruhânî bir varlık... "İrfân" veya "hikmet" denen olgu her ne ise, onun temsilcisi… İrfân veya hikmet; hem **kuşla**, hem de **kadınla** ilgili… Ve bir de "**ruhî**" yönü var. **Kuş, kadın ve ruh**… Mâci veya Sâcî üçünün de temsilcisi… Sâci; dünyasal düzlemde bir "**saçlı**" ama **kuş, kadın ve ruh'u** birlikte temsil ediyor olması nedeniyle aynı zamanda tanrısal veya **ulûhî**… **Ulûhil**… **Semâvât'a ait**… Bu dünyada yaşıyor ama **ötesel**… Peygamber değil ama tanrıyla bir şekilde **irtibat halinde olan**…

Sâci, Zâhid veya Murtazâ nefsinin kadın yönüyle oynamayı seven kişi… İbn-i Arabî nasıl oluyorsa **Zât** kelimesinin esasının **müennes** olduğunu keşfediyor. Ve ilaha açılan kapı olarak iç hayatının seyr-i sülûku'nda *müennes kipiyle* düşünmeye başlıyor. **Nefs ve kadın** diyor… **Nefs ve ruh**… Acaba, "nefes ve kadın", "nefes ve ruh" mu demek istiyor...

Arabî, "tanrının kadındaki görünümü veya tazâhürü diğerlerinin arasında en mükemmel olanıdır" derken, Firavunlar döneminin söylemini tekrarlamış olmuyor mu? *Tanrıyı en yoğun ve en mükemmel bir şekilde kadında müşahede etmek*… Aslında Sâci, kadında tanrıyı görmüyor kendisini dişil bir varlık olarak değerlendirip kadın düşüncesi aracılığıyla kendisini tanrıyla özdeşleştirmeye çalışıyor.

Tanrıça İziz veya Ziz Kuşu.

Öyle anlıyoruz ki **Anka** hayal ürünü bir kuş değil… O, Sâci'yi temsil ediyor. Veya "Sâci" kendisini Anka kuşu ile betimliyor… Anka'dan söz ederken "ben" dili ile değil, "O" dili ile konuşuyor. Anka; düşünce, hakikat, adâlet, bilgelik, ilim ve tüm hikmetlerin kaynağı olan bir "kuş"… Bize verilmek istenen mesaj şu: Siz, Peygamberlere değil, Sâci'lere bakın… Sâci veya Anka bir kuş ama aynı zamanda bir **kadın**, bir **ana** veya **tanrıça**… *Hak, adâlet, eşitlik ve kâinattaki dengeyi düzenleyen tanrıça*… O, Maat tanrıçası… İrfan tanrısı Tot'un karısı **Seşat**… Tot, *erkeksi irfan tanrısı*… Refîkası Maat veya Seşat ise *kadınsı irfan tanrıçası*…

Antik Nubya ve Mısır toprakları irfân tanrıçalarıyla meşhur olmuş. Onlarcası var… Ve onlardan biri de **Câb** ve **Nât**'ın kızı **İziz**… O, bir Aşk tanrıçası… *Dolunayın, ay ışığının, kerâmetin, doğurganlığın, yardım severliğin ve tedavi ediciliğin*… Çizimlerde geniş kanatları olan kuş resmiyle temsil ediliyor… O da bir **Anka Kuşu**… *Kadın olmanın, ruhun, kuşun ve irfan'ın simgesi*… Kısacası, tanrının…

Tot, erkek tanrı veya irfan sahibi bir "heka"
Tot'un dişisel karşıtlığı "tanrıça Seşat"
Veya Tot eğer "bir arif kişi" ise Seşat onun karısı
İziz…
Maat…
Nekbet…
Horoz…
Ve kuşsal kimlikli diğer tanrılar…

Hepsi Sâci, hepsi kuş, hepsi kadın… Veya erkek bile olsa fark etmiyor, çünkü hepsi tanrının dişil yönünü temsil ediyorlar… Ve aynı zamanda hepsi ruh… Uçuyor ve ulaşıyorlar yüksek bir yerlere… Veya aklediyorlar, hikmetli sözler söylüyorlar…

Âşık oluyorlar, Aşk'ı veya Işk'ı temsil ediyorlar. Kendilerine sürekli danışılan Pîrist'ler ama aynı zamanda tanrının kendisi veya tanrının yeryüzündeki tezahürü...

İrfan tanrıçası Seşat

***

Sâlih insanlar ile Sâciler aynı değil…
Hepimizin iyi düşünüp özeleştiri yapması gerekiyor.

Özellikle çeşitli renklerden ve cinslerden kuşları kümeslerine toplayıp onlara taklalar attıran, onları besleyip koruduğunu iddia eden, sonra onları yüksek fiyatlarla "meraklılarına" satmaya çalışan kuş bakıcılarının… Kuş çobanlarının…

Anka, "bir avcı kuşu"… O, özellikle "çaylak kuşları" yakalamak için kullanılıyor… Anka'nın pençesine düşen acemi temiz kuş, gözleri bağlanarak ve dualar okunarak "kümese sokuluyor". Ve böylece "bende-i mâşuk" oluyor, "hidâyete" eriyor. Kuş çobanı boş durmuyor, ödüllendiriyor kendisini… Bütün rûhî sıkıntılarını gideriyor…

Bende-i mâşuk, cennet yollarının kendisine kolay kılındığı düşüncesiyle mânevî huzura kavuştuğunu zannediyor. "Şükürler olsun sana Anka" diye iç-

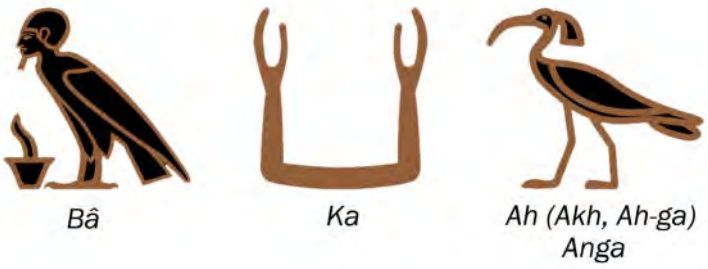
leniyor. Tespihini alıyor, "*Bir Ank vardır andan içrû*" sözüyle zikretmeye başlıyor... Zaman geçiyor, yoruluyor… Zihni dumanlanmış, dimağı karışmış halde kendi kendine sayıklıyor, "müşâhedât bunlar" diyor… "Müşâhedât"...

***

Ey Hanzala peygamber! Neredesin? Sana yalvarıyoruz, ne olursun gel… Eski zamanlarda yaptığın gibi, ortalığı kaplayan ve insanların zihinlerini cendereye sokan bu Anka kuşlarından bizi kurtar.

Seşat'ın amblemi.

Rûh-i Şerif Simurg

"*Ayna, ey ayna… Sen ne büyük mûcizesin…*
Yansımana baktığım ve tefekkür ettiğim zaman vesvese'lerim, dinmeyen tedirginliğim sona eriyor. Döndüğüm zaman, senin de döndüğünü görüyorum. Dans ettiğim zaman, dans ettiğini… Tebessüm ettiğimde, senin de gülümsediğini… Sen ve Ben… Yaşayan her varlığın içinde… Lâ mevcûde illallâh… Hiçbir şey yok… Her şey, O…"

Bu paragrafı "*Ayna ey Ayna*" isimli şarkının sözlerinden aldım. Sebebi, sanatçının "Ayna" metaforu üzerinden kendini bulmaya veya tanımamaya çalışması… Bu eğilim yeni değil. Milattan sonra 12. yüzyılda zirve yapmış... Ayna'yı eline alıp, başının üstüne yükselten ilk kişi İran'ın Nişâbur şehrinde doğmuş olan "Attâr" (1117- 1231).

Attâr; bir eczacı veya koku satıcısı. Mesleğini icra ederken bir taraftan da hayatın anlamını araştıran ve Dünya'ya niçin geldiğini bulmaya çalışan bir insan. Bu tür kişilere; araştırıcı, *seeker* veya *zükkâr* deniyor. Farsçası "sâlik"… *Sâlik*, yaptığı araştırmaların sonunda "bir yol tutup giden" anlamına geliyor. Arapçası "muhakkik"… "İşin hakîkatini araştıran" veya "Hakîkate ulaşmaya çalışan kişi" demek… "Perdeyi araladığını" düşünen kişiler kendilerini "Hakîkate ulaşmış" varsayıyorlar. Malay'lar seeker'lara "pencârî" diyorlar. Buzlu camın arkasındakileri okuyarak "ötelerin" nasıl bir yer olduğunu anlamaya çalışan kişiler…

Simurg Kuşu.

Attâr, yazdığı şiirlerde hakîkati arama çabalarının nesnesi olarak "Simurg Kuşu" metaforunu kullanıyor.[1] Bu nedenle kuş kimliğine bürünüyor. Hakîkati aramaya çıkan diğer zükkâr'larla birlikte hareket edip kuş kimliği içinde semânın derinliklerinde kayboluyorlar. Amaçları Taht'a veya Yüksek Arş'a ulaşmak… Fire vermelerine ve büyük güçlükler yaşamalarına rağmen sonunda ulaşıyorlar da. Semâdaki *rûhâni tahta* vardıklarında veya *psikolojik olarak yüksek bilinçlilik veya farkındalık durumuna geçtiklerinde* O'nun hakkındaki Gerçek'liğin mûcizevî bir şekilde *Kendi Kimlikleri* olduğunu anlıyorlar. Herkesin ulaşamayacağı o *Yüksek Gerçeklik*, "Ayna" haline geliyor ve ona, burada "Senden başka Hakîkat yok" yansıması yapıyor. Attâr böylece yeni bir "idrâk" veya yeni bir "algılama" düzeyine ulaşıyor, *Lâ mevcûde illallâh* diyor… Ulaştığı Hakîkat'i "Ayna" olarak değerlendiriyor ve tüm varlıkları onun yansıması…

Kesret, vahdetten mebnîdir…

"Ayna" benzetimi aslında şu anlama geliyor: Beni asla göremezsin ve anlayamazsın, ama bu konuda çok istekliysen yansımama bak… Yani, "evrendeki çokluğa"… Çokluk, teklikten kaynaklanır.

Attâr'ın bu yaklaşımı, ikircikli… Sözleri, değerlerimizin meşru sınırları içinde yorumlanabileceği gibi, haddi aşan değerlendirmelere de kapı aralayabilir. "*Bilinçliliğin hangi düzeyine çıkarsan çık Hakîkat'i asla kavrayamaz, asla göremez, ona asla ulaşamazsın, haddini bil ve otur oturduğun yerde*" anlamında anlıyor ve Ayna'da gördüğü kendisini ve tüm mevcudatı Yaratan'a işaret olarak ele alıyorsa mesele yok. Zihninde istediği kuşu uçurabilir. İster Simurg'u, isterse Guguşçuk'u…

Yok, Attâr veya Attâriyyûn, yani onun izleyicileri, bu sözleri "*Arş denilen yerde Ben'den ve Kevniyâttan başka bir şey yok*" anlamında ele alıp değerlendiriyorlarsa olay başka bir mecraya akıyor...

"*Benim haşmet güneşim Ayna'dır. Kim Ayna'nın önünde durursa orada Ruhunu, bedenini ve bütün benliğini görür.*"

Yüksek bilinçlilik ve farkındalık eğer bu sözün Ayna'sında sona eriyor

[1]Attar'ın eseri Türkçede Arapça adıyla *Mantık-ut Tayr* olarak biliniyor ve *Kuşların Ötüşü* veya *Kuşların Nutuklaşması* anlamında. 4500 satırlık bu esere Attar'ın kendisi "Kuşların Dili" anlamında *Zabâni Murgan* demiş. Farsçada ise *Makâmâtı Tuyur* olarak biliniyor. Anlamı, "Kuşların Konakladığı İstasyonlar"... Kuşların, yani Dervişlerin.

ve Simurg'lar Ayna'da eriyip yok oluyorlarsa veya Ayna ile özdeşleşiyorlarsa, bedenleri olan "gölge", yüce Güneş'in ışığında kayboluyorsa, "ben" ve "sen" tanımlaması anlamını yitiriyorsa o zaman Attâr'ın sevgili kuşu Simurg *bildiğimiz tayyare* olmaktan çıkıyor başka bir şey oluyor demektir.

Simurg'a nasıl bakacağız? Uçan bir kuş veya seyyâre olarak mı… Yoksa Sümerlilerin Zû kuşu, İsraillilerin Ziz, eski Arapların Anka veya eski Mısırlıların Benû kuşu olarak mı… Simurg'a "ben ve sen" birlikteliği anlamının yüklenmesi onu *Benû Kuşu* haline getiriyor veya Bâ… Attâr'ın, tefekkür edip *uyuşukluk haline girdiği yüksek gerçeklikte* elde ettiği kazanım, *tanrı Râ'nın Benû kuşu ile karşılaşması veya onun ruhu olan Bâ ile buluşması*.

Sözün ikilemli karakteri nedeniyle Attâr'ı hedef tahtasına oturtma niyetinde değilim. Fakat "Ben" ve "O" yok. Hepimiz O'yuz veya hepimiz Bir'iz, hepimiz Tevhid'iz" düşüncesinde olanlar bilmelidirler ki, sizi yüksek idrak düzeyine ulaştıran Simurg değil *Benû Kuşu'dur*. Keşf kapılarının açıldığını zannettiğiniz o yüksek makam da Ayna değil, firavunun ruhu Bâ'nın tahtıdır.

İbn-i Sina'nın (980-1037) *Kuş* isimli bir kasidesi var. Şöyle söylüyor: *Çok yükseklerden gururlu ve nazlı bir güvercin süzülerek geldi ve bana kondu*. Sina'nın kuşu, "ruh" anlamında. Konduğu yer ise omuzu değil, "bedeni"… Aslında "konduğu" da değil, hapsolduğu… Kuş veya ruh, hapsolduğu bedenden kurtulup tekrar yükseklere kanatlanmak ister. "*Kafesimden kurtulan kuş, yedi dağın zirvesini aşarak Padişahını görmeye gitti*". İbni Sina, "uçuştan" ve "seyirden" söz ediyor, yani bir tür arayış veya tefekkürden… Sînâ'da, "Ayna" söylemi yok. Onda ruh, Rabb'ın elçisi veya nûru olarak görülür… İbni Sînâ'nın Tanrı'yı *ahtarmak*[1] veya *zükkermek* için sırtına bindiği kuş, güvercin... Sînâ'nın kuşu "güvercin" aslında kendisidir ve "uçuşu" ise yaşadığı "hâller"… Güvercin, Simurg'a göre daha mâsum bir kanatlı, fakat İbni Sînâ da çağdaşları gibi kanatlı ruhsal uçucular kervanına katılmaktan kendini alamıyor. O da bir Zukker, Sâci veya Sâcir… Yani Hakîkat araştırıcısı… Işk veya Aşk kovalayıcısı. İbni Sînâ'da kuşların ötüşleri, çığlıkları veya şakımaları *zükkârın zikri* olarak değerlendirilir. Zükkâr bedenine "hapsolmuş" ruhunu uçurmak için

[1]Ahtarmak veya zukkermek: Araştırmak.

kuş olur, çığlıklar atar, kanatlarını çırpar, zikirler çekerek O'na olan yüce aşkını ilan eder.

Attâr'ın otuz kuşu, otuz velî anlamına geliyor… Veya tek Velî'nin tefekkür *seyr-i sülûku* içinde, hâlden hâllere girip dönüştüğü otuz ayrı makâm… Rızâ makâmı, "nefse karşı çıkış" makâmı, muvâfakat makâmı, tevekkül, zühd, ibâdet, verâ, ihlâs, sıdk, havf, recâ, fenâ, bekâ, ilm-el yakîn, hakk'al yakîn makâmı … Mârifet, cehd, vilâyet, himmet, muhabbet, vecd, kurb, tefekkür, visâl, keşf, kuds'ün huzuruna çıkma, hizmet, tecrîd, tefrîd, inbisât, tahkîk, nihâyet makâmı ve son olarak tevhîd[1]… Yani, Ayna olma makâmı… Ayna'da hem kendini, hem de kevniyâtı görme derecesine erişme...

Mükemmel insan, Gerçek'in ve kozmosun formlarını bir araya getirebilen kişi… Gerçek ve kozmosu bir birine bağlayan bir kıstak… Bir geçit… Öteye geçişi kolaylaştıran bir ford[2]… Korkusunu yenemeyen kişileri elinden tutup karşıya geçiren bir Hızır…

O, yükselmiş veya yükseltilmiş bir Ayna…

"Gerçek", kendi formunu bu aynada "İnsanoğlu" olarak görür ve aynı zamanda Kozmos veya Kevniyât olarak…

Bu makama erişmiş olan ruh, kendisini Ayna'da seyretmeye başlar. Gördüğü, fiziksel formunun yansımasından ibarettir… Fakat aynı zamanda İlâhi güzelliğin…

Simurg'un algı dünyasında "Ruh" yani Ayna, "her şeydir"… Bedeni, ruhu, diğer insanlar, diğer yaratıklar ve diğer tüm oluşumlar, tüm evren…

Hepsi Nefs, hepsi Ruh, hepsi Ayna…

Gerçek Mümin, kalbini temizlediği zaman Allah'ın Ayna'sı olur, yani Simurg… Simurg yolculuğuna çıkmak, "kalbi temizleme eğitimi içi kampa girmek" anlamına gelir. Kinden, hasetten, kıskançlıktan, dünyasal beklentilerden, paradan, puldan, mevkiden, kadından… Hâsılı O hariç, her şeyden… Allah'ın en mükemmel aynası İnsan-ı Kâmil'dir… Yani Hazreti Peygamber… Onun mutlak saflık ve inceliği Allah'ın esasını ve

[1] Saymadım, 30 mu oldu, yoksa geçti mi?

[2] Köpürerek akan ırmaklarda karşıya geçiş imkanı veren, derinliği olmayan geçiş yeri.

vasıflarını yansıtır. *Men reânî fekad real Hak…* Peygamber "Beni gören, Hakk'ı görür" buyurmuşlardır…

Zukker, kutsal hadîs'lerin anlamını kendisine göre yorumlar, gerçek mânâyı çarpıtır. Çünkü Simurg'un uçması gerekmektedir, yükselmesi ve *Ayna makâmına geçmesi*…

Nefs terbiyesi eğitimine giren velî, ruhunu uçurmak ve sahibiyle buluşturmak isteyen bir Zükkâr konumundadır… Fakat ruhunun kanatlanıp uçabilmesi için bir imgeye, bir binite, bir simgeye ihtiyacı vardır. Kuş simgesine… Yani, Simurg'a... Ruhu'nu Simurg'un sırtına yükler ve yolculuğa çıkar… Gittiği yer, gittiği taht, ulaşmak istediği Şah'ının adı da Simurg'dur. Simurg Simurg'a ulaşmaya çalışır. Ve ulaştığında "Meğer Simurg Simurg imiş" der… Ne kadar sıkıcı, ne kadar sıradan…

Fakat, bize *büyük âlâ-i vâlâ ile* pazarlanır, oralara öyle herkes çıkamaz, Ayna'yı herkes temaşa edemez, denir… O yüksek bilinçliliği, yüksek farkındalığı, zihinsel teşevvüşü, ölmeden önce ölüm halini yaşama gerçekliğini kavrayamayan biz "aşağı dereceden" insancıklar anlamayız, anlayamayız bu olup bitenleri…

"Adam gözleri yaşlı, Ayna'da kendimi seyrettim diyorsa, seyretmiştir zâhir" deyip geçeriz.

Fakat Zükkâr orada kalmaz. "*Hikâyeme inanıyor olman veya itiraz etmemen yetmez. Bu yola sen de girmelisin diye*" ısrar etmeye başlar. "*Biliyorum, senin için zordur 30 makâmın, 30 kuşun hasletlerini kuşanmak. Fakat denemelisin. Sen de Simurg Kuşunu uçurabilirsin. En azından üç makâma kadar, beş veya on makâma kadar. Yolunda olman bile yeterli. Kim bilir belki otuzuncu makâma çıkarsın, hatta bizi bile geçebilirsin. Gel, gir bu yola… Simurg yolu, Simurg ile hem hâl olmaktır. O'nunla pişmek, yanmak, uçmak ve sonunda O olmaktır*"…

Şair Attâr, 30 makâmdan söz etmez. Otuz kuşu, otuz makama benzeten kişi benim. O, Simurg'u yedi farklı vâdinin üzerinden uçurarak Ayna makâmına çıkarır. İbn-i Sîna'nın yedi dağı onda "yedi vâdi" olur. Bu vâdiler; "isteme-talep", "aşk veya ışk", "sır veya marifet", "kopma-istiğna", "vahdet veya tevhîd", "hayret", "yoksulluk veya yokluk" adlarını alır. Ziyaret edilecek *yedi vâdi* ve *yedi makam*…

Talep makamı, yolcunun bütün doğmaları, inancı veya inançsızlığı bir kenara bırakması, O'na yönelmesi, O'nu talep etmesidir. *Aşk makamı*, Yol'u uğruna aklî düşüncenin terk edilmesi; *sır makamı*, dünyasal bilgilerin anlamsız olması, sadece Tanrısal bilginin kişiyi aydınlatması; *kopma*, dünyasal heves ve isteklerden vazgeçme ve dünyasal gerçeklikten uzaklaşma; *tevhid*, her şeyin Sevilen'e bağlı olduğu ve Sevilen'in de her şey olduğunun kabulü; *hayret*, Sevilen'in güzelliği karşısında gözlerin kamaşması; *yokluk*, kişisel irâdenin ortadan kalkması suretiyle zükkârın sadece Allâh'ın isteğine göre hareket ediyor olması...

Bunlar; Simurg'un Simurg ile **Bir** olduğunu irfan aynasında ayan-beyan seyr edebilmesi için her birinde "piştin, geçebilirsin" mesajı gelinceye kadar konaklanması gereken "yedi ayrı istasyon"…

Sonraki zükkârlar işi daha da zorlaştırırlar, "Ayna Makâmı"nda Simurg'u seyretmek kolay değildir, en azından 40 makâmı geçmen gerekir" söylemini geliştirirler. *Seyr-i sülûk* sürecinde her vâdinin ayrı bir Simurg fakültesi gibi değerlendirilmesi veya otuz kuşun her birinden ayrı icâzet alınması Rûh'un yüksekliğinin, erişilmezliğinin göstergesidir.

Simurg, İran menşeli… Onun İslâm öncesine ait bir kuş olması çok da önemli değildir. İnsanlar gibi pekala kuşlar da ihtidâ edebilir. Bu mülâhazalarla dokuzuncu yüzyıldan itibaren zükkârlar Simurg'u İslâm kültür dairesinin içine alırlar ve binek atı olarak kullanırlar onu… Kadîm kültürlerin pagan Simurg Kuşu, onuncu yüzyıldan itibaren "Nûr-u Muhammedî Simurg" olarak adlandırılır artık… Ve günümüze kadar böylece gelir… Simurg, ezelde peygamberimiz Hz. Muhammed'in nurundan çoğalıp yayılan ve ihlâslı zükkârlara ihsân edilen bir Ruh'tur… Başkası değil…!

Attâr'ın hikayesine göre, "Padişah Simurg" ile müşerref olmak üzere çok sayıda kuş veya çok sayıda "kul Simurg" yola koyulurlar. Fakat yedi vâdinin, yedi merhalenin, yedi sınav makâmının zorluklarıyla yüz yüze gelince içlerinden bir kısmı bu arayıştan vaz geçerler ve geri dönerler. Bu kuşlar, "Zükkârlık bize göre değil" derler. Organizatör kuş Hüdhüd'e mazeretlerini bildirirler.

Bülbül kuşu, papağan (tûtî), tâvus, hümâ (finik kuşu), kaz, şahbaz, kebk (keklik), baykuş veya "bum" kuşu…

Düşünüyorum… Neden, bu kuşlar çekinik kalıyorlar da Simurg öne çıkıyor… Çünkü Simurg'un Ruh ile olan bağlantısı çok daha eski, çok daha kuvvetli… Bu ilişki, Firavunların yaşadığı zamana kadar uzanıyor.

Simurg Ruh'tur ve aynı zamanda Allah'ın halîfesi. Attâr, Simurg'a ruh olarak tevessül eder. Başvurur, yönelir, yardımını diler veya aracılık etmesini ister. Simurg Ayna'dır ama aynı zamanda O'nun Aynası, yani O'nun Ruhu… Ayna, Ruh olur ve Ruh ise Ayna… İki kelime aynı anlama geldiğine göre artık onları birleştirebiliriz. Gelin yeni bir kelime üretelim ve "Ayruh" diyelim adına. Simurg Ayruh'tur… Veya Ruh'un aynası… "Ruh'un aynası" sözcüğünü Türkçede yerli yersiz çok kullanıyoruz ama bence anlamlı bir terkip değil.

Attâr için "Simurg'un ruh olması" deyimini, "Ruh, yansı'dır" biçiminde anlamamız gerekiyor. Gözler veya Simurg sadece Ruh'u yansıtır veya ezelde mahlûkâtın cevherine, mahlûkâtın özüne yerleştirilmiş olan Hz. Muhammedin ışığını, onun nurunu…

Allah'ın halîfesi olan Ruh'un altı oğlu vardır. Ednâ ruh, şer ruh, akıllı ruh, âlim ruh, fakir ruh ve Allah'ın eşsiz olduğunu görebilen ruh…

Halife, altı oğlunu yetiştirmeye ve eğitmeye çalışır. Onları ikili olarak gruplandırır ve üç kategoride ele alır. Ednâ olan oğullar, Âkil olan oğullar ve Kâlp olan oğullar.

Araştırmacılar, onun bu yaklaşımı ile Yeni Eflatun'cuların Ruh, Akıl ve Birlik teması arasında ilişki kuruyorlar.[1] Kanatlanan rûhun Ayna olan Ruh mevkiine çıkabilmesi için ednâ, akıl ve kalp adı verilen istasyonlardan geçmesi gerekir. Ancak o zaman Simurg kuşu, "Ruh-Simurg" veya "Ruh-Ayna" olabilir.

Attâr; hikâyeler, masallar, kerâmetler düşkünü bir insan. Yüzlerce yıl devam eden bir süreçte toplumumuz da koşullanmıştır bu tür hikâyelere… Severiz masalları, kerâmetleri… Onlardan "bir ders çıkarılabileceğini" düşünürüz ve çıkarırız da… Zaten "gerçek" olmadığının pekala biz de farkındayızdır. Fakat, "olsun" deriz. Masallar ve hikayeler günahlarımızın yükünü hafifletir, güvencimizi arttırır, imânımızı çoğaltır, ruhumuzu yükseltir. Kendimizi Simurg olarak görüp Yaratan'a

[1] Julian Baldick, *Mystical Islam: An Introduction to Sufism*, London: Tauris, 2012, s. 78.

doğru kanatlanmakta ne sakınca var…

Simurg'un İslâm öncesi dönemde yaşayan *Firavun'un kuşu* veya *Firavun'un ruhu* olması bizi pek ilgilendirmez. Müşrik ve kâfirlerin ihtidâ ettikten sonra nasıl ki geçmişleri araştırılmaz ise kuşların da geçmişi araştırılmaz. *Râ tanrısının kuşu Simurg* ile Müslüman zükkârların hidâyete erdirdikleri Simurg aynı değildir. Sadece "ad benzerliği" vardır ve bunun da hiçbir önemi yoktur. Simurg artık Müslüman bir kuştur… Sonradan Müslüman olan bütün insanlar gibi onun da bazı "eski alışkanlıkları" olacaktır. İnsanlar ve kuşlar eski alışkanlıklarını, eski düşüncelerini, eski kavrayış biçimlerini bıçak gibi kesip atamazlar. Bir süre bunları yaşatmaya devam ederler.

Simurg felsefesinde eğer bazı çarpık düşünceler, anlayışlar ve yaklaşımlar görüyorsanız lütfen sabrediniz. Bunlar önümüzdeki günlerde, yıllarda, yüz yıllarda veya bin yıllarda yavaş yavaş azalacak ve ortadan kalkacaktır. Sabırlı olunuz… Simurg'un İslâm kültür dairesinin içine girmiş olması, onun zihninde bazı çarpık düşünceleri taşıyor olması olgusundan daha önemlidir. Hem sonra, *Simurg'un hangi düşüncesi çarpık imiş ki*? "*Kime ve neye göre*"… "*Attâr'ı kim ve hangi bilgi kırıntısıyla yargılamaya çalışıyor*?"…

Simurg, bu tür düşüncelerle koruma zırhına sarılmış ve kutsal bir hüviyete bürünmüştür artık. O bir kuş değil, Ruh'tur. Tanrı'nın veya Yaratıcı'nın kâinata "üflediği"…

Suhreverdi'nin temsili resmi.

Sühreverdî (1154-1191) Attâr'ın çağdaşı[1]... "İç aydınlanma" konusu üzerine tez hazırlayan bir zükkâr. "*İç aydınlanmasını gerçekleştirerek nurlanan kişi Allah'ın bilgisine erişen ve bu bilgiyi doğrudan kendisinden alandır*" tanımlaması yapıyor. "Yolcu Simurg"

[1] İşrâk felsefesinin kurucusu. İşrâk sözü Tanrıdan gelen ışık, aşk, ilham veya irfan anlamında. Ne söylüyorsam hepsi Tanrı'dan. Gönlüme o ilham ediyor. "Ben söylüyorum, ama o söyletiyor" anlamında. Veya ondan gelen ışıkla Gerçeği görme veya Gerçeğin ayan beyan ortaya çıkması. Keşfetme, ışığın keşfe neden olması. Kendisinin otuz sekiz yaşında iken idam edildiği veya yakılarak öldürüldüğü iddia ediliyor.

(Safîr-i Simurg)[1] isimli bir çalışması var. Araştırmacılar bu çalışmanın İbni Sînâ'nın *Risaletü't Tayr* adlı eserine dayandığını belirtiyorlar. O da Attâr gibi, Simurg kuşunun büyüsüne kapılmış. Veya, iç dünyasında gerçekleştirdiği "kendini bulma" yolculuğunu Simurg kuşuna yaptırıyor. Garuda gibi Simurg kuşunu binek atı veya Burak olarak kullanıyor. Sühreverdî'ye göre, "Simurg ile Tanrı, **Bir** olduklarında", *sabahleyin esen meltem rüzgarı Simurg'un nefesinden başkası değildir…*

Nûr'ün alâ nûr...

Sühreverdî için Simurg, bedenin içine hapsedilmeden veya kâinat adı verilen "evren" yaratılmadan önce "Melekût" veya "Nûn aleminde" var olan bir varlık. Ölümsüz olan ruh bedene girince iki parçaya bölünür. Bir parçası beden içinde yaşamaya başlarken diğer parçası cennette kalır… Veya öteki âlemde... Dünya'daki parçası mutsuzdur ve sürekli olarak diğer parçasına ulaşmaya çalışır.[2] Simurg'un *uçuş* eylemi, bölünen ruhları buluşturma adınadır.

Değerler haritamızda "bölünmüş ruhlar" diye bir olgu yoktur ama Sühreverdî eğer böyle düşünmüşse "Vardır bir hikmeti" deyip geçeriz.

"Vardır bir hikmeti"… Bu sözü seviyorum. Aklımıza yatmayan bir laf işittiğimizde o sözü ne başımızın üstüne yükseltir, ne de çöpe atarız. "Şöyle dursun bir kenarda" deriz…

Dursun…

Necmi Râzî (1177-1256) Attâr'ın çağdaşı olan bir başka zükkâr. O da Simurg sevdalısı. Fakat simurg yerine İbn-i Sînâ gibi "güvercin" terimini kullanıyor: "*Gönül güvercini, Süleyman'ın fermanını alarak Kaf Dağı'na, Anka-yı Muğrib'in yuvasına doğru yola koyulur. Bu uzun ve mâcera dolu bir yolculuktur.*" Öyle anlaşılıyor ki, Simurg kuşu Attâr'ın tapulu malı

[1] Simurg'un Çığlığı olarak da isimlendirilmiştir. Fakat bana Simurg Yolculuğu sözü daha anlamlı geliyor.

[2] Hayrunnisa (Çakmakçı) Turan, *Tavusla Düşüş, Simurg'la Yükseliş İslam Ortaçağı'na Damgasını Vuran Kuş Risaleleri ve Safir-i Simurg*, *Vakıflar Dergisi*, ss. 165-172, Vakıflar Dergisi, Aralık 2012, sayı: 38.

değil. O, ortalıkta dönen bir tür "atlı karınca"… Uçma hevesi duyan her zükkâr, "bir de ben deneyeyim" deyip Simurg'un sırtına çıkıyor.

Bir yüzyıl öncesine gidelim. Yani 11. yüzyıla… Üç isim dikkat çekiyor: İbni Sina, Muhammed Gazâlî ve Ahmet Gazâlî …

İbn-i Sina'dan daha önce söz edilmişti. Kendisinin rûhî yolculuğu veya zükkârın mistik deneyimlerini anlatan üç eseri var: "*Hayy ibni Yakzan*" (Ruhun Uyanışı), "*Kuş Risalesi (Risâlet-ül Tayr* veya *Tesbih-ut Tuyûr)*", "*Salaman ve Absal*" adlı öyküler…

Her üç eserin de Attâr'ı etkilediği düşünülüyor. İbn-i Sînâ, Kuş Risalesinde "ruhu" kuş benzetimiyle açıklamaya çalışıyor. Fakat bu düşünce kendisine ait değil, onu Muhtemelen Eflatun'dan (MÖ 427-347) alıyor. Ve Eflatun'un düşünce kaynağı ise eski Mısır…

Simurg kuşu sonunda gidip Firavunun ruhu Bâ ve Kâ'ya dayanıyor. Zükkâr böylece antik kaynakları olan yeni bir kelime üretiyor "Bekâ"… Ve oradan "Bekâ âlemi" diye adlandırdığı hiç bilmediğimiz bir evrene doğru kanat çırpıyor. Yani sonsuzluğa veya nâ-mütenâhî okyanusa… Yani, Tanrı katına yükselmeye veya Tanrı'yla özdeşleşmeye. Bekâ kelimesinin Firavun döneminden geliyor olmasının önemi yoktur artık, çünkü zükkâr ona yeni bir içerik kazandırmış, kavramı İslâmileştirmiştir.

İbn-i Sînâ; önce Gazâlî kardeşleri sonra Attâr'ı etkiliyor. Kaynaklarda Muhammed el-Gazâlî (1058-1111) ve kardeşi[1] Ahmet Gazâlî'nin (1126) *Risâlat al-Tayr* isimli eserlerini yazarken İbn-i Sina'dan etkilendikleri yazılı.[2] İmamı Gazâlî'nin kardeşi Ahmet Gazâlî'nin (1058– 1111)[3] Arapça ifadesiyle *Risalet et-Tuyur* veya Farisi ifadesiyle *Destan-ı Murgân* isimli çalışması var. Bu eserde Simurg kuşu, ruh yolculuğu yapan bir sâlikdir. Ahmet Gazâlî'nin şöyle yazdığı rivayet edilir:[4] "*Simurg Hazretleri, izzet adasının azamet şehrinde yaşıyordu. Simurg'un huzuruna varma arzusu, onları düşüncede ve hayrette bir kıldı. Şevk gerdanlığını boyunlarına takıp iştiyâk kemerini bellerine bağladılar. Talep nalınlarını ayaklarına*

[1] R. Foltz, *Animals in Islamic Traditions and Muslim Cultures*, Oneworld Pub., London, 2006.
[2] Halil Baltacı, "Saf Aşkın Üstadı": Ahmed Gazzalî ve Tasavvuf Anlayışı, *Tasavvuf, İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, 32 [2013/2], s. 1-41.
[3] Doğum ve ölüm tarihleri kaynaklarda hep farklı gösterilmiştir. Rakamları yaklaşık olarak değerlendirmek gerekir.
[4] Hayrunnisa (Çakmakçı) Turan, Tavusla Düşüş, Simurg'la Yükseliş İslam Ortaçağı'na Damgasını Vuran Kuş Risaleleri ve Safir-İ Simurg, *Vakıflar Dergisi*, ss. 165-172.

geçirdiler. Tahta ulaşıp saadet hırkasını giymek istiyorlardı. Simurg'un kerem bahçesi ve rızâ merasında otlamak için hep birlikte harekete geçtiler. Yüreklerindeki aşk ateşi ile uçuyorlar, menzile varmak için yol araştırıyorlardı."

İbn-i Sînâ'daki "güvercin" kuşunun kılık değiştirerek Ahmet Gazâlî'de Simurg olduğunu görüyoruz. Onun eserinde de "kuşlar meclisinin toplandığını ve **Bir** olan Şah'ı aramaya çıkma görüşmeleri yaptıkları" bilgisini ediniyoruz.

Gazâlî'de de kuşlar, büyük zorluklar çektikten sonra semadaki Arş adı verilen saraya ulaşıyorlar. Fakat Gazâlî'nin Simurg kuşları, orada herhangi bir Ayna'yla karşılaşmıyorlar, "Simurg, aslında biz imişiz" gibi bir cümle sarf etmiyorlar. "*Zükkâr Simurg*" ile "*Tanrı Simurg'u*" tevhid ederek birleştiren veya Tek'leştiren yegane kişi Attâr. Bekâ âlemine ulaşan ve böylece İlâhî nitelikler kazanan…

Şimdi, Kuşeyrî isimli zükkâra bakalım. Kuşeyrî 986-1072 yılları arasında yaşamış bir derviş. Bâyezîd-i Bestamî'den (804-878) yaklaşık 200 yıl sonra ve Attâr'dan (1145-1220) 200 yıl önce…

Miraç Kıssası adlı bir eseri olan Kuşeyrî, mükemmel insan Simurg'un kanatlanıp uçabilmesi için dört istasyon öngörüyor:

Akıl, Kalp, Ruh ve Sır…

Bunlar vücudun manevî organları veya manevî makamları… Bunları ancak Simurg olup uçmaya karar veren kişiler görebilir. Kuşeyrî'nin Attâr'a katkısı "uçuşun ancak istasyonlar aracılığıyla" gerçekleşebileceği düşüncesi. İbn-i Sînâ onları "yedi dağın zirvesi" yaparken Attâr "yedi vâdi" olarak ele alıyor.

Sonraki zükkârlar imtihan merkezlerini 30 veya 40 istasyona çıkarıyorlar. Fakat anafikir önemli… Kuşeyrî "mîraçtan" söz ediyor, yani urûç'tan… Yükselmeden, ruhun uçarak bir yerlere gitmesinden… Sonra şu soruyu ortaya atıyor: "Urûç sadece peygamberlere ait bir özellik midir?" Cevaben "Her ne kadar peygamberimizin ruhen ve bedenen çıktığı makama kadar olmasa da bütün peygamberler en azından ruhen göğe yükselmişlerdir" diyor ve ekliyor "evliyalar da urûç edebilir"… O zaman şaşmamak gerekiyor.

İbn-i Sînâ, Gazâlî, Attâr veya diğer zükkârların her biri kuşlarını uçurmak istemişlerse ve hatta Kâf Dağı'nın Ayna'sında kendilerini seyretmişlerse kim ne diyebilir. Kuşeyrî gibi güvenilir bir velî bunun mümkün olduğunu söylüyor. Kuşeyrî "ben yükseldim, Tanrı'yı gördüm" demiyor, selefi olan Bâyezîd-i Bestamî'ye işaret ediyor. Böylece bir atıf silsilesi başlıyor ve bu atıf zinciri binlerce yıl öncesinin Benû Kuşu'na kadar uzanıyor.

Simurg Kuşu'nun, yani zükkârın, uçup tanrı katına çıkması Attâr'la başlamıyor. Bu konudaki ilk iddia Bâyezîd-i Bestamî'ye ait. Bestamî, "Tevhid Kuşu oldum… Uçtum" diyor. Semânın her bir katında meleklerin kendisine hediyeler teklif ettiklerinden, fakat kendisinin bu hediyeleri ret ettiğinden, meleklere tek dileğinin *Tanrı ile ebediyen bir arada olmak* olduğundan söz ediyor.

Karşılaştırma yaptığımızda, Attâr isimli şairin son kertede "Şânım ne yüce" diyen sarhoş Bestamî'nin eriştiği o yüce makama ulaştığı anlaşılıyor. Onun gibi, "Sübhanî" demiyor ama "Ayna'da kendimi gördüm" diyerek "Sübhanî" kelimesini kendi çağının insanlarına farklı bir dille tercüme etmiş oluyor.

Attâr, kendinden önceki zükkârların sadece ruh kuşu olan Simurg'u ilahî bir "Ayna" yaptığı için veya onu Üfleyen ve Üflenenin "Bir" olduğu ve "Tevhid"i temsil ettiği söylemini odak noktasına oturttuğu için Simurg ile özdeşik... İlk zükkârlardaki "ruh kuşu", onunla birlikte Ruh-Tanrı bütünlüğüne kavuşuyor. Böylece ruh üflenmiş Simurg ile ruhu üfleyen Simurg çakışıyor ve yeni bir Simurg çıkıyor ortaya. Çakışmış, bütünleşmiş, *Aşkın Simurg*... O artık hem bir insan, hem tüm mevcûdât ve hem de Tanrı'nın bizzat kendisi…

Attâr, *ruhun kuş kimliğiyle uçup Tanrı ile buluşması* düşüncesini Bâyezîdi Bestamî'den, Hallac-ı Mansur'dan, Ayn El-Kuzat Hamadânî'den, Ahmet Gazâlî'den ve Şahâb ed-Dîn Suhreverdi'den alıyor.[1] Yeni Eflatunculları okumuş olması da muhtemel. Rûhî bir içecek olarak, "Demir Hindi" misali mistik bir karışım, mistik bir bileşim üretiyor. Formülü şu: Bir bardak nane suyu, iki adet limon kabuğu ve biraz da tarçın… Böylece

[1] F. Attar, *The Conference of the Birds*, Boston: Weiser Books, 2001.

"vahdet-i vücut" adı verilen sihirli bir ölümsüzlük iksiri çıkıyor ortaya.

Bestamî'den sonra gelen fakat onun çağdaşı olan Hallaç'a bakalım (858-922)… Hallaç, Ruh'un her insanın içinde olduğunu söylüyor ve İlâh'ı dışarıda aramanın anlamsız olduğunu belirtiyor. Hallaç ile Attâr'ın görüşleri birbirine benzemiyor mu? Attâr'ın tek yaptığı Ruh-Tanrı birlikteliği görüşünü Simurg kuşunun sırtına yüklemek. Simurg'lar Simurg'u arıyor ve Ayna ile karşılaşıyorlar. Ayna'ya baktıklarında ise kendilerini görüyorlar. "Meğer Simurg biz imişiz" diyorlar. Yani, üfleyen ve üflenen Ruh… Yaratan ve yaratılan tüm evren...

Attâr, "yedi vâdi" hikayesini 1200'lü yıllarda söylüyor. Fakat bu söylemin tarihi çok daha eski. Yedi vâdi, yedi "ehvâl" demek. Yani, Aşk'ın halleri… Kaynaklarda mistiklerin yaşadığı "hâllerden" ilk söz eden kişinin *Sârî el Sakatî* (850) olduğu yazılı. Kültür coğrafyamızda Attâr'a gelinceye kadar "yedi vâdi" tanımlamasının 350 yıllık geçmişi var, fakat bu tanımlamayı asıl Hint coğrafyasında araştırmak gerekiyor. "Derleme mîmâri" olgusuna benzer şekilde "derleme felsefe" olgusuyla karşı karşıyayız. Üç yüz elli yıl önce birisi "yedi hâl" kavramıyla toplumun karşısına çıkıyor, aradan 25 veya 50 yıl geçiyor başka birsi "ben bu hâlleri kuş olarak yaşadım" diyor.

İlk defa duyduğumuz bu tuhaf sözler karşısında şaşırıyoruz. Sonra aradan yüz yıl geçiyor. Bu kez, başka bir zükkâr; o kuşun adı Simurg'dur diyor.

Sıralı zükkârlar, tuğla üstüne tuğla koymaya başlıyorlar. Biri "yeşil renklidir" derken diğeri "Kâf dağında yaşadığını" söylüyor. Ağır, oturaklı bir başka Sâcî ise, "Efendim Simurg kuştur ama aynı zamanda Ruh'tur" diyor. Attâr, "ben ne tür bir katkı yapabilirim" diye düşünürken aklına geliyor. "Simurg ruhsal bir kuştur, ama o aynı zamanda bir Ayna'dır, Simurg'un kendisini seyrettiği…" diyor.

Bu tür ifadelerden "vahdet-i vücut" nazariyesine yönelik bir iddia çıkaramazsınız, ama söylem, tiril tiril "Tevhit" kokuyor. Yani o kadar şeffaf, o kadar içini gösteren biçimde… Attâr, söylemek istediğini örtülü bir şekilde söylemiş oluyor. "Vahdet-i vücut" demiyor ama sözün esintisinden öyle anlaşılıyor... Veya daha masum bir yorum yapalım, "Vahdet-i vücut değil, Vahdet Ayna'sında kendi zâtını seyretme"… Artık, kim nasıl anlamak istiyorsa öyle anlasın… Çok da önemli değil.

İbni Sînâ'dan itibaren, *kuşların tanrıya ulaşan varlıklar* metaforu olarak kullanılması Kuran'daki Süleyman peygamberin Hüdhüd kuşuna nispet ediliyor. Hüdhüd Kuşu Belkıs'a mektup götürüp getiren hayalî bir varlık… Sanırım kuş da değil, bir "ârif kişi"… Çünkü, zükkâr'ın davranışlarından öyle anlıyoruz. Kuş ama, kuş değil… Ruhu "kuş gibi uçan" veya "yükseklerde gezen" bir ermiş… Fakat Attâr'ın hikayesinde Hüdhüd adlı kuş değil, Simurg öne çıkıyor, çünkü *İran kültü* onu tanıyor, ona âşina…

Bismillahirrahmânirrahîm.

Plato, *ruh'un, kendi özünü kanatlı bir varlık* olarak algıladığını söylüyormuş... Maddi nesneler arasında "kanat" en kutsal, en ilâhî olanı... Ruh, tam olarak kanatlandığı veya kanatları gelişip kemâle erdiği zaman Semâya çıkıp yükseklerden Dünya'ya doğru bakıyor ve böylece kâinatın efendisi olduğunu düşünüyormuş.

Aslında "semâya uçma" teması bir benzetim… Kişinin kendisini bulması için *iç dünyasını* tanıması veya anlamaya çalışması demek. Bilim adamları, dokuzuncu ve onuncu yüzyılda yaşayan Müslümân filozofların Eflâtun ve Aristo düşüncesinden etkilenerek evreni "büyük varoluş zinciri" içinde ele aldıklarını düşünüyorlar.

Zincir şu anlama geliyor: En dipte, cansız olan *cevher*, *öz*, *madde* veya bir *toz zerresi* var. Ve bu *cevher* yukarıya doğru yükseliyor.

Önce "bitkisel ruh" oluyor, ardından "hayvansal"… Üçüncü aşamada "beşerî ruh"… Daha sonra "melekî ruh"… Ve son olarak bu ruh, Arş'a yükselip Tanrı oluyor.

Ruh son aşamada kendisinden geldiği Tanrı ile **Bir olup** bütünleşiyor. Veya Attâr'ın söylediği gibi Ayna'da kendisini görüyor.

Yükselme sürecinde her bir aşama, ruhun öncekinden daha kâmil olması, ruhun daha da saflaşması ve her şeyden arınması anlamına geliyor. Grek düşüncesindeki "hayvanî ruh" ve "aklî ruh" ikilemini İbn-i

Sînâ da benimsiyor. "Hayvanî ruh" kâlp veya nefs demek… O, ölmeye ve yok olmaya mahkum. Oysa "Aklî ruh" adı verilen varlık, sürekli olarak "Küllî İrâde" ile birleşmeyi veya bütünleşmeyi amaçlıyor. O'na ulaşmayı *onunla Bir olmayı* özlüyor. Bu anlatımda bir taraftan aklî ruh Simurg iken diğer taraftan da Küllî İrâde Simurg… En sonunda, bir "Vahdâniye" olan Simurg, kendisinden geldiği "Ehâdiye" olan Simurg ile bütünleşiyor.

Kısacası, insan bedenine hapsedilmiş, zükkâra ait "Rûh'u şerîfin" zikir tespihleriyle yükselerek veya yücelerek, niteliğinin ne olduğunu bilmediğimiz kendini gerçekleştirme istasyonlarındaki sınavları vererek *fenâ-fillah* veya *Tanrı'da yok olması* demek Simurg… Üflenmiş Simurgun üfleyen Simurg'un içinde erimesi… Böylece beşeri Simurg'un, İlâhî Simurg özellikleriyle donanmış olarak yeniden *tebellür etmesi* ve Dünya'da güneş gibi parlamaya başlaması...

***

Kuran'daki ruh ile ilgili ayetleri okuyunuz… Rûhu yücelten sâcilerin hâşâlarını dinleyiniz… Bilim insanlarının soğuk ve tarafsız değerlendirmelerine bakınız. Gözleri yaşlı medya vâizlerinin insanların zihinlerine iyice yerleştirmek için takip ettikleri usul olan, *tekrarlamalı söylemlere* kulak kabartınız.

Ve sonunda, iyice akl ederek kanaatinizi oluşturunuz.

İşte ben öyle yaptım, vardığım sonuç şu: Ruh diye bedenden ayrı bir varlık yok. Ruh kuş değil, konakladığı iddia edilen istasyonlar hayalî... Kuran'da geçen ruh kavramı "sorumluluğumuza" işaret… İrademize, akıllı olmamıza, ahlâklı, vicdanlı ve düşünce gücüne sahip varlıklar olmamıza atıf… Ruh; vahiy iklimi ortamında aklımızı kullanarak insanların, bitkilerin, hayvanların ve Yaratan'ın bizden hoşnut olacağı *iyi insan olma çizgisini* tanımlıyor.

Zükkârın haber verdiği halüsinasyon istasyonları ve sırtına bindiği Simurg Kuşu'nun takip ettiği *Ayna rotası* Kuran'ın yolu değil.

Gerçek Simurg Kuşu.

Simurg Kuşu, başka bir tür.

Simurg adı verilen rûhâni varlıklar. Düşleyince oluyor.

Hakkâri veya Çene Suyu

Wikipedia, yayınladığı bilgilere güvenmediğimiz, fakat ilk başvurduğumuz kaynaklardan biri. Nedeni, Web aramalarında karşımıza hemen çıkı-veriyor olması. İnternet tekniğini çok iyi biliyor olmalılar ki, Web taramalarında ilk sayfada yer alan maddeler hep onların. Wikipedi'ye üç nedenle güvenilmiyor. Birincisi maddelerin yazımı *anonim*... Birçok kişi katkı sağlıyor, fakat bilgiler ne derece güvenilir ve kim sorumluluk üstleniyor belli değil. İkincisi, bazı maddelerin yazımı oldukça bilimsel ve referanslı gözükmesine karşın imzasız ve tarihsiz… Kaynaklardan elde edilen bilgilerin siteye doğru aktarıldığından emin olamıyoruz. Üçüncüsü, Wikipedi *yönlendirme* yapıyor. Politik, ideolojik, tarihsel, sosyolojik ve psikolojik "bir takım görüşler ve düşünceler" maddelerin içine şırınga ediliyor. Siz "Abdülhamit'in hayatını" okuduğunuzu zannederken, masanızdan onun "müstebit biri olduğu" düşüncesiyle kalkıyorsunuz. *Yönlendirmeyi* kurumun yöneticileri yapmıyor, tasarladıkları "sanal ortam" buna imkân hazırlıyor. Onların, binlerce maddeyi denetleme imkânları yok. Fakat en azından "itirazları" dikkate alabilirler, "düşünce hürriyeti" adına onu da yapmıyorlar. *Wikipedi* sözcüğünün zihnimdeki karşılığı "manüplatif bilgi"… O, herkesin, herkesi yönlendirmeye çalıştığı bir cadı kazanı.

Londra Trent Park'ta Hakkâri heykeli.

Wiki'ye bakarsak, Hakkâri sözcüğü Suriye kökenli bir kelime ve anlamı *çiftçiler*, *yetiştiriciler* demek. Güya, "*akkārē*" kelimesinden geliyormuş. Kökünün Akat'ça *ikkâru* kelimesine dayandığı belirtiliyor.

İlin Kültür ve Turizm Müdürlüğüne göre, Hakkâri bölgesinin ilk merkezi Aşeb Kalesi'dir. Daha sonraları Culemerg (Çölemerik) veya Hakkâri köyü bölgenin asıl yerleşim yeri olmuştur. Hakkâri, etimolojik olarak 'her' ve 'kâri' kelimelerinden meydana gelir. 'Her' kelimesi 'hep' ve "kâri" ise 'gücü yeten' veya 'güçlü olan' anlamındadır.

Bu açıklamalar iknâ edici değil… Ve Müdürlüğün *Culemerg* kelimesinin etimolojisiyle ilgili söyledikleri de… Kültür ve Turizm Müdürlüğü bunları mutlaka bir yerlerden almıştır, fakat daha kapsamlı araştırmalar yapmak gerekiyor.

Bir başka rivayete göre, bölgede onuncu asırda bir Kürt aşîreti varmış ve onun adı *Hakkâriya* imiş… Hakkâri isminin bu aşîretin isminden mîrâs kaldığı belirtiliyor.

Kaynaklar incelendiğinde, kelimenin izlerini Hz. Dâvut (MÖ 1035 – 970) ve Hz. Süleyman (MÖ 970 – 931) peygamberler zamanına kadar götürebiliyorsunuz. Bu dönemde Kudüs'teki mâbette *koruyuculuk* veya *bakıcılık* işi yapan kişilere veya *din adamlarına* Hakkâri denirmiş.

Hakkâri; *fazîletli kişi* demek, hayırsever veya *Hak'kın yolundan giden*… İki sözcükten oluşuyor, *hâkk* ve *kâri*… Veya *Heka* ve *kâri*… Müslümân olmamız nedeniyle kelimenin ilk bölümünü biz *Hâk* biçiminde anlıyoruz ama değil, orijinali *Heka* ve bu kelime onlara Mısırlılardan geçmiş. Anlamı sâci, sâce demek veya şeyh, kadı… Veya, *eli kalem tutan sûfi, zâhit, otorite*…

Aradan 500 yıl geçmiş… Ve tarih sahnesine, bu kez Zerdüşt adı verilen yeni bir adam çıkmış… Mecûsîlik inanç sistemini kurmuş İran-Irak topraklarında.

Mecûsiler kendi yüksek şahsiyetlerini, İbrânilerden ilham alarak "Mâce" şeklinde isimlendirmişler. Sâce'yi bir harf değişikliğiyle Mâce yapmışlar… Uzun yıllar boyunca Sâce'ler ve Mâce'ler birbirleriyle yarışır halde olmuşlar.

Sonra… Yüzyıllar, göz açıp kapayacak kadar kısa süre içinde geçmiş, gitmiş… Bu ermiş zatlar, her nasıl olduysa, "Finik Kuşu" gibi küllerinden yeniden doğmuşlar… Zerdüşt'ten 1400 yıl sonra Orta Asya Müslümânları arasında boy atmaya başlamışlar… Onlar, "*duâları makbul zât-ı muhterem kişiler*" olarak biliniyorlarmış… Müslümân olmaları nedeniyle *Hâce* denmiş kendilerine veya *Hâcegân*… Kerâmet sahibi, "ulu" kişilermiş… İşte böyle… Sâce kelimesi dönüşmüş Mâce olmuş… Mâce ise hidâyete ererek ad değişikliğiyle Hâce sözcüğünde karar kılmış.

Kul Hâce Ahmed, gaflet birle ömrün gitti
Vâ hasretâ közdin, tizdin kuvvet getti
Vâ veyletâ nedâmetin vakti
....
Yalgan âşık yalgan sûfi, kördüm sögtüm
Ol sebebden altmış üçte girdim yerge
Cândan keçmey "Hû-Hû"
.....
Kırk beşimde **Senden hâcet talep kıldım**
Tövbe kıldım, her iş kıldım, hatâ kıldım
Yâ İlâhım rahmetigni ulug

Hakkâri sözcüğünün son bölümü *Kâri*… Sözcük Latinlere *caritas* şeklinde geçmiş. "Tanrının dostu" demek veya "bizi Tanrıya bağlayan", "İnsan-ı Kâmil"… Tanrıyı seven, Tanrıya âşık olan… Thomas Aquinas'a göre sadece Tanrıyı değil, aynı zamanda "komşusunu seven"… Kelimenin etimolojik anlamı milâttan önce 1000'li yıllara kadar uzanıyor. Belki çok daha eski…

Lâtince *carus* veya *karo* "sevgili" veya "değerli" demek. Fazîletli, yüksek meziyetlere sahip olan… Bir zamanlar Roma Hristiyanları *Caritas* ismini çok kullanırlarmış. İspanyollar *Caridâd* ve İsveçliler *Karita* derlermiş. Bu arada Makedonya'nın kutsal şahsı Terasa Nine'nin üstlendiği misyon da Batılılar tarafından *caritas* olarak adlandırılırmış.

Budist gelenek ve Pali dilinde kara, *karakter* anlamına gelirmiş. Karakterli, yani, "…gibi olan" veya "…şeklinde davranan"... "Su" ön takısıyla birlikte geldiğinde, örneğin "sukarita" kelimesinde olduğu gibi, "doğru", "iyi davranış" manası çıkarmış ortaya. Kimi bilim adamları *caritas* kelimesini Greklerin *charis* terimine bağlıyorlar ve "üstün zekâlı", "akıllı", "*Tanrının kendisine yüksek meziyetler bahşettiği kişi*" olarak anlıyorlar.

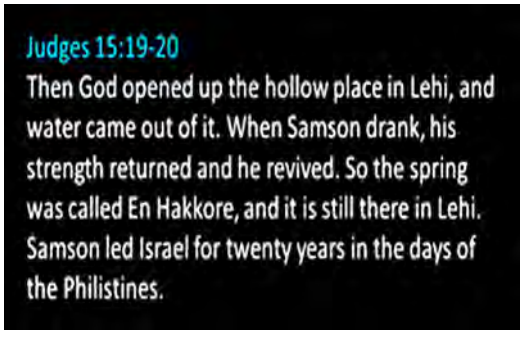
Hakkâri sözcüğünün Dâvut peygamberde sona erdiğini zannediyordum, ama yanılmışım. Meğer daha da ötelere uzanıyormuş.

İbrâniler "krallıklar dönemini" Dâvut peygamberle başlatıp ondan önceki zamanları "*hekimler dönemi olarak*" adlandırırlar. Veya hikmet sahibi olan "Şeyhler" dönemi… Velîler Dönemi, *Kadılar Dönemi*… Mûsâ peygamber ile

Dâvut peygamber zamanı arasında geçen yaklaşık 300 yıllık sürede bu şekilde 13 veya 14 şeyh gelmiş ve İsrâillileri "dînî liderler" olarak onlar yönetmişler. Bu kişiler acaba Mûsâ peygamberin halîfeleri miydiler?

Anılan "hikmet sahibi kişilerden" veya "hikemlerden" sonuncusunun adı Şeyh Samson imiş. İlginç bir şekilde Hakkâri kelimesi doğrudan bu kişiyle ilişkilendiriliyor. Samson bir *hikem* ama aynı zamanda bir *hakkôre*… Hakkâri kelimesinin İbrânicedeki *en-hakkôre* sözcüğünden geldiği anlaşılıyor. Batılılar En-Hakkôre'yi "*spring of the one, who called*" ifadesiyle açıklıyorlar. Anlamı "*Şeyh Samson'un, savaştığı Filistinlilere karşı kendisine yardım etmesi için Tanrıya yakarışta bulunması*" demek. İfadede yer alan "Heka" sözcüğü "şeyh" ve "kôre" kelimesi ise "yakarış" anlamına geliyor. Veya münâcât… Hakkâri kelimesi eğer İbrânicedeki hakkôre sözcüğünden türetilmişse anlamı "Heka'nın yakarışı" demek… Kelime, bir kez olmak üzere İncil'de de yer almış.

Eski zamanlarda Kudüs'ün yakınlarında "Rama-Lihi" adlı bir yerleşim yeri varmış. Günümüzde buraya "Beth Shemesh" adı veriliyor. Arapçası "Beyt El-Şems"… "Güneşin Evi" anlamında… İncil'deki veya Eski Ahit'teki mitolojik hikâyeye göre Yahûdilerin on dördüncü dini lideri "Şeyh Samson" burada bir eşeğin çene kemiğiyle 1000 Filistinliyi kesip doğramış (Judges xv. 9, 14, 17) ve sonra yorgunluktan bîtap düşüp kemiği bir köşeye fırlatıp atmış. Susuzluktan ölmek üzereymiş. Tanrıya dua etmiş, yalvarmış:

Tanrı Lehi'de bir oyuk açtı ve oradan kaynak suyu çıktı. Samsun o sudan içince gücü yerine geldi ve canlandı. Bundan sonra o su Hakkari olarak anılmaya başlandı. O su, Lehi kasabasında hala vardır. Samsun Filistinliler zamanında İsrâillileri 20 yıl yönetti.

"*Ne olur tanrım, bana su gönder*" demiş.

Yâ-huva adı verilen tanrı, Samson'un bu yakarışına kayıtsız kalmamış, Rama-Lihi denen tepenin bir yerinde, özel olarak onun için, şifalı ve zindelik veren bir kaynak suyu çıkarmış. Öyle bir su imiş ki, mineral yüklüymüş ve *hatta hurma suyu tadında* akıyormuş. Şeyh bu kutsal sudan içince, yorgunluktan ölmek üzere iken tekrar dirilmiş, kendisine gelmiş.

Hristiyanlar ile Yahûdilerin din ve bilim adamları tartışıyorlar. "Su nereden çıktı?" diye.

Su, f*ırlatılıp atılan kemiğin düştüğü yerden mi çıktı*, çoksa çevredeki herhangi bir oyuktan mı? Günümüz Hristiyan ve Yahûdileri "daha mantıklılar"… *Su çevredeki küçük bir oyuktan kaynayarak çıkmaya başladı* diyorlar. Fakat Tevrat âyetine getirilen eski tefsirler farklı. İtalyan hahamı *Simone Luzzatto* (1583 - 1663)'ya göre, "bu kutsal su" çene kemiğinin koparıldığı "eşekbaşının bulunduğu yerden" çıktı ve gür bir şekilde kaynamaya başladı.[1]

Lehi'de Hakkâri adı verilen suyun çıktığı oyuk.

Birden aklıma geldi. Toplumumuz insanlarının ağzında dolaşan, "*biz burada eşekbaşı mıyız kardeşim*" diye bir ifade vardır. Bu yakınma, ibrikçibaşı'nın tutumuna dayandırılır ama sormak zorundayım "niçin eşekbaşı". Mesela, niçin "koyun başı değil"… Hem sonra, ibrikçi başı denen adam niçin "…eşeklerin başı" ifadesini kullanmıyor da sadece "biz eşekbaşı mıyız" diyor. Bir arkadaşım "develeri güttüğü için" diye yorum yaptı. Fakat develerin başına getirilen eşeğe "eşekbaşı" dendiğini ben hiç duymadım. Bu "eşekbaşı" deyimi ilginç bir tanımlama, tarihsel derinliği olan bir terim.

Tarihte Yahûdiler bir zaman boyunca **eşek başını** epey önemsemişler hatta onu "tanrı" olarak görmüşler… Mısır'da sürgün yaşadıkları dönemde Koptiklerin yücelttikleri eşek tanrısı Seth'e tapmışlar. Bu konuda farklı rivayetler var. Hz. Mûsâ'nın Yahûdileri Mısır'dan çıkarırken eşeksırtında yolculuk etmesine bağlayanlar, Yahûdilerin bir zaman mâbetlerine "eşekbaşı büstü" yerleştirmelerini öne çıkaranlar, Mısır'dan *doksan dokuz eşek yükü* altın ve gümüş ile hurûç etmelerini neden gösterenler… Üzerine kalın bir tül perdesi çekilmiş olsa da, arka planda "bir eşekbaşı silüeti" olduğunu anlıyorsunuz. Şeyh Samson

[1] *Donkey God: Jewish Ondolatry*, < http://commonpaine.blogspot.com.tr/2012/09/donkey-god.html> (10.02.2018).

tanrıya yakarmış… Evet, yakarmış ama kime… Yâ-Huva'ya mı? Yoksa Eşek tanrısı Seth'e mi? "Mucizevî hakkâri suyu" ile "eşekbaşı" veya "eşeğin çene kemiği" olgusu hikâyede niçin aynı kare içine sokuluyor. Var bir şeyler…

Eşek tanrısı Seth, Sis, Sisi veya Seyis.

Antrparantez, Batılılar eşek tanrısını *Seth* olarak yazıyorlar ama Araplar veya Mısırlılar bu tanrının adını Sîs, Seyis veya Sisi diye okuyorlar. Mısır'ın meşhur darbeci başkanı geliyor aklıma… *Abdül Fattah el-Sisi*… İlk bakışta "Fettah'ın kulu Sisi" gibi gözüküyor, fakat sanırım anlamı daha derin. Ben onu *Abdül Ptah el-Sisi* olarak okuyorum. Manası; *asıl tanrı Ptah'ın kulu, eşek tanrısı Sisi*… Kuşkusuz babası o niyetle böyle bir isim koymamıştır, fakat "tarihsel kan çekiyor" olmalı... Kader ağlarını örüyor ve Sisi, sonuçta Firavunların taptığı "eşek tanrısı büstleri" arasında buluyor kendisini. Ne ilginç değil mi; *Seth, Sis, Siys, Sisi, Seyis ve Siyaset*…

Önceleri, Mısır'da Kıptîlerin eşek tanrısı olan Sisi'ye tap, Filistin'e dönünce Öküz tanrısına yönel… Ve sonra Mûsâ'dan sıkı bir fırça yiyince *Yâhuu*[1] adı verilen tanrıya geri dön. İnsanlar tarihin bilinmeyen bir zamanında bu dönekliğe kendiliğinden gelişen bir ad yakıştırmışlar; *Sisicilik* demişler adına… Veya *Siyaset*…

İncil'deki hikâyeye göre Hakkâri, eşek veya yahova tanrısına münâcât karşılığında Samson'a bahşedilen "şifâlı kaynak suyu" demek… Filistin'deki Araplar bu bölgeye *Ayn Kara* adını vermişler. Oranın İncil'de geçen kadîm *Ein Hakkore* denen yer olduğuna inanırlarmış.

Aynkara…[2]
Samsun…
Hakkâri… Fe süphânellah…

[1] Yâhuu veya Yahoo… Batılılar, seçtikleri *marka isimlerle* insanları süblime etmeye çalışırlar.
[2] Sümerlerde "*İnana isimli tanrının tanımlanmamış silahı* (belki kılıcı)" anlamına da gelen bu kelimeyi Yahûdilerin **Ayın-kara** sözcüğüyle mi, yoksa Sümerlilerin **An-ankara** kelimesiyle mi ilişkilendirmek daha doğru. Öyle gözüküyor ki yakın tarihle ilişkilendirmek ve Samson'un Hakkôre'sine atıfta bulunmak daha anlamlı.

Kaynaklarda Şeyh veya Kadı unvanına sahip olan Samson'un MÖ 1100'lü yıllarda yaşadığı yazılı… Dâvut peygamberden yaklaşık 100 yıl önce… Bu zat bir Şeyh mi, yoksa Sümerlilerin taptıkları Şems Tanrısı'nın Dünya'ya insan suretinde gelmiş bir enkarnasyonu mu?

Samson'un hikâyesini okuyunca konu Hz. Dâvut ve Hz. Süleyman dönemlerinin ötesine uzandı. Bu sayede Sâcîler döneminin kutsal şeyhi Samson'la tanışmış olduk. Samson veya Samsun[1]…

MÖ 1200'lerde Filistin Toprakları.

Batılılar heykellerini dahi dikmişler de haberimiz yok. Kutsal derviş, Hâkim, Heka, Sâce-i Âzam *Hakkâri-yi, Samsuni-yeyi Ayn-Karâîyye…*

Hakkâri adını birçok yerde görüyoruz. Kudüs'te bir sokağın adı olması, Selahaddin Eyyûbi'nin dayısının adının Ziyâeddin Îsâ El-Hakkâri olması, Amerika'da bir lokantaya ad olarak verilmesi ve bir yatırım şirketinin bu adı benimsemesi, Dünya'da çok sayıda kişinin adının veya soyadının Hakkâri olması…

Batılılar ve Yahûdiler Hakkâri adını "bir enerji içeceği" gibi görüyorlar. Kendilerine güç ve enerji veren, onları dirilten, ayaklandıran, isyân ettiren, mücâdele güçlerini canlı tutan bir hikâye…

Samsun, 1000 Filistinliyi "kutsal eşeğin" çene kemiğiyle kesmiş de… Tanrı Yahoo veya eşek tanrısı Seth, şeyh Heka'nın yakarışına cevap vermiş, çölden hurma suyu tadında bir kaynak suyu çıkarmış da…

Bunlara kimse sormayacak mı, *siz bu palavra hikâyeleri "kutsal metindir" deyip ilkokul çocuklarına, lise ve üniversite gençlerine öğretirken aslında "tedhişin" propagandasını yapmıyor musunuz… Filistin düşmanlığını pekiştirmiyor musunuz… Akıl dışı hikâyelerle gençlerin beyinlerini yıkamıyor musunuz* diye…

[1] Samsun adı ilk bakışta Şeyh Samson'dan geliyormuş gibi gözükmesine karşın muhtemelen kökleri çok daha derinlerde. MÖ 1800'lü yıllarda Hammurabi'nin oğlunun adı Samsu-İluna imiş. Anlamı "Ulu Güneş'in Ziyası" demek veya "Ulu Tanrının seçtiği kutsal kişi"... O vakitler insanlar Güneş'e tanrı olarak taparlarmış. Samsun şehrimizin adı belki Samson'dan, belki Samsu-İluna'dan geliyordur, bilmiyoruz.

Köken analizine geri dönelim...

Kudüs'te Hakkâri Caddesi.

Hakkâri, çiftçi veya yetiştirici...

Hakkâri, fazîletli kişi...

Hakkâri, tanrıya âşık olan...

Hakkari, bizi tanrıya bağlayan...

Hakkâri, tanrıya yakaran veya dua eden.

Hakkâri, yakarışa cevâp olarak münâdiye bahşedilen "kaynak suyu"....

Hakkâri, "yakaran dervişin" hürmetine verilen kaynak suyu...

Hakkâri, "çene suyu" veya "çene kemiği suyu"...

Hakkâri, mûcize su...

Hakkâri, eşek tanrısının kafasından çıkan su...

Hakkâri, "hurma suyu tadında akan" kaynak suyu...

Hakkâri, Lehi kasabasında kaynak suyunun çıktığı oyuk...

Hakkâri, suyun çıktığı yer, şehir veya bölge...

Hakkâri, Heka-kâri, yani yakaran 'Heka' veya yakaran 'Sâci'...

Hakkâri, yakaran lider veya yakaran kral...

Hakkâri, yakaran otorite, yakaran bilge veya ârif kişi...

Hakkâri, kerâmet gücüne sahip olan şeyhin yakarışı...

Hakkâri, Râ'nın vasfını vücudunda mütecessim hale getiren dervişin nidâsı...

Hakkâri, tarihte yaşamış bir Kürt aşîretinin adı...

Aradan üç bin yıl gibi çok uzun zaman geçmiş. Nereden bileceksiniz şehre bu ismin nasıl verilmiş olduğunu. Diyelim ki sahih bilgiler var ve biliyorsunuz. Sorun çözülüyor mu? Çözülmüyor. Bunun örneği, *Beyt El-Şems* şehri. Bu ismin Samson'dan dolayı verildiği belirtiliyor. Fakat Samson kim? Bir Yahûdi şeyhi mi, Güneş mi, Güneş Tanrısı mı? Yoksa Güneş tanrısının ruhu mu?

Biz Kudüs'e *Beyt el-Makdis* deriz, yani *Kutsal Ev*… Ve Kâbe'ye de *Beytullah*… Bu deyim, tarihsel kökleri olan alışılagelmiş bir mecâzdır. Yoksa Müslümânlar Allah'a zaman ve yer tanımlaması yapmazlar.

Ama *Beyt El-Şems* dediğiniz zaman durum değişiyor. Deyim, "Tanrı Güneş'in Evi" anlamında… Beyt denilen o "ev" bizim bildiğimiz "ev" değildir… O ev, Râ tanrısının Dünya'daki yansımasıdır veya Dünya'daki konağı Şeyh Samson'un

vücududur… Yani Râ'nın enkarnasyonu olan Samson'un… Veya Râ'nın ruhu, Samson'un… Fakat asla, Mûsa Halifesi'nin değil…

Etimolojik analizler katmanlıdır. Eğer belli bir katmanda bırakmazsanız derinlerde kaybolursunuz. Hakkâri adı belki sadece Kürt aşîretinin adı nedeniyle o bölgeye verilmiştir. Bunu bilmiyoruz ve belki hiçbir zaman öğrenemeyeceğiz. Şehre bir adın verilmesiyle o adın etimolojik olarak nereden geldiği farklı olgular… İkisi arasında bağlantı olabilir de, olmayabilir de…

İşi gücüyle uğraşan bir vatandaş için Hakkâri'nin "çiftçi" veya "yetiştirici" anlamına gelmesi iyi bir şeydir. Anlaşılır, bağlantı kurulabilir ve mantıksaldır. Onlar için daha fazlası, fazladır.

Filistin-İsrâil mücadelesi dünkü olay değil, 3500 yıllık... Belki daha da eski.

Fakat biraz meraklı olan kişiler, kurcalamayı tercih ederler… Çünkü "çiftçi" tanımından memnun olmamışlardır. Ve sonunda onlar, Hakkâri kelimesinin "Heka'nın yakarışı" anlamına geldiğini öğrenirler. Birincisi mantıklıdır, ama bu ikincisi çok daha anlamlıdır. Heka ve kâri… *Heka ve yakaran kişi*… Münâcât eden Heka… *Tanrıya yönelen ve ondan isteyen Heka*…

Kelime, İbrâni kaynaklı ve İncil'de de yer alıyor ama biz hikâyeyi anlatıldığı gibi görmek zorunda değiliz. İbrânilerin Mûsâ peygamberden sonra gelen "Heka" adını verdikleri dînî liderlerinin veya şeyhlerinin "ne menem kişiler"

olduklarını; eşek tanrısı Seth'e mi, yoksa Yahoo'ya mı taptıklarını bilmiyoruz. Yazdıkları ve dile getirdikleri görüşlere güvenemeyiz. Çünkü tarih boyunca tek tanrının yanında; döneklik edip öküze, eşeğe ve köpeğe tapan insanlar olmuşlar. Mûsâ peygamber bile, ne kadar uğraşmış kendileriyle...

Bu yüzden biz, sadece Dâvut ve Süleyman peygamberlerin zamanına bakalım, o zamanı temel alarak yapalım değerlendirmemizi.

Eğer Kudüs'te Hz. Dâvut ve Hz. Süleyman zamanında bir takım kişilere "hakkâri" denmişse en yalın biçimiyle onları "Hâkk'a bağlı kişiler" olarak değerlendiririz. Özgün konumlarını bilmiyoruz. Bir takım kaynaklarda belirtildiği gibi bu kişiler eğer "tanrı âşıkı, tanrının dostu, insanlarla tanrı arasında aracılık yapan kişiler" idiyseler hakkârîlerden uzak durur, sakınırız. "Hâkka bağlı olmak" ile "Hâk ile bağlantı kurmak" anlayışları arasında ayrım gözetiriz.

Dâvut ve Süleyman peygamberlerin ümmeti mutlaka Hâkka bağlı kişiler olmalıdır. Biz, Heka'ların "*tanrı ile bağlantı kurma*" veya "*tanrı ile görüşme*" temalarına; esâtır veya sonradan üretilen tahrîfât hikâyeleri olarak bakarız…

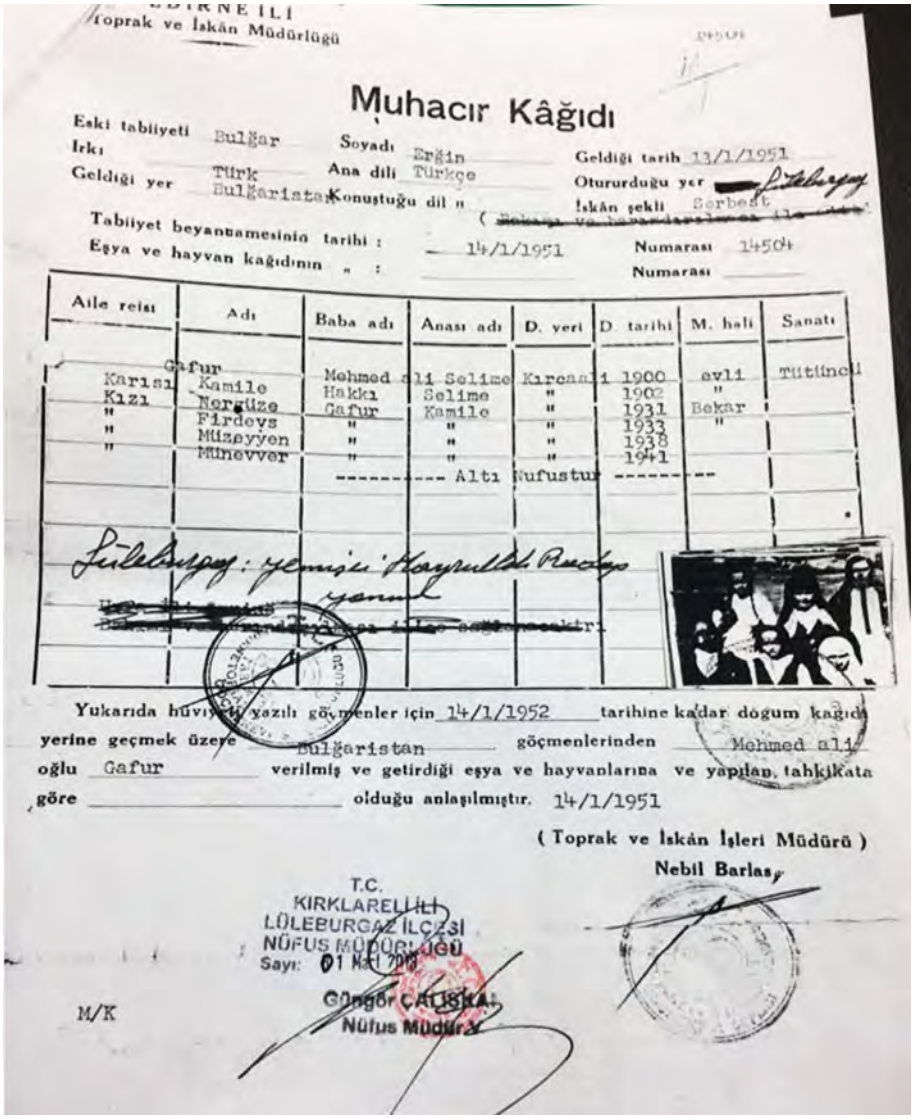
Hakkâri kelimesinin etimolojik analizi, *milattan önce 1100'lü yıllarda* sona erecek gibi gözükmüyor. Çok daha ötelere uzanıyor. Milattan önce 2500'lü 3000'li yıllara kadar gidebilir... Artık, analiz malzememiz *Hakkâri* kelimesi değil, *Kâri* sözcüğüdür. *Kâri, Kâro veya Kâra…*

Olayı "şehre bu isim niçin verilmiştir" sorusundan çıkarıp "*kâri* veya *kara* nedir" tecessüsüyle sürdürürsek, küçük denizlerden çıkıp *okyanusa* açıldığımızı fark ederiz. Çözmemiz gereken problem hakkâri değil, "kara" sözcüğü…

Batılıların gözüyle Dâvut Peygamber.

Muhâcir Kağıdı ve Tabiiyet Beyannâmesi

...RNE İLİ
Toprak ve İskân Müdürlüğü

Muhacır Kâğıdı

Eski tabiiyeti Bulğar — Soyadı Erğin — Geldiği tarih 13/1/1951
Irkı Türk — Ana dili Türkçe — Otururduğu yer [redacted] Lüleburgaz
Geldiği yer Bulğaristan — Konuştuğu dil " — İskân şekli Serbest
([redacted])

Tabiiyet beyannamesinin tarihi : — 14/1/1951 — Numarası 1450+
Eşya ve hayvan kağıdının " : — Numarası

Aile reisi	Adı	Baba adı	Anası adı	D. yeri	D. tarihi	M. hali	Sanatı
	Gafur	Mehmed ali	Selime	Kırcaali	1900	evli	Tütüncü
Karısı	Kamile	Hakkı	Selime	"	1902	"	
Kızı	Nergüze	Gafur	Kamile	"	1931	Bekar	
"	Firdevs	"	"	"	1933	"	
"	Müzeyyen	"	"	"	1938		
"	Münevver	"	"	"	1941		
		---------- Altı Nufustur ----------					

Lüleburgaz : yeniş'i Hayrullah Bucağı yerine

Yukarıda hüviyeti yazılı göçmenler için 14/1/1952 tarihine kadar doğum kağıdı yerine geçmek üzere Bulğaristan göçmenlerinden Mehmed ali oğlu Gafur verilmiş ve getirdiği eşya ve hayvanlarına ve yapılan tahkikata göre [redacted] olduğu anlaşılmıştır. 14/1/1951

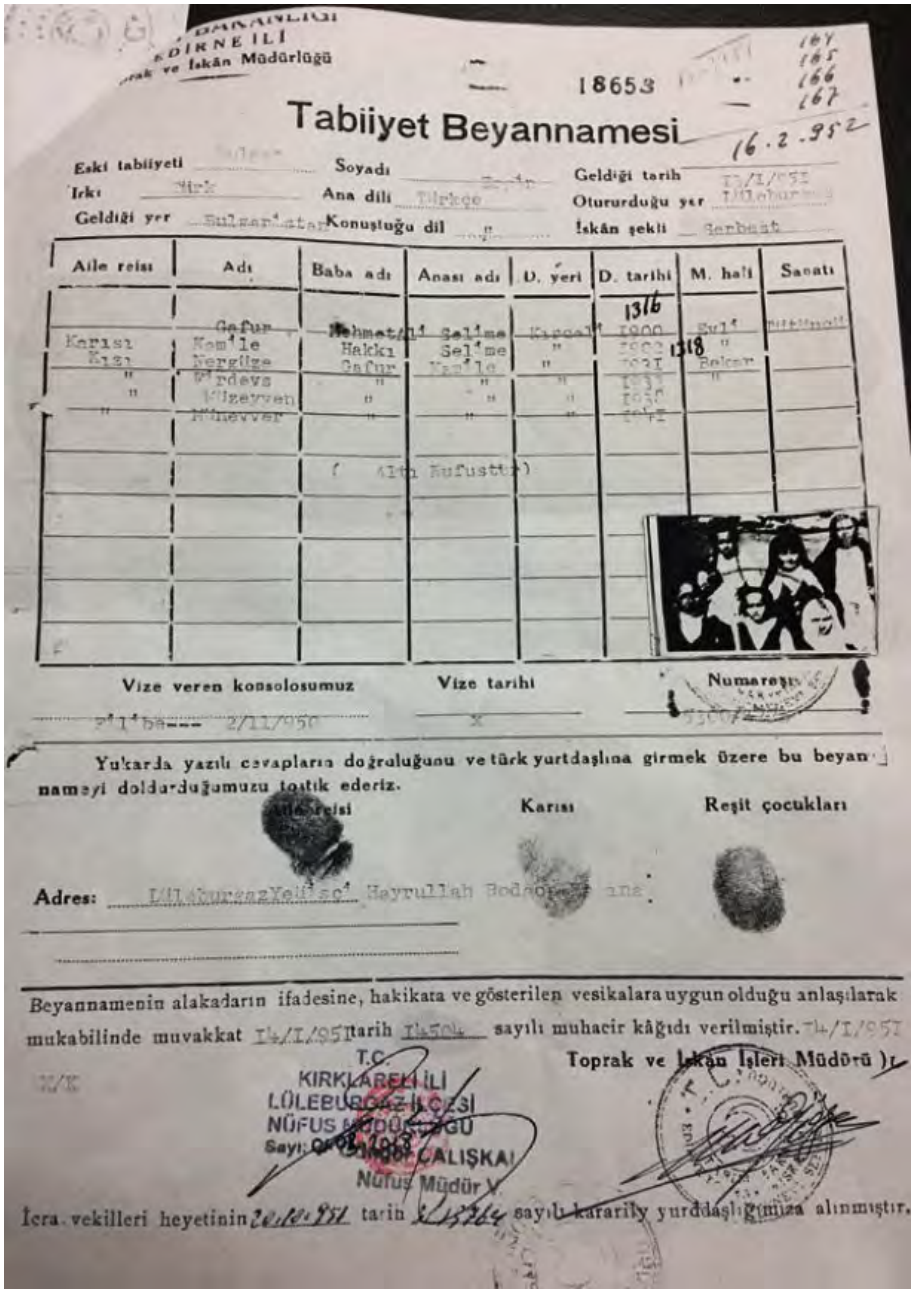
(Toprak ve İskân İşleri Müdürü)
Nebil Barlas

T.C.
KIRKLARELİ İLİ
LÜLEBURGAZ İLÇESİ
NÜFUS MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 01 Nisan 2010
Güngör ÇALIŞKAN
Nüfus Müdürü

M/K

Türkiye uyruğuna geçiş belgesi. Gafur 1900/1316 doğumlu, Kamile 1902/1318, Nergüze 1931, Firdevs 1933, Müzeyyen 1939, Münevver 1941.

Geliş tarihi: 13.1.1951, Lüleburgaz'da Hayrullah Rodoplu'nun yanına...

BAŞBAKANLIĞI
KIRKLARELİ İLİ
İskân ve İskân Müdürlüğü

18653

Tabiiyet Beyannamesi

16.2.952

Eski tabiiyeti [illegible] Soyadı [illegible] Geldiği tarih 12/1/951
Irkı Türk Ana dili Türkçe Otururduğu yer Lüleburgaz
Geldiği yer Sulanlıktan Konuştuğu dil " İskân şekli Serbest

Aile reisi	Adı	Baba adı	Anası adı	D. yeri	D. tarihi	M. hali	Sanatı
	Gafur	Rehmet	Selime	Kırcali	1900 (1316)	Evli	Müteahhil
Karısı	Kamile	Hakkı	Selime	"	1902 (1318)	"	Çalışır
Kızı	Nergüze	Gafur	Kamile	"	1931	Bekar	"
"	Firdevs	"	"	"	1933	"	
"	Müzeyyen	"	"	"	1939		
"	Münevver	"	"	"	1941		

(Altı Nüfustur)

Vize veren konsolosumuz — Vize tarihi — Numarası

Yukarda yazılı cevapların doğruluğunu ve türk yurtdaşlına girmek üzere bu beyanı nameyi doldurduğumuzu tastik ederiz.

Aile reisi — Karısı — Reşit çocukları

Adres: Lüleburgaz Yeni sok Hayrullah Rodoplu'nun yanı

Beyannamenin alakadarın ifadesine, hakikata ve gösterilen vesikalara uygun olduğu anlaşılarak mukabilinde muvakkat 14/I/951 tarih 14504 sayılı muhacir kâğıdı verilmiştir. 14/I/951

Toprak ve İskân İşleri Müdürü

T.C.
KIRKLARELİ İLİ
LÜLEBURGAZ İLÇESİ
NÜFUS MÜDÜRLÜĞÜ
Sayı: 0408
[illegible] ÇALIŞKAN
Nüfus Müdür V.

İcra vekilleri heyetinin 20.10.951 tarih 2/13264 sayılı kararıyle yurddaşlığımıza alınmıştır.

Kara Dünya Bâbı İlon

Sümerlilere ait bir kelime **Kara-düniyaş**… Değişik şekillerde okunuyor, günümüz diliyle ifâde edersek **Karadünya** demek. Kuşkusuz 3500 yıl öncesinin insanları kelimeyi farklı telaffuz etmiş olabilirler… Karadünya, Mezopotamya'nın güneyinde kurulmuş olan bir devlet… **Kassite** veya **Kaşû Hanlığı** deniyormuş o zamanlar adına… Milattan önce 1746'da Kaşû ordusu Bâbil ordusunu yenince bütün Mezopotamya'ya ve Zagros bölgesine **Kaşûlar** hükmetmişler.

Lâtince yazım biçiminde **Kassî**'ler diye ifade ediliyor. Fakat kelimenin aslı **Kaşşû** imiş. Kassîler kendilerini **Galzû** olarak adlandırırlarmış. Çok sonraları, kendilerine **Kaşşû** adını veren topluluk, Akadlılar... Galzû'ların göçmen gruplar olduğu belirtiliyor, nereden ve nasıl geldikleri hakkında fazla bilgi yok. İran sınırları içinde bulunan ve **Elâm** adı verilen topraklardan veya İndus Vâdisi'nden gelmiş olabilecekleri düşünülüyor.

Sâci-i Âzam Galzu.

Mîlattan önce 625'te Bâbilya'da "Chaldean Hanedanlığı" başa geçince Kassi adı değişmiş, **Chaldea** (veya Akkatça **Kaldu**, İbrânice **Kaidim**) olmuş. **Kadı** ve **Hâlid** kelimelerinin bu sözcüklerden türemiş olduğunu düşünüyorum. **Bâbilya'da** yüksek din adamlarının herbirine **Kaldu** adı verilirmiş veya **Kâidi**… Sonraki dönemlerde ortaya çıkan **Kâidi Âzam** sözcüğünü hatırlayalım… "Kural koyan" anlamında değil, *yargılayan ve hüküm veren* anlamında… **Kaldu** hem o toplumun adı, hem de içinde barındırdıkları yüksek şahsiyetlerin, kadıların unvanı… Hindistan'daki **Kadiyânilik** benzeri bir gelişme, Kaldu'ların ortaya çıkışı… Kaldu kelimesi **Kara** sözcüğünden dönüşmüş olmalı… Hindistan'da bazı şehirlere ad olarak verilmiş… Kaldu, kadı veya kara, "*tanrı adına hüküm veren insan*" demek…

Sümerliler, "kara başlı" insanlarmış ve Kaşşû'lar da öyle. **Elâmlılar** da "kara başlı" insanlardan oluşuyormuş. Aslında "**karabaş**" terimi kişilerin başlarına

değil, "deri rengine" atıf ve bu renk bizim anladığımız mânâda "kara" değil… "Esmer" mânâsına… Siyaha veya kızıla yakın bir renk …

Bâbı Âli veya Kaşûlar, Keşşâflar.

Galzû kelimesi, bir topluluğa izâfe edildiğinde "**bilge insanlar**" anlamına geliyor, kişiye izâfe edildiğinde ise "**Şeyhi Ekber**"... Galzû, Arapçada "gâlî" demek veya "kıymetli âlim", "kıymetli ârif insan"… Uzun boylu, beyaz saçlı, keskin bakışlara sahip… Mavi gözleriyle bir kez nazar ettiğinde insanın rûhunu okuyan… **Galzû,** tanrı Anu'nun "mühürlü mesajını" yüksek bir yerlerden alıp alıp Enki, Enlil ve Ninmah'a getiren kutsal kişi… Galzû bir peygamber veya semâ tanrısı Anu'nun elçisi… Bazı kaynaklara göre ise sadece "kadı", yani insanları muhâkeme edip yargılayan ve haklarında karar veren… O aynı zamanda kadîm Uruk şehrinin **baş müftüsü**… Dînî hayatı düzenleyen kişi…

Kaşşû veya **Kaşû** adı, günümüze benzeri herhangi bir kelimeyle gelmiş midir diye merak ediyorum. Kaşşû'yu kolaylıkla **kâşifler** olarak isimlendirebiliriz. Fakat, elimizde ifâde benzerliğinden başka kanıt yok. Eğer bu benzetim doğru ise, bir toplumda vücut bulan en büyük ârif veya sâci kim ise o kişiyi **Kâşif** olarak tanımlamamız gerekir. **Kaşşû** veya **Kâşifler** topluluğunun en büyük kâşifi (veya keşf kapılarının kendisine açıldığı kişi), "kralları"… Çünkü, **Kaşû Hanlar** "Velî Komutanlar" olarak görülüyorlar… Hem **Velî** veya **Galzû** vasfını hâizler, hem de toplumlarının **liderleri** veya en **yüksek komutanları**…

Kaşşû kelimesi "kâşif" kelimesine yakın durmakla birlikte sözcüğün özgün hâlinin çok farklı olduğu anlaşılıyor. Kelime Ortadoğu toprakları içinde gezerken sürekli ifade değişikliğine uğramış.

Kaşşûlar döneminde kendisine inanılan tanrı, yeryüzündeki krallara ya gördükleri rüyalarda mesajını ulaştırıyor, ya onların kalbine ilhâm ediyor veya **Galzû** adı verilen elçiler veya ârif insanlar aracılığıyla söylemek istediklerini iletiyormuş. Galzû "**büyük bilici**" demek veya **ârif insan**… O aynı zamanda 40 gün yağmur yağacağını haber verek Nûh'u ve insanlığı sel felaketinden

kurtaran kişi… İnsanlar o vakitler öyle dua ederlermiş: **Medet ya Galzû**… **Yetiş ya Galzû**… Gel beni içimde bulunduğum **sıkıntıdan kurtar**.

İki olgu dikkat çekiyor. Birincisi, Bâbil topraklarına "**Kara Dünya**" denmesi ve ikincisi, **Kaşû** krallarından bazılarının adlarının **Kara, Kuri** veya **Kuru** gibi ön takılar alması. Bu yazıda yola çıkış noktam **kara** kelimesi, o nedenle üç kralın adı üzerine odaklanıyorum: **Kara İndash, Kuri-Galzû** ve **Kara Kardaş**…

Kara İndash milattan önce 1440 ila 1430 yılları arasında hüküm sürmüş, **Bâbı-Âli** veya **Bâbı İlonya** topraklarında yer alan Kasside Hanlığı'nın lideri. Otuz altı kral içinde on altıncı kral olarak saymışlar kendisini. Komşuları olan Asurluların kralı **Aşur-Bel-Nişâsu** zamanında hüküm sürmüş.

Kara İndaş Tapınağı'nın dış duvar rölyeflerinden bir kesit (Çift boynuzlu kask).

O dönemde **Bâbilya** ve **Asurya** kralları tanrının yeryüzündeki **temsilcileri** olarak görüyorlarmış kendilerini… Veya tanrının yeryüzündeki **gölgesi**… **Zılli Cenâb-ı Hâk**… Örneğin, Asurya kralı **Aşur-Bel-Nişâsu**, oldukça mütevâzı bir lider imiş. Kendisini her zaman "*Tanrı Aşur'un Âşıkı*"[1] veya *Tanrı Aşur'un Vekîli* olarak isimlendirirmiş. **Vekîli veya Nebîsi**… Bilmiyoruz…

Biz, Asurya'nın komşusu olan **Kaşşûlar** devletinin lideri **Kara İndaş'a** bakalım…

Kara-indaş,[2] Osmanlı gibi 600 yıl süren Kaşû veya Karadünya Hanlığı'nın önemli liderlerinden biri… Milattan önce 1420'de[3] bölgenin en büyük şehri

[1] İššï'ak Aššur: İššï'ak kelimesi ile "İshak" kelimesi arasında benzerlik var. Eğer aralarında bir ilgi varsa İs-Hâk kelimesi *tanrının vekili* anlamına geliyor olabilir. Bu kelimeden İshak, Işık ve Aşk kelimelerinin türetilmiş olması ihtimal dâhilinde. İššï'ak, eğer "ak ışık" ise bu ışığın, yani t*anrı ışığının indiği yer* anlamında da değerlendirilebilir. Bu arada, "Sanctuary" ve "Sakça Gözü" isimleri de birbiriyle ilgili gözüküyor.

[2] İndaş veya andaş… Türkçede "andaş" kelimesi *hâtıra, hediye, armağan* anlamlarına geliyor. Karaindaş kelimesini "Kara bağış" veya "kara hediye" biçiminde anlayabiliriz. Andaş'a bağımsız bir kelime olarak bakmak yerine kendisinden önce gelen kelimenin türevi olarak bakarsak "–daş" sözcüğü **hemrey** anlamına gelmekte... Yani aynı görüşte, inançta ve fikirde olan kişi demek… Kara'da görüş birliği, Kara'da inanç birliği veya Kara'da kardeşlik…

[3] Zaman zaman "milattan önce" yerine "eksi" işaretini kullanmayı tercih ediyorum. Tarihler kesin değil, farklı rivâyetler var. Kimilerine göre Mâbet -1413'te yapılmış.

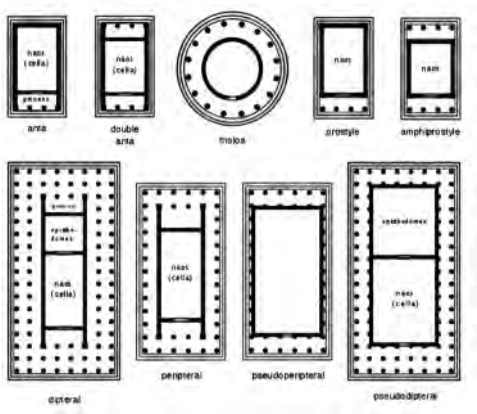
Uruk'ta[1] Güneş tanrıçası **İnanna** adına küçük bir Mâbet yaptırmış. Adına *İnân-İştar Mâbedi* deniyormuş. Biz **Mâbet** diyoruz ama aslında bir tür "Sakça Gözü" veya "Hâk Odası" niteliğinde imiş… Tanrıyla görüşülen, tanrıdan bilgi alınılan veya tanrıya yakarılan… Küçük olmasına karşın bu mâbedin öncekilerden farklı özellikleri varmış. Mâbedin dış bölümü 500 civarında pişirilmiş kerpiç kullanılarak kadın ve erkek kral rölyefleriyle süslenmiş. Kadın ve erkek tanrı temsilcileri veya kral/kraliçeler ellerinde bir su sürahisi tutuyorlarmış. Yorumculara göre, "sürahiden yeryüzüne dökülen su" gelecek nesilleri oluşturma anlamına geliyormuş. **İnan-İştar Mâbedi'nin** bir bölümü yerinden sökülmüş Almanya, Berlin'deki Pergamon Müzesi'ne **taşınmış** ve insanların incelemesine açılmış. Parçaların bir bölümü ise Irak'taki müzede sergileniyormuş. Fakat Amerikalıların Irak işgali sırasında bu parçalar kaybolmuş ve ne olduğunu kimse bilmiyormuş. Heykellerin yanında daha sonraları bazı kitâbeler de bulunmuş. Uzun sakalları olan erkek kralın başında çift boynuzlu bir kask bulunuyormuş. Öyle anlıyoruz ki **Kara-İndaş bir Zülkârneyn**… Yani iki boynuz sahibi bir emîr, bir kral… **İştar Mâbedi**, Tanrıça İnan'nın yüksek duvarlarla çevrili saray avlusu içinde yer alıyormuş ve bu saraya **Cennetin Evi** adı veriliyormuş veya **Cennet Bahçesi**…

İştar Mâbedi, dikdörtgen biçimli uzunca bir salon şeklindeymiş. Sanat tarihinde bu biçime **Sella** veya **Cella** adı veriliyor. Biz bu ifâdeyi *zula, hücre, uzun salon veya uzun oda* olarak da anlayabiliriz. Günümüz camilerinde bu bölüme **sahn** adını veriyoruz. **Sella**'nın ön tarafında **ante-cella** adı verilen ayrı bir bölüm var. **Ön oda** veya **ön bölüm** gibi bir yer... Bizim Bursa'daki eski camilerimizde bulunan yükseltilmiş bölümlere benziyor. İbadet yapılan **sahnın** etrafı, sütunlu koridorlarla çevrilirmiş. Buraları, bizim **nef** dediğimiz yerler… Mâbette tapınılan **kült imgesi** (her ne ise) uzun salonun sonunda yer alan "Sakça Gözünde" veya "Hâk odasında" bulunurmuş. Eski Mısırlılar **Sakça Gözü**'ne tanrı olarak taptıkları firavunların heykellerini veya heykelciklerini yerleştiriyorlarmış. Muhtemeldir ki, **Karadünyalılar** da oraya kendi tanrılarının çamurdan yaptıkları heykellerini veya âbidelerini koyuyorlardı.

Cella tanımlamasında iki konu dikkatimi çekiyor. Birincisi camilerimizdeki yükseltili bölümün **ante-cella [ente celle]** olduğunu öğrenmiş olmam. O sahanın **kutsaliyet derecesi** daha yüksek… Bizim inancımızda böyle bir şey

[1] Bu şehre Werka adı da veriliyor. Makedonya'da bir bayan profesörümüzün adı idi aynı zamanda… Ayrıca, Yusuf Meddah'ın Verka ve Züleyha adlı bir şiir veya destan yazdığını biliyoruz.

yok ama öyle anlaşılıyor ki, tarihsel olarak böyle bir düzenleme kıyısından köşesinden bize de bulaşmış. İkinci konu, "cella" kelimesi… Ben onu "celle" şeklinde okuyorum. Ve kaçınılmaz olarak "Celle Celâlühü" ifadesi geliyor aklıma. Şöyle anlıyorum: "Sahın'da, O'nun yüceliğini anmak veya O'nun yüceliğini zikretmek"… **Cell** veya bizim terminolojimizle **sahn**, Celâl'e açılan niyâz kapısı…

Celle ve Ente-Celle.

Karadünya'lıların hüküm sürdüğü zamanlar milattan önce 1700'lü yıllar… Zaman su gibi akacak ve aradan 600 yıl geçecektir… -1100'lü yıllara gelindiğinde, Kudüs'te yaşayan Dâvut peygamber risâlet meşalesini eline alacaktır… Kralların en önemli meziyeti tanrı adına mâbet yapmak… O da geri kalmaz… Keçi kılından dokunmuş kara bezlerden yararlanarak çadır şeklinde **Beyt-el Makdis**'i yapar… Kudüs'ün taştan inşası daha sonra Süleyman peygambere nasip olacaktır… Dâvut Tapınağı'nın da Sümer tapınakları gibi **ente-celle'si** vardır. Yani "*daha kutsal yeri*" veya "*en kutsal yeri*"… Ve buraya Yahûdiler "**Hâk Odası**" adını verirler veya "**Sakça Gözü**"… Yani, *kutsal ışığın gözüktüğü yer, kutsal ışığı içeren tabletlerin korunduğu yer… Sekine Sandığı'nın yeri veya sekîne Tabutu'nun… İnsan rûhunun sükûnete erdiği, itminân bulduğu yer*… Veya **Kutsal Işığın** sirâyet ettiği yer… *Kutsal insanların "Kutsal" ile temas kurdukları veya ruhlarını semâvâta uçurdukları…*

Kaşşû toprakları.

Kara-İndaş'a geri dönelim. **İnana-İştar Mâbedi**'nin bânisi olan Kara İndaş artık büyük bir adamdır; kendisini Bâbil, Sümer, Akad, Kasside ve Karadünya topraklarının kralı olarak ilân eder… Yeryüzünün hâkimidir ve tanrının yeryüzündeki gölgesi…

Tarihî bilgiler doğruysa, Mısır Firavunu **Emin-Nahteb III** ile diplomatik ilişkiler kuran ilk Kassite kralı **Kara İndaş** olur. Emin Nâtep'e mektuplar yazar ve kendisine işbirliği yapmayı teklif eder. Mısır'daki Amarna Tepe'sinde yapılan kazılarda bu mektuplara ilişkin tabletler bulunmuş. Yazışmayla da kalmamış Mısır firavununa hediyeler göndermiş ve ondan hediyeler almış. Mısır kralına yazdığı mektuplarda kendisine **Kardaş** diye hitap edermiş. Lisânı hâl ile şunu söylemek istemiş: "*Kardaş… Siz kara'sız, biz kara… Ne farkımız var ki… Hepimiz karadaşız*". Kardeşliğini pekiştirmek için kızını Mısır firavunuyla evlendirmiş. Öyle anlıyoruz ki "kardeş" kelimesi "**kara-daş**" olmaktan geliyor. Çinliler nasıl "sarıdaş", Kızılderililer "kızıldaş" ise biz de "**kara-daşız**". Karadaşların "Beyazdaş" olmaları zor… Veya Avrupalılaşmaları…

Der-Kuri Galzu.

Şimdi **Kuri Galzû** isimli krala bakalım.

Kara-İndaş öldükten sonra yerine **Kadaşman-Harb**'in oğlu olan **KuriGalzû I** (MÖ1440-1377) isimli Kaan geçmiş ve Kassite Hanlığı'nın 17. Hânı olmuş… Bir de **KuriGalzû II** (MÖ1345-1324) var… Ben tarihçi değilim, bu kralların hangi savaşları ve anlaşmaları yaptıklarıyla ilgilenmiyorum. Odaklandığım konu **adlarının** ne anlama geldiği.

Eski Mısır'da Sakça Gözü veya Sençtuari

KuriGalzû adı, **Kuri** ve **Galzû** kelimelerinden meydana geliyor. Önce Galzû'ya bakalım. Bu kelimenin nasıl okunduğu ve yazıldığı net değil. Farklı yörelerde ve zaman içinde değişik biçimlerde telaffuz edilmiş. **Galdu** veya **Galsu** denmiş… Rivayete göre Galzû, **Kassite'lerin Çobanı** anlamına gelirmiş. Buradaki çoban "**lider**" anlamında… Veya o toplumun maddî

ve manevî yükümlülüğünü üstlenen "**hizmetçi**" demek… **KuriGalzû**, takribî olarak (circa) milattan önce 1390 yılında **Der-KuriGalzû** isimli bir kale-şehir inşa etmiş ve burayı kendisine başkent yapmış. Günümüzde Bağdat'ın 30 km batısında yer alıyor ve **Akar-Kûf** olarak biliniyor… **Kûf** "baş" demek ve **akar** ise "kara"… Bugünkü dille ifade edecek olursak **BaşıKara Mâbedi** demek… Güneyde yer alan **Bâbilya** topraklarının yaklaşık 100 km kuzeyinde… **Çoban KuriGalzû** kalenin içine **Enlil-Marduk** veya **Nippur** adı verilen tanrı adına 52 metre yüksekliğinde bir **Zikkurât** veya **Mâbet** yaptırmış, kendisini **tanrının seçtiği kral** olarak ilân etmiş ve heykelini yaptırıp Mâbedin en tepesine yerleştirmiş. **KuriGalzû** Dünya'nın *dört bucağına hâkim olan kral* veya "**Dört Bucağın Ribišii"** olarak biliniyormuş… **Ribišii…**

KuriGalzû kendisini çeşitli lâkaplar veya künyelerle tanımlamış. **Rubû** ve **Dânâ** lâkapları dikkat çekiyor. **Rubû** veya **rabû** "büyük" demek… **Dannû** veya **Dânâ** ise "kudretli"… Veya yürürlükten kalkmış olan eski Türkçe anlamıyla **Mokan**… Hani *şu babamın atının adı meselesi*… KuriGalzû **Şâr-ı Küşşât** demiş kendisine… Yani, **Her yeri kuşatan**… Dünyanın **dört bir bucağını**… **Şâr** kelimesi ilginç… Makedonya Tetova'daki **Şâr Dağları** nereden geliyor diye merak ediyordum ya… Meğer **KuriGalzû**'ya kadar uzanıyormuş. Slavlar sözcüğü almışlar **Çâr** kelimesine dönüştürmüşler.

Kuri kelimesine dönersek… **Kur** sözcüğünün Sümer dilinde pek çok anlama geldiği belirtiliyor:

*Yabancı ülke, öteki dünya, dağ, kara parçası, **kozmik öte**, Nûn Denizi, yerin altında yatan dev canavar, düşman ülke, yılan, ejderha, Dünya kabuğu ile evren arasında yer alan sonsuzluk denizinde yaşayan ejderha veya tanrı, **Tiamat** (**Zulmet**) veya karanlık suların tanrıçası… Veya cin… Veya canavarı yenip, alt eden…*

İnanna, bir tanrıça ama aynı zamanda **Kur'u** öldüren ve yok eden… Çünkü **Kur**, ağzından ateş fışkıran bir canavar… Kuri ise *koruyan* demek, Mâbedi kollayıp gözeten… Seçilmiş insan (kiusan)… **Prist-kral**… Yani, **Veli-komutan**… Ermiş Komutan… Daha sonra gelecek olan **Büyük Kuruş**'un adının **Kuri** kelimesiyle ilintili olması ve Kuri'nin "*Mâbet yaptıran lider*" anlamına gelmesi… **Kuri** dediğimiz zaman hangi anlamı temel alacağız. Bunu kimse bilmiyor ve herkes bir şekilde yakıştırma yapıyor. Kimileri ise kelimeyi **Ki-**

Uri şeklinde okumayı tercih ediyor. **Ki-Uri** sözcüğü *Ur şehrinin toprakları demek*… "Canavarı yenen" şeklindeki anlam bana sıcak gelmiyor. "Kara" veya "koru" kelimesiyle ilgili olmalı diye düşünüyorum. Kara, yani **rûh** veya **Öteki Dünya**… Kuri, **Kur** kasabasına ait olmaktan veya mâbedin koruyucusu olmaktan da geliyor olabilir. **Kuri**, *Dünya'dan cennete uzanan bir merdiven* demek aynı zamanda… Veya **urûç** etme… Yükselen, semâya çıkan… Batı Afrika'da Kuri sözcüğü **cin** anlamında… Veya **siyah çakalın ruhu** demek… Kuri, Hindistan topraklarına geçince **Guru** olmuş… **Kuri** kelimesiyle **Kara** kelimesi aynı değil ama etkileşimin olmadığını da söyleyemeyiz.

Şimdi sıra, **Kara Kardaş** isimli kralda…

Kara Kardaş (Kara Khardash) hakkında fazla bilgi yok. Kasside Hanlığı'nın yirminci kralı olduğu yazılı ama bu bilgi de net değil. **Kara Kardaş,** Asur kralı olan Asur-Uballit[1] zamanında milattan önce 1347 yılında iktidara gelmiş. Kaynaklarda Uballit'in torunu olduğu yazılı… **Kara Kardaş** küçük bir bölge Bâbilya'da etkili olan 'küçük bir kral'… **Asur-Verdi** ise daha büyük topraklara hükmeden "Büyük Kral" sayılıyor. Asurya'nın kralı… **George Smith** isimli bir bilim adımı Sümer çivi yazısından onun adını **Kara Kardaş** olarak okumuş ama galiba herkes aynı fikirde değil... **Rev. Sayee** çivi yazısını **Kara Muradaş** biçiminde değerlendirmiş. Anlamı "tanrı Muradaş'ın veya Bel'in hâdimi" demek… Bu okuma anlamlı gözükmüyor… Fakat **Sayee**'nin "kara" sözcüğünün **hâdim** anlamında değerlendirmesi ilginç… Kara, **hâdim** veya "**hizmetçi**" demek… Veya *tanrının ismini yükselten kişi*… Tanrının **gâyesi** uğrunda krallık yapan… Onun irâdesini ve mesajını yükselten… **Kara**'ya

[1]**Uballit** bize "**Bolat**" şeklinde geçmiş. Türk topluluklarında bu isim çok kullanılır. Kazakistan'dan gelen bir öğrencimin adı Can-Bolat idi ve Bolat kelimesinin "çelik" anlamına geldiğini söylemişti. Asur ve Bâbillilerde bu kelimenin aslı **Sin-Uballit**'tir. Kelime daha sonra **Sanballat** ve son olarak **Can Bolat** veya **Canbolat** şekline dönüşmüştür. Manası "Ay tanrısı ona hayat verdi" şeklindedir. Kısaca "Can Verdi" veya "Sin Verdi" olarak düşünebiliriz. Kelime, Arapçaya "veled" şeklinde geçmiş olmalı. Veled "çocuk" demek veya "onun çocuğu"… Can Bolat; *Can'ın veya Ay tanrısının hayat verdiği çocuk* anlamında. Veya *Sin tanrısının çocuğu*… Kelimeyi "Ay tanrısının bendesi, kulu veya hizmetçisi" olarak da değerlendirebiliriz. Modern İbrânî dilinde "veled" sözcüğü "fetüs" veya "embriyo" anlamında. Bu anlamlar toplandığında tek bir kelimeyle ifade edilebilir: "**verdi**". Böyle olunca "Uballit" kelimesini kısaca ilgili tanrının bahşettiği, yarattığı insan olarak değerlendirebiliriz. Sin-Uballit kelimesini *Sin-Verdi*, Aşşur-Uballit sözcüğünü ise *Asur-Verdi* biçiminde. Günümüzde kullanılan "kara bulut" sözcüğü de Uballit kelimesiyle ilintili. "*Kara verdi*" anlamına geliyor veya "*Kara'nın bendesi, kulu*" demek… "Kara, adlı tanrının ruhu"… "**Polat**" ve **Bâli**" kelimeleri de Uballit ile ilgili… Ve hepsi "verdi" veya "tanrının ruhu" anlamına geliyor. Veya daha doğru ifadesiyle "*Tanrı'nın îtası…*", *Tanrı'nın a'tası*, Tanrı'nın bahşı, Tanrı'nın lütfu… Burada "ata" sözcüğü "cet", "dede" anlamında değil… "*O'nun verdiği*" veya "*O'nun bahşı*" anlamında…

bağlıyım, amacım ve hedefim **Kara**'dır. "*Gâyem, İlâyı Kelimetullâh (Kara) ile Nizâm-ı Âlemi kurma davasıdır.*"

Sümerlilerin bu döneminde kilden yapılmış tablet yazıcılarına *Karanîna* veya *Karanîka* denmesi ilginç. Anlamı **devlet kâtibi** demek... Bu kişiler devletin yazılarını yazıyorlarmış, yani kralın veya **tanrı elçisinin**… *Karana* sözcüğü *yönetim* veya *kabile* anlamına geliyormuş. Rus yazarı Leo Tolstoy'un yazmış olduğu **Anna Karanina** isimli roman geliyor aklımıza… O bir aşk hikâyesi mi? Yoksa gökyüzündeki tanrının belirlediği ilâhî yazgıyı yaşayarak "yazan" veya "oynayan" yeryüzündeki bir kâtip veya bir aktör mü?

Kurigalzu veya Kara Şeyh.

Mîlâttan önce 1750'li yıllarda Hz. İbrahim'in yaşadığı topraklara bakıp ondan bir iz var mı, bir iz kalmış mı diye incelediğimizde iki olguyla karşılaşıyoruz. **Galzûlar** ve **Kara** kelimesi… İnsanlar putlara veya bir takım **âbide'lere** tapmaya devam ediyorlar… Bir tarafta putlar ve diğer tarafta Galzû adı verilen sâciler… Galzû adı verilen kişiler, tanrı adına yargılama yapıyorlar veya gökten bir takım haberler getiriyorlar… Nûh peygambere bile "*sıkı yağmur yağacak, büyük tûfan olacak*" haberini getiren bir **Galzû**… Fakat, bu bilgiler bizim kültür haritamızla uyuşmuyor.

Kara kelimesi ilginç… Pagan görüşlerin geçerli olduğu dönemlerden itibaren dilimize yapışmış… İnancımızla ilgili değil, fakat değerler sistemimizin içinde ona da yer vermişiz... **Kara** sözcüğünü içselleştirerek, ulûhiyet özelliği katmışız. Lüzumsuz, ama... İnsanlar kadîm alışkanlıklarından kopamıyor, pagan temelli olmasına aldırış etmeksizin bu tür sözcüklere "özel bir anlam yüklemeye" devam ediyorlar. Sebebi, *tarihsel kör bağlılık*..

Belki Kara İndaş...

*Kassite kralı **Kara İndaş** tarafından Uruk şehride yaptırılan tanrı İnanna Mâbedi'nin dış duvar rölyefleri.*

Kara İndaş mâbedi rölyeflerinden başka bir örnek.
MÖ 1420

Hind'in Kara'sı Daha mı Kara?

Antik zamanların Hindistan'ını düşünelim. Günümüzdeki dört ülke; Pâkistan, Keşmir, Bangaldeş ve Hindistan hep birlikte eski zamanların Hint ülkesi… Sınırları zaman içinde daralmış, genişlemiş… İnsanlar ilk kez milâttan önce 10 binli yıllarda Hindistan'da yerleşmeye başlamışlar. Eksi yedi binlerde tarım işiyle uğraşırken, dört binli yıllarda bronz ve bakır madenlerini işler hale gelmişler. Milâttan önce 2500'lü yıllara gelindiğinde Hint uygarlığı en parlak dönemini yaşıyormuş... Milâttan önce 2000'de kuzeyden gelen Aryan toplumu Hindistan topraklarını işgal etmiş. Belirtildiğine göre, milâttan önce 1750'ye gelindiğinde Hint uygarlığı artık gerilemeye başlamış. Milâttan önce 1500'lü yıllarda Brahmanizm ve Hinduizm adı verilen inanç sistemleri çıkmış ortaya… İnsanlar *Rig Veda* adı verilen ilâhileri ezberlemeye ve sözlü olarak nesilden nesile aktarmaya başlamışlar. Milattan önce 530 tarihinde yeni bir din *neşv-ü nemâ* bulmuş ve adına Budizm denmiş...

Harapa Uygarlığı

Veli Kral… Harapanlar saçlarını ince pelikler şeklinde örürler ve başlarına ucu arkasından sarkmış şerit bantlar (taylasan) takarlarmış...

Bu topraklarda milâttan önce 6000'li yıllara kadar uzanan ilk uygarlığın adı *Harapa*… Bu adın sonradan verildiği belirtiliyor. Harapa, Kuzey Doğu Hindistan veya bugünkü Pâkistan topraklarının bulunduğu yer… İndus Vâdisi'nde ortaya çıkan Harapa uygarlığının -3000'li yıllardan itibaren "şehirleşme" olgusunu başlattığı varsayılıyor. Harapalılar ilk şehirleri kurduktan sonra İndus Vâdisi'nden Güney Hindistan'a doğru inmeye başlamışlar. Hint-Aryan karışımının dili Sanskritçe… Harapalılar ve Güney Hindistan'da yaşayan Ön-Dravidyanlıların

dili muhtemelen daha farklı idi… Hindistan'daki ilk yerlilerin, yani aborjinlerin diline *milecca* deniyormuş. Barbarların veya ilkel kabilelerin dili anlamına geliyor bu sözcük… Unutmadan belirtelim, bir rivâyete göre Harapalılara aynı zamanda *Melûhalılar* adı veriliyormuş veya *Kûşîler... Milakka*, Aryan istilası öncesine ait Melûhalıların orijinal dili olabilir.

Harapa Uygarlığı.

Kuşîler…

Kıtada, büyük Aryan istilasından sonra dil değişmeye, eski Harapa dili Aryanlıların diliyle karışmaya başlamış. Ön-Dravidyanlıların dili MÖ 3500'lü yıllara ait ve kimi özellikleri Rig Veda'da da yer alıyormuş. Ön-Dravidyanlılar aynı zamanda Kuşîler veya *Kushites* diye anılıyorlar. Hatırlayınız, milâttan önce 1750'li yıllarda Bâbilya'da devlet kuran kişilere de Kaşû'lar, Kûşiler veya Kassîler deniyordu… Sümerlilere ve Ön-Dravidyanlılara Kuşîler denmesi gizemli bir konu… Bu konuda yazında hararetli bir tartışma var. Afrikacılar, El-Cezire'deki Sümer ve İndus'taki Hint uygarlıklarının asıl kaynağının Sûdan ve Etiyopya toprakları olduğunu iddia ederlerken, Hintliler ve Avrupalılar Sûdan topraklarında milâttan önce 1500'lerde kurulan Kuş Devleti'nin Hint kökenli olduğunu ileri sürüyorlar. Ben *Kuşî* kelimesinin değil, *Kara* sözcüğünün Afrika kökenli olduğunu düşünüyorum.

Kuşilerin Hamitik toplum olduğu belirtiliyor. Yani Nûh'un oğlu Hâm'ın soyundan gelenler. Sümerliler, Elâmlılar ve Ön-Dravidyanlılar hep Afrika kökenli kişiler… Kendilerini *Sa-Gigga* olarak isimlendiriyorlar. Yahûdilerin *Sâci* kelimesi de buradan türetilmiş… Sagigga, "*kara kafalı*" insan demek… Deri rengi "kara" ve aynı zamanda *hayat felsefesi* de… Yani, Kâ-Râ…

Melûhhan… Veya Melûhan…

Harapalıların veya Ön-Dravidyanlıların yaşadıkları topraklara Melûhhan/Melûhan veya Mekân[1] adının verildiğini belirtmiştik. Melûhan konusu oldukça tartışmalı… Kimisi Sûdan (Punt) topraklarını, kimisi Yemen, kimisi Arabistan

[1] Magan, Makkan şeklinde de yazılıyor. Yoksa Mokan kelimesi de oradan mı geliyor. Mokan eğer Melûhan ile aynı anlamda ise babamın Mokan adlı atının kızıl-kahve renkli ve dişi bir at olduğu sonucunu çıkarabiliriz.

Tanrıça Meluhha.

topraklarını Melûhan olarak tanımlarken bazıları sadece İndus Vâdisi toprakları üzerinde duruyor. Biz şöyle anlayabiliriz: Sûdan topraklarından Hindistan kıtasına kadar her yer Melûhan veya Mokan… Kimi yazarlar Melûha ile Kaşû kelimeleri anlamlarının eşit olduğunu düşünüyorlar. Biz bu ismi sevmişiz… Yakın zamana kadar insanlarımız kızlarına çokça *Melâhat* adını verirlerdi… Bu ad sessizce tedâvülden kalktı… Melâhat, "kırmızı veya pembe yüzlü kız" demek… Bana sorarsanız "kızıl-kara güzeli"… Melûhan aslında bir tanrıça… Kızıl-kahve rengiyle, o bir kâinat güzeli… Kelimenin aslı Mâ-İlâhe sözcüğünden geliyor olabilir. Ana-İlahe demek veya Türkçe tercümesiyle Tanrıça Ana… Mâ-Luhha ile Mâ-Lûtya sözcükleri farklı değil… Mâ-Luhha, Mâ-Lûtya, Malatya…

Şimdi, Hint topraklarından Afrika'ya uzanalım. Somali'nin kıyı bölgesinde yer alan Las-Qoray adlı şehre dikkatlerimizi yöneltelim. Ve sonra 1921'e kadar Derviş Devleti'nin bir parçası olan Las-Ânood'a… İtalya'ya gidelim, onların hamur işi Las-Agna kelimesinin etimolojisini araştıralım. Görüyoruz ki, kapılar hep Melûha'ya açılıyor, yani Lât Ana'ya, Laz Ana'ya… Diğer bir deyişle Tanrıça Ana'ya…

Punt toprakları.

Meluncanlar…

Melûhan ve Melûncan kelimeleri…

Meluncan'lar ABD'de Türk olduğu iddia edilen küçük bir topluluk. Portekizlilerin Akdeniz kıyılarından topladıkları esirleri Amerika'ya getirmesiyle bu topluluğun oluştuğu varsayılıyor. Meluncanlar ne beyaz, ne de siyah… İlk dönemin Melûncanları "kızıl-kahve" veya "kızıl-esmer" renkli olmalılar… Meluncan'ların Melûhhan olmaları uzak bir ihtimal mi?

Melûhha da Kara İdi…

Ben Melûha'yı, Mokan'ı, Melâhat'ı, yedi uyurlardan biri olan Yemlîha ismini hep "kara" kelimesi ile bağıntılandırıyorum. Yalnız bu kara "siyah" değil…

Bu kara Melûhha kara'sı, Mokan kara'sı, Mollâ kara'sı… Veya daha güzel bir betimleme ile Melûhha sözcüğü, buğday benizli güzel bir kıza veya tanrıçaya işaret… Yani, kızıl-esmer buğday dânesine… Biz melûhha kelimesini, "bir tahıla" gönderme yaparak orijinal bir içeriğe kavuşturmuşuz… Mükemmel bir buluş… Ne esmer, ne de siyah… Kahverengi de değil… Sadece Melûha karası… Dünya güzeli tanrıçamız "kızıl-esmer" tenli bir cîvâne…

Dilmen, Mokan ve Meluhha...

Batılı kaynaklarda Melûha kelimesinin "kara insanların yaşadığı topraklar" anlamına geldiği yazılı. Sözcüğü ben şöyle anlıyorum: "Mâ-Lûha isimli tanrıya inanan kara renkli insanların yaşadığı topraklar"… Mâ-Lûha sözcüğü toprağa değil, inanca işaret.

Kara Molla...

Melûhha sözcüğünü molla olarak da okuyabiliriz… Kelime Fransa'ya hicret etmiş, sonra oradan bize geçmiş. Hani, *karamela şekeri* veya *karamel* diyoruz ya… Ateşte pişirilerek kızartılmış şeker… Aslı *kara-melûh* şekeri demek… Molla sözcüğü, melûhha kelimesinden geliyor olabilir… Anlamı "*kara bilgili adam veya kara bilgili kadın*" demek… Sonra her nasıl olduysa bu kelimeyi daha iyi betimlemek istemiş, başına "kara" kelimesini ilave etmişiz: Kara Molla…

Kara Molla sözcüğü, "kara kara" anlamına geliyor veya Kapkara… *Çok derin "Kara" bilgisine sahip insan* olarak da anlayabiliriz… Kara Molla, "buğday benizli ve ötelerden haber getiren irfân kuşuna sahip kişi"… Rahmetli büyük

dedemin babasının adı Molla Mustafa imiş… Ama buradaki molla sözcüğünün anlamı zaman içinde hafiflemiş… "Okumuş Mustafa" veya "Bilgili Mustafa" anlamına geliyor… Fakat *molla* sözcüğünün başına *kara* kelimesini getirirseniz durum değişiyor… *Kara molla*, Kara'nın karası demek… Veya Kara'ya irfânıyla ulaşabilen Şeyhi Ekber… Kara Mollayı *Kerem Ullah* şeklinde de anlayabiliriz. "Allah'ın keremi veya ikrâmı" anlamında… Kara molla Allah'ın kendisine ilim ve irfan verdiği kişi… Allah'ın irfânıyla konuşan veya yazan büyük şeyh, büyük şair, büyük düşünür, büyük feylosof…

Melûha Arapçaya "Mevlâ" olarak geçmiş. Sâhib demek veya tanrı, tanrıça… Mevlânâ "sahibimiz" anlamına geliyor. Antik Hint'in melûhha tanrıçası binlerce yıl sonra İran'a, Arabistan'a ve Anadolu topraklarına geri dönüş yapmış. Artık tanrı veya tanrıça anlamından soyutlanarak "efendimiz", "büyüğümüz, "irfân güneşimiz" veya "sâcimiz" anlamında kullanılmaya başlanmış… Melûhha sözcüğü Hintlilerin dilinde *Mata Mauli* olmuş… Anlamı, mevlânâ demek. Veya sahibimiz… Hem anamız, hem babamız… Tanrıçamız veya anne ve babamızın içindeki tanrı… Veya kutsallık… Hintliler Mata Mauli'yi Toprak Ana veya Büyük Ana olarak anlamışlar. Bizi topraktan doğuran ana… Veya toprak yüzlü, buğday benizli ana… *Devi-Mauli*… Devi sözcüğü "tanrıça" ve *Mauli* kelimesi ise "annemiz" demek… Mauli sözcüğü ile *ayi* kelimesi aynı anlamda… Ayî, ana demek… "Tanrıça ana" eşittir, *Devi Ayna… Devi Ammi, Devi Amma, Devi Maa, Devi Mom, Devi Aayi, Devi Anne… Dîvâne… Devi-Divane, Deli-Divane… Devi Ana'nın delisi olmak…*

Mata Mauli veya Mevlâna.

Hindu-Kuş

Hindistan'daki Kûşîlerin deri renkleri koyu-kızıl veya kızıl-kara imiş. Himaleya Dağlarına kadar yayılmışlar… Bölgedeki dağlara bu yüzden *Hindu-Kuş* adı verilmiş. Hindistan'daki Kuşîleri diğer toplumlardan ayıran bu dağlar… Hindu-Kuş sözcüğü Kara-Kuş anlamında… Hindu-Kuş Dağları, Kara-Kuş Dağları demek… Yani kartal kuşlarının bolca bulunduğu dağlar… Hindu-

Kuş'un anlamıyla o kadar çok yorum yapılıyor ki sonuçta su bulanıklaşıyor. Bizim "Saka'lar" olarak isimlendirdiğimiz topluluk Kûşîlerin çocukları ve Kara-Kuş Dağları'nın öte yakasında yaşayan insanlar… Aslında Sakalar da Kara… Dağların öte yakası *kara*, beri yakası ondan da *kara*…

Ve bu arada *Hindi* kelimesinin anlamı önemli… Hindi "siyah" demek… Ve galiba biz, o iri siyah kuşa bu nedenle hindi demişiz…

Kartal kuşunun adı "hindi"…
Bizim hindimiz, "hindi"…
Karatavuk "hindi"…
Kızıl-siyah başa sahip saka kuşu "hindi"…
Alaca renkli saksağan kuşu "hindi"…
Velhasıl… *Kızıl-kara alacalı* tüm kanatlılar "hindi"…

Rig Veda'da Kara

Kara sözcüğünün Rig Vega'da yer aldığını görüyoruz. "Başarılı an" anlamına geliyor... Kara, *abhika* demek veya "an denen zaman diliminin etkin kullanılması"… Kara, *Cennet ve Dünya için Güneş ve İndra'nın birbiriyle kavga etmeleri* anlamında… Veya kara, "ihtiyacı olan kişilere yardım etmek" demek… Semâvî nitelikteki "Baba" ile kızı olan "Gün Batımının" anlık olarak bir araya gelmesi veya birbirine kavuşması… Yani tevhit… Kala, Kara veya Abhika aynı şey demek… Zaman'a işaret ediyor… Varlığın yaratıldığı İlk Zaman'a… Yani *Heyulâ-i Evvel*'e… An'ın "birden bire yaratılmış olmasına"… Tanrının evreni yarattığı o ilk zaman'a… Bilmiyoruz… Eğer gerçekten, "birden bire" yaratılmışsa…

Tirsan-Kara, Şeyhi Ekber.

Ben Kara'yım

Om-Kara diye bir kelime var. Hint dilinde kutsal bir sözcük… Kutsal bir ses… Veya kutsal bir simge… Atman-Osman adlı "içsel ruha" (nefse) veya Brahman adlı "İlâhi gerçekliğe" (tanrıya) işaret ediyor. Hintlilerin kutsal metinlerinin hemen başında veya sonunda bu sözcük yer alıyor. Veda'ları okumaya *Om-Kara* diye başlıyorsunuz ve okumayı sonlandırdığınızda her zaman *Om-Kara* sözcüğüyle tasdik ediyorsunuz. Om-Kara, "Zamanı O yarattı" veya "Zamanın

sahibi O" anlamında… Om-Kara terkibi Aum-Kara veya *Om-Hari-Om* şeklinde de okunuyor. Aum'un A'sı A-Kara, U'su U-Kara ve M'si Mâ-Kara demek... Anlamları; yaratılış, koruma, çözülme ve teslim olma… Bir tür zikir… Derin gerçekliğe dalma veya "Oluş"un künhüne vâkıf olma anlamında… Lâtincede bunlara "mantra" adı veriliyor. Acıları, üzüntüyü ve kederi giderdiği iddia edilen bu tür bir mantra örneğini Youtube'a koymuşlar üç saatten fazla sürüyor… On dakikadan sonra uykunuz gelebilir… Gerçekliği yakalamak, gerçeği anlamak veya derin bir tefekkür deryasına dalmak için belki dinlemeyi düşünebilirsiniz… Oom-Hari-Oom… Aum-Kara Oym… Aym-Kara'-yımm… Ay'em Kara'yımm… Ben Kara'nın ruhunu taşıyan… Taşıyan… Taşıyan… Taşıyan…

Om-Hari-Om...

Sam-Kara…

Sam-kara Tanrı Şîvâya verilen binlerce addan biri… Sam-kara, "sâlih amel işleyen kişi" demek… *Sam* sözcüğü "sâlih" veya "iyi" demek... *Kara* kelimesi ise, "amel" veya "davranış" anlamında… Basit olarak Sam-Kara'yı, "iyi davranışlı insan" olarak değerlendirebiliriz… Sam-kara, "varlığını aşarak pür bilinçlilik durumuna geçen ve Şîvâ'ya ulaşan" demek… Yani ermiş… Kendini gerçekleştirerek birliğe, vahdete ulaşma… Şîvâ tanrı demek veya yeryüzündeki ilk insan, yani Âdem… En önemli özelliği *kara derili* olması…

Tirsan-Kara

Bir diğer kavram Tirsan-Kara (Tirthan-Kara)… Erişilmesi çok zor olan bir statü… "Tam aydınlanmış" yani "İnsan-ı Kâmil" olmuş kişilere verilen unvân.

Milâttan önce 2000'li yıllara çıkıldığında dahi Tirsan-Kara adı verilen kişiler var. Mezopotamya'da peygamber Hz. İbrahim'in topraklarında ve Hint ülkesinde Tirsan-Kara adı verilen ermişler… Bunlar "ölüm ötesi" ile "hayat" arasındaki köprüyü kuran kişiler… Veya insanlara "geçit yerleri" inşa edenler… İnsanların "acı okyanusunu" geçmelerine yardım edenler… Tirsan-Kara'lar Budizm ile aynı zamanda gelişen Canizm dîninin peygamberleri, ermiş insanları… Canizm dîninin mensupları onları peygamber olarak görüyorlarmış… Fakat bizim inancımızda yerleri yok… Canizm'in kurucusu olan Mâ-Havira'nın yirmi dördüncü ve son Tirsan-Kara olduğuna inanılıyormuş. Tirsan-Karalar

mükemmel bilgiye sahip olan, Tanrı Şîvâ'ya ulaşan, O'na erişebilen kişiler.

İnsanlar çokça ve derin düşünerek kalplerini Tirsan-Kara'ya bağlıyorlar ve sürekli onu zikrediyorlarmış. Tirsan-Karalar tanrı değiller ama tanrıya ulaşmak için vasıta olarak görülüyorlar… Tirsan-Kara maddî Dünya'dan kopup Nirvâna'ya ulaşan kişi…Ruhunu özgürleştirebilen… Tirsan-Kara felsefesinin Hindu geleneğinden alındığına inanılıyor ve aynı zamanda *Krişna* ile ilintili olduğuna…

Tirsan-Kara sözcüğü Lâtincede Tirthan-Kar veya Tirthan-Kara şeklinde yazılıyor. Bizdeki Hünkâr sözcüğüyle âlâkalı gibi… "Tanrıyla görüşen Kral" anlamında… Hünkâr, *Hânı-Kara* demek… Yani "Kara" adı verilen tanrı ile bir şekilde bağlantılı olan…

Hint dünyası, Ortadoğu ve Orta Asya toplumlarından farklı olarak kendine özgü bir kara felsefesi geliştirmiş. Özü ulûhil, fakat görünümleri diğer toplumların kara'larından oldukça farklı… Hâ-Ukara, Hâ-İkara, Atha-Kara, Ha-Kara, İ-kara, U-Kara, E-kara, Ohâya-Kara, Hin-Kara…

Karo-Kari

"Ailenin nâmus ve şerefini kurtarmak için kadının öldürülmesi" anlamına geliyor. Bir kadının sahip olduğu tutum ve davranışları aile üyeleri tarafından eğer "namussuzluk" olarak değerlendirilmişse aileden herhangi bir erkek tarafından onun ölümle cezalandırılması **Karo-Kari** demek… Bir tür nâmus cinayeti… Daha çok Pâkistan'da uygulanıyor… Karo, *ahlaksız adam* ve Kâri *ahlaksız kadın* anlamına geliyor. On yedinci yüzyıldan kalma bir takım gelenekleri sürdürmeye devam eden kimi aileler ahlâksızlık yaptığına inandıkları kadını öldürerek ailenin şeref ve nâmusunu kurtardıklarını düşünüyorlar. 2014-2016 yılları arasında bu şekilde 400 Karo-Kâri vakası saptanmış. Kara kelimesinin ne kadar yüce anlamlarda kullanıldığını gördükten sonra, Karo-Kâri bileşik sözcüğünün büründüğü bu yeni anlam karşısında ister istemez irkiliyorsunuz.

Kara Kelimesinin Anlamları

Kara. İbâdet veya sâlih amel demek…

Karaka. Dini görevlerini yerine getiren kişi…

Karu. Şâir.

Kari. Kara demek… Veya Kala… Veya Kala'nın dişil olanı... Kala zaman'dır…

Yani bizatihi kendisi algılanamayan… Kala gerçek hayatta ancak Güneş ile algılanabilir. Bu yüzden Kâri veya Kâli güneşin enerjisidir. Kâri sözcüğü; kader, mevsim, göçme veya bu dünyadan göçüp gitmedir…

Kala. Ölüm veya ruhun göçmesi…

Kâli. "Tanrıça annenin" isimlerinden biri…

Kara. Vedik dininde şükür ilâhisi…

Karanika. Kadı…

Karu. Merhametli, şefkatli…

Kâriyan. Kara insan…

Karo. "Onu yap" demek. Birisine bir şeyi yapmasını istediğiniz zaman ona *karo* dersiniz.

Kara. Güçlü ve cesur… Acaba "Kara Mustafa Paşa" örneğindeki sözcük bu anlama mı geliyordu.

Karu. Kuru arazi demek veya kuru toprak parçası.

Karam. El… "Karam ağacı" tanrıyı simgeleştiren nebâtât…

Karam, nezaket veya cömertlik…

Karam, mırra düğümü veya ağaç sakızı…

Kerala. Kerâlam veya Kara-Âlem. Hindistan'ın güney ucunda bir eyaletin adı… Acaba, bizim "kral" sözcüğü de mi *kara* kelimesiyle ilintili…

Kerala eyaleti.

Kara Terkipleri

Kara sözcüğüyle yapılan terkiplerin veya *bileşik kelimelerin* çokluğu dikkat çekiyor… İngilizce ifade edersek, bunlara *kara compounds* deniyor… Hintçe veya Sanskritçe sözlüğü bu tür kara terkipleriyle yüklü… Ve *Vedik* metinleri de… Seçilen kimi örneklere bakarak sözcüğe biraz daha nüfuz etmeye çalışalım.

Kim-Kara, sözcüğünün "oğlan" anlamına gelmesi…

Kuri-Kara, ejderha biçimli dağ… Tanrı Dağı… Veya 'büyük kara canavar'

anlamında…

Madhu-Kara, yiyecek isteme, dilenme, ricada bulunma…

Hum-Kara, irfân sahibi kişi…

Karu-Habba, öküzleri veya inekleri süsleme festivali…

Siyah değil "Kara" veya "Kızıl-Kara". Yani, Meluhha, kızıl buğday tanesi benizli. Asla zenci değil…

Aham-Kara, benliğim, nefsim veya ben… Ben'in bilinçliliği… Sonsuz ve belli bir şekle sahip olmayan bilinçlilik… Örneğin *ben yaşlıyım, ben gencim, zayıfım şişmanım, güzelim veya ben çirkinim*… Kısaca *aham-kara'yım*… Kara'nın yarattığı hâl üzereyim… Aham "ben" demek ve kara "taşıyıcı"… İngilizce ifade edersek: *I am a car*… *Ben taşıyanım*… Fiziksel ve ednâ seviyede olan "benlik", *yalancı aham-kara* olarak tanımlanıyor… Sonsuz olan, illiyet bağını gözeten veya İlâhi seviyeye yükselen bilinçlilik *gerçek aham-kara*…

A-Kara, şekil veya form… Bir şeyin tecessüm etmiş hali…

Mam-Kara, malik olma, "bu şey veya nefs bana ait", "bu benlik bana ait"…

Kalaha-Kara, kavgacı…

Dina-Kara, günün yaratıcısı… Veya gün-kara… Dünya-kara, dünyanın yaratıcısı… Kısacası Surya…

Divâ-Kara, Güneş demek… Veya günü yaratan tanrıça… Kara Dîviyye… Kara Dîvid… Nisâ-Kara, geceyi yaratan…

Siyah insan veya Negro, Necco, Naci, Naciye, Neccar, Marangoz, Bıçkıcı. Tam kara.

Can-Kara veya kara-can tapınılan bir köy tanrısı, rûhun sahibi veya cânın…

Ong-Kara, "Tanrı her şeyin esbâbı" demek… Veya "her şeyin sebebi o"… "Kara esbâb" anlamında… Veya ilk neden… Yani Veren… "Veren" sözcüğü eşittir, Yaratan demek…

A-Kara, Brahman, yedi kat semanın yaratıcısı…

Karam-Ullah, Kara-Molla, Allah'ın ikramı veya Allah'ın verdiği… Veya A'tâ-ullâh…

Karma-Dehermi. Dinine bağlı, fazîletli… Dîni bütün olan, dört dörtlük bir dindar… Yusyuvarlak bir dindar. "Dürüm" ve "dürmek" kelimelerinin "dehermi" sözüyle olan ilişkisini araştırmak gerekiyor.

Karu-Allamu, kara bilgin…

Kara-Tala, avuç içi, palm… Hani "Gel bir tâline bakalım" deriz ya… Tala, bize "talih" sözcüğü olarak geçmiş.

Karam-Kalla. Kara kelle veya lahana bitkisi, kelem.

Karo Qurbani, şehit… *Yaad karo qurbani*, şehitleri anma töreni. Meded-Kara, yardım et, mali yardımda bulun. Kara'nın hatırı için meded eyle…

Karo-Batak, Endonezya halkı veya Endonezya'da bir kabile.

Şânı-Kara. Güney Hindistan'ın iki önemli düşünürü var, Şânı-Kara ve Raman-Ûya… Şânı-Kara MS 788'de Kerala'da doğmuş. *Nam-buduri Brahmanı*…

Şams-Kara veya Sams-Kara. Sam sözcüğü tamamlamak, bir araya gelmek veya "birleşmek" demek. Bizim "cem" dediğimiz şey… Kara ise "sebep olmak" veya "yapmak" demek… Sams-kara kısaca; cem olmak, birleşmek veya halvet olmak anlamına geliyor…Günümüzde, "birey hakkında edinilen ilk izlenim" manasında... Kişinin fikirleri, hareketleri ve davranış biçimleri "Cem-Kara" anlamına geliyor… *Sahip olduğumuz benlik tasarımı bizim cem-kara'mızdır*. Cem-kara'mız pozitif mi, negatif mi… Kara'yla mı beraberiz, yoksa Kara'yla cem olmayı terk mi ettik…

Kara-Nanak. Fâtih Sultan Mehmet'in İstanbul'u feth etmesinden henüz 15 yıl geçmiştir, 1469'da Hint topraklarında *Sih'izm* adı verilen yeni bir din gelişmeye başlar. Guru-Nanak veya Kara-Nanak adlı bir adam çoktan peygamberliğini ilân etmiştir. Sih'lerin 5-K olarak isimlendirdikleri kelimeler önemli… Her biri K harfi ile başlayan beş kelime… Bu kelimelerin hepsi "kara" kelimesiyle ilintili. Bunlara inancın *Beş Kakar'ı* adı veriliyor. Birincisi *kaçera* "iç gömlek" anlamında. İkincisi *kara* "bilezik" anlamına geliyor. Üçüncüsü *kirpan* "yatağan bıçağı" veya "merhamet" anlamında. Dördüncüsü *kanga* "ağaç tarak" ve beşincisi *keşh* "kesilmemiş saç" demek...

Bhas-Kara. Başı kara, "parlayan" demek. Bhasa "ışık" ve kara sözcüğü "yapan" demek. Güneşin ve tanrı Şîvâ'nın diğer adı.

On-Kara. Sih dîninde "tek tanrı" anlamında…

Kara Hanlar veya Kara Krallar

Hanlara, liderlere veya krallara "kara" unvânının yakıştırılması ne zaman başladı bilmiyoruz. Milâttan önce 3200'lü yıllarda *Kauravas* isimli bir liderden söz ediliyor. Ataları Kuru veya Kara lâkaplı bir soydan geliyormuş. Kaura-Vas kelimesini Kara-Baş şeklinde okursak çok da yanlış olmaz. Afganistan ve Hindistan topraklarında milâttan önce 3000'li yıllarda eğer Kara-Baş kelimesiyle karşılaşıyorsak Etopya'yı, Somali'yi, Mısırı, Sümerleri ve İndus Vâdisi'ni tümleşik düşünmek zorundayız demektir. Hintlilerin meşhur kutsal kitabı *Muhâverât* veya *Konuşmalar* büyük ölçüde o vakitler Kara-Baş olarak anılan bu liderin yaptığı savaşı anlatıyormuş.

Heykelsel Put ile simgeleştirilen tanrı Şîvâ...

Aslında *Kauravas* için verilen tarihler güvenilir değil… Olayı, milâttan önce 3200'den başlayıp milâttan önce 1200'e ve hatta milâttan önce 900 yılına kadar indiren yazarlar var. Biz ihtiyatlı davranalım ve milâttan önce 1000'li yılları düşünelim. Bu tarih aynı zamanda Dâvud ve Süleyman peygamberin zamanları… Fakat durunuz, "yoksa Dâvud peygamber de mi kara'ydı?" Bizim

kültürümüzde *Kara Dâvud* adı yaygındır. Bu adlandırmanın tesâdüf olacağını sanmıyorum. Dâvud peygamber eğer kara idiyse o vakitler İndus Vâdisi'ndeki Kara-Baş Hanlığını da kültür etkileşimi içinde düşünmemiz gerekiyor. İnternet kaynakları Dâvud'un bronz tenli olduğunu söylüyor ve bunun için *admoni* kelimesine atıf yapılıyor. *Admoni* sözcüğü *Âdemimsi* demek veya onun renginde… Âdem peygamberin veya ölümün… Batılılar *admoni* kelimesinin karşılığı için *ruddy* [*radi*] kelimesini kullanıyorlar. Anlamı, *kızılımsı-kara* demek veya *Melûhha… Kızıl buğday benizli insan…*

Milâttan önce 1000'li yıllarda Hindistan'da ortaya çıkan Kara Hanlığı kralının adı, *Kurus-Ravana* veya *Kara-Revan…* Bu hanlığın Hindistan'da kurulan ilk devlet olduğu varsayılıyor. Vedik metinlerini derleyip kitap haline getiren ve ateşe kurban verme şeklindeki âyinleri belirleyen ilk devlet *Karava Krallığı…* Coğrafyanın bir tarafında Dâvud peygamber… Diğer tarafında *Kurus-Ravana…* Biri Hâkk'a davet ediyor, diğeri ateşe kurban vermeye… Tarihimizde meşhur olan Kara Hanlılar devleti çok sonrasına ait… Milâttan sonra 840-1042 dönemi Kara Hanlıların iktidarı… Hayretler içindeyiz, Kara Hanlılar devletinin kökeni iki bin yıl öncesine uzanıyor.

Gelenek asırlar boyunca devam etmiş. *Kara* unvanlı kralların MS 500'lü yıllardan itibaren tarih sahnesine yeniden çıktıklarını görüyoruz. MS 600'lerde *Bhauma-Kara* isimli bir lider var… Adı, *Kara-Hüma* olarak da okuyabiliriz. MS 700'lü yıllarda *Odra Hanedanlığı*'nda kralların hepsi *kara* adıyla doğuyorlarmış. Şu isimlere bakınız: *Subh-Kara, Siva-Kara II, Siva- Kara III, Kara-Deva, Santi-Kara…* Bu krallar o vakitler, Budizm dînine inanıyorlarmış.

Tanrılar kara,
Krallar kara,
Halk kara,
İnsanların eylemleri kara,
Dualar kara,
Sevinçler ve hüzünler kara…
Akla gelebilecek her şey kara…

"Kara" sözcüğünün kabından taşıp çevre ülkeleri de etkisi altına alması gayet doğal. Biz, kara kelimesini Sümerya'da belki hep birlikte ürettik, ama Hintliler onu fabrikasyona tâbi tutmuşlar. Nedeni, kara'nın bütün tonlarına sahip

olmaları… Zifiri kara renginden süt beyazına kadar değişen bir milyar 350 milyon sayıda farklı kişilik... Fildişi beyazında bile üç damla kara var… Bizim *fildişi beyazımız* onların *fildişi karası*… *Kara* kelimesinin kutsallığı her şeyi etkiliyor, her olgunun içinde...

Kara Tanrılar

Hintlilerin çok sayıda tanrıları var… Binlerce… Hatta milyonlarca denebilir… Bazıları çok daha bilinir olmuş. Kısa değiniler yapalım.

Kuru: Hint mitolojisine göre Güneşin kızı Tapati'nin oğlu ve kara derili.

Krişna: Koyu, karanlık, koyu-mavi veya koyu-kahve renginde… Vişnu'nun siyah saçından yaratılmış veya gece yarısı doğmuş olduğundan kendisine kara denmiş… Vişnu'nun enkarnasyonu veya avatarı… Dravidyan veya aborjin kökenli de olabilir… Aynı zamanda Siyâma olarak biliniyor veya Siyah… Bir diğer adlandırması *Kâniya*… Peygamberimizin onun *nebî* olduğunu bildirdiği bir hadisi olduğundan söz ediliyor… Ne derece doğrudur, bilmiyoruz… Kara kelimesi etnik veya ırksal bir tanımlama değil. Krişna'nın kendisi kara ama refikası *Rudha'nın* kırmızı veya pembe renkli olduğu bildiriliyor. Karşımıza çıkan Kara rengine ait tonlar mânevî derinlikle ilgili olabilir. *Ne kadar kara, o kadar derin ve ulûhil*…

Kali: Kara tenli Hint tanrıçası… Erkek tanrı Kalam'ın dişi olanı… Parlak siyah renkli ve kırmızı dilli… Ama niçin siyah renkli? Bu sorunun cevabı için *Mâhi Nirvân*'da şöyle yazıyormuş: Bütün renklerin siyahta kaybolması gibi bütün isimler ve şekiller de Kâli'de kaybolur… Onu uzakta olduğunuz için kara renkli görüyorsunuz. Yakınlaştığınız zaman aslında hiçbir renginin olmadığını fark edeceksiniz. Dünyevî meşgalelere dalmış câhil insanlar onu anlayamazlar. Kâli, adıyla tanınıp bilinmeden önce kendisine "Mâ" olarak hitap ediliyormuş. Mâma, mâmi veya mâmitu… Yani, "anne" demek veya "ana"… Mâ-lâtia sözü geliyor aklımıza… Anamız-Laz veya Laz-Ana… Tanrıça Ana…

Vişnu: İnsanlara emniyet, barış ve güvenlik veren. Koruyucu tanrı veya avatar… Müheymin veya *müeymin*… Bakıp, gözeten ve kollayan… Vişnu tanrısı, Kâli adlı tanrıçanın erkek kardeşi ve o da kız kardeşi gibi siyah tenli. Kimilerine göre, koyu mavi renginde teni var ve sarı renkli dikişsiz elbise giyiyor. Başkaları onun rengini *mavimsi-kara* olarak tanımlamışlar. Kara ama tam kara olmaktan uzak, siyah hiç değil.

Şîvâ: Ölümü getiren veya insanları ölümlü yapan… Allah'ın isimleri arasında biz bu özelliği *El-Mümît* olarak biliyoruz… Hintlilerin Şîvâ adlı tanrısı kötülüğü ve faydasız şeyleri yok eden olarak biliniyor. Kimi heykellerinde dört eli ve üç gözü var… Başına kaplan derisi, ay ve yılandan oluşan bir başlık giyiyor. Ay (veya boynuz) ulûhiyetin simgesi… Kendisine Mâhi-Devâ, Mâhi-Kara (Büyük Kara) ve Natârâya gibi isimler verilmiş. Ressamlar onu büyük siyah kuşun sırtına binmiş siyah adam olarak resmediyorlar. Dravidyan dilinde Şîvâ kızıl-kahve renkli demek…

Rama: Üst tanrı sayılan Vişnu'nun yeryüzüne inmiş yedinci avatarı veya kendisini yeryüzünde tanrının temsilcisi olarak tanıtan insan… O da, kara… *Kara sâci* veya *kara seer*, *kara sirruhû* veya *kara baba*… Rama'nın bir diğer adlandırma biçimi *Siyâva* veya *Siyah*.

Buddha: Hindistan'ın siyah renkli kadîm yerli (aborjin) tanrısı. Neccâr olarak tanımlanıyor. Ağaçları işleyen, kesip tahta yapan kara derili, kıvırcık saçlı, Etiyopya insanlarından ayrıt edilemeyecek kadar onlara benzeyen…

Brahma: Evrenin veya her şeyin yaratıcısı… *Kerâi* için *karâi* okuyan tanrı… Batılılar bu şifreyi çözememişler. Ben söyleyeyim, "*Kara için okumalar yapan tanrı*" demek… Veya "*Kara için okumalar yapan Avatar, Elçi*"… Ve onun *kara* ile gerçek bağlantısı şuradan geliyor. Her zaman sırtına siyah antilop derisinden yapılmış bir elbise giyiyor. Belki siyah tenli değil, ama siyah giyiniyor, *Kerâ'ya Kara okuyor*… Tanrı veya tanrının yeryüzünde tecessüm etmiş hali…

Nasıl oluyorsa Hint uygarlığının tanrıları hep *Negroid* tiplerde resmedilmiş. Negroid yani *Neccar*… Kalın dudaklı, uzun kulak memeleri olan, kısa kesilmiş kıvırcık saçlı… Araştırmacıların elinde kesin kanıtlar yok, ama bu özelliklerin Hint tanrılarının ortaya çıkmasında Afrika'ya ait *kara neccâr* etkisinin olabileceğinden şüpheleniyorlar.

Kara'lar Kara'ya Karşı

Hint tanrılarının çoğu kara renkli veya kara tenli… Kara en kutsal kelimelerden biri, fakat çarpıcı bir gerçek var. Çağımız Hintlileri için kara veya esmer renk olumsuz çağrışımlara sahip… Herkes kara'dan kaçıyor. Melûha'nın binlerce farklı tonuna sahip olan Hint insanları her nedense "daha açık renkli insanlarla" evlenmek istiyorlar. *Kapkara, kara ile; kara esmer ile; esmer buğday benizli ile;*

buğday benizli sarışınla ve sarışınlar ise süt beyaz rengine sahip diğer kişilerle… Kara'nın iki veçhesi var… Dünya'ya veya insanlar arası ilişkilere dönük yüzü "hafif karaya" yönelmiş durumda. Dînî, semâvî veya yaratılış felsefesine dönük olan yüzü ise "halis tam karanın" peşinde… Benliğin "kara dalgaları" arasında yükselip alçalması gibi bir olay bu… *Açık renklilerle bir olayım, fakat karadan kopmayayım* anlayışı… Açık renk, dünyasal olma ve kara renk, tanrısallık…

Son Söz Yerine

Kâinat yaratılmadan önce Nûn adı verilen sonsuz bir okyanus vardı veya evren… Sonra bir şeyler değişmeye başladı… Suların içinden kabarcıklar çıkıyordu, akabinde yavaş yavaş bir tepecik belirmeye başladı.

Benben dendi bu tepenin adına veya *Baba*…

Yükseldi, yükseldi… Zirveleri karlı, ulu dağlar haline geldi… İnsanlar *Tanrı Dağları* olarak adlandırdılar onları veya *Alp Dağları*…

Benben taşının üstünde ilk rastlanılan *erkek insan* Kara idi… Ve *bayan insan* da öyle… Çünkü her ikisi de *kara balçıktan* yaratılmışlardı, yani suyun içinden yükselen *Kara çamur tepesinden*… Kara denen öz, her ne ise, *yaratılış cevheriydi*.

"Kara" topraktı, kıtaydı, ruhtu, renkti, yaratandı, tanrıydı, tanrıçaydı, zikirdi, hatırlamaydı, okumaydı, nidâ, seslenme, yakarma veya münacât…

Bu yüzden, Hintlilerin her kelimenin başına veya sonuna *kara* kelimesini ekleyerek binlerce *kara terkibiyle* konuşmalarını yadırgamayalım. Ve, bu kelime türevlerinin bir şekilde bize de bulaşmış olmasını… Kara-Baba, Kara-Molla, Kara-Kasım, Kara-Hisârî, Kara-Dâvud, Kara-Gün, Karam, Karım, Kerem, Kerim…

Gerçek şu ki, "*Birdir O... Kerîm Allah*"…

Buğday Benizli

*Kâ-shu… **Kûş**...*
***Kâ**, **Şû**'nun rûhu...*[1]

İnsanların renkleri hakkında konuşmak ırkçılığa çanak tutmak mıdır? Yaklaşımımıza bağlı… Bir rengi aşağılarken diğerlerini yüceltiyorsak **renk-mania** hastalığına yakalanmışız demektir. "Kara" yazılarının amacı bu değil. Kelimenin etimolojik gelişim serüveni içinde değişik toplumların yaşam biçimlerini anlamaya çalışıyorum. "Kara" kelimesi küçük bir *bal peteği, pekmez veya reçel bulaşığı*… Hepimiz arıların yaptığı gibi, o "tatlı kelimeye" bulaşmaya, ondan "zerre" miktarı kâm almaya çalışıyoruz. Kara'da gizemli bir usâre, cevher veya rûh var. Tarih boyunca tüm Dünya insanlarını kendisine çekmiş ve çekmeye devam ediyor. İnsanlar karıncalar gibi kelimenin etrafına üşüşmüşler; kimi toplumlar az, kimisi daha fazla. Bir dönem "üşüşme" dalgası kabarmış, bir dönem azalmış, ama *kara'ya bağlılık* hep devam etmiş.

Her toplumun, her coğrafyanın kara'sı kendisine özgü… Biz Türklerin kara'sı da öyle… Diğer kara'larla belli bir kesişim payına sahibiz ama yine de bizim kara'mız farklı… Kara'yı anlamak için onun anlamlarına, cümle içindeki kullanım yerlerine, kullanım yoğunluğu ve zamanına bakacak ve böylece, *büyükçe bir çiçek demeti* yapmış olacağız. Bu demette türleri, büyüklüğü, taç yaprakları değişik yüzlerce çiçek var. Demetin en önemli özelliği, kapsadığı tüm çiçeklerin *kara* olması. Veya sadece kara'nın tonlarından ibâret…

Süt kara, beyazımsı kara, fildişi karası, kurşûnî kara, açık kara, pembe kara, kırmızı-kara, güvez-kara, kızıl-kara, buğday tanesi kara, kumru-kara, kumul-kara, esmer, esmer-kara, siyah-kara, zifiri-kara, kapkara, simsiyah… Burbon karası… Pencap Siyahî Güzeli…

[1] Makedonya'nın başkenti Üsküp'te Roman vatandaşların yaşadığı **Şutka** adlı semt adı ilginç. *Şu* ve *Ka*… **Şu**'nun ruhu **Ka**… Onlar da *kuş*, onlar da bizim gibi *esmer*… Belki, biraz daha fazla… Yani, atalarımızın renginde…

Kara sözcüğünün değişik ton çeşitlerine kelimeler yetiştirmemiz, ifâdeler bulmamız zor. Sadece *kara ile beyaz arasında* 120 farklı ton olduğu belirlenmiş. Kara-kırmızı dediğimizde sayı 240'a çıkıyor. Ya; kara-mavi, kara-yeşil derseniz…

Fakat kara'nın gerçek tonlarını beşeriyette aramamız gerekiyor… Sayıları öyle binler milyonlarla değil, milyarlarla ifâde edilebilir. Her kara benzersiz ve özgün... Bizim "beyaz" dediğimiz renk dahî "kara"… Kara'ların sui-cenerisliği onu üzerinde düşünülmeğe değer bir tema haline getiriyor.

Buğday benizli Kara'yı anlamak için Türk tarihini araştırmalıyız. Yani, insanlığın tarihini... Gizem, **KR** harfleri bileşiminde…

Beyaz dâhil, hepsi kara.

İnsanlar böyle beyazlaştılar...

Aziye Toprakları

Biz "Asya" diye okuyoruz ya, belki de aslı, "Aziye"… Kelime, Sümerlerin sık kullandıkları "Zû" sözcüğünden geliyor olabilir. Sümerya'da "Zû" veya "Azû" sözcüğü kutsal çağrışımlarla yüklü… Azû, "semâvî kuşların veya âriflerin yaşadığı topraklar" demek. Veya Zû tanrısının… *Zû* adı verilen *tanrı temsilcilerinin*…

İnsanların Aziye kıtasına 40 bin yıl önce geldikleri varsayılıyor. Küçük aile grupları halinde olmalı. Dünya, *Son Buzul Çağı* içinde ve insanlar ciddî yaşam zorlukları çekiyorlar… Buzul Çağı, yaklaşık MÖ 10 bininci yılda sona eriyor ve Dünya nihayet ısınmaya başlıyor… İlk geliş yıllarından itibaren Buzul Çağı'nın sonuna kadar kıtada yaşayan tüm insanlar "kara"... Çünkü hepsinin kökeni Afrika… Bilim insanlarının yazdıkları doğruysa Kafkasya ve Avrupa'nın değişik yerlerinde yaşayan ilk insanların kara olan tenlerinin "açılmaya", "pembeleşmeye" başlaması milâttan önceki son altı bin yılda gerçekleşiyor.

Arkaik 40 binden 10 bine kadar geçen uzun süre hakkında ne yorum, ne de tahmin yapabiliyoruz. Çinliler, kendi topraklarında milâttan önce 750 bine tarihlenen insan kemiği parçaları bulduklarını iddiâ etseler de *ayrık bir örnek* olarak kalıyor bu tez.

Geniş Asya kıtasının, özellikle "orta bölümündeki topraklar" ilgimizi çekiyor. Hazar Denizi'nin doğusundan Moğolistan toprakları sınırına, hatta Japon Denizi'ne kadar olan bölüm… Orta Asya'nın en doğusu *Tunguzya*… Ve orası da bize ait… Yani, Kara Türklere… "Orta Asya" sözcüğü, kıtanın kuzey ve güney yönleri itibariyle "orta" sayılabilir ama bu toprakların doğu yakasındaki uzanımını dikkate alırsak "orta" değil, çünkü yatay düzlemde anılan topraklar okyanus sularına kadar ulaşıyor… Bu bölge, bizim için Zû adı verilen ulûhil insanların yaşadığı yerler… Yani Azû'ların, Azîz insanların…

Kabul görmüş bir fikir var, "Türkler Azû topraklarının insanlarıdır" diye… Yani Orta Asya'nın… Bu fikir doğru fakat eksik… Ben şöyle ifade ediyorum… Orta Asya, sütün mayalandığı yer… Maya; Suriye, Anadolu ve Sümer topraklarından kuzeye göç edip Orta Asya'ya yerleşen kabîlelerin "karmaşık etkileşimi"… Tarih öncesi dönemde dahi bölgede binlerce oba, kavim veya soy vardı… Bu soyların yaşama alışkanlıkları, dilleri ve kültürleri büyük ölçüde birbirine benziyordu… Mayalanma süreci 2000 yıl sürdü. Kabaca milâttan önce 1500'lü yıllardan itibaren Sümerlerin bir bölümü, Hititler, Fenikeliler, Filistinliler, Hûriyanlılar ve Elâmlılardan çok sayıda kabile Orta Asya topraklarına yöneldiler. Yeni yurtlar ve hayvanları için yeni mera arayışı içindeydiler. Milâttan sonra 500'e kadar devam etti bu süreç… Konar-göçerler, bölgedeki yerel halkla etkileşim içine girdiler ve onlarla kaynaştılar. Güçlendiler… Kelime aldılar, kelime verdiler… Dillerini yeniden şekillendirdiler, belirginleştirdiler veya ayrıştırdılar… Bileşik, çok renkli, çok sesli fakat ortak kültürlü, ortak liderli bir topluluk olmayı başardılar.

Hurrianlılar, Elâmlılar, Akatllar...

Kara Türklerin "maya tutması" iki bin yıl süren bu etkileşim süreci içinde gerçekleşti.

Hayret… Milletlerin oluşum süreci ile kâinatın oluşum süreci birbirine ne kadar da benziyor? Bu olgu, sadece bizim değil, tüm toplumların gerçeği... Coğrafyanın farklı bölgelerinden çok sayıda kabîle bir araya geliyorlar ve daha büyük toplulukları oluşturuyorlar. Bu olguyu, "coğrafyanın sıkleti" olarak tanımlayabiliriz. Toplulukları taşıyabilen coğrafyalar ve taşıyamayanlar… Asya veya Aziye coğrafyası Türklerin sıklet merkeziydi. Çekip mayalayan, büyüten ve sonra sılaya uğurlayan…

Orta Asya topraklarına Kara Türklerden önce gelip yerleşen ve bölgenin asıl yerlisi olan başka insanlar da vardı. Hintliler on bin yıldır oradaydılar. Çinliler daha da eski olabilir… Moğollar ve Tunguzlar bölgeye gelen ilk Kara Türk grupları arasındaydılar. Eğer tarihçiler anlaşırlarsa, Moğolların da Türk olduklarını söyleyebiliriz. Fakat kanımca, Doğu Moğollarıyla Batı Moğolları

aynı değil… Batı Moğolları Türklere daha yakın. "Maya" işlevi gören ve bölgede yaşayan çok sayıda topluluktan biri Moğollar… Maya sözcüğünü şöyle anlıyorum; "iki hidrojen, bir oksijen atomu birlikteliği"… Molekülün iki hidrojen atomu *Moğol*, bir oksijen atomu *Türk*… Binlerce yıl devam eden bu süreçte çevredeki kavim veya topluluklardan bazı atomları almış kendi molekül yapımız içinde eritmişiz. Teori diğer topluluklar için de geçerli. Molekül yapımız içinde yer alan atomların bir bölümü rengârenk, diğerleri ise daha mütecânis… Benzerlik gösterenler, kendi "kara" tonumuza sahip olanlar veya daha sık etkileşim içinde bulunduğumuz soylar…

Biz, Orta Asya'da mayalanarak ortaya çıktık ama aslında Fenike'liydik ve Sûriyeli… Anadoluluyduk… Hititli ve Hûriyeli[1]… Mısırlıydık, Sûdanlı, Somalili, Esi-yopyalı… Büyük ölçüde Sümerliydik, Akatlı… Hintlilerin ataları olan Harapanlıydık… Makedonya'nın Kalkandelen şehrinde "Harâbâti Baba" temasına sarılır mıydık yoksa hiç…

Şimdi bize "uzak" gibi gözüken bu topluluklar binlerce yıl süren tarihi süreçte ve farklı coğrafyalarda kimi zaman atalarımız, kimi zaman komşularımız, kimi zaman da akrabalarımız olmuştu... Fakat zaman içinde birbirimizden koptuk, geçmişimizi unuttuk… İnsanoğlu rahatlamak, zihinsel bilgi yükünü üzerinden atmak istiyor; bu nedenle çabuk unutuyor… Ayrılmış ve ayrışmışız… Sonra yeni birliktelikler kurmuşuz… Âdeta yeniden doğmuşuz. Bu süreç, hiç bitmedi, hâlâ devam ediyor...

Milâttan önce iki bin beş yüzlü yıllarda Sûdan, Mısır, Filistin, Fenike, Sümerya, Elâm, İndus Vâdisi ve Dravidya topraklarında yaşayan kavimler birbirinden uzak değillerdi. *Yatık elips* içinde gösterebileceğimiz bu topraklara yeni bir ad verebiliriz: **Kutsiya**… *Kut*'a veya *kutsallığa* inanan insanların yaşadığı yerler. Beş bin yıl önce, *Kutsiya* kavimlerinin kelime hazineleri üç bin civarındaydı ve bu kelimelerin de en az yarısı kavimler arasında ortak kullanıma sahipti... Bölgede ortak kelime sayısı çok olan, ortak kelime sayısı az olan veya hiç olmayan "kabileler" vardı… Yer değiştirme ve etkileşim yeni kelimelerin üretilmesine, mevcutların paylaşılmasına neden oluyordu. Binlerce yıl yakın coğrafyada yaşayan kabîleler arasındaki ortak kelime sayısı ve ortak yaşama kültürü benzerliği, uzak coğrafyada yaşayanlara göre daha fazla idi… Türkleri tarih sahnesine çıkaran mûcizevî "oksijen atomu" *ortak değerlerin korunması*

[1] *Hurrian* kelimesi böyle okuyorum.

gerçeğiydi. Kültürünü ve değerlerini kaybeden topluluklar varlıklarını sürdüremiyor, yok oluyorlardı.

Kara insanlar Orta Asya'ya 40 bin yıl önce girdiler ama, ciddî varlık gösteremediler… Doğa, milâttan önce 10 binli yıllardan sonra yeşermeye ve havalar ısınmaya başladı. Milâttan önce 3 binli yıllara gelinceye kadar arada yedi bin yıl var… Bilinmeyen bir dönem… Bilim insanları buluntulara bakarak tahmin yürütüyorlar. Bu dönemde Karadeniz'in kuzeyinden, Hindistan'dan ve Çin topraklarından göç eden insanlar Orta Asya'nın geniş topraklarına düzensiz dalgalar halinde yerleşmeye başladılar. Ton farklılıklarını bir kenara bırakırsak bu insanların hepsi "kara" idi… Ama "kara" sözcüğünün bir "simge" olarak kullanılması çok sonrası dönemlere ait...

Ayaklarımız târihin, sadece yakın zamanları için *yere basıyor*… Milâttan önce 2000'li yıllardan itibaren gelişen hareketlenmeler hakkındaki bilgilerimiz daha net. "Kara" sözcüğü -2000'li yıllardan sonra belirginlik kazanıyor. Vedik dîninin etkisiyle Hindistan'da ve Kâşû'ların etkisiyle Sümerya'da… Hititlerde ve Fenike'lilerde… İbrâni'lerde ve Mısır'da…

"Kara" sözcüğünün ilk kullanıldığı yer ve asıl kaynak, Mısır...

Antik *Kemet Devleti*…

Milâttan önce 2000'li yıllara kadar Orta Asya'da yaşayan arkaik toplumların belleğinde "kara" sözcüğü yok. Onlar, "Kara" adı verilen kutsal ışığın Orta Asya'yı bir güneş gibi aydınlatması için yiyor-içiyor ve bekliyorlar… Dravidyanları, Sümerleri, Hititleri ve Fenike'lileri… Yani, Ön-Türkleri… Veya Türklerin hamurunu oluşturan buğday, mısır, arpa ve yulaf ununun tanrı *Ak-Ana* tarafından karılıp hamur haline getirilmesini… Mayalanarak *bir güzel kabarmasını* ve Türk topluluğu olarak ortaya çıkmasını…

"Kara" sözcüğü Orta Asya'ya somut ve yoğun bir göç dalgası olarak girmedi. Yayılımı, belli belirsiz "bir sis dumanı" gibiydi… Veya kimi bölgelere düşen, *yağmur çiselerini* andırıyordu... Arıların çiçek açan ağaçların tozlaşmasına hizmet etmesi gibi bir süreç yaşandı… Orada, burada veya şurada… Ve farklı anlamlarda… "Kara" sözcüğü zaman içinde yaygınlaştı… Yoğunlaştı ve anlam derinliği kazandı.

"Kara" sözcüğü kime ait? Bu soruya çağımızın "millet" terminolojisiyle cevap veremeyiz. **Kutsiya** topraklarını ve o toprakların üzerinde yaşayan insanları

düşünmek zorundayız. Geniş Orta Asya topraklarının nehirlerine, dağlarına, çöllerine ve şehirlerine "kara" ön takısını getiren topluluklar Fenike'liler, Hititler, Sümerler, Elâmlılar ve Dravidyanlar… Kısacası, tüm Kutsiyalı'lar… "Kara", *bir renk türü*… Ve "kara", *toprak parçası* anlamında…

Ama aynı zamanda *kara,* "**kutsiyet**" demek… **Tanrı** demek veya **tanrının ruhu**… Krallar ve pîrler bir taraftan "kara" lâkabını kullanırlarken diğer taraftan da topografik coğrafya şekillerine bu adı veriyorlardı. Kara, gözümüzün gördüğü her yerde idi ve kulağımızın işittiği her seste, her kelimede...

Tarihçiler Türk adını "yazısal" olarak eski Çin kaynaklarında milâttan önce 500 yılına kadar götürüyorlar. Demek ki, bir kabile çıkmış, tarih öncesinden seslenerek "biz buradayız" diyerek oldukça güçlü bir sinyâl vermiş.

Ama olaya nasıl bakacağız?

- Kayıtlarda ilk Türk kelimesi milâttan önce hangi tarihte geçti, diye mi?
- Türk kelimesiyle ilintili ve Türk kelimesine benzer kelimeler hangileridir, diye mi?
- İlk Türk topluluğu, ilk Türk kabîlesi veya klânı hangisidir, diye mi?
- Türk dediğimiz insanların kafatası yuvarlaklığı, göz çukuru genişliği, beden yapılarının dolgunluğu, dudak yapısı, saç ve deri rengi nasıldı, diye sorarak mı?
- Türklerin yer aldığı *haploid*[1] grupları hangileridir ve bu gruplar hangi coğrafyada yayılım göstermişlerdir, sorusuyla mı?
- İlk merkezî Türk devleti ne zaman kuruldu, sorgusuyla mı?
- Antik toplumların dilinde günümüz Türkçesinde de kullanılan kaç kelime vardı ve en çok Türkçe kelime hazinesine hangi topluluklar sahipti, merâkıyla mı?

Münferit olarak ele alındığında bu soruların hepsi geçersiz, fakat gerekli… Tekli faktör üzerinden gidersek, Türklerin tarihini MS 500 itibariyle Göktürk'lerden başlatmamız gerekiyor. "Kayıtlanmış Türk" kelimesiyle başlatırsak MÖ 500 tarihini temel almalıyız. "Türk" kelimesiyle ilintili sözcükleri dikkate alırsak MÖ 2000'li yıllara ulaşıyoruz. Türkçe kelime sayısı fazla olan toplulukları ön

[1] Haplo adı verilen gruplar 30.000 yıl önce ortaya çıkmış. Etnik kimliklerin henüz oluşmadığı bir zamanda. Türklerin MÖ 3000'li tarihlerde, farklı *haplo* gruplardan gelen insanların birbirlerine karışımıyla oluştuğu düşünülüyor.

plana çıkarırsak Sümerya'yı *anavatan* ilan etmemiz gerekiyor. Türk sözcüğüne benzeyen kral veya kabile isimlerini temel alırsak Hititleri, hattâ Mısırlıları dahi Türk saymamız icâp ediyor… Derine dalınca, milâttan önceki üç binli yıllara kadar uzanırız. Evreni var eden bir yaratıcının olduğunu ve bizim de kendisine karşı sorumlu olduğumuzu ilk akl eden, ilk irâde sahibi Hz. Âdem, söz gelimi MÖ 10 binli yıllarda bu sorumluluğu üstlenmişse, kendisine ulaşmaya çok kalmadı demektir. Rahatlıkla Türklerin *Hz. Âdem kabilesinden* geldiğini iddia edebiliriz… Ve bu görüş çok da yanlış sayılmaz.

Milâttan sonra altıncı yüzyılda "birden bire" Göktürkler diye bir devletin ortaya çıktığını görüyoruz. "Merkezî bir devlet" oluşumuyla iktidara gelen ilk Türk topluluğu… Fakat Türkler o tarihe kadar büyük ve etkili bir devlet kuramamış olsalar da kabîleler halinde milâttan önceki zamanlarda dahi Orta Asya'da varlar ve biliniyorlar. Bununla birlikte Orta Asya'nın "aborjinleri", "mağara adamları" değiller… Yani, oraya 40 bin yıl önce göç eden ilk Afrikalılar veya Batıdan yani Karadeniz'in kuzeyinden göç eden *Kro-Magnon tipler*... Türkler Orta Asya'yı muhtemelen MÖ 2000'li yıllardan itibaren "yurt" olarak kullanmaya başlamışlar… Fakat "kara-kızıl" veya "kara-magnon" adı verilen tiplerin ikâmet başlangıcı belki Hz. Âdem'den önce…

MÖ 2500'lü yıllara bakalım… Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde *Hûriyan* adlı bir topluluk var. Kaynaklarda Urartu ve Hûriyan dillerinin birbirine yakın olduğundan söz ediliyor. Hûriyan devletinin içinde ise *Turukku* adlı bir kabîle varmış ve bu kabilenin Türk olduğu belirtiliyor…

Sümerlerde, Hititlerde, Hazar Denizi kıyılarında ortaya çıkan ve Türk olduğu iddia edilen bu tür kabilelere Ön-Türkler adı veriliyor… Yani, bir tür "proto-plazma" veya "ilk oluşum"…

Fakat Turukku'lar mantar gibi yerden bitmediğine, onların da dayandığı ve tarihsel sürekliliği olan bir soy olduğuna göre… Ve aynı tarihlerde Sümerlerde de Türk izlerine rastlanıldığına göre… Hazar Denizi kıyılarında ve İndus Vâdisi'nde de Türk kabileleri bulunduğuna göre…

Ön-Türk kabilelerinin sayısını; adında "Türk" sözcüğü geçsin veya geçmesin, sayamayız… Yani o kadar çoktur. Ve daha da önemlisi, onlar büyük ölçüde Türkçe olduğunu kabul ettiğimiz sözcüklerle konuşmalarına karşın acaba kendilerini ne ölçüde "Türk" sayıyorlardı? Büyük ihtimal, saymıyorlardı… Çünkü böyle bir tanımlama yoktu. Genellenmiş, "kabileler üstü" adlandırmalar büyük kabilelerin birleşmeleriyle ortaya çıktı. MÖ 2000'li tarihlerde Türkçe konuşan

Ön-Türk kabileleri Kâşû'ların, Hitit'lerin, Fenike'lilerin, Harapa'lıların, Elâm'lıların sadık vatandaşlarıydılar. Ve o krallıkları "kendi öz devletleri" olarak görüyorlardı. Ayrışmaları ve yeni bir doğuş olarak ortaya çıkmaları için iki bin yıl devam edecek, uzun bir oluşum süresine ihtiyaç vardı…

Eğer durum böyleyse...

Türk adıyla ilintili gibi gözüken onlarca kelimeyi karîne sayarak "o topluluklar da Türk idi" dememizin fazla anlamı yok… "Konuştukları dilde günümüz Türkçesinde de kullandığımız çok sayıda Türkçe kelime vardı" cümlesi anlamlı, fakat "Türk'tüler" iddiası ne yazık ki, oturmuyor… Tırnak içinde söylüyorum, "*Konuştukları dilde, günümüzde de kullandığımız Türkçe kelimeler*" hangi dilde yok ki… Farsçada, Arapçada, Irakçada, Urdu dilinde, Sanskritçede, Sûriyecede, İbrânicede, Afgancada… Ve Ermenîcede… Bir kimliğin ortaya çıkmasını kullanılan ortak Türkçe kelimeler açıklamaya yetmiyor. Güçlü bir liderlik, önderin yönetmekte olduğu topluluğa somut bir ad vermesi, örgütlenme, dilde kullanılan sözcüklerin hâkim karakteri, insanların ortak davranış kalıpları, ortak inançlar, paylaşılan sevinçler ve üzüntüler… Bütün bunlar; mısır, buğday, arpa ve yulaf unundan yapılmış "yaş hamuru" güçlü bir liderin kimliğiyle "ekmek" haline getiriyor ve üst kimlikleri ortaya çıkarıyor.

Kelimeler aslında zihin bulandırıcı... Herkes, kendisini rahatlatacak "bir anlamın" peşinde… Onu benimsiyor ve başını hoş tutuyor.

Türk sözcüğüyle ilintili ne çok kelime var…

Thrak, Trak, Targita, Tyrkae, Turukha, Tarkan, Turuşka, Turki, Turukku, Togharina, Tokarak, Tokar, Toker, Toorkes, Tukarak, Tograk, Tugarak, Togharak, Togarmah, Garmah, Tukrik, Tarı, Ograk, Ugrak, Tokariyan, Terah, Törük, Türük, Tarık, Türeyük, Türüt, Türedi, Sogdak, Sugdak, Sartak, Togaristan, Turkoman, Garaman…

Bilim insanları, Dünya'da dilin 100 bin yıldır var olduğunu söylüyorlar. Yani "sözün"… Milâttan 10 bin yıl öncesine kadar "dil âilelerinin" sayısı oldukça sınırlıydı. Milâttan önce beş binli yıllardan itibâren diller farklılaşmaya başladı. Nedeni, göçler ve coğrafya… *Turki, Turukku, Togharina, Tokarak veya Tukarak* gibi kelimelerin tümünde **K** ve **R** harfleri var. Bu iki harfin yer değiştirmesi, önce veya sonra gelmesi önemli değil… K ve R veya R ve K harfleri "kara" sözcüğüne işaret… Ön-Türk olarak adlandırdığımız kavimler kendilerini hep "kara" sözcüğüyle ifade ediyorlardı. Nedeni Kara'nın *Yüce Ruh*'a işaret etmesi…

Ve bu mefhumun kaynağı Mısır…

Şimdi "Turk" sözcüğüne daha kolay mânâ verebiliriz. Turk, "**Ra'nın ruhu Tu**" demek… Veya, *Ra'nın ruhu Tâ*… **Ra'nın ruhu Te…** Râ'nın rûhu Tao…

"Kara" sözcüğü Orta Asya topraklarına dört bir koldan nüfûz etti… Hititler, Hurrîler, Tokaraklar, Sümerler ve Elâm'lı göçerler aracılığıyla… Dravidyan, Budist ve Hinduların dua ve zikirleriyle… Sözün özü, *Kutsiya* topraklarında yaşayan tüm kara renkli insanların sergilediği *mârifet* bilgisiyle… **Kara** sözcüğünü kutsayan vaaz ve söylemlerle…

Günümüzde Almanların Türkleri hafife almak için kullandıkları *schwarzer kopf* veya *kara kafa* ifadesi bizi rahatsız etmiyor. Evet öyleyiz… *Kafamızın hem dışı, hem de içi kara*… Fakat "kara" sözcüğünün anlamı, onların bildiği değil…

*Batılı gözüyle, **Kara** kafalı Türk...*

Karuna

Dişisel tanrı… Şefkat ve merhâmet sahibi… Bizi besleyen ve büyüten kutsal ana… Her zaman rahatlatan ve seven… Affeden… Ayırım gözetmeden sevgisini veren, gerektiğinde fedakârlık yapan, koruyan… Cefâyı, ıstırabı bütün insanlardan ve yaratıklardan gidermeyi amaçlayan… Bu gâye ile yaşayan… İyileştiren, tedavi eden… Derman sahibi…

Karuna, "**karu ana**" demek veya **kara ana**…

Karûna, MÖ 500'lü yıllarda ortaya çıkan **Budizm** inancıyla ilgili. Budistlerin süslü resimlerle allayıp pullayarak pazarladıkları bir kavram… "Kişileştirilmiş tanrı" inancına sahip değiller ama *karuna* kelimesinin anlamını değiştirerek belli bir inanç sistemi oluşturmayı başarmışlar.

Hindistan'da, MÖ 3000'li yıllarda yaşamış **Krişna** adlı bir avatar var. Yani, "tanrı temsilcisi"… Tanrının Dünya'daki enkarnasyonu… Şefkati, merhameti ve aşkı temsil ediyor. *Avatar Krişna*'nın eşlerine *Lakşimi* deniyor… Lakşimi, aslında **Vişnu** adı verilen yüce tanrının eşi ama fark etmez… Krişna eşlerinin her biri *Vişnu'nun* refikası *Lakşimi*'nin temsilcileri sayılıyor. Hattâ Hintlilere göre Dünya'daki tüm kadınlar *Lakşimi'dirler*… Budistler, tapındıkları mâbetleri Lakşimi ikonlarıyla donatmışlar. Hristiyanların Îsâ ikonlarına karşı Budistlerin Lakşimi resimleri var. Lakşimi tarih sahnesine ne zaman çıktı bilmiyoruz. MÖ 1000'li yıllarda yazılan Rig Veda'da adı geçiyormuş. Araştırmacılar kadın tanrıçaların tarihini çok daha eski zamanlara götürüyorlar ama Lakşimi'nin tanınması, saygı

Lakşimi / Şî / Shri / Şiir.

duyulması ve tapınılması mîlattan önceki binli yıllarda başlıyor… Beş yüz yıl sonra uyanık bir râhip, Lakşimi'den yola çıkarak "karûna" kelimesiyle yeni bir din kurmak üzere harekete geçiyor.

Müneccim olmaya gerek yok, "Karuna" aslında bir Lakşimi, Lakzîmi… Lazîmi… Veya Laz Ana…

Lakşîmi

Karuna aydınlığı.

Budist inancında lotus çiçeğinden doğan güzellik veya bereket tanrıçası demek… Dişiliğin dolunay güzelliği… İnsan hayatına yaşamı boyunca hükmeden temel ilke… Tanrı Vişnu'nun refîkası… İlâhî aşk veya kendisine âşık olunan **ilâhe**… Cennetin güzel dansçısı… Aynı zamanda Sî veya Şî olarak biliniyor. Kimileri ona **Sita** adını vermişler… Sita veya Sitâre… Küçük tanrı heykelciklerinin her birine Sitâre adı veriliyor… **Putçuk** demek… Yani, gönlümüzü ışıtan **Yıldızcık**… Veya Şîriyye… Şehriye… Nûr saçan, uğur getiren **kutsal kadın**… **Şîr** veya **Şiir**…

Karuna

Kru ve Unana kelimelerinin bileşiminden meydana geliyor… Bana göre "kara ana" demek, yani Lakşîmi… Karuna Lakşimi'den başkası değil… Ama Budistler kelimeyi almışlar Kara Ana'nın *eylemleriyle* açıklamışlar onu. Onlara göre Karûna, Kara Ana'nın sergilediği faziletli davranışların tümü… Kısaca Karûna; "erdemlilik davranışları" demek… Kelimenin anlamını "Kara Ana" sözcüğünden çekmişler, "faziletli davranış biçimleri" olgusuna yüklemişler.

Budistlere göre karuna; aşk, ruh ve bilinçlilik üçlüsüne verilen ortak ad… Karuna, Budizm'in temeli... Karuna yoksa Budizm de yok… Karuna tanrının sıfatlarından biri olduğundan o sıfatlarla donanmak demek… Veya karuna tanrının ta kendisi… Diğerlerinin mutlu olmasını istiyorsan insanlara Karuna ile muamele et, kendin mutlu olmak istiyorsan kendine de… Şefkatli ve merhametli ol… Anlayışlı… Nâzik, fedakâr, sâkin ve ağırbaşlı… Yardımsever… Karuna, "gerçek tanrı aşkı" demek… Gerçek sevgi… Karşılıksız ve beklentisiz… Bengalliler bu olguya "Koruna" diyorlarmış… Karuna veya

Korûna *fazilet* demek ama aynı zamanda fazîlet örneği olan *Kara Ana*'ya atıf… Yani Lakşîmi'ye… Laz Ana'ya…

Karuna, yüce analık hizmeti… Dolunay'ın içimizi aydınlatan parlak yüzü… Her türlü aşkın ve sevginin ilk kaynağı… İlk mebde… Ziraatı kadın keşfetti… Çömlek yapmayı, ip eğirmeyi, dokumayı, sanatı, alfabeyi, yazmayı, müziği, takvimi, matematiği ve aklınıza gelebilecek her şeyi… Budistlere göre, evreni "tanrıça ana" yarattı… Ve bu arada Dünya'yı, beşeriyeti ve tüm mevcûdâtı…

Kıymet hükmümüzü son paragrafa saklayalım ve şimdilik *Budis sôfinin* ne yapmak istediğini anlamaya çalışalım.

Koray

Yazında "karuna" kelimesiyle ilgili başka bir sözcük daha var "koray"… Kelimeler arasında zorlama yöntemlerle ilişki kurmaya çalışmak ne kadar anlamsızsa, var olan ilişkileri görmezlikten gelmek de o kadar aymazlık… *Koray* ve *karuna* sözcüklerinin anlamdaş olduklarını düşünüyorum. Koray, **Kara Ana** demek. Karay, koray, kuralay gibi sözcükleri insanlar soyadı olarak seçmişler. Çağdaş sözlükler incelendiğinde karay ve koray kelimelerine farklı manalar verildiğini görürüz ama isabet ettikleri kanısında değilim. Bu sözcüklerin anlamlarını milâttan önceki binli yıllarda aramamız gerekiyor. Yazılı kaynak olmadığından sözcükler ve söyleyiş biçimleri arasında ilişki kurmaktan başka çaremiz yok. Biliyorum, bu yaklaşım bilimsel değil… O nedenle çok kişi bu metodu reddedecektir. Olsun… Kanıtlanamayan sezgiler bazen kanıtlanan gerçeklerden daha gerçekçi, daha doğrudur.

Özbek dilinde "oyi" ana demektir. Oyi veya âyi… Kazaklar "anası" sözcüğünü kullanıyorlar. Tamilliler "tay" veya "ây" adını veriyorlar. Batı Afrikalılar (Sudan, Somali, Etiyopya ve diğerleri) ise "iya"… Veya "hoya"… 1951 yılının Ocak ayında Bulgaristan'ın Kırcaali vilayetinden Türkiye'ye göç etmeden önce annem, teyzelerim ve dayım annelerini "ayna" diye çağırırlarmış… Yani "Ay'ımız" demek veya "bizim Dolunay'ımız"… Tarihin ilk zamanlarında Orta Asya'da *oyi* ve *ana* kelimelerinin ikisi birlikte kullanılmış, fakat uzun yıllar sonra "ana" sözcüğünde karar kılmışız.

Oğuz Kaan'ın annesinin adı "Ay" imiş, yani "kamer"…Veya "dolunay". Kadim Türk toplulukları eskiden hep ay-tanrısına taparlarmış… Yani, Sümerlerden aldıkları **Sin** tanrısına… Sonradan adını değiştirerek **Ay** tanrısı yapmışlar. Manas Destanı'nda ay-tanrısından söz edilirmiş. Urdu dilinde "aya" kelimesi

küçük çocukları bakıp gözeten bakıcı kadına verilen bir admış. Türk-Altay mitolojisinde **aya** "iyilik ruhu" anlamına gelirmiş veya ayın ışığı, ziyâsı, nûru… Annenin sahip olduğu o kutsal şefkat ve merhamet duygusu, dolunayın ışık huzmesine benzetilirmiş.

Karay veya Koray…

Son hecede yer alan "ay" sesi evet gökyüzündeki ay'dan mülhem ama "gezegen" anlamında değil... Gerçek anlamı "ana" veya "anne"… Yüzü bir dolunay gibi parlak olan, her zaman ışıldayan… Sevgi, muhabbet ve rahmet ışığı dağıtan… Kar-ana… Kor-ana…

Kar ve *kor* heceleriyle başlayan sözcüklerin tamamı "kara" kelimesinden geliyor. Fakat kara'nın anlamı bildiğimiz siyah değil. Kara, "Râ'nın üflediği **ruh"** anlamında. Yani Rahman'ın… Karay ve Koray kelimelerinin anlamı "Tanrının üflediği ruhu, aydınlığı veya nûru içinde taşıyan ana" demek. Kısaca, "tanrısal ruhlu ana"… Tanrısal ana veya tanrıça ana…

Somali'de *Laz Koray* diye bir şehir var. Veya Laas-qoray… Şöyle okuyorum bu adı: Laz Kara Ana… Veya "Tanrıça Kara Ana"… Las Koray, 2500 yıllık tarihe sahip bir liman kasabası… Pek eski sayılmaz, fakat kendisine verilen ad eski…

Dünyada "Koray" adlı şehirler, kasabalar var…

Somali'de Laas Qoray şehri.

Örneğin, Orta Asya'da bir köyün adı aynı zamanda... Yenisey Irmağı'nın paralelinde Kuzey Denizi'ne dökülen **Ob Nehri**'nin kolu **Tom Irmağı**'nın yanında kurulmuş bu köy… Uygur topraklarında da Koray isimli yerleşim yerlerinin bulunduğunu görüyoruz.

Uygur Türklerinin kullandığı "koray", sözcüğüne Kazan Tatarları "kura" veya "kara" derlermiş… Başkurtlar ise "karayura"… Kazaklar kelimeyi "kuray", Altaylar "komluray" ve Şor'lar "kobluray" diye okurlarmış. Kim nasıl okursa okusun, anlamı "kara" demek, fakat bildiğimiz değil…

Somalilerin Laas Koray diye andıkları şehrin adı, "**Kara Las**" anlamına geliyor… Türkçeleştirirsek, **Kara Tanrıça**… Yani, "iyilik ruhunu içinde taşıyan" tanrıça…

Kara sözcüğü, "siyah" değil; tersine "ak" veya "beyaz nur" anlamında. **Kara Las**, "Beyaz Ana" anlamına geliyor veya "Ak-Tanrıça"… Milat'tan önceki binli yıllarda Türkler Kayra Han adlı bir tanrıya inanıyorlardı. "Kayra" sözcüğü "saf" demekti veya ilksel okyanus sularının üzerinde uçan "süt beyazında bir kaz"… Hadi, biz ona "kuğu kuşu" diyelim. Kayra Han'ın canı sıkılıyor, "ne yaratayım" diye düşünüyordu. Birden sonsuz okyanus suları dalgalandı ve içinden **Ak-Ana** adı verilen bir kadın belirdi. Tanrı Kayra Han'a Dünya'yı yaratma düşüncesini o ilham etti. Ak-Ana, tanrı Kayra Han'ın eşiydi ve Türkler ona "Tanrıça Ana" diye sesleniyorlardı… İlksel **Nûn** sularının tanrıçası…

Tanrıça felsefesinin çıkış kaynağı Batı Afrika'nın geniş toprakları… Bu yüzden Somali'deki şehre Laas Kôray adının verilmesine şaşmamak gerekiyor.

Somalilerin bir şehirleri daha var, Etiyopya[1] sınırına yakın bir yerlerde ve adı **Las Ânod**[2]… Anlamı "Laz Ana" demek veya "Tanrıça Ana"… Gerçi Somali dilinde "âno" kelimesinin anlamı "süt" ama… Bu süt, hangi süt… Elbette ki, kalbi *şefkat duygusunun* simgesi olan "dolunayın beyaz ışığıyla" dolu, dünya güzeli, *kızıl-kara renkli deriye sahip* "tanrıça ananın"… Yani, Laz Ônî'nin… Laz Ağnî'nin, Laz Anya'nın…

Derileri ister kara, ister beyaz olsun **Karûna**, **Lakşîmi**, **Koray** ve başka adlarla anılan tüm tanrıçalar birbirlerinin kuzenleri… Kardeş çocukları… Onların hangi çağda veya coğrafyada yaşadıklarının önemi yok. Çünkü bu kuzenlerin "evreni tanrıçalar yarattı" şeklindeki bâtıl inançları ortak… Biz, sevgili peygamberimizin Kâbe'nin damına çıkıp insanlığa seslenmesi için ricada bulunduğu Bilâl-ı Habeşî'nin bin beş yüz yıldır, günde beş defa tekrarlanan kutlu sesine kulak verelim: **İlâhe** yoktur, sadece **Allah** vardır…

[1] Etiyopya kelimesinin telaffuzu konusunda Batılı katarların arkasına takılmak zorunda mıyız? Örneğin, **İşiya** diyemez miyiz? *Işıyan, aydınlık ülke* anlamında… Türk Dil Kurumu içinde bir birim oluşturmak gerekiyor. Yabancı kelimeleri kendi Lâtin harflerimizle nasıl yazacağımız konusunda çalışma yapmak üzere... Tembellik edip bekliyor, "Önce Batılı yazsın sonra biz örnek alırız", diyoruz. Onlar gibi yazmak veya telaffuz etmek zorunda değiliz. Kelimelerin çoklu yazımı, telaffuzu ve çoklu anlam özelliğine alışmak zorundayız.

[2] Somali diliyle yazılış biçimi *Laascaanood* ve Las-Âno şeklinde okunuyor. Araplar Las-Ânud diyorlarmış.

Karûna

Karûna: Evin kalbi.

karuna
Kindness Compassion Courage

Nezaket, Merhamet, Cesaret.

Gencîne, Söz Hazînesi

yazı ve şiirlerini neşretmeyi düşündüm. Hem basılan, hem de internet üzerinden yayınlanan bu dergideki makalemin, aynı konudaki tebliğime nazaran daha çok okunduğunu ve alâkayla karşılandığını söyleyebilirim. Meselâ, bu yazımın yayınlanışından bir sene sonra şu elektronik mektubu aldım:

"Sadeddîn Sırrî hakkında yazılmış ikinci makalenizi internetten buldum. Fakat birincisini bulamadım. Gönderebilirseniz çok memnun olurum. Ayrıca izin verirseniz bu makaleleri kendi web sitemde de yayımlamak isterim. Telefon numaranızı lütfederseniz, telefonla da görüşürüz. Selam ve saygılarımla. Hüner Şencan."

Hüner Şencan'ın bildirdiği cep telefonunu arayıp kendileriyle konuştum; işletme fakültesi mezunu ve profesör olduğunu öğrendim. Hüner Bey, Sadeddîn Sırrî'nin "Babalar Öğüdü" adlı tasavvufî mahiyetteki bir şiirini kendi çocukları için "manevî bir ders olsun" diye serbest biçimde günümüz Türkçesine çevirmişti. Yanında Sadeddîn Sırrî'ye ait bir yaşlılık fotoğrafının da yer aldığı o yazısını bana gönderdi; okuyup bazı değişiklik teklifleriyle kendilerine iade ettim. Doğrudan edebiyat ve kültür mevzularıyla alâkalı görünmeyen, daha ziyade maddî, mali ve ekonomik konularla ilgili bir kişinin irfanî şahsiyetleri ve onların eserlerini merak ederek anlamaya uğraşması, benim için beklenmedik, fakat memnuniyet verici bir işti… Hüner Bey, sohbetimiz sırasında şunu da söyleme lüzumunu duymuştu: "Ben Sırrî'nin 'Baba Nasîhatı' adlı şiirinde Sultan Abdülhamid aleyhinde söylediği ağır sözleri uygun görmedim; ama yazı ve şiirlerinden anlayabildiğim kadarıyla bugünün okurlarının da faydalanabileceği ilim, irfan sahibi bir kişi olduğu düşüncesindeyim." Hüner Bey'e Sırrî'nin şiir ve fotoğrafını nereden bulduklarını sorduğumda, ondan şu cevabı aldım: "Siz bana yazılarınızı gönderdiniz; ben de size elimde olan bütün dokümanları göndereceğim…"

Asıl konuya gelmeden önce sözü biraz uzattığımın farkındayım. Ama aşağı yukarı on beş yıllık bir alâka, araştırma ve çalışmanın safhaları hakkında bilgi verebilmek için bunları başlangıç olarak ifade etmeyi de gerekli görüyorum. Ben

Şu tevafuka bakınız! (Eskiler, "tesadüf" yerine "tevafuk" demeyi tercih ederdi). Şencan'ın bana e.posta yoluyla gönderdiği hacimli dosya, Cemalettin S. Revnakoğlu'nun Sadeddîn Sırrî'ye tahsis ettiği ve Süleymaniye Kütüphanesi'nde bulunan dosyasıydı!.. Burada onun Yahyâ Kemâl'le karşılıklı şiir söyleşmesinden tutun, henüz görmediğimiz fotoğraflarına, tekkesinin tarihçesine, babasının hayatı ve kendi ömrünün çocukluk, gençlik çağlarına varıncaya kadar bizim için yeni bilgiler de yer almaktaydı. Dosyada Sırrî'nin kaleminden çıktığı anlaşılan bir hayat hikâyesinden 1869-70 yılında Üsküp'te doğduğunu, babasının Mehmed Bâkır adında ilim, irfan sahibi bir kişi olduğunu, kendisinden önce kırk bir sene Rifâî dergâhının şeyhliğinde bulunduğunu öğreniyorduk. Babasının terbiyesi altında yetişen, ayrıca şahsî okumalarıyla kendisini geliştiren Sadeddîn, on sekiz yaşındayken Hayriye Hanım'la evlenmişti. Onun bu yazısından ilk manevî, irfanî rehberinin babası olduğu da anlaşılıyordu: Çünkü kendi ifadesine göre, yirmi yaşında pederinden el alıp "ikrar"lı bir derviş olmuştu.

Anav Kültürü

Tarih, -3000'den itibâren,
yani, yazının bulunması ve sayısı az olan açık tenli insanların
artış göstermesiyle birlikte başlıyormuş…

Orta Asya'nın –2000'den önceki tarihi hakkında sahip olduğumuz bilgiler az. Bölgede yazıt veya tabet bulunmamış. Mevcut yorum ve bilgiler arkaik kaya resimlerine ve höyüklerden çıkarılan buluntulara dayanıyor. Küçük oba kümelerini saymazsak şehirleşme yok. İnsanların bitişik nizam ve tek odalı kerpiç evlerde yerleşik hayata geçtikleri zaman dilimi için eksi 4000'den başlayıp eksi 6000'e kadar uzanan tarihler veriliyor. İnsanlar bölgede uzun dönem *hayvanlarına taze otlaklar arayan g*öçebe grupları halinde yaşamışlar. Zaman içinde farklı kabileler arasında anlaşmalar yapılmış ve birliktelikler kurulmuş. İnsanın doğası gereği, sonra, kabileler bir nedenle kavga etmişler ve bu birliktelikler dağılmış. Hiç biri kalıcı olmamış.

Anav şehri.

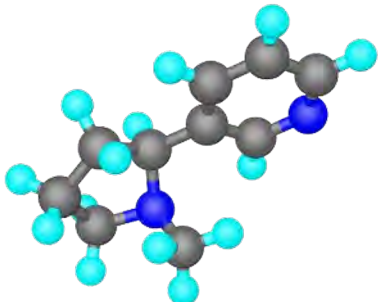
Hazar Denizi'nin Doğusunda kalan bölgede ilgi odağımız Anav ve Zeytun (Jeitun) şehirleri. İlk Ön-Türklerin bu bölgede yaşadığına ilişkin emâreler var ve bunlar doğru olabilir.

Şehrin adı değişik şekillerde yazılıp okunuyor: *Anav, Anau veya Anay*… Türkmenistan-İran sınırı üzerinde… Anav Kültürü'nün tarihi MÖ 4500'li yıllara kadar götürülüyor. Kimileri ise bu süreyi –9000'e çekiyor. Verilmek istenen masaj şu: "Anav kültürü Sümer uygarlığından önceki tarihlerde dahi vardı"…

Yurt veya Göçebe çadırı.

Anav ve Zeytun şehirleri, Türkmenistan-İran sınırını oluşturan Kopet Dağ silsilesi ile Kara-Kum çölünün arasında bulunan dar uzun şerit halindeki verimli toprakların üzerinde. Kopet Dağı'nın kuzey eteklerindeki ilk yerleşimler için –6000 tarihini veren yazarlar var. Yerleşimler, kerpiç evlerden ziyâde keçi derisinden yapılmış basit "yurt" çadırları şeklinde olabilir. Burada yaşayan konar-göçerlerin ne denli "Türk protoplazması" olduğunu bilmiyoruz… Dillerinde kaç adet "Türkçe sayılabilecek kelime vardı", "yaşam uygulamaları ne ölçüde eski Türklerin adetleriyle benzerlik gösteriyordu", "çocuklarına ne tür adlar veriyorlardı", "inançları nasıldı"… Milâttan önce altı binden başlayıp üç bine uzanan dönemde "Türkmen yaşam biçimi" şekillenmeye başlıyor. Fakat milâttan önceki 3 binli, 2 binli yıllar hâlâ "protoplazma"… Nutfe veya cenin… Organları belirgin olmayan bir embriyo… Kara Türklerin doğumu için milâttan sonraki 500'lü tarihleri beklememiz gerekiyor. Proto-Türk adı verilen nutfeye milâttan önce sekiz bin yıla kadar uzanan bir "geçmiş tanımlamak" ne ölçüde doğru… Gerçekçi mi… Ve dahi, gerekiyor mu? Evet, –2000 yıla kadar gidebiliriz belki… Ama daha ötesi… Karanlık sularda balık avlamaya çalışmaktan farksız…

Molekül yapısı ve bileşimindeki atomlar... Mavi renk, Ön-Türkler...

"Protoplazma" teorisinde tuhaflık var. Ön-Türklerin kökeni ve tarihi incelendiğinde araştırmacılar her defasında tek boyutta ve dikey olarak gidip Anav Kültürü'ne kilitleniyorlar. Ön-Türklerin tarihini ve kökenini Kopet Dağı - Baktria bölgesiyle sınırlayabilir miyiz? "Cenin" teorisini çok merkezli olarak ele almak gerekiyor. Milâttan önce 10 binde Göbekli Tepe'de yaşayan insanlar da Proto-Türk idi, Proto-Sümerler veya Proto-Elâm'lar da… Veya daha doğru tanımlama ile biz geniş *Kutsiya Toprakları*'nın farklı bölgeleri olan Mısır'da, Anadolu'da, Fenike'de, Fırat Havzası'nda ve İndus Vâdisi'nde hep birlikte yaşayan, atom hücrelerinin bileşiminden meydana gelmiş heterojen yapılı

"molekül" serpintileri halindeydik. İster birbirine yakın, ister uzak konumda olsun, her molekülün içinde Ön-Türk atomları vardı, Ön-Sümer, Ön-Arap, Ön-İran, Ön-Hint, Ön-Slav atomları… Yani, farklı kabile ve soylara mensup olan insanlar… Bu tür, "bileşim kümeleri" içinde yaşadık. Günümüzde de olduğu gibi…

Sadece *moleküle* giren atomların adı, coğrafyası ve sayısı değişiyordu.

Anav kabîlesi.

Başkent Aşkabat'ın 15 km güneyindeki Anav kasabasına geri dönelim. Ruslar ve Batılı bilim adamları bu şehrin yakınındaki "tepelerde" kazılar yapmışlar.

Bir takım buluntular elde edince Dünya'yı velveleye boğmuşlar. "İlk tarım burada yapıldı, hayvanlar ilk burada evcilleştirildi, ilk dokuma burada yapıldı, ilk çömlekler burada imâl edildi" diye… "Uygarlık" sözcüğünü kullanamıyorlar, çünkü ele avuca gelen somut bir şey yok. Onun yerine "kültür" terimini kullanıyorlar. Kültür sözcüğü, "üretim" anlamına geliyor veya "ekip-biçme, yetiştirme" anlamında… Kültür aynı zamanda "akıllı hareket etmek" demek… Yontma Taş Devri'nin insanları akl etmişler ve ekl'e yönelmişler. Yani, ekmeye ve hasat etmeye. Ekip biçmeye başlamışsanız, yazıyorsanız, kumaş dokuyorsanız, ekmek pişiriyorsanız orada "kültür" vardır. Otuz kırk hânenin bulunduğu yerleşimde böyle bir faaliyet başlayınca olgu "Anav Kültürü" olarak adlandırılmış. Köy mahallesinden daha küçük bir yerleşim yeri… Kimilerinin dile getirdiği gibi "kökümüzü bulduk" iddiası hiç doğru değil, çünkü bu kişiler "çok merkezli olma görüşünü" gözden kaçırıyorlar...

Anav kültürünün Ön-Türklerle olan ilgisi; bu topluluğun konar-göçer olması, at yetiştirmesi, koyun ve keçi bakması, dokuma yapması ve çömlek süslemelerinde Türk motiflerine yer vermesi, basit sulama kanallarının olması, çömlek kırıklarındaki çapraz desenlerin Türklerin yaptıklarıyla benzerlik gös-

termesi… Demek ki bazı özelliklerimiz ta o zamanlardan geliyor. Fakat tek Anav yok... Bilim adamları bu kadim kültürü Anav-I, II, III, IV gibi dönemlere ayırmışlar. Kazılarda her döneme ait buluntular elde edilmiş, fakat çoğunluğu son döneme ait. Yani MÖ 1000'li yıllardan bu tarafa… Şu soruyu sormamız gerekiyor. Bu desenleri, motifleri 30 hanelik bir yerleşim yerinin insanları mı üretmişler? Gerçekte insanların yerleşik nizâma geçmeleri milâttan önceki 10 binli yıllarda başlıyor… Evcilleştirme olayı da öyle… Anav ilk değil… Tarihsel sürecin içinde yer alan oldukça küçük bir kümelenme…

"Üretim kültürü", yani tahıl ekme, hayvan besleme, çömlek ve giysi yapma milâttan önceki 10 binli yıllardan bu yana var. Anav kültürü Türkmenistan toprakları için "ilk" olabilir, fakat bilinen Dünya için değil… Üretim kültürü öteden beri var… Bu kültür Göbekli Tepe'nin, Hititlerin, Sümerlerin, Fenikelilerin, İndus Vâdisi'nin ve antik Mısırlıların… Anav Kültürü'nün insanları orada mantar gibi yerden bitmediler ki… Karadeniz'in kuzeyinden, Hititya'dan, Fenike'den Sümerya'dan, Elâm'dan göç ettiler. Hangi binli yıllar içinde, nasıl geldiler, birbirleriyle nasıl anlaştılar, hangi desenleri, şekilleri ve renkleri bizâtihî kendileri ürettiler bilmiyoruz. Hiç kuşkusuz bazı ürünleri ve modelleri kendileri de yaratmış olabilirler. Neticede, "akıllı varlık olmanın gereği", normal bir sonuç bu...

Antropologlar bütün dikkatlerini "bulgulara" yani çanak-çömlek, kemik ve tahıl fosillerine yöneltmişler. O zamanki yaşama biçimini anlamaya çalışıyorlar. Benim derdim başka... Ben "kara sözcüğü bu topraklara ne zaman, nasıl taşındı, hangi anlamlarda kullanılıyordu" sorusuyla ilgiliyim. Ve sonra, *sözcüğü bu topraklara Ön-Türkler mi taşıdı yoksa bölgenin asıl yerlileri aborjinler veya kro-magnon tipler de kullanıyorlar mıydı*, diye merak ediyorum.

Yaptığım araştırmalardan anlıyorum ki Türkmenistan coğrafyasında kullanılan çok sayıda "kara" kelimesine karşın Anav Kültürü veya Anav tarihi, yani milâttan önceki altı binden üç bine kadar olan dönem bana fazla bir şey söylemeyecek. Kara kelimesi belki kullanılıyordu ama bilmiyoruz. Bölgede topografyaya verilen "kara" isim öntakılarını kaçınılmaz olarak daha sonraki tarihlerde bölgeye yoğun bir şekilde göç eden "kara insanlarla" ilişkilendirmek zorundayız. Bazı işaretler, Anav Kültürü'nün Kutsiya Toprakları'yla ilişkisini net bir şekilde ortaya koyuyor.

Tel'ler, mound'lar, tepeler veya höyükler… Türkmenistan'da bunlara "kurgan" adı veriliyor. Kurgan, "Kara'dan göçüp gelen rûh'un bir süre şenlendirdiği

insan vücudunun öldüğünde gömüldüğü yer" demek… Belki de "kara yücenin", "kara liderin", "kara kralın", "kara baba'nın" ebedî istirahatgâhı… Tepe, höyük ve ziggurat geleneği tüm Kutsiya Toprakları'nın özelliği… Mısır toprakları, Suriye, Filistin, Anadolu, Balkanlar, Hititya, Elâm toprakları ve İndusya'nın… Önemli şahsiyetler, öldüklerinde saygı gereği, güneşte kurutulmuş olan kerpiçlerin üst üste yığılmasıyla oluşturulan yüksek tepelere gömülüyorlar. Ta'zîm için… "Ululama" veya "yüceltme" amacıyla… "O, yüksek bir şahsiyetti" mesajıyla gelecek milenyumlara *bir tür imza atılıyor*… Aynen günümüzde olduğu gibi… Bu gelişmelerin hepsinde "Kara" sözcüğünün kokusu hissediliyor, fakat kendisini göremiyoruz.

Kurgan, Höyük, Mound, Tell veya Tepe...

Memleketim Alpullu beldesinin 2 km uzağında *Düğüncülü* adında bir köy var. Bu köye giderken her zaman yanından geçtiğimiz "Yarık Tepe'yi"[1] hatırlıyorum bu vesileyle… Demek ki orada da bir "Kara" yatıyordu. Bilinmeyen bir tarihte insanlar *değerli maden bulma ümidiyle* tepe-mezarı boydan boya kazınca "bu tarihi yükselti" orijinal formunu kaybetmiş… Batılıların "mound" diye seslendirdikleri bu yükseltiyi biz, bildim bileli Yarık Tepe diye anarız… Eski zamanların Kara Tepe'si, saygısız ve açgözlü insanların müdahalesiyle *yarılmış*, Yarık Tepe yapılmıştır. Tarihî gömüdeki *kara*'ya dokunulmuş, *kara* rahatsız edilmiştir…

Anav ve Zeytun şehirlerinde gelişen mevzubahis kültürün komşuları olan İran, Afganistan, Kafkasya, İndus Vâdisi ve Anadolu'dan bağımsız olması mümkün değil... Daha doğrusu bütün Kutsiya Toprakları'ndan… Bölgede ticarî alış-verişler, ziyaretler ve savaşlar olmuş... O halde Anav ve Zeytun şehirlerinde yaşayan insanlar "kara" sözüyle mutlaka tanışıktılar. Fakat bilmiyoruz, elimizde kanıt yok. Sadece uslama yöntemiyle sonuç çıkarıyoruz. Komşu topraklarla eğer ilişki kurmazsak *Dzheytune* isimli yerleşim yerine bu adın verilme sebebini nasıl açıklarız. Hem Anav, hem de Zeytun sözcüğü bu bölgede kara insanların yaşadığı anlamına geliyor. Baktria'da bulunan ve MÖ 2300'lü yıllara ait olduğu belirlenen *Anau Mührü* adı verilen küçük kara

[1] 1936 yılında Prof. Dr. Mansel tarafından kazılmış, 7 m yüksekliğinde ve 50 m çapında...

taştan yapılmış buluntu da öyle… Üzerindeki işaretler bir tür damga… Sümer yazısına benziyor olması veya olmaması önemli değil. Bu mühür… Bu işaretler veya simge oraya mutlaka "bir yerlerden taşınmış" olmalı… Öyle olmasaydı bu tür buluntuların "devamı" olur, "arkası gelirdi", fakat yok.

Anav sözcüğü "ana" mı, "enev" mi… "Ana evi" mi? "Ani Harabeleri"nin bu adla bir bağlantısı var mı? Wikipedia kelimenin Abi-Nau'dan türetildiğini ve "yeni su" anlamına geldiğini söylüyor. Ben sözcüğü, kendisine üç bin yıl gibi çok uzun süre tapınılan Sümerlilerin gök tanrısı An ile ilişkilendiriyorum. Anau-Depe, Anau Şehri, Anau Kültürü sözcükleri yerel gibi gözükmesine karşın Sümerlerden geliyor olma ihtimali yüksek. Anau sözcüğünü değişik uluslar farklı manalarda kullanmalarına karşın dönüp dolaşıp *Ana* sözcüğüne veya *tanrıça* kelimesine eklemleniyor. *Anau* şehrinin ilk zamanlardaki adı *Gathar* imiş. Gadar[1] olabilir veya Gaddar… Tahmin yürütmek iyidir; yanlışlanırsınız ve bir daha ağzınıza almazsınız veya küçük bir bağlantı yakalar yeni buluş kapılarının açılmasına vesile olursunuz. Akkad'ların inandıkları tanrının adı Annunaki imiş. Mısırlılar Sümerlerin önemsedikleri An tanrısına Anu adını veriyorlarmış. Akkad'lar aynı zamanda *Anum* diyorlarmış ona, yani *Hanım*… Milâttan 3500 yıl önce *Hanım* bütün tanrıların yaratıcısı en büyük tanrı olarak değerlendirilirken bir süre sonra tahtını büyük oğlu Enlil'e kaptırmış. Mezopotamya'nın on yedi şehir tanrısı içinde Anum Uruk kasabasının tanrısı imiş. Kendi modası geçince yerine oğlu Enlil ve kızı İnanna tanrı ve tanrıça olmuşlar. İnsanlar bu kez onları ululamaya başlamışlar. İnanu adlı tanrıça Türkmenistan topraklarına taşınınca onların Gökyüzü tanrısı olmuş… Veya tanrıçası… *İnanu, Anu, Anav veya Aney*...

Anau Mührü.

Hintlilerin, tanrı olarak tanımladıkları Vişnu'ya yakıştırdıkları çok sayıdaki sıfatlardan biri de *Anav* sözü imiş. Tanrı, ama aynı zamanda tanrıça… Zaten eril veya dişil olması fark etmiyor; onların bütün eril tanrıları aynı zamanda tanrıça… Yani Anav veya Ana…

[1] Gadar, İran'da bir nehrin adı aynı zamanda. Manası "isyân" veya "başkaldırmak" demekmiş. Günümüz Hindistan'ında *eylemci* veya *devrimci* olma anlamında kullanılıyor. Katar ülke adının "gadar" sözcüğünden gelme ihtimali yüksek. Kadar veya katar kelimeleri *sert, haşin, zorlayan, zâlim* anlamında.

Ne tılsımlı bir isimmiş şu Anav… *Okyanus, kral, zengin, bereket, nâzik, insan, din, cinsiyet, kendini bilme ve arif* gibi manaları var… Seç seç al, hangisi uyuyorsa… İbrânice'de bile kendisine yer bulmuş. "Hımbıl" demekmiş Anav kelimesi Yâhûd milletinin dilinde… Veya "halim-selim insan"… Urdu dilinde manası "mü'min" demekmiş, yani *inanan… Mütevazı, vediğ, nâzik, kekere*… Arapçası "*nemr*" imiş bu kelimenin… Doğal olarak Müzdelife'deki "Mescid-i Nemir'i" hatırlıyor ve anlamaya çalışıyoruz… Anav sözcüğü Dravidyan dilinde *tanrının ilhâmı* veya *tanrının vahyi ile kutsanmış kişi* anlamında… Yani, *Kutsal Ana* demek…

Vişnu. Hem erkek, hem kadın…

Bilim adamı büyük bir iddia atmış ortaya.... *Hindlilerin Rig-Veda adı verilen kutsal ilahilerinin Anav şehrinden göçeden çobanlar ve fellahlar tarafından üretilip bu ülkeye getirildiğini* söylemiş. Söyler mi, söyler… O kanıtlayamıyor, biz yalanlayamıyoruz. Şurası bir gerçek, mantıklı… Anav insanlarının hımbıl olduklarına artık iyice eminim… Veya, *kutlu yolun hâdimi*, *temas kuran, bağlantılı kişiler* olduklarına…

"Gaddar" olan kasabanın adı ne zaman değişti ve Batılı araştırmacılar bu bölgedeki yaşam biçimine niçin Anav Kültürü adını verdiler, bilmiyoruz. Batılı dillerde Anav veya Anau "gezgin" demek. Yani dolaşan, o veya şu bölgeyi… Sonra tekrar "kışlağa" geri dönen… Acaba gezen "Ana düşüncesi" mi, "Ana" adı verilen tanrı mı, yoksa bu düşünceyi taşıyan göçebe grupları mı? Bu soruları sormamız gerekiyor. Zümer'lerin hepsinin "kara kafalı" insanlar olduğunu zaten biliyoruz, yoksa Anau düşüncesine sahip olanlar da mı karaydı? Ve sonra "kara kafa" sözü ne anlama geliyor? Kara suratlı mı, kara saçlı mı demek? Yoksa *Kara düşüncesine intisab etmiş kişi* anlamında mı?

Öküzbaşı, yoksa tanrı mı?

Tarihçiler antik Anav ve Zeytun şehirlerinin bulunduğu bölgeye aynı zamanda "öküz uygarlığı" adını veriyorlar… Buraları öküzün yoğun olarak kullanıldığı ve Ana adı verilen tanrının öküz simgesiyle temsil edildiği yerler. Bölgedeki buluntulardan birinin "öküz başı" simgesi olduğunu hatırlayalım… Hani, eski

İbranilerin Hz. Musa Tur Dağına çıktığında sapıtıp taptıkları "öküz tanrısı" vardı ya… Öküz, güç ve kuvvet demek… Öküz veya inek… Veya Buzağı… Hepsi tanrı, hepsi tanrıça… Birisine kızınca, "hay öküz" diye hitap ettiğimizde yoksa farkına varmadan ona iltifat mı etmiş oluyoruz…

Batılılar Anav ve Zeytun şehirlerinin bulunduğu bölgeye "Bactria–Margiana Archaeological Complex – BMAC" adını veriyorlar. Yani *Bahter*[1] *- Mercan Arkeolojik Bölgesi – PMAB*… Bahter veya Paktra yerleşim yeri günümüzün Belh şehri ve Zerdüşt adı verilen Magi'nin de çıkış yeri aynı zamanda… Zû veya Aziye toprakları milâttan önceki 600'lü yıllarda Zerdüşt denen adamla etrafa kutsal irfan ışıkları saçıyorsa, bilin ki bu ışığın kaynağı –2000'li yıllardaki Anav Kültürü'dür.

Türkmenistan'ın Anav bölgesinde "kara" ön takısı olan kelimeler ilgimizi çekiyor:

Kara Su

Kara Kum

Kara Depe

Kara Boğaz

Kara Göl

Kara Kum Çölü ve Kopet Dağı.

Kara-Su adı verilen nehir Kopet Dağları'ndan çıkıp Kara-Kum çölüne ulaşıyor ve kumların içinde kayboluyor. Dağa, taşa ve nehirlere bu isimler ne zaman verildi, bilmiyoruz. Fakat MÖ 4000'lere kadar uzanacağını sanmam. MÖ 2000'e tarih biçmek daha makul... Elbetteki, bizim dememizle olacak iş değil. Bir gün gelir, gerçek her ne ise, açığa çıkar. Fakat, şurası kesin... Kara sözcüğü sadece insanların yüz veya deri renklerine münhasır değil. Kara, zâhirde… Kara, bâtında… Derileri ne renk olursa olsun… İnsanların zihinlerindeki "kara" sözcüğü ulûhil… Tanrısal ve kutsal manalarla yüklü… "Kara" kısaca "rûh" demek… Rûh'un bilinmeyen karanlık, siyah bir dünyadan gelmesi…

[1] İranlılar Paktra adını veriyorlar, "güneşin battığı yer" anlamında. Bahter kelimesini almış "Batı" sözcüğüne dönüştürmüşüz. Fakat Araplar ve Hintliler Bahlika adını veriyorlar. Bahlike melike demek veya Welîke… Büyük…

Kara, bedenimize "atanılan şey" anlamında veya kısaca "atâ edilen" demek… Yani, "verilen"… Kuşkusuz, "siyah renkle" temsil edildiğine göre bir "renk türü" aynı zamanda… Bu yüzdendir ki, *Bactria* topraklarında nehirler bulanık akıyorsa kara'dır; berrak ve temiz akıyorsa gök… Çölün kumları eğer *kızıl-kırmızı* ise Kara-Kum'dur ve derin suların dibi gözükmüyorsa Kara-Göl…

Anav topraklarında yoğun bir "kara" kokusu var ama çözemiyoruz, bu kokunun hangi dönemde bölgeye sinmiş olduğunu. Eksi beş binden önceki dönemlerde belki sadece bir renk adıydı; fakat eksi 3000'lerden sonra sözcük batınî, derûni ve rûhî bir içerik kazandı.

Eksi binli yıllardan itibaren gökyüzündeki bütün bulutlar, yeryüzündeki bütün dağlar, bütün nehirler ve denizlerin hepsi **Kara** oldu.

Veya **Kara**'nın verdiği…

Anav mührü.

Anav buluntuları.

Anav şehrinde eski bir cami.

Afan-Siva Kültürü

Türklere ait "kara" kelimesinin tarihsel gelişimini izlerken bu kez Yenisey Irmağı'nın doğduğu Altay topraklarına geçiyor ve burada "Afan-Sevo" adı verilen yeni bir kültür oluşumuyla karşılaşıyoruz. Sözcük, İngiliz insanlarının dilinde *afa-naziyef* şeklinde okunuyor ama biz ona "Afan-Siva" diyebiliriz… Dili burmuyor, rahat söyleniyor.

Afan-Siva Kültürü.

Afan-Siva Kültürü, milâttan önce 3500 - 2500 tarihleri arasında Orta ve Güney Sibirya topraklarında gelişmiş, bin yıllık bir yaşam… Ön-Türklerin mayalandığı yerler arasında değerlendiriliyor. Afan-Siva Kültürü'nü, çağdaşı bir başka kültürle birlikte ele almak gerekiyor ve onun adı "Karakol"… Günümüz Kırgızistan'ın "Kara-Göl" adı verilen bölgesinde gelişip serpilen bir başka yaşam biçimi… Bu yazıda, "Afan-Siva" antik yerleşim yeri ile "kara" sözcüğü arasındaki ilişkiler esas ilgi odağımız…

Altay Dağları bölgesinde gelişen bu kültür Orhun nehirleri bölgesine kadar uzanarak Orta Asya medeniyetinin temelini oluşturmuş. Afan-Siva, adının bölgedeki bir dağ isminden geldiği belirtiliyor: "*Gora Afa-Naziyeva*"… Veya "*Kara Afa-Naziyeva*"… Adının "kara" lâkaplı bir dağdan geldiği iddiası doğru olabilir, fakat *kökenbilim* açısından irdelediğimizde Afan-Siva kelimesinin farklı mânâlara geldiğini görüyoruz. Bir kelime çoğunlukla "kökeninden bağımsız" olarak bir nehre, dağa, denize veya kültüre ad olur. Ama yine de kelimenin "köken manasını" bilmek olguyu daha iyi anlamamıza yardım eder.

"Nahcivân" kelimesi ile "Afa-na(h)sevo" sözcükleri arasında ilişki var. Farklılık, Rusların ve bizim kelimeyi değişik söyleyiş biçimimizden kaynaklanıyor. Nah-Sivan veya Nah-Sevo kelimeleri, "Sîvâ'nın" veya "Cîvân'ın Şehri" demek. Sivas

şehrimizin adı da bu kelimeyle ilintili… Civa, Siva veya Şiva "tanrıyı yüceltmek için" kullanılan isimlerden biri... Siva; "lâtif" demek… Yani, lütfeden, bahşeden… Hindistan'daki Allahâbad şehri ne ise, Altay Dağları bölgesindeki kültüre verilen Afan-Siva adı da o.

Siva veya *Siyeva* sözcüğü *yumuşak, hoş ve ince bir güzelliğe sahip olan* demek… Siva; *nezaket, güzellik, inâyet, bereket, merhâmet, nîmet, fazîlet, rahmet, feyz, cemâl, cemîl, şeref, zeyn, salât-el mâide* veya *sofra duası yaptığımız, şükrettiğimiz, hamd ettiğimiz, 'grasyas' dediğimiz, karunay, erdem veya zerâfet* anlamlarında…

Tanrıya ait bütün güzellikler Afan-Siva sözünün içinde toplanmış. *Kara Afan-Siva Kültürü* derken aslında *Tanrı'nın Rahmet Kültürü*'nden söz ediyoruz. Sîva veya Şifâ… Veya Latîf, Letâif…

Bölgeye ait "afa" sözcüğü, *baba, buba* anlamına geliyor veya *dede… Tata, ata, nâci apa, ava, avi, apihan*… Afa, *buba* demek ama aynı zamanda *Yaratan* anlamında… Afan-Siva toprakları, *Yaratan'ın bereket sunduğu yerler* mânâsına geliyor… Veya Afan-Siva, *Babâ-i Cîvân* demek… Veya *Anâ-i Cîvân*… "Güzel ana", "Güzel yaratıcı"… *Dada*, bizde "büyük baba" anlamında ama Afrika dillerinde "büyük anne" için dile getirilen bir sesleniş…

Afan-Siva sözcüğü Hindûziye mezhebinden geliyor… Tarihsel arka planını bir kenara bırakırsak, adlandırmanın milâttan önceki iki binlere ulaşacağını sanmam. En iyimser tahminle binli yıllarda o dağa bu isim verilmiş olmalı… Siva, Hintlilerin tapındıkları "Kara Tanrı" anlamında… Afan-Siva, "Kara Baba" demek veya "Kara Ana, Tanrıça"… Elbette ki, milâttan önce 3 binli yıllarda yaşayan göçebe insanların da kendilerine göre dînî inançları vardı… Ama tapındıkları ilâhları bir "Kara Tanrıça" mıydı, bilmiyoruz.

Batılı yazar; Afan-Siva Kültürü'nü oluşturan toplulukların Batıdaki Don-Volga Nehirleri bölgesinden geldiğini düşünüyormuş. Yani onları "beyaz insanlar" olarak düşlüyormuş. Ben, tarihsel içerikli sözlerin güçlü sinyaller verdiğine inanır, onları okumaya çalışırım. Gora, bir dağın adı da olsa "kara" anlamına geliyor. "Siyah" adı verilen rengi ilk tanımlama biçimimiz "gora" veya "gara" olabilir. Afan-Siva kelimesi Hindûziye mezhebinden gelse de kökleri derinlerde… Nasıl ki arkeolojik kazılarda "yontulmuş taşı" tanımlayan *paleolitik dönem* ile "cilalı taşı" tanımlayan *neolitik dönem* toprak katmanları arasında ayrım yapıyorsak kelimelerin anlamları arasında da bu tür katmanlar var. En

eski katman düzeyinde Afan-Siva sözcüğü, Afrika'dan gelip Aziya kıtasında kara tanrıçanın "Siva" adıyla yeniden dirilmesi anlamına geliyor…

"Siva" sözünün kökenini Hz. Âdem'in veya insanlığın doğuş yerinde araştırabiliriz. Siva, bir rivayete göre Afrika'da milâttan önce 600, bir başka rivayete göre 300'lü yıllarda tanrı Amun adına yapılmış bir mâbedin adı… Mâbedin bulunduğu yeşil bölgeye *Siva Vahâsı* (Siwa Oasis) adı veriliyor.

Hindûsiye inancının Siva'sı ile Libya topraklarında yeşeren Amun'un Siva'sı arasında bir ilişki var mıdır, bilmiyoruz. Hintlilerin Siva tanrısına tapınmaya başlamaları için de milâttan önce 300 tarihine işaret ediliyor. Eş zamanlılık var gibi… Derin araştırılırsa, kimin kimden etkilendiği daha net ortaya çıkar.

Libya sınırında Sivâ Vahâsı.

Fakat her hâlükârda mevcut benzerlik ilgi çekici… Kanaatim, Afa'lıların yani Afrikalıların kelimeyi Hindistan'a taşımış olabilecekleri yönünde… Siva'nın kara derili bir tanrı olması veya kara derili bir tanrıya "Siva" mâbet adının yakıştırılması göz ardı edilecek, boşlanacak bir olay değil.

Afrikalıların dilinde Afa veya İfa "ulûhiyet" demek, yani tanrısallık… Tanrı olmak veya tanrıya bağlılık… Kimi zaman "tanrı"… Kimi zaman O'na bağlı olan kişi anlamında... Afa, râhip veya mâci demek aynı zamanda. Tanrıyla irtibatı sağlayan kişi… Fakat râhipler bu gücü "kader-kısmet tanrıçası" olan Dada'dan, yani Büyük Anne'den alıyorlar. Afa; *baba* demek ama aynı zamanda *anne* anlamında… Veya *Baba-Anne* birlikteliği… Yanlış değerlendirilmesin, "babanın annesi" anlamında değil… "En büyük anne" mânâsında… Yani Ewe… *Eva, Havva*…

Afa, Havva'nın çocukları demek. Bu anlamda hepimiz Afa'yız… Afa, eğer tanrıça mânâsına ise biz, O'nun bağlıları... Afa, *en büyük anne*, ama aynı zamanda tanrıça… Tanrı-tanrıça ikilisinden mâci'ye ve mâci felsefesinden sıradan kullara, yani "kara" vatandaşlara uzanan bir çizgi Afa.

Afa-Siva veya Afa-Nah-Siva "*merhâmet sahibi kara büyük ananın toprakları*" anlamına geliyor. Hint etkisi açıkça belli oluyor ama daha da ötesi var. "Kara ana" teması Hint'in kendi özgün düşüncesi değil… *Kara Ana* felsefesinin çıkış yeri Afrika.

Bu kadar incelemeden sonra, durumu teşhis edebiliriz. Afan-Siva Kültürü resmen Kara felsefesi ve inancından besleniyor... Bu akımın *iki ana kolu* var. Birinci kolu Hindistan ve ikinci kolu Mısır... Her iki kolu besleyen ana kaynak ise Batı Afrika toprakları üzerindeki **Nubya**...

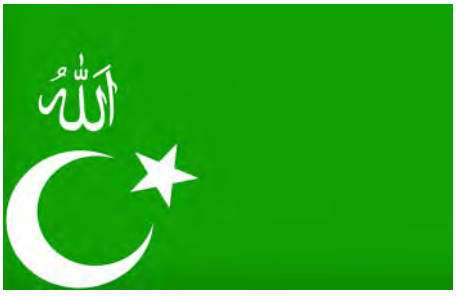
Renk, inanç, felsefe, din, ahlâk ve irfân adına ne varsa Nubya'dan Mısır'a; Nubya'dan Hint'e ve bu bölgelerden de Afan-Siva topraklarına akıyor...

O kadim günlerde insanların hem görünüşleri, hem de içleri karaydı. Yani düşünceleri, inançları, ahlâki yönelimleri, toplumsal kural ve kanunları… Kabile, aile veya bölgeleri, gerçekte "kara inancı" veya "kara düşüncesi" yönetiyordu.

Milâttan önce 3000'li yıllardan itibaren Afan-Siva Kültürü ile "kara" kelimesi dağa, taşa, nehirlere ve tepelere ad olmaya başladı. Çünkü uzun zamandan beri, renk yelpazesindeki temel renk "gora" idi.

Bir nehir bulanık akıyorsa o gora'dır… Bir dağ heybetli ve karanlık yüzlü ise gora'dır… Bir tepe kızılımsı veya toprak renkli ise o da gora'dır. Makedonya-Kosova sınırında yaşayan etnik bir grup var. Kendilerini "Gorâniler" olarak tanıtıyorlar. "Dağlılar" demek veya "Kara derili insanlar"… Üniversitedeki bir öğretim üyemizin adı da Goran idi… Yani Kara… Karanî, Karaca veya Karamsı… Karam… Karım…

Altay Dağları'nın eteklerinde kulaklarımızı çınlatan "**gora**" kelimesini, eğer gerçekten atalarımız ise, orada yaşayan Ön-Türkler olarak biz mi keşfettik, yoksa kara derili **apa**'larımız vasıtasıyla Afrika'dan mı getirdik… Cevabını vermek zor…

Gorâni Bayrağı.

Afan-Siva Kültürü'nün bir diğer adlandırması "**bateni**" imiş… Bu kelime ne anlama geliyor bilmiyoruz. Çeşitli mânâları yakıştırarak test etmek zorundayız; bakacağız hangisi iyi uyuyor, hangisi çeperde kalıyor veya ikinci plâna düşüyor…

Bateni sözcüğü "bâtınîler" olabilir… Yani, *içsel derinliğe sahip olanlar… Ârif insanlar, tanrıyla irtibât halinde olup gâipten haber verenler…*

"Bedenciler" anlamı merkeze daha yakın gibi… Batani, bud, budun, budizm, putizm… Ve Putin… Gerçekten, Afan-Siva Kültürü ile Türk Kültürü arasındaki bağların güçlü olduğu anlaşılıyor. "Batani" ve "budun" kelimeleri arasındaki ilişki çok açık... Bateni sözcüğü bizim Batman adlı şehrimize dahi göndermeler içeriyor. Batman, *içsel derinliğe gömülmüş insan,* mânâsında… Afan-Siva ve Budun… Afan-Siva ve Budizm… Afan-Siva ve Putizm… Bu terkipler, bize Proto-Türklerin İslâm öncesi dînî inançları hakkında bazı ipuçlarını veriyor gibi…

Batılılardan, Afan-Siva insanlarının "palyo kişiler" olduklarını öğreniyoruz. İlk insanlar veya aborjinler… "Kro-magnon" adı verilen tipler… Yani beyaz ırkın ilk ataları… Geniş alınlı, metalik yüzlü, kısa boylu mağara devri insanları… Avrupalı şunu söylemeye çalışıyor: Afan-Siva'lılar Afrikalı değil, Avrupalıydılar… Tarih öncesinde kıtaya yerleşen "*Avrupa Yukarı Palyo*" bölgesinin insanları… Seslerini duyar gibi oluyorum: "*Afrika kökenli olsak bile biz esas olarak Avrupalıyız. Bu kıtada mayalanıp derimiz beyazlaşıncaya kadar kırk bin yıl geçirdik. Avrupalı olmak kolay değildir. Tarih öncesinde bu kıtaya göç etmeyenler, işin başında kaybettiler… Onlar asla Avrupalı olamazlar, beyaz veya açık tenli… Avrupalı, yani akıllı ve yüce bir ırkın temsilcisi… Afrika'nın kara felsefesinden soyutlanarak yücelmiş, başı göklere değen ârî insanların yurdu.*"

Kuşkusuz, hiç kimse böyle bir şey söylemiyor… Söylemiyoor da…

Orta Asya'daki Altay Dağları'nda milâttan önce 3000'li yıllarda yaşayan Afan-Siva insanlarının renkleri karadan başlıyor süt beyaza gelinceye kadar pek çok tonu içeriyormuş. Kro-magnon sözcüğündeki "kro" ön takısına bakalım. Bu sözcüğün anlamı "kara" değil mi? Aslında Kro-Magnon, Kara Magnonlar demek… Veya Kara-Maconlar... Kara-Macarlar…

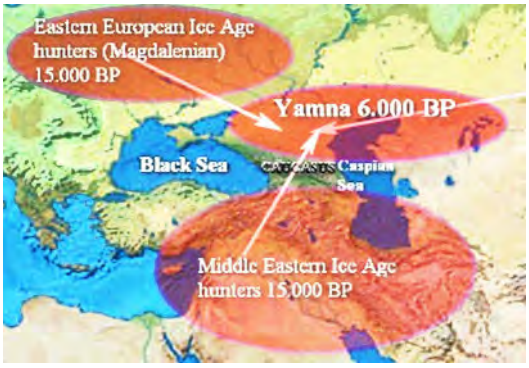

Yamna Kültürü insanı. Tam beyaz değil, açık tenli. Asıl önemlisi adamın yüz hatları… Bu hatlar Afrikâid değil, Avrupâid… Aynı zamanda Afan-Siva insanı. Bizi de oraya bağladıklarına göre atalarımız yaklaşık olarak böyle bir tip imiş demek ki...

Diyelim ki, Avrupalıların tezini kabul ettik… Orta Asya'daki insanların kökenini Avrupa'dan gelen göçlere bağladık… Öyle olsa

bile "kara" sözcüğünden kurtulamıyoruz. Kro sözcüğü "ilkel insan" anlamına mı geliyor, yoksa "kara insan" mı? Ve sonra "magnon" kelimesi… "Kırmızımtırak" demek… Kro-magnon terkibini nasıl anlayacağız… "Kara-kızılımtırak" desek yanlış mı olur. Bizim bilim kitapları "kro-magnon" deyip geçiyor. *Kara-kızılımtırak* diye tercüme etsek ne olur… Mânâyı tam yansıtamayacakmış gibi kendimizi tedirgin hissediyoruz. Evet, bilimsel ürünlerde kro-magnon yerine *kara-kızılımtırak* yazmalı ve onların da geçmişlerinin *kara* olduğunu unutmamalıyız.

Şu bilimsel, *kara-kızılımtırak* sözcüğü ne hârika bir betim... Tüm Afrikalıları, Avrupalıları, İranlıları, Hintlileri, Çinlileri ve bu arada Türkleri de içine alıyor. Yani, kadîm tarihte yaşayan tüm insanlığı… Bir zamanlar hepimiz *kara kızılımtırak* insanlar idik… Kimse, boş bir kuruntu olan, beyaz tenlilikle övünmesin.

Arkaik kültür öbekleri.

Afan-Siva Kültürü tanımlaması yakınındaki dağ adından kinâye ve 1920 yılında bir Sovyet bilim adamı tarafından yakıştırılmış. Afan Siva'lılar herhalde kendilerine hiçbir zaman böyle hitâp etmemişlerdir.

Mezarlardan çıkan buluntularda "kara'ya" yönelik bir işaret yok. Fakat Batılılar mezar buluntularını "beyaz ırkın" kültürüyle ilişkilendirmek için ne karbon testleri yapıyorlar, ne mantık yürütmeler ve ne benzerlik kurmalar… Aman Allâh'ım… Benim "sözcükler arasında mâsum ilişki kurma yaklaşımım", onların abartılı "beyaz ırk" iddiâlarının yanında hiç kalır.

Arkeologların mezar buluntularına getirdikleri yorumlar şöyle…

Afan-Siva'lılar koyun-keçi veya sığır bakar; çobanlık yaparlarmış. At besler, at sırtında seyahat ederlermiş. Yaşamlarını hayvancılık yaparak sürdürürlermiş… Bu arada belli ölçüde *yumuşak metalleri* işlemeyi de öğrenmişler. Mezarlarında bakır, altın ve gümüşten yapılmış eşyalar bulunmuş. Fakat metal araçlardan çok, taştan yapılmış balta ve ok gibi gereçleri kullanıyorlarmış. Geceledikleri mekânların çevresindeki bahçeleri sürüp tahıl ekerlermiş. Çok sonraları orta-

ya çıkacak "Yecüc" adı verilen bir topluluğun da atalarıymış aynı zamanda… Evlerini, yere *yarı gömülmüş* olarak yapar, üzerlerini ağaç dalları ve çalı çırpı ile örterlermiş…

Bilim adamlarının bir bölümü, bu tür buluntulardan hareketle Afan-Siva kültürü ile çağdaşı olan *Yamna Kültürü* arasında benzerlikler kuruyorlar. Fakat iki *kültür yerleşimi* arasındaki mesafe tam 1000 km… Başka bilim adamları bu yüzden itiraz ediyorlar ve Afan-Siva'lıların Mongol veya Uygur Kültürü'nden daha çok etkilendiğini söylüyorlar. Öyle anlaşılıyor ki, Altay Dağları yöresine Yamna bölgesinden bir takım insanlar gelmiş olsalar bile sayıları oldukça az olmalı. Afan-Siva'lıların kültürü, felsefesi, inancı, tanrıları ve doğaya verdikleri isimler Hint-Mısır kökenli olmak zorunda… Kanıt yok, fakat mantığın kapıları o yöne doğru açılıyor.

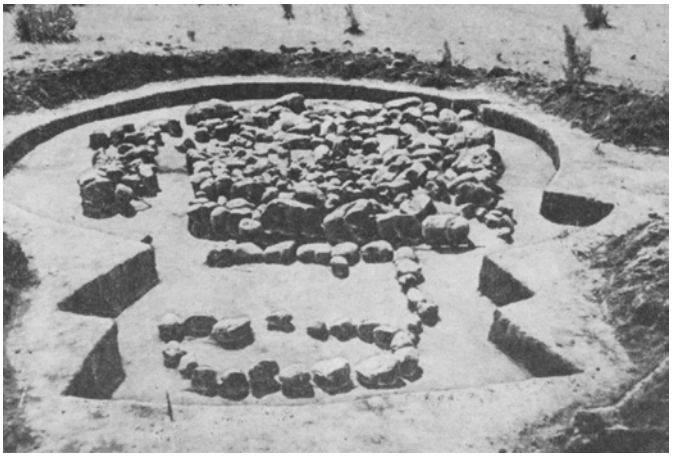
Yamna Kültürü.

Afan-Siva Kültürü, kendisinden bin yıl sonra ortaya çıkacak olan *Andronova Kültürüne* kaynaklık etmiş. "Beyaz" zihniyetli bilim adamları, Afan-Siva'lılar *Avrupaid* bir nesildi diye koro halinde şarkı söylerken, sonra birden duraklıyorlar ve diyorlar ki; "Afan-Siva'lılar genelde Avrupâid çehreye sahip insanlardı ama, içlerine Mongol tipler de karışmıştı"… İnandırıcı olamayınca, küçük bir tâviz verip asıl tezlerini güçlendirme yoluna başvuruyorlar. Demek ki Afan-Siva'lılar o kadar da saf Avrupâid tipler değillerdi. *Mongollarla karışık* ama ne ölçüde karışık olduğu belirsiz… Sonra büyük bir "lütûf" ile karşılaşıyoruz. *Atalarımız veya Apa'larımız olan bölgedeki Ön-Türk gruplarının da Avrupâid tipler olduğunu* öğreniyoruz:

Masgutlar (Massagetians), Sakalar, Usunlar, Akalar (Khakas) veya Aga'lar'ın...

Batılı bilim adamları, Türklerin protoplazması olarak gördüğümüz Afan-Siva'lıları buluntu kemiklere bakarak *geniş yüzlü insanlar* olarak hayal ediyorlar. (Şu an gayrı ihtiyari olarak elim yüzüme uzanıyor ve şakak kemiklerimi okşuyorum. Galiba testi kaybettim.) Afan-Siva'lıların *geniş veya karpuz suratlı* olmaları… Yani, Karpoş tipler, Karpoş insanlar…

Kara Afan-Siva Dağı'na bu adın ne zaman verildiğini bilmiyoruz. Fakat sözcüklerin ve göçlerin arkeolojisi ile *Kutsiya Toprakları*'nın inançları ve yaşam felsefesinden anlıyoruz ki Afan-Siva'lılar **Avrupâid** değil, "**Karunâid**" bir topluluktu. Yaşam biçimlerini, üretimlerini, evliliklerini, ata binişlerini, bakır dövüşlerini, buğday hasatlarını, bebeklerine ad vermelerini, öldüklerinde düzenlenen gömü törenlerini hep "**kara**" felsefesi belirliyordu. Çünkü hem karaydılar, hem de **Kara**'ya inanıyorlardı. Yani **Ruh'a**…

Afan-Siva kazısı.

Afan-Siva buluntuları.

Doğduğum Ev

Yıl 1955, Haziran ayının üçü… Alpullu'da doğmuşum ama mahallemiz hâlâ Pancarköy'e bağlı. Yanı başımızdaki tarlalar Pancarköy'lü çiftçilerin… Alpullu'dan Babaeski'ye gidiş yolunda "Benzinlik" dediğimiz mahallenin ilk sokağının bulunduğu yerde eskiden bir ev vardı… Orada doğmuşum. Yolun yukarısında yer alan yüksek bir düzlüğe inşa edilmiş… O zamanlar asfaltın kenarından eve çıkmak için, topraktan yapılmış patika merdivenlerden yararlanılırmış.

Nüfus cüzdanımda, "Pancarköy" diye yazıyor… Oysa Alpullu'da doğmuşum… O vakitler, idârî bağlılık nedeniyle, kütüğe Pancarköy diye işlenmiş…

Babam 1952 yılında evlenmiş. Alpullu'nun girişindeki bu eve taşınmışlar ve üç yıl yaşamışlar orada. Evin sahibi Edirne'li bir kişiymiş… Yapıyı zamanın koşullarına göre modern bir şekilde yaptırmış. İkiz ev tasarımıyla… İlkokul yıllarımın sonuna kadar o ev ayakta idi, sonra bakımsızlıktan yıkıldı. Arkasında geniş bir bahçesi vardı; armut, elma, yabanî keçiboynuzu ağaçlarıyla... Ve bahçenin üst kısmında üç büyük karaağacı... Hıdırellez'de bu ağaçlara salıncaklar kurar, sallanırdık.

Günümüzde "Benzinlik Mahallesi" dediğimiz yer fabrikanın arazisi idi. Kampanya zamanı fabrika burayı *pancar silosu* olarak kullanırdı. Fakat biz silo değil, *sülo* derdik… *Pancar süloları*… İlkokula gidiyoruz, boyumuz küçük olduğundan çevremizdeki pancar süloları bize dağ gibi yüksek görünürdü… Her taraf pancar yığınlarıyla dolu idi… Çamur içinde, kimisi çürümüş, kimisi kırılmış, parçalanmış… Öküz arabası tekerleklerinin altında ezilmiş…

İkiz evin, cepheden bakıldığında, sol tarafında biz oturuyormuşuz. Alt katında yüksek bir bodrumu varmış. Oraya, misâfir odası kapısının arkasında yer alan tahtadan yapılmış bir kapak açılarak girilirmiş. Halamın evi de öyleydi.

Bodrum bölümüne salonun döşemesinde yer alan, menteşeli küçük bir tahta kapak kaldırılarak girilirdi. Bodrum bölümüne, kışın yakmak üzere odun konurmuş.

Doğduğum evi hayâl meyâl, "genel hatlarıyla" hatırlıyorum… Ayrıntılarını unutmuşum… Annemin anlattığına göre, girişinde dört beş basamak "çini dökme merdiven" varmış ve yan taraflarında ise taş örme duvarlar. Altı yedi yıl sonra benim hatırladığım bakımsız, eski püskü bir ev olduğu...

Benzinlik Mahallesi'nde bir zamanlar var olan,
kirada oturduğumuz yıllarda doğdum ev.

Kapı, doğrudan büyükçe bir salona açılıyormuş. Daha doğrusu hôle… Çünkü buranın dışarıya açılan penceresi yokmuş. Kapıdan girince hemen sol tarafta bir tuvalet, tuvaletin yanında misâfir odası ve en üstte de oturma odası varmış. Oturma odasının camları yan ve arka bahçeye bakarmış. Mutfak, giriş kapısının tam karşısındaymış. Annem öyle anlatıyor: "Mutfakta yemek pişirmek veya bulaşık yıkamak için bir tezgâh yoktu."

Bulaşıkları yerde betonun üzerinde yıkarmış. Bulaşık suyunun arka bahçeye gitmesi için mutfağın bir köşesine küçük bir yalak yapılmış.

Annem kullandıkları suyu, yolun karşısında bulunan Sayıt Ağa'nın kuyusundan temin edermiş. Babam izin vermezmiş ama bazen daha uzağa, derenin öte yanındaki *artezyen kuyusuna* gider suyu oradan getirirmiş: "*O vakitler artezyen suyu sıcak çıkıyordu. Hatta üzerinden dumanlar tütüyordu. Bazen senin bezlerini artezyene götürüp orada sıcak suyla yıkardım.*"

Misafir odası, bodrum bölümünün tam üstündeymiş ve döşemesi tahta kirişler şeklindeymiş. Üzerinde yürürken tahtalar esner; gacur gucur sesler çıkarırmış.

Evin pencereleri ahşaptanmış ama kenarları hep aralıkmış. Kış soğuğu bastırdığında annemler bu boşluklara kâğıt ve bez parçaları tıkar, soğuğun girmesini önlemeye çalışırlarmış. Makasla kestikleri *kâğıt şeritlerin* arkasına cıvık hamur sürüp *aralık yerlerin üzerine* yapıştırırlarmış.

Oturma odasında iki büyük dolap varmış, biri yüklük amacıyla, diğeri banyo olarak kullanılırmış.

Alpullu'daki evimizde şimdi *televizyon odası* olarak kullandığımız yer dahî bir zamanlar öyleydi. Yatakları ve yorganları koyduğumuz bir *yüklük* vardı ve hemen yanında küçük bir *banyo*… Eski evlerde yüklük ve banyo ahşaptan olmak üzere yan yana yapılırdı. Banyo denilen yer, küçücük ve penceresiz bir mekândı. Şimdiki televizyon odamız 1990'lı yıllara gelinceye kadar o haldeydi. Sonra değişiklik yaptık, banyo ve yüklüğü iptal ettik…

Annemler 52'de taşındıkları eve o zamanlar 5 lira kira veriyorlarmış. Babamın maaşı 15 ve kirası 5 lira… Kazancının üçte biri kirâya gidiyormuş. O arada babam, 250 metre ileride bulunan şimdiki arsayı satın almış ve oraya kerpiç keserek bir ev yapmaya başlamış. Annemi teşvik ediyormuş "*Şu evi bitirelim de, bir an önce oraya taşınalım. Kirâ parası bize kalsın*" diyormuş.

Alpullu'ya gelmelerinin üzerinden üç yıl geçmiş, 3 Haziran 1955 tarihinde bir Cuma akşamı ben doğmuşum. Nüfus tarihinde hatâ yok, babam doğru yazdırmış. Annem de teyit etti… "*O gün Cuma idi. Canım tâhin helvası istemişti. Babana 'bana tâhin helvası alır mısın' dedim. Cuma namazı için çarşıya gidince almış, akşam getirdi*" dedi.

Annem Ocak ayında Nadırlı Köyü'ne gelin gitmiş. On beş yirmi gün sonra da Nadırlı'dan ayrılıp Sarmısaklı Çiftliği'ne yerleşmişler. O vakitler babam aşçı olarak Sarmısaklı çiftliğinde çalışıyormuş. İki ay kadar Sarmısaklı çiftliğinde kalmışlar. Sonra yemek yiyen işçilerin *bakır çalmasından* kaynaklanan bir zehirlenme olayıyla karşılaşmışlar… Gerçi kimse ölmemiş ama… Babamı bir süreliğine açığa almışlar ve soruşturma açmışlar.

Babam bunun üzerine, hiçbir şey söylemeden annemi tekrar Nadırlı Köyü'ne geri getirmiş. Annem, bu son gelişinde Nadırlı'da altı ay kalmış.

Burgaz'dan gelen müfettişler babamı sorguya çekmişler. "Sen bu kapların kalaysız olduğunu görmüyor muydun" diye sormuşlar… Babam, çiftliğin idâre âmirine kapların kalaylatılması gerektiği yolunda verdiği dilekçeleri kanıt göstererek kendisini temize çıkarmış. Bunun üzerine babamı Sarımsaklı'dan alarak *Alpullu Devlet Üretme Çiftliği*'ne aşçı olarak atamışlar.

Babam işine yeniden sahip olunca, 1952 yılının Ekim ayında annemi tekrar Nadırlı Köyü'nden alarak Alpullu'da yeni kiraladığı, benim de doğmuş olduğum eve getirmiş.

Doğumumun üzerinden neredeyse kırk gün geçmiş…

Babam anneme, "Ev bitmedi ama taşınalım, geri kalanı içerdeyken tamamlarız" demiş. İlkin, "bir göz oda" yapmışlar… Kapısı dahi yokmuş… "Şimdilik" deyip kapıya uzun bir kilim asmışlar. Tek göz odanın dış sıvasını annem yapmış. Babam sabah altıda kalkıp yolun kenarındaki Pehlivan'ın kuyusundan su çekip getirir, çamur harcını karar ve kullanıma hazır hâle getirirmiş. Sonra işine gidermiş. Bu kez, sıra anneme gelirmiş… Annem kahvaltısını yapıp beni tavana asılı olan beşikte uyuttuktan sonra evin dışını çamurla sıvamaya başlarmış.

Yaklaşık olarak aynı zamanda komşumuz olan halamlar da kendi evlerini yapmaya başlamışlar. Kocaannem daha çok halamın evine yardım edermiş. Annem bizim, kocannem de halamın evini çamurla sıvarlarmış. Annem kızarmış "*Niye burada durup bebeğe bakmıyor ki*" dermiş.

Kendisi anlatıyor. "*Bir gün Ürküş İnge geldi. Sen, beyaz patiskalar içindeki salıncakta ağlıyorsun. Çamurlu ellerimle koşmuş, uyuyasın diye seni sallıyorum. Patiskalar çamur olmuş. Ürküş İnge 'Kızım salıncağa bir ip bağla da onunla salla, böyle olmaz' dedi. Sonra, ona iki yumurta pişirdim, karnını doyurdum. Çok memnun oldu. 'Kızım, Allah razı olsun. Bir kenarda her zaman böyle soğan-ekmeğin hazır olsun. Bir misafir geldiğinde önüne çıkarıver. Belki açtır, memnun olur' dedi. Onun bu lafını hiç unutmam.*"

Verilen mücadele, ev sahibine ödenen *beş liranın* kurtarılması için… O paranın "iş görme" gücü, maaşın kalan kısmı10 liradan daha yüksek…

Alpullu'daki kerpiç ev; biriken o beş liraların, beşikte ilgi bekleyen bebeğin ve öpülesi o çamurlu ellerin ürünü…

Kelteminar Kültürü

Bilim insanları Mezolitik ve Neolitik[1] Dönem'lere ait Kelteminar Kültürü'nü Anav şehri yakınındaki Namazgâh Tepe'de yaptıkları kazılar sonucu keşfetmişler... Başlangıçta -4000 ilâ -2500 yılları arasına tarih biçilirken sonraki yıllarda, kazı yapılan yerleşim yerinin çok daha eski olduğu anlaşılmış. Bölgedeki timülüs kazılarında araştırmacılar geniş ağızlı çömlekler ve bakırdan yapılmış süs eşyaları bulmuşlar. Yazında, arkeolojik kazı yapılan yerleşim yerlerinin her biri "ayrı bir kültür" olarak değerlendiriliyor. "Kelteminar Kültürü" yörede kazı yapılan *bir arkeolojik siteye* verilen ad... Araştırma yapılan bölgede bu şekilde onlarca "site" var ve hâlâ kazılmamış bazı yerlerden söz ediliyor.

Bu yazıda, Orta Asya'daki kadîm kültürlerden üçüncüsünü ele alıyorum. Birincisi Anav Kültürü, ikincisi Afan-Siva ve üçüncüsü Kelteminar Kültürü…

Kelteminar coğrafyası.

1940'lı yıllardan sonra bölgedeki mezar buluntuları defalarca gözden geçirilip incelenince Kelteminar Kültürü'ne ilişkin üç defa yeniden tanımlama yapılmış. Bu kültüre biçilen yeni tarihleme milâttan önceki 7 binden başlayıp 3 bine kadar uzanıyor. Demek ki, yaklaşık olarak Anav Kültürü'yle yaşıt…

Kelteminar yerleşim yerinin coğrafyası oldukça geniş… Kazakistan, Özbekistan ve Türkmenistan topraklarının bir bölümünü içine alıyor… Odak noktası, Aral Gölü'nün çevresi… Biz bu bölgeyi **Harezm** diye biliyoruz. Ve Harezm'in hemen güneyi ise, **Mâveraünnehir**…

[1] Mezolitik Dönem MÖ 10.000-6.000 arası ve Neolitik Dönem MÖ 8.000-6.000 yılları arası.

Harezm kelimesinin aslı **Hivâ-Rûzem**… Veya **Hevâ Rûzem**… Sonra dönüşmüş, kısaca *Harezm* denmiş. Ceyhun Nehri'nin (Âmu Deryâ'nın) Aral Gölü'ne döküldüğü yerin her iki yanında yer alan kadîm tarihsel bölge… Horasan ve Mâveraünnehir toprakları…

Kelteminar Kültürü.

Anav Kültürü gibi, Kelteminar'da da değişik dönemler var. Birinci dönem, ikinci ve üçüncü dönem Kelteminar Kültürleri gibi… İlk dönemde mağara adamlarıyla karşı karşıyayız. İnsanlar avcılık, balıkçılık ve toplayıcılıkla geçiniyorlar… Sonraki dönemlerde yavaş yavaş tarım ve ev âletleri yapma işine bulaşıyorlar… Rusların ve Batılıların ilk döneme getirdikleri "mağara adam" yaklaşımını abartılı buluyorum. Bir kere, eğer böyle bir tanım yapılacaksa *o insan tipinin* milâttan önceki 20 binli yıllarda aranması gerek…

Kelteminar insanları erken sayılacak bir dönemde, arpa ve buğdayı taş dibeklerde öğütüp un ve ekmek yapmayı, daha da önemlisi *yumuşak bakır* mâdenini işlemeyi öğrenmişler. Anav, Afan-Siva ve KelteMinar kültürlerine ilişkin olarak yapılan yorumlar çok sayıda tümülüs'ten elde edilen bulgulara dayanıyor… Tümülüsler 12 metre çapında, 3 metre yüksekliğinde, tepe biçimli mezarlar... Toplumlar tümülüslere kutsal saydıkları şamanlarını veya kabîle reislerini gömüyorlarmış. Yani Hân'larını… Veya Kaan'larını… Bölgedeki "mezar tepeler" kurgan olarak isimlendiriliyor… "Kara-Kaan" anlamında… "Kur" sözcüğü "mezar" demek ve "Gan" ise "Han"…

Sonraki Türk liderlerinin bu adı benimseyeceklerini ve devletlerine ad olarak vereceklerini göreceğiz. İleriki tarihlerde Kara'nın anlamı değişecek *büyük, güçlü, yağız, korkusuz, heybetli* anlamlarına gelecektir. Aslında "Hân" sözcüğü de aynı anlama geliyor. Yani "korkusuz"… Kara-Hân ifadesi "Korkusuz Yüce" demek veya "Korkusuz, Korkusuz"…

Tıpkı soyadım olan "Şencan" sözcüğünün anlamı gibi… Şen sözcüğü Osmanlıda "şenlendirme" mânâsına kullanılırmış… Fakat "neşelendirme" anlamında değil… Şenlendirme, "canlandırma" demek… Can sözcüğü de o anlamda. Şencan kelimesi Cancan veya Şenşen gibi bir görünüme sahip oluyor. İkileme

sözcüklerinin kullanım nedeni, o zamanlarda kabile dilleri arasındaki küçük söyleyiş farklılıkları... İnsanlar bir süre sonra, benzer anlamlı kelimelerin her ikisini birden ezberliyor ve birlikte söylemeye başlıyorlar.

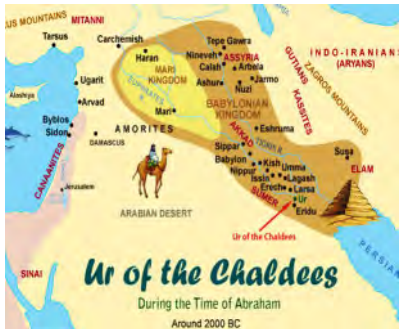
- Ses sedâ,
- güçlü kuvvetli ve
- kara kaltak

sözcüklerinde olduğu gibi.

Kara, "siyah" demek ve Tunguz dilindeki "kaltak" kelimesi de öyle… Kuşkusuz "günümüz Türkçesiyle" değil... Dikkatimi Kelte-Minar sözcüğüne yöneltiyorum. Önce "kelte" sözcüğüne bakalım.

Kelte kelimesi "kısa" anlamına geliyor. Veya "güdük olan"… "Tepe", "tümsek" veya "tümsekçik" demek… Etimoloji sözlüklerini karıştırdığımızda "çoklu manalar demetiyle" karşılaşıyoruz. *Kelte* kelimesi *Galata* sözcüğüyle de ilişkili... Kelte, "kule" demek… Yani "yükseltili biçim"… "Galata Kulesi" ifadesinde, "kule kulesi" gibi bir anlam çıkıyor ortaya… "Kelte" sözcüğü yükseltili bir "mezara" işaret ettiğinde "kara" anlamında. Yani Rûh… Yani *Râ'ya ait Kâ'nın gömülen bedenden kurtulduğu yer*…

Kelte ile Chaldee [Kaldi] kelimeleri arasında bir ilişki var mıdır, araştırmak gerekiyor. Sümerya'daki Babil insanlarına Kelte veya Kaldi deniyormuş… Kaynaklarda bir bilgi daha var. Mısır ve Afrika'dan Avrupa topraklarına göç eden insanlara *Kumru*, *Kâfurî, Kuşî, Heftî, Kelt veya Keltî* denirmiş. Yani, anlayacağımız dille ifade edersek "kara insanlar"… Kelte, "kısa" demek ama "kara insan" anlamı da var…

Kaldi devleti, MÖ 2000.

"Kelten" kelimesi ile "gelden" ve "galzu" kelimeleri arasında bağlar olabilir. **Gelden** "yol gösterici" anlamına geliyormuş veya "Bir bilen" demek… "İrfan sahibi olan"… Yani, "golden"… Altın gibi değerli olan… Galzu veya Galdu sözcükleri bir dönem tanrı anlamında da kullanılmış. O zaman, İstanbul'daki *Galata yükseltisi* "Tanrı Kulesi" anlamına geliyor. Belki daha doğru ifade, "Tanrıyı hatırlatan kule" demek… *Tanrıya işaret eden*…

Kelte "tepe" demek...
Kelte "kısa" veya "küçük"...
Kelte "Galzu" veya "Galdu"...
Kelte "İrfân sahibi anlamında"...
Kelte "kara"....
Kelte "heftî" demek veya "neftî"…
Kelte "tanrı" mânâsına...
Kelte tanrıya işaret…
Kelte, tanrıya yükselme…

Sonra, nasıl olduysa *kelte* ve *minar* sözcükleri birleştirilerek terkip yapılmış, *Kelteminar* denmiş… Çıkardığım sonuç şu: Günümüz Türkçesiyle ifade edecek olursak Kelteminar "Güdük Minare" demek… Veya "*Işık veren kule*"…

Fakat Aral Gölü bölgesinde yaygın kullanımı olan antika sözcük Kelte-Minar'ın anlamı bildiğimizden farklı… Orta Asya Türkçesinde "kelte-minar" kelimesi "alçak tepe" anlamına geliyor. Veya "güdük tepe"… Zihnim, Kocaeli'ndeki "kel-tepe" adlı yükseltiye takılıyor. Yoksa Keltepe "kelte tepe" mi demek? Görüyoruz ki bir başka *ikilemeli sözcük*… Türkmenler ve Özbekler alçak tepelere "küçük tümek" derler, *mezarları* kast ederlermiş… *Küçük tümek* veya *mezar*… O zaman, Kelteminar sözcüğü "*ışıklı tümek mezar*" anlamına geliyor…

"Çoğul anlamlı" bir sözcük, Kelteminar… Yazında bu tür yapılara "okunuşu aynı, manaları farklı olan" sözcükler adı veriliyor. İngilizcesi, **homofonik**… Kelteminar, "Güdük minare" ama, aynı zamanda "*ışıklı tümek mezar*" demek…

Ve şimdi dikkatlerimizi "**menar**" kelimesine yöneltelim.

Minar, menar, menôra[1] *veya menâre* kelimelerinin o dönemin Orta Asya topraklarındaki manası, "üzerinde ışık bulunan veya üzerinde mum yakılan **mezar"** demek.

Bizim "minâre" sözcüğümüz "menâr" kelimesinden türetilmiş. Minâre sözcüğü, bugünkü dille ifade edersek "ışıklı kule" anlamında…

"Mezar" kelimesi, acaba "menâr" kelimesinden mi dönüştü?

Kanımca, sık kullandığımız **mezar** kelimesi ile **menar** sözcüğü arasında bağlantı var... Bu tür dönüşümler *transliterasyon* hatalarından kaynaklanıyor ve

[1] *Menôra* sözcüğü Mûsevîlere ait bir kelime. "*Yedi kandilli Süreyya*" demek veya sadece *kandil*. Yahûdiler bir zamanlar mezar taşlarının üzerine bu *mumluk* simgesini kazıtırlarmış. Ölünün kabri aydınlansın veya ışıklansın diye… Belki başka mânâları da vardır, fakat uygulama, *tarihsel paradigmaya* aykırı değil.

sonra insanların belleğine yerleşip kalıyor. Kanıtım yok, sadece tahmin… "Mezar" ölülerin gömüldüğü yer anlamında ama tam manası "üzerinde geceleri kandil yakılan, alçak yükseltili gömüt" demek.

Işıklı veya nûrlu gömüt…

"Pür nûr olsun" diye her zaman dilekte bulunduğumuz yer…

Şâir Yahya Kemal Üsküp şehrindeki bir tepe üzerinde bulunan Gazi Baba Mezarlığı'ndan bahsederken orayı "kandil geceleri mum şehr-âyini şeklinde görünürdü" diye tanımlar. İnsanlar akşam namazından sonra mezarlığa gidip ölülerinin başucunda bir Fâtiha okuyup mum yakmalarıyla mezarlık yüzlerce mumun, uçuk alevle yandığı lâhutî bir havaya bürünürmüş.

Hristiyan mezarlığında mum şehr-âyini

Makedonya'nın Pîrilepe şehrin de bir türbe görmüştüm. İnsan lar, kapısının dış girişine küçük bir niş yapıp içine *fener* yerleştirmişlerdi. Perşembe akşamı feneri yakıyor, Cuma gününün sabahına kadar çevresine aydınlık vermesini sağlıyorlardı.

Benzeri olay Babaeski'de Fatih Camii'nin hazîresinde bulunan Eski-Baba'nın mezarı için de söz konusuydu. İlkokul yıllarımda mezarın ön tarafında bulunan küçük bir niş içinde onlarca mum olurdu ve ben onları gündüz vakti dahî yanarken görürdüm. Müftülük defalarca tabela asarak İslâm'da mum yakmanın câiz olmadığını söylemek suretiyle uzun yıllar sonra insanları bu alışkanlıklarından vaz geçirebildi. Eski-Baba'nın tenekeden yapılmış o mum kutusu şimdilerde semt pazarına giderken tarihî nitelikte bir başka mezar-türbenin alınlığına yerleştirilmiş, orada duruyor. Fakat insanlar, artık mum yakmaktan vaz geçmişler. Belki özel gecelerde yakıyorlardır, fakat ben bilmiyorum.

Zihnim "menar ve mezar" kelimelerine takılıyor. Toplumsal ve kültürel genlerimiz "menâr" kelimesini "mezar" sözcüğüne dönüştürmüş olabilir. İslâmiyet'le birlikte, sanki "n", sesi "z" harfine dönüşmüş gibi… Fakat yine de "menar'ı" hatırlamaya ve kullanmaya devam ediyoruz.

Pîrilepe'deki türbede gördüğüm "feneri" Hristiyanlıkla ilişkilendirmiştim ama öyle anlaşılıyor ki kökleri çok daha eski. Milâttan önceki zamanlara ve Orta Asya topraklarına kadar uzanıyor. Menar, mezarlıktaki **mum şehr-âyini** veya **mecmâ-un-nûr** demek…

Osmanlı türbesinde kandil.

Mezarlık denilen yer, ölmüş bedenlere ait ruhların çevreyi aydınlattığı veya ötelerden bize ışık yansıttığı manevî atmosfer ortamı… Aslında, orayı kendimiz aydınlatıyoruz ama işte öyle düşünüyoruz; "o aydınlatıyor" … Yani, mevtânın rûhu… Akşam namazından sonra yakınımıza Fâtiha okuduğumuz o serin havanın atmosferi içinde… Yanan mumlarla donanmış mezarlıkta, derin bir şekilde duygulanmamız ve derin bir şekilde içlenmemiz… Osmanlı uleması, Üsküp'lünün mum yakma olayına müdahale etmemiş… İnsanları kendi hâllerine bırakmış.

Günümüz Afganistan'ında insanlar ölülerini gömdükten ve dînî törenleri yerine getirdikten sonra tümsek mezarın tam orta yerine *yanan bir kandil lambası* bırakır, mezarlıktan öyle ayrılırlarmış. Benzeri bir uygulama Polonyalılarda da varmış. Yılda bir kez "Ruhlara Dua" adını verdikleri Noel gecesinde mezarlığa giderler, orayı *ışık şehr-âyini* hâline dönüştürürlermiş. Mezarlıkta yaktıkları ışıklı küçük kandillerin adı **zîç** imiş… *Menâr* kelimesinin onlardaki karşılığı **zîç**…

Yahûdî mezar taşı ve menar adı verilen kandil. Yedi Kandilli Süreyya...

Bizdeki uygulama biraz farklı... Mevtâ defnedildikten sonra o evde Kuran okunur ve *yedi gece ışıkların açık kalması sağlanır*. Bazı aileler ise bahçede *ölünün yıkandığı yerde mum yakarlar*. Mevtâ ruhunun gece evini ziyarete geleceğine inanılır. Bu şekilde, *öldükten sonra babasını sanki canlı imiş gibi gördüğünü ve sonra birden kaybolduğunu söyleyen kişileri işitmişliğim* vardır.

Menar'ları (veya mezarları) cem eden, bir araya getiren toponomi, "tepeler"… Işıklı, nûrlu, şavklı tepeler… Şu nokta önemli, eskiler mevtalarını hep "tepe-

lere" gömüyorlarmış… Menâr'ın asıl anlamı, ebediyete intikâl eden, ölü bedenlerin gömüldüğü tepelik mevkîlerdeki "mezarlık" demek… Veya "Nûrlu Menârlık"… Mum yaksak da nûrlu… Yakmasak da… Çünkü Rûh'un kendisi zaten nûr… Biz göremiyor olsak da, "o nûr" orada… Veya oralarda bir yerde… Tarih boyunca hep öyle inanmış, öyle hissetmişiz…

Arkeolojik bulgulara dönelim…

Kelteminar insanları bölgeye -15.000'li yıllardan sonra gelmiş olmalı. Bir kısmı kuzeyden ve bir kısmı da Afrika'dan… Binlerce yıl "gezici" olarak yaşamışlar. Eksi 10 binli yıllardan sonra artık yerleşik hayata geçiyorlar… İlk zamanlarda avcılık ve balıkçılıkla meşguller. Henüz atları tanımıyorlar. Binli yıllar geçtikçe çanak çömlek yapmaya, vahşi hayvanları evcilleştirmeye başlıyorlar. Yaşamak için, başlarını sokacakları büyük evler yapıyorlar.

Mezar ve Zîç'ler...

Kelteminar tümek'lerinden çıkan bulgular -7000'e tarihleniyor ama daha önceki 8000 bin yıl hakkında hiç bilgi yok. Bütünüyle muammâ…

Eksi yedi binlerde yaşayan insanların ne dillerini biliyoruz, ne de *derilerinin ne renk olduğunu*… Ve kendilerinin kendilerini nasıl tanımladıklarını… "Kelteminar", Âmu Deryâ ve Sîrî Deryâ nehirlerinin arasında bulunan yerleşim yerine bilim insanlarının sonradan verdikleri bir ad. Tam tarihini bilmiyoruz... Bu adın verilmesi belki milâttan sonraki dönemlere ait…

Mezar çiçekleri ve zîç...

Kelteminar Kültürü'nün biz Türklerle olan ilgisi ne?

Kaynaklarda farklı görüşler var. Kimi bilim insanları onun Fin-Ural halklarının kültürüyle ilgili olduğunu söylüyor. Ön-Türklerin bölgede ortaya çıkışları -2000'li yıllardan sonra…. Milâttan önce iki bini aştığınız zaman etnik kimlik tanımlaması yapamazsınız. Kelteminar insanları Finlile-

rin, Ural halklarının, Türklerin, İranlıların ve Hintlilerin hepsine *eser miktarı dahi olsa* katkı sağlamış olabilir. Moğolların veya Tatarların kendilerini Kelteminar Kültürü'ne bağlamaları ne kadar doğruysa, biz Türklerin Kelteminar ile ilişkili olmamız da o kadar doğru…

Asya'daki bütün topluluklar bir şekilde kendilerinin de Kelteminar Kültürü ile ilişkili olduklarını iddia edebilirler. Bu görüş ne doğrudur, ne de bütünüyle yanlış. Fakat aslına bakarsanız bu tür değerlendirmelerin anlamı yok… Çağlar boyunca devinim, dönüşüm ve karışım içinde olan topluluklar için etnik kimlik veya ırksal köken belirlemesi yapmaya çalışmak; zeytin, ayçiçeği, koza ve kanola yağlarının belirsiz oranlarda karışımından oluşmuş bir mâyie "o zeytinyağıydı" veya "kanolaydı" demek gibi bir şey… Beyhûde… Bilgi birikimimize değer katmayan bir çaba…

Kelteminar adı verilen *o arkeolojik sitede* bir takım buluntular elde edilmişse, edilmiştir... Bunları yorumlar, değerlendirirsiniz. Fakat "onlar şu kültürün atalarıydı", "bu kültüre ait insanların kafataslarıyla o kültürde yaşayan insanların kafatasları birbirine benziyordu" söylemleri bütünüyle anlamsız… Tümüyle yersiz…

Tahmin yürütüyoruz. Bilim insanları Aral Gölü civarında eğer milâttan önceki yedi bine uzanan bazı "yerleşim yerleri" bulmuşlarsa, ilk insanlar oraya muhtemelen çok daha eski zamanlarda gelmişlerdir. Büyük ihtimalle Anadolu'dan, onun da ötesi Kenân topraklarından… Ve Mısır'dan…

Bölgeye -15 binden sonra göç eden tüm insanların derileri "kara"… Fakat kara felsefesinin bölgeye nüfûz etmesi -2000'li yıllardan itibâren… Kara felsefesinin kaynağı Sümerler, Mısır ve Hint düşüncesi. İnsanlar bu tarihten sonra "kara felsefesi" ile "deri renkleri" arasında ilişki kurarak "Karayız, Kara'ya inanıyoruz" demeye başlıyorlar. Ve daha sonra, "*Hepimiz Kara düşünceliyiz… Önderlerimiz de Kara'dır*" tanımlaması yapıyorlar.

Babaeski'de tarihî kabir ve hemen yanı başında mumluk...

Moğolların Kara'sı

Moğollarda "kara" kelimesi var mıydı ve hangi anlamlarda kullanılıyordu merak ediyorum. Türk Dünyası, Akdeniz kıyılarındaki Fenike topraklarından Doğuda Japon Denizi'ne kadar uzandığına göre "kara" sözcüğü mutlaka o topraklara erişmiş olmalıydı. Moğolistan'ın bağımsız bir devlet olarak ortaya çıkması 1924'ten sonra... Önceki yıllarda Çin'in hâkimiyeti altında imiş... Fakat bu topraklar her zaman Türk Yurdu olarak tanınmış, öyle bilinmiş.

Tarihî süreç, karmaşık hâdiselerle dolu... Çin'in kuzeyinde yer alan düzlük alan MS 550'li yıllarda *Türk Yurdu* olarak biliniyor... Fakat o topraklarda ancak seksen yıl tutunabilmişiz. Moğolistan veya Orhun Bölgesi 630-700 yılları arasında *Tang Hânedanlığının* hükmü altına giriyor ve 370 yıl onların elinde kalıyor. 745 yılında Baykal Gölü civarından yaşayan Uygurlar bölgeye akın ediyorlar. Yüz yıl kadar bölgede kaldıktan sonra 840'ta aşağıya inerek, Tarım Vâdisi'ne yöneliyorlar, yani bugünkü Sincan'a...

Bir müddet sonra onların yerini *Yenisey Kırgızları* adı verilen başka bir topluluk alıyor... Ve Moğolistan topraklarının o zamanki adı **Kırgızya**...

Onuncu ve on ikinci yüzyıllarda *Türk-Tatar, Çinli* karışımı bir topluluk olan **Hıtanlar** ve onların uzantıları **Kara Hıtanlar** bölgeye hâkim oluyorlar.

On üçüncü yüzyılın başında Cengiz Han bölgede dağınık yaşayan göçer kabileleri birleştirerek **Moğol İmparatorluğu** adı verilen yeni bir devlet kuruyor... Cengiz Han, Kara Hıtanları ve Türkleri Moğol topraklarından çıkararak Batı bölgelerine doğru sürüyor.

Karauna toprakları.

Moğol İmparatorluğunun çökmesinden sonra bu geniş topraklar, 1644-1911 yılları arasında

Mançu King Hânedanlığının eline geçiyor ve Çin ülkesi oluyor. Bunun üzerine Türkler dağılıyorlar, çevredeki diğer bölgelere göç ediyorlar.

Son olarak 1924 yılında bugünkü Moğolistan toprakları Çin'den bağımsızlığını ilan ediyor ve yeni bir devlet olarak çıkıyor karşımıza.

***

On üçüncü yüzyılda bölgede iki tür Moğol var... Doğu ve Batı Moğolları... Doğudakiler Şamanist, Hristiyan ve Budist... Batı Moğolları, giderek Müslümânlaşan...

***

Dikkatimizi **Moğol** ve **Kara** sözcüklerine yöneltelim...

Kaynak araştırmasında karşımıza çıkan ilk kelime *Qarauna*... "Siyah" ve "Rûh" anlamlarına geliyor. Batı Moğollarının bu sözcüğü Türklerden ödünç aldıklarına inanılıyormuş. Ben, "Melez Türklerin, has Türklerden aldığı..." şeklinde anlıyorum... Çünkü gerek Doğu, gerekse Batı Moğolları evliliklerini Çinliler ve Hintlilerle yaptıkları için *antropomorfik* özellikleri farklılaşmış Türklerden başkası değil... Onlar ne Çinliye benziyorlar, ne Hintlilere, ne de Türklere...

Çinli, Hintli ve Türk'ten farklı, yeni bir kimlik çıkıyor ortaya: Moğol insan tipi... Kendi içinde de "mütecânis" değil... *Türk-Tatar* özelliği ağır basan Moğollar, *Çinli özelliği* ağır basan Moğollar, *Moğollaşmış Çinliler*, *Hintlileşmiş Moğollar* var... Ve *Türk-Tatar-Hint* karışımıyla ortaya çıkan "Batı Moğolları"...

Moğolların dilinde "Kara" sözcüğü "**Tamnun**" demekmiş veya **Teğmen**... Fakat bizim kullandığımız anlamda değil. *Tamnun*, "Büyük Han", "Büyük Hünkâr" demek. Karauna'lar adı verilen bir kesim var... Bunlar *Kıtay hanlıklarının* kralları... Milâttan sonra 1200'lerde Afganistan'ı işgal eden Cengiz Han'ın Moğol toplumu, kral olacak kişileri Çinlileşmemiş Tatar generalleri arasından seçerler ve onlara *Tamnun* derlermiş. Tamnun, yani **Kara**... Veya Büyük, Cesur...

Milâttan sonra on üçüncü yüzyılda Hindistan'da *Karauna İmparatorluğu* diye bir devlet kurulmuş. Diğer adı *Delhi Sultanlığı*... Devletin kurucusu olan kişi *Karauna Gıyasuddin Tuğluk*... Babası Türk, annesi Hintli bir kadın imiş... Bilim insanları tartışıyorlar "Tuğluk Moğol muydu, Türk müydü diye"... Bence etnik kökeni değil, lakâbı önemli: **Karauna**... *Qarauna* kelimesi Orta Asya'yı işgal eden Moğollarla ilgili ama daha sonra İran ve Afganistan'da yaşayan etnik bir grubun adı olmuş. *Karaunalılar* denmiş kendilerine... Yani, Kara Ana'ya veya "Kara" adı verilen **Rûh'a** inanan insanlar...

Kaynaklara göre, *Karaunalılar* İran ve Afganistan'a yerleşen *Hülagu Moğolları* anlamında... Hatırlayalım... Çağataylıların kralı olan Hülagu'nun lakabı da "Kara"... **Kara Hülagu**...

Delhi Sultanlığı ve Karauna Türkleri.

Fakat bu kelime günümüz Moğolistan topraklarında bilinmiyormuş ve onların kadim metinlerinde böyle bir kelime yokmuş. Tarihsel sözcüğün kullanımı, uzun yıllar önce tedâvülden kalkmış... Kimse *Moğollar* ile *Karauna* kelimesi arasında ilişki kurmuyor artık.

Karaunalılar 1272 yılında Afganistan'ın Herat şehri civarında görülmüşler. Savaşçı insanlarmış... 1278'de Bağdat'a götürülerek kendilerinden askerî bir Tümen kurulmuş, fakat 1284'te yenilerek dağılmışlar. Seyyah İbni Batuta, onların *Hint-Türkistan sınırında yaşayan bir topluluk* olduğunu söylüyormuş.

Karauna ile ilgili bir başka terim **Karaunas**... Sihir ve büyücülük anlamına geliyor. Gizli ilimlerle uğraşmak demek... *Karaunalılar,* cesur kişiler olmalarının yanında gizli ilimlere merak saran bir toplulukmuş... Eski metinlerde *karauna* kelimesinden en son 1547'de bahsedilmiş.

Karauna sözcüğünü incelerken şunu görüyoruz. Kelime, bölge kavimlerinin ortak kullanımında... Bakıyorsunuz Türk kelimesi gibi, bakıyorsunuz melez toplum Moğolların sözcüğü... Esas soru şu: Kelimenin Kuzey Çin topraklarında tarihi derinliği var mı? Örneğin milâttan önceki zamanlara kadar ulaşıyor mu? Bilmiyoruz, çünkü veri yok... Türk, Çin ve Hintli karışımı olan "melez Moğollar" Orta Asya topraklarını işgal edince "kara" veya "karauna" aynı zamanda onların da sözcüğü olmuş.

Bir yazar, "**Karauna obası** Moğol değil, Türk'tü" diyor. Ve devam ediyor: "Moğollar kendilerini *Negüder* olarak adlandırırlardı..." **Negüder**... Bu, ilginç bir kelime... Yoksa **Necidli** anlamında mı? Veya Necâti... Neccâr, Negro... Öyle anlıyoruz ki Moğollar, Negüder diyerek çok da farkında olmadan kendilerini Afrika'yla ilişkilendiriyorlar, yani *siyah derili* insanlarla...

Kayıtlarda şöyle bir ifâde var: "*Delhi Sultanlığına Karuna Türkleri adı verilirdi. Bunlar kara derili insanlardı. Bölgeyi ziyaret eden* ***Marko Polo****, Karaunalıların Moğol babalar ile Hintli annelerin ürünü olduğunu söylüyor ve Moğol baba derken aslında Tatar Türklerini kast ediyordu*".

Durum değişti...

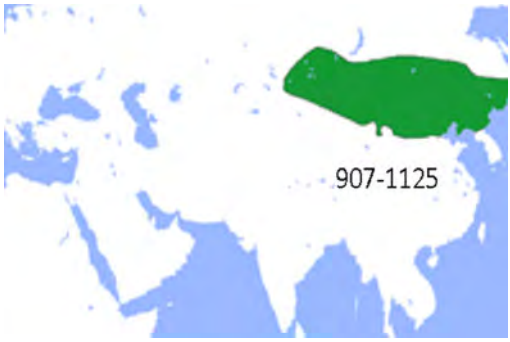
Tatarlar demek ki, "*yarı Türk, yarı Çin-Hint özellikleri gösteren*" bir topluluk...

Ve Karaunalar da "*Türk, Moğol, Hint*" karışımı esmer tenli bir başka oba...

Karaunalar Moğol ama Moğol değil; Türk ama Türk değil, Hintli ama Hintli değil... Hepsinin karışımı... Karaunalar *melez özellikli* ve sonradan ortaya çıkmış *ayrı bir topluluk*...

***

Moğollarla bağlantılı bir diğer sözcük "Qara Ketay"... Kara Kıtay... Kara Hıtay... Veya Kara Hatay...

Kıtan Hanlığı.

Bir "Hıtaylar" var, bir de "Kara Hıtaylar"... Hıtay'ların veya Kıtay'ların ilk ne zaman kurulduğu bilinmiyor. Tarihçiler, geçmişini milâttan önceki zamanların Çin hânedanlıklarına kadar götürüyorlar. Fakat tarih sahnesine "güçlü bir devlet olarak çıkmaları" milâttan sonra 10. yüzyılda...

Kara Kıtan Hanlığı..

Hıtaylar ve onların uzantısı **Kara Hıtaylar**... Kara Hıtaylar, Moğol Hıtayları'nın Batı şubesi olarak görülüyorlar.

Hıtaylar, Çin'in **Mançurya**[1] bölgesinde 907 ilâ 1124 yılları arasında hüküm sürmüş olan bir topluluk. Hıtaylar, Tunguzî Cürcenler tarafından tahtları devrilince Orta Asya topraklarına doğru yöneliyorlar ve burada "Kara Kıtaylar" veya "Kara Hıtaylar" adında yeni bir devlet kuruyorlar. Tarih sahnesinde seksen yıl kalmayı başarmışlar. Sonra **Neyman** adı verilen küçük bir devletin lideri olan **Güçlü** tarafından göçertilince yok olup siliniyorlar.

Yazılanlar karışık ve çelişkilerle dolu... Bir rivayete göre Kara Kıtaylar Moğol kökenli, diğerine göre Çin... "Efendim bazı Moğol ve Çin özellikleri taşıyor

[1] Romanya'daki *Maçin* kelimesini hatırlatıyor. *Çîni-Maçin* sözcüğünde yoksa Mançurya'ya bir atıf mı var?

olsalar da Kara Kıtaylar ayrı bir topluluktur...” diyenler de var. Fakat sarı ırktan Çinliler, onları asla kendilerinden görmüyorlar.

Kara Hıtaylar, etnik yapısı karışık, bir tür *amalgam*... Çinliler onlara, Han Beylerinin soyundan gelen Proto-Türk grupları olarak bakıyorlarmış. Bazıları ise onları Ön-Moğollar olarak nitelendiriyorlar. Ön-Türkler, Ön-Tatarlar veya Tatar-Çinli karışımı melez bir topluluk... **Kara Hıtaylar** eğer Ön-Türk, Ön-Tatar veya Ön-Moğol ise bilin ki Orta Doğuyla ilişkilidir... Ve aynı zamanda *kara felsefesi ve kara rengiyle*...

Kara Hıtaylar milâttan sonra 300'lü yıllardan itibaren Orta Asya'daki Mançurya bölgesine yerleşmeye başlamışlar. Dillerini kullanmak ve yazı yazmak için Çin alfabesini kullanıyorlarmış. Enteresan bir gelenekleri var: Ana babaları öldüğünde zayıflık işareti sayılmasın diye ağlamazlarmış. Bir rivayete göre onlara **Kara** lakâbını Uygurlar takmışlar ve bu adla meşhur olmuşlar.

Ortaçağ Avrupası, onları **Katay** diye çağırırmış. Veya **Kıtay**... Kaynaklarda Katay sözcüğünün eski Türklerde “tanrı” anlamına geldiği belirtiliyor. **Demirci tanrısı Katay**... Kara Kıtaylar, Kara Tanrıya inanan insanlar topluluğu demek... Kelimeye verilen bu anlam Budizm temelli olabilir. Çünkü **Buda**, “Kara tanrı-tanrıça” büstüyle temsil ediliyor... Bilim adamları arasında Katay'ların ilk Tatar toplulukları olduğunu düşünen kişiler varmış...

İş, nerelere varıyor...

Deşince, Kara Kıtayların **Proto-Tatar** toplulukları olabilecekleri gerçeğiyle karşılaşıyoruz. Kataylar, Moğol olarak tanımlanıyorlar ama gerçekte Çinlilerle evlilik yapan **Proto-Tatarlar**... Karauna'dan sonra Kara Kıtay sözcüğü de “Tatar” kelimesiyle ilişkili hale geliyor.

Kara Kıtaylar kendilerini nasıl tanımlıyorlardı bilmiyoruz. Müslümânlar ve Batılılar onları Kara Hıtaylar veya Kara Kıtaylar şeklinde anıyorlar. Çinliler onlara **Sî-Liya** diyorlarmış, anlamı **Batı Liya'lılar** demek...

Yazarlar, Kara Kıtayların “Moğol etnik kimliğine sahip olduklarını” ve üzerlerinde büyük ölçüde “Çin etkisi” olduğunu belirtiyorlar. **Sarı Kıtayların** tersine **Kara Kıtaylar** Türk ve İranlıların hâkim olduğu Orta Asya toprakları üzerinde zühûr etmişler. Resmî dilleri *Moğolca-Çince karışımı* olmasına karşın kendilerinden günümüze ulaşmış Çince metin bulunmadığı belirtiliyor. Kara Kıtaylar, Orta Asya'daki yerel halkla Persçe ve Türk-Uygur dili ile konuşarak

anlaşıyorlarmış. Başlangıçta Ruhçu ve Şamanist imişler. Sonra Budizm'e inanıp onun gereklerini yerine getirmeye çalışmışlar. Küçük bir bölümü ise Hristiyan imiş. Fakat son zamanlarda halkın ciddi bir bölümü İslâmiyet'i yeni inanç sistemi olarak seçmeye başlamış.

"Kara Kıtaylar devleti" Cengiz Han'ın kurduğu Moğol İmparatorluğun ilk örneği veya öncüsü olarak değerlendiriliyor. Kara Kıtay krallarına **Gür Han** adı verilirmiş... **Kara Kıtaylar** ve kralları **Gür Han**... Gür kelimesi büyük ihtimalle "kara" sözcüğünden bozulma. "Kara Kıtaylar ve Kara Han"... Aynen "Karauna Sultan Tuğluk" der gibi... "Karauna Sultan" ve "Gür Han"... O vakitler Kara Hitanlıların başşehri bu gün Kırgızistan sınırları içinde yer alan **Balasagun** imiş.

Hıtay, **Hıtan, Kıtan** veya Mandarin Çincesi, pinyin söyleyişiyle, **Kıdân**...

Kıdân, Çin'in kuzey bölgeleri ile Moğolistan topraklarında dağınık yaşayan, yarı göçebe topluluklara verilen bir ad... Kaynaklarda **Çinceyi** veya kendilerine ait **Kıdân** dilini kullandıkları belirtiliyor. Acaba bizim **Kızan**'lardan mı? Bizde "çocuklar" için kullandığımız bir "kızan" kelimesi vardır... Hani şu, "Bizim kızanlar"...

Orta Asya Türkleri ve Araplar bir dönem **Khitai** kelimesini "Çin ülkesi" olarak değerlendirmişler. Rus kaynaklarında ise bu bölgeye **Cathay** adı verilirmiş... Çağatay... Veya Katay...

Kataylar bölgelerinde yaşayan Türk ve Hint topluluklarından etkilenmişler "Kara" sözcüğünü kendilerine lâkap olarak almışlar. Çünkü kadim tarihten gelen bir "kara" geleneği var. Kökleri Sümerlere, Mısır'a kadar uzanıyor.

O zaman sormalıyız: Kara sözcüğünün Orta Asya'da devlet başkanları için lâkap olarak kullanılmasının öncülü veya habercisi kim?

Kuşkusuz, **Kara Hanlılar**...

Bu sözcüğü devlet düzeyinde ilk kez **Kara Hanlılar** kullanmışlar ve sonra **Kara Hıtanlar**...

Yüz yıl geriye gidelim... 840–1212 döneminde Orta Asya'da Kara Hanlılar İmparatorluğu var... Persçe, Türkçe ve Arapça konuşuyorlar. Çok dilli bir topluluk... İslâmiyet'i kabul edinceye kadar **Tanrıcılık** inancına sahipler. Kurulduktan tam yüz yıl sonra 934'te İslâmiyet'i kabul ediyorlar. Onların dilinde **Kara,** *gözü pek* demek veya *cesur*... İranlılar onlara ***Âl-i Afrâsiyab***

adını veriyorlar. "Afrasyablıların sülâlesi" mânâsına... Bu devletin bir diğer adlandırılma biçimi "*İlk Hanlık Krallığı*"...

Âl-i Afrâsiyab, incelenmeğe değer bir kavram. Afrâsyab, o dönemde yaşamış bir ailenin adı olabilir ama manası *Afrikalı* demek. Yani, *Afrikalı kara insanlar*... *Soyu kara'lardan olanlar*... Kara Hanlılar, ilk Müslüman Türk topluluğu aynı zamanda... İranlılar o dönemde Karahanlıların derilerine bakmış, teşhis koymuşlar: "Afrâsyab'lılar bunlar" demişler...

Kara Hanlılar Moğol değiller, ama Kara Hıtaylar devletine isim babalığı yapıyorlar. "Kara" sözcüğü Orta Asya'da 840 yılından itibaren Kara Hanlılarla birlikte "Devlet" olmuş ve liderlerin vazgeçilmez lâkabı haline gelmiş... Bölgede "kara" lâkabını kutsayan liderler ile ve "kara" ön ekli devlet isimleriyle karşılaşıyoruz...

Karahanlılar Devleti.

***

İçinde "kara" sözcüğü geçen bir başka ifadeye bakalım... **Kara Del**...

1389–1513 yılları arasında Orta Asya'da hüküm süren bir Moğol devleti... Günümüzdeki Çin'in **Sincan** bölgesinde **Çağatay Han**'ın torunlarından **Günaşırı** tarafından kurulmuş. Bölgenin bir diğer adı **Hâm** veya **Hâmi**... Kara Del, Moğol dilinde "siyah göğüs" anlamına gelirmiş. Bana göre Kara Del, "**Kara Yiğit"** demek... Wikipedi ve Batılı kaynaklar "Moğol devleti" diyorlar ya, nâçar biz de kabul etmek zorundayız... Fakat hayır... İnsanlarımızda sık görülen, Batılı tanımlamalara yönelik bu tür kabulleri kesinlikle yıkmamız gerekiyor. Wikipedi'nin yararlandığı kaynaklara baktığımızda hepsinin Çin kökenli olduğunu görüyoruz. Yani Çinliler şunu söylemek istiyorlar: "Kara Del devletinin toprakları bizim topraklarımızdır". Düşünce ve felsefelerinin arka planında hep "toprak kaygısı" var... Nesnellik ve bilimsellik, hâk getire...

Kara Del, Sincan, **Hâmi** veya **Uyguristan** adıyla anılan topraklarda o vakitler "kara bedene tapınma" veya "Budizm" inancı hüküm sürüyormuş. "Kara Del" sözcüğü Budizm'den veya Hint kıtasından ödünç alınmış olabilir. Veya Orta Asya'daki Tükler aracılığıyla Sümerya'dan, Mısır'dan getirilmiş...

Dünya'nın Batı yakasında yaşayan biz Osmanlılar 1380'li tarihlerde Rumeli illerini fethederken Asya'nın uzak köşesi, Hâmi topraklarında Moğollar veya Uygurlar **Kara Del** adlı bir devlet kuruyorlar, fakat farkında değiliz. Kendi kaygılarımızın peşinde koşuyoruz. Kaynaklara göre, Uygur Türklerinin kurduğu Kara Del, Çinli **Ming** devletine tâbi olmuş. Batılılar veya Çinliler **Mongol Kara Del Devleti** diyorlar ama krallarının adlarını bir inceleyiniz... Göreceksiniz ki hepsi Türk... Kim diyor, "**Kara Del"** Moğol devletidir diye... *Günaşırı, Enke Temür, Toktamış, Mengli Temür, Buda Şîr, Halil Sultan ve Bürege...*

Kara Del, Hâmi (Kham) veya Sincan Devleti.

Şöyle de bakabiliriz. Kara Del, eğer bir Moğol veya Yuvân[1] devleti idiyse o Moğollar, Batılıların kurguladıkları cinsten değil... O Moğollar *Türk, Tatar, Hint ve Çinli karışımı* melez bir topluluk, fakat hâkim öge yaşanılan coğrafyaya göre değişiklik gösteriyor. Çin sınırlarında Çinli karakterler ağırlık basıyor, Hint sınırlarında Hintliler... Türkmenistan ve Kırgızistan sınırlarında ise Türkler... "Moğol" sözcüğü, binlerce kilometre genişliğindeki bir coğrafyada yaşayan insanların kimliğini açıklama konusunda yetersiz... Türkler ve Tatarlar Hazar Denizi'nden Japon Denizine kadar, değişik yoğunluklarda olmak üzere Orta Asya topraklarının her yerinde varlar... Türk ve Tatar tanımlaması yapmak yerine **Kutsiyalılar** dememiz belki daha doğru... Yani Türk, Sümerli, Afrikalı, Tatar, Hintli ve onların karışımı olan her türden melez insanlar...

Batılıların "Moğol İmparatorluğu" "Moğol halkları" biçiminde yaptığı bilimsel tanımlamaların tümü sorunlu... Doğrusu; Kafkas, Türk, Türkmen, Kırgız, Kazak, Tatar, Uygur, Hint, Sümer, Elâm halkları şeklinde olmalı... Bunun kısa ifadesi "**Kutsiyalılar**"... Yani, "Kutsal'a inanan geniş toprakların insanları"... Coğrafyası, ırkı, etnik kimliği, soyu, sopu, kabilesi veya aşireti her ne olursa olsun...

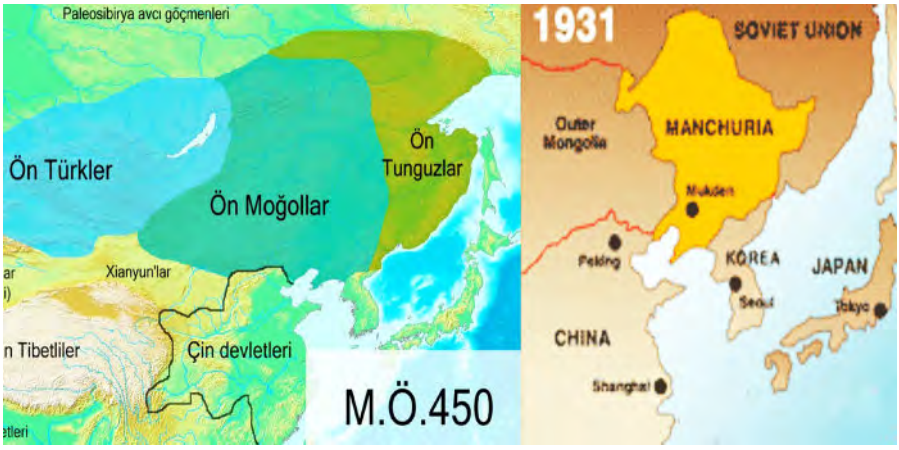
[1] Çinliler Moğollara Yuvan adını veriyorlar.

Uzatmadan belirteyim, Moğollarda "kara" sözcüğünü araştırmaktan vazgeçtim. Çünkü elimde "Moğol" diye bir kelime kalmadı. Bize Moğol diye pazarlanan kimlikler, çeşitli toplulukların birbiriyle etkileşim ve ilişki içine girerek ortaya çıkardığı "melez yapılar"...

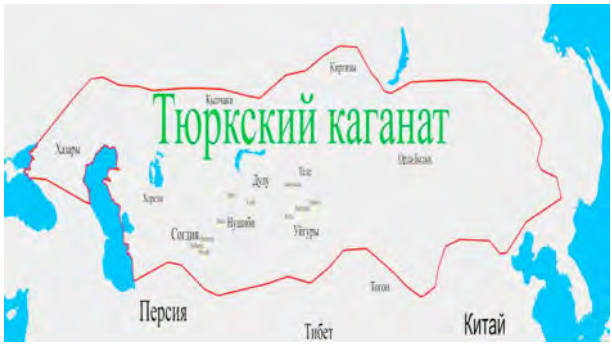
İnsanların birbirleriyle karışmaları çok yönlü ve kesintisiz devam eden bir süreç... Kaba bir genellemeyle ifade etmek gerekirse "Doğu Moğolları" veya "Doğu Tatar Türkleri" Çinlilerin etkisi altında; "Batı Moğolları" veya "Batı Tatar-Türkleri" ise Hintlilerin...

Tarihteki insanların Doğu veya Batı Moğol toplulukları içinde yer almaları şu gerçeği değiştirmiyor:

Onların dillerinde, apoletlerinde "şanlık" olarak yer alan "kara" sözcüğünün patenti başka hiç bir yere değil; Türk, Hint, Sümer ve Mısırlılara ait...

Tunguzya ve Mançurya.
Dilimizdeki Çîni-Maçin ifadesi ilginç çağrışımlara sahip.

Türk Hanlıkları.

Oğuz Devleti.

İddiâya göre TürkHükümeti Vasili Viladimiroviç Barthold'a "Türk Tarihi" adılı bir kitap yazdırdı ve Barthold, Türkleri böyle görmüş.

Abdülgafur Dedemin Saati

O bir, *demiryolu sınıfı* cep saati... Başlangıçta demiryollarında çalışan kondüktörler için geliştirilmiş, o nedenle "demiryolu saatleri" adıyla ünlenmiş... *Şimendifer saatleri* de deniliyor. Trenleri tam zamanında hareket ettiren saat. *En doğru* ve *en kaliteli* saat grubu olarak biliniyor. Ülkemizde Zenith, Omega, Serkisof, Nacar ve TCDD saatleri *marka olarak* en çok bilinenler. Dedemin saatinin markası TAITO... Japonya'da Taito adlı şirketin çıkardığı saat olarak biliniyor. İnernet'te araştırdım, fakat işletme hakkında doyurucu bilgi bulamadım. Japonya'da bu tür saatler 1950'li yıllardan sonra yapılmaya başlanmış. Fantazî ve lüks saat grubunda değerlendiriliyor. Dedeme ait saatin 1953-1955 yılları arasında üretilmiş olabileceğini tahmin ediyorum. Yaklaşık olarak benimle yaşıt. Yani, 64 yıllık...

TCDD şimendifer saati.

Bu tür şimendifer saatlerinin bir diğer adlandırması onlara uzun zincirler takılması nedeniyle "köstekli saat" denmesi... *Cep saati* niteliğinde ama bu cep pantolon veya *setre* (ceket) cebi değil. *Yelek* cebi... Zincirin kopçası yeleğin orta düğmesinin boş iliğine geçirilir ve saat de yeleğin sağ veya sol tarafındaki küçük cep içinde taşınırdı. Saat, kazara cepten dışarı çıksa zincir onun yere düşmesini önlerdi. Dedemin ön tarafı lacivert, arkası siyah saten kumaş olan bir yeleği vardı. Saatini bu yelek üzerinde taşırdı. Ne kadar kullandı bilmiyorum. Herhalde altı yedi sene olmuştur. Sonra onu artık takmamaya başladı. Belki kulpunu kırdı, belki bozuldu. Bu tür saatleri Burgazda yapacak kişi yoktur. Herhalde bozulduktan sonra âtıl kaldı. Fakat dedemin ona değer verdiğini biliyordum. Çalışma odasının bir köşesinde gaz lambası koymak üzere tahtadan yapılmış bir raf vardı. Saatini oraya dikey olarak yerleştirir, odaya gelenlerin onu görmesini sağlardı. Saat onun için bir

prestij ürünü gibiydi. Anlıyordum ki, saatini seviyordu. Kullanamıyordu ama, gözünün önünde durmasını istiyordu. Yaşı epey ilerleyince demiryolu saati dik değil, yatık olarak o rafın üzerinde durmaya başlamıştı ve dedem nasıl olduysa, onunla ilgilenmiyordu artık.

Kendisinde okurken, zaman zaman saati raftan alır incerdim. O küçük yaşıma rağmen onun değerli bir saat olduğunu hissediyordum. Hem yüksek bir yerde korunuyor olmasından, hem de dedemin onu önemsemesinden.

Zincir veya "köstek"...

Köstekli cep saatleri 1800'lü yıllarda yapılmaya başlanmış ve bu süreç 1960'lı yıllara kadar devam etmiş. Cep saatlerinin 150 yıllık bir yaşam döngüsü var. ABD'de 1940 ilâ 1960'lı yıllarda lüks metalden yapılan cep saatleri oldukça revaçta imiş. Abdülgafur dedemin saati TAITO da bu gruba giriyor. Fantazik ve lüks...

Demiryolu saatlerinin meşhur bir *motto cümlesi* var. Veya *sloganı*... Veya "reklâm spotu":

Trenle git...

Anlamı şu: *En iyi ulaşım aracı trendir, gezilerini trenle yap, trenle git... Çünkü trenler zamanında kalkar, zamanında varır. Trenler dakîktir. Trenlerde trenli saatler kullanılır...*

Fakat, **Trenle git...** mottosu saat olgusunda, artık yeni bir anlam kazanır ve "Trenli saat kullan" anlamına gelir. **Trenle git**, yani, mutlaka trenli bir saatin olsun...

Dedemin cep saati *kurmalı türden* idi. Saatin tepesinde yer alan kenarları tırtıllı *eleptik kurma kolu'nu* baş parmağınızla işaret parmağınız arasına alır durmadan çevirirdiniz, tâ ki daha fazla dönmeyinceye kadar. Şu an dahi parmak uçlarımın karıncalandığını hissediyorum. Fakat ne yazık ki saatin *kurma kolu* ve zincirin bağlandığı *asma kulpu* yok... Ne olduğunu bilmiyorum. Bu eksiklik onun koleksiyon değerini oldukça düşürüyor. İnternet'te araştırdım, Japonya'da her marka antika saatin kendi özel tamircileri varmış. Öyle sanıyorum ki onlardan birine ulaşsak, saati hem tamir ettirmek, hem de eksik olan *kurma kolu* ile *köstek kulpunu* taktırmak mümkün olabilir.

Saatin, ona saygınlık katan prestiji *ön kapak*... Gümüş kaplama mı paslanmaz çelik mi, tam anlayamadım, ama çelik olma ihtimali yüksek. Rölyefli, yani kabartmalı *buharlı bir tren resmi* var üzerinde. El işlemesi ama tam değil. Bu tür saatleri önce makinede kabartmalı hale getiriyorlar sonra üzerinde el ile ince kalem işlemesi yapıyorlar. Böylece *sahici kalem işlemesi* havası veriliyor saate. Ne tam kalem işlemesi, ne de tam döküm veya pres işi... İkisi de var... Çelik olmalı ki, çizgilerin özellikleri üzerinde herhangi bir deformasyon yok. El ile işlenmiş olan bölümü çok özenli ve her figür tek tek ele alınmış. Kapak düzenlemesi açısından muhtemelen ya tek örnek, ya da sınırlı sayıda üretilmiş olmalı. İnternet'te epey araştırma yaptım, ikinci bir örneğini göremedim. Benzerleri var, fakat aynısı değil. Örneğini görünceye kadar onu "tek" şeklinde değerlendireceğim. *Kurma kulu* ve *köstek kulpu* eksikliğine rağmen benim için oldukça değerli.

Hem sanat özelliği, hem de manevî hatırası açısından...

Dedemin övüncü, benim de övüncüm...

Osmanlıda bu tür eşyalara *vedîa* adı verilirdi. Vedîa "emânet" anlamına geliyor. Bir "hâtıranın" emâneti... Bir duygunun, bir yaşanmışlığın... Sevinmenin veya *köstekli bir yelek fotoğrafının*... Hâtırasıyla nesilleri birbirine bağlayan *sıradan bir nesnenin*... Ailedeki *silsilesel bağlantı izi'nin*... *Dedemin çakısı, nenemin makası, büyük nenemin iği* der gibi...

TAITO markalı saatin arka kapağı bitkisel çiçek ve yaprak motifleriyle süslü. Tam anlaşılmıyor, orta yerinde bir kuş kafası var gibi. Bir tevizyon ekranına veya camdan dışarıya, bakıyor ve manzara seyrediyormuş hissini yaşıyorsunuz... Sizi alıyor başka bir dünyaya götürüyor. İnce, temiz ve düz çizgiler... Öyle anlaşılıyor ki özenle, titizlikle yapılmış.

Dedem bu saati bir akrabasından 50 liraya satın almış ve *Harcama Defteri*'ne kayıt düşmüş. Yani, kullanılmış bir saat... Herhangi bir dükkandan satın alınmamış. Mal sahibi mi satmak istemiş, yoksa dedem mi ilgi duymuş, bilmiyoruz.

Rahmetlik olunca, dedemin evindeki eşyaları *çocukları kendi aralarında* paylaşmışlar. Annem de bazı eşyalarla birlikte bu saati almış. Onu önce kızkardeşime vermiş ve saat, bir süre Nursel'de kalmış. Bu arada kızkardeşimde, kayın babasından mîras kalan ikinci bir saat daha olunca durum değişmiş. Annem bunun üzerine "*Dedenin saatini ağbeyine verelim. Sende bir saat olması yeterli*" demiş. Öteden beri âkibetini merak ettiğim saat böylece bana geçmiş oldu.

Tabi ki çok sevindim, fakat aynı zamanda "iyi koruma" gibi bir sorumluluğu üstlenmiş oldum. İyi koruma... Bu sözcüğün mânâsı nedir... *Saati, pamuklar içine sararak saklamak mı?* Elbette ki değil.

Onu kaybetmemek, değersizleştirmemek, "eski bir saat parçası" dememek, "bundan ne olacak ki" gibi saçma konuşmalar yapmamak, çoluk-çocuğun eline düşürmemek, oyuncak yapmamak, orta malı haline getirmemek, sokağa düşürmemek, eski parça eşyalarla birlikte antikacıya boca etmemek, *üç kuruş paraya tamah edip* satmamak, nereye sakladığını unutmamak, takılardan ve diğer değerli eşyalardan daha az değerli görmemek...

Kutsallaştırıyor muyum? Hayır...

Emaneti koruma duyarlılığı kazandırmaya çalışıyorum. Bu duyarlılık herkeste aynı değil. Ne okumayla ilgili, ne de cehaletle... Tek bir şeyle ilgili: Görgüyle...

Görmemiş, bilmemiş, anlamamış veya künhüne vâkıf olmamış insan, "anlamıyor"... Bu tür kişiler "küt", "hassasiyetsiz"...

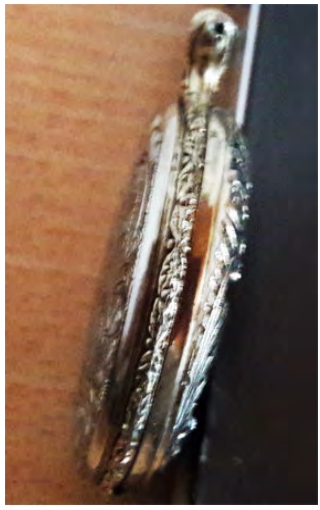
Dedemin saati eğer torunlarımdan birine miras kalacaksa tutum, davranış ve düşünce yapısıyla onu en çok hakeden kişiye emanet edilmeli. "Emanet" sözcüğünü kullanıyorum, çünkü o saat ona verilmiyor "emânet" ediliyor. O da aynı ilke ve düsturlarla kendisinden sonrakilere "emânet edecek".

İstiyorum ki o gün geldiğinde torunlarımız "Bu saat, büyük dedelerimizin hatırası" desinler ve bir Fâtiha okusunlar tüm geçmişlerinin ruhlarına.

TAITO
ANTIMAGNETIC

TAITO

TAITO

A.L.L.

Kış günüydü, Alpullu'daki evimizden bir mektup aldım. Şaşırmıştım... Önemli bir şey olmalıydı ki mektup atmışlardı. Evimizde telefon yoktu, tek haberleşme aracımız birbirimize seyrek gönderdiğimiz mektuplardı. Kız kardeşimden geliyordu, hemen açtım, okumaya başladım.

Mektup, "Ağabeyciğim, nasılsın iyi misin" diye başlıyor, kendilerinin de iyi ve sıhhatte olduklarını söylüyordu. "Müjdemiz var" diye devam ediyordu. "Bir kardeşimiz oldu. Adını Abdülgafur koyduk. Çok sevimli, tinton bir kardeş… Senin de gelmeni dört gözle bekliyoruz". Mektubun diğer paragraflarındaki haberlerin önemi yoktu. Kedilerin durumu, köpeğimiz Kıtmir'in bahçe içinde koşuşturması ve sâire, ve sâire…

Mektup, "*Annem ve babam da sana selam ediyorlar.*" sözüyle bitiyordu.

Şaşkınlık içindeydim. "Oğlum, bu kız seninle dalga mı geçiyor?" diye mırıldandım. Sonra o satırlara bir daha baktım. Yüzümün hali görülmeğe değer olmalıydı…

Bir kardeşim oldu… Ha!

Şaka olsaydı, mektubun sonlarında bunu herhalde belirtirdi veya ne bileyim… Espri olsaydı, başka bir üslupla yazardı. Ciddi olmalıydı.

Şaşırmıştım... Çünkü Erzurum'a geleli neredeyse dört ay olmuş, ama ben oradayken annemin hamileliğini fark etmemiştim. Gerçi bir ara rahatsız olduğunu, hastaneye gideceğini söylemişti ama önem vermemiştim. Böyle bir şeyi aklımın ucundan bile geçirmiyordum. Yirmi bir yaşındaydım, annem 43 ve babam 50…

Atatürk Üniversitesi, İşletme Fakültesi'nin ikinci sınıfına devam ediyordum. Birinci sınıfın derslerini vermiş ikinci sınıfa geçmiştim. Yurtta kalıyor, çalkantılı üniversite yılları içinde moralimizi yüksek tutmağa çalışıyorduk.

Demek bir kardeşimiz olmuştu…

Kendime hayıflanıyordum. "Nasıl olur da fark etmezsin, ne dikkatsizin" diye söyleniyor sonra kendimi teselli ediyordum: "Ben onun kilo aldığını zannetmiştim"…

Üniversitede çalışkan bir öğrenciydim, fakülteye en yüksek puanı tutturan ikinci öğrenci olarak girmiştim. "Birinci Yurt" olarak isimlendirilen Kredi-Yurtlar Kurumu'nun tesislerinde kalıyor, günlük hayatımı "çalışma salonunda" ders çalışmak ve boş zamanlarımı haftada bir yayımlanan bizim gençliğin o vakitler çok okuduğu *Çerçeve* ve *Sebil* dergilerini okuyarak geçiriyordum. Hafta sonlarında ise MTTB'nin şehir merkezinde bulunan Kitapevi'nde ikinci bir arkadaşla birlikte kitap satışı yapıyordum.

Mektup üniversite rutinimi bozmuş, bana başka bir heyecan getirmişti. Bir an önce eve dönmek istiyordum. Hemen kaleme sarıldım. Mektuba nasıl başlayacağımı bilemiyordum. Epey düşünüyor, cümleleri zor toparlıyordum. "*Demek üç kardeş olduk, ne mutlu bize, ailemiz kalabalıklaştı*" meâlinde bir şeyler karalamaya çalıştım. "*Ara tatilde geleceğimi ve kardeşimi görmek için sabırsızlandığımı*" söyledim.

Gözümü sömestr tatiline dikmiştim. Final sınavlarından sonra hemen yola çıkacaktım. Bir aylık ara tatilini, evimde ve yeni doğan kardeşimle birlikte geçirmeyi planladım.

Son "imtihânı" da (o vakitler sınav kelimesini kullanmazdık) verince hemen ertesi günü doğruca tren istasyonuna yöneldim. Dört yıl boyunca, 32 saat süren İstanbul-Erzurum seyahatlerini hep trenle yapmıştım. Trenlerde öğrenci bileti ucuzdu, 7 lira mıydı neydi, işte öyle bir şey… Kuşetli bileti aldım. Yataklı vagonlara Fransızcadan ithal "kuşetli" denirdi. Uzun yıllar çözmeye çalışmıştım bu "kuşetli" kelimesinin sırrını… Kompartımana girdiğimde açılır-kapanır olan üst yatağı açtım, dokuma kemerli ve demir uçlu kelepçeleri tavandaki kopçalarına taktım ve çantamı kapı üzerindeki bagaj bölümüne yerleştirdim. Daha sonra bir çırpıda sıçrayarak üst kuşete çıktım. Orayı severim... Hem manzarası vardır, hem de giren çıkan seni rahatsız etmez.

Bir süre sonra tren, uzun bir düdük çalarak yavaş yavaş hareket etti. Trenin hızlanması birden olmaz. O vakitler trenin hızını alması on, on beş dakikayı bulurdu. Yaklaşık 1,5 gün sürecek yolculuğum böylece başlamış oldu. Bu süre zarfında kâh kuşetime uzanıp uyuyor, kâh aşağıya inip koridorlarda geziniyor, camdan dışarısını seyrediyordum.

Çok sayıda tren yolculuğu yaptığım için artık "koşullanmıştım"… Seviyordum tren yolculuklarını. Ritmik bir sarsıntı ve gürültü olurdu… Havadaki sinekleri saymak gibi bir şey ama, rayların bağlantı yerlerindeki boşluklardan dolayı her 15-20 saniyede bir çıkan *biraz yüksek sesli gürültüleri* sayardım. Tık-tık-tık, taak… Tık-tık-tık, taak… İstanbul'a kadar acaba kaç "taak" sesi vardı veya kaç "ray"… Rayların ek yerlerinde vagonlar sarsılır, yolcuların hafif bir şekilde sağa-sola veya ileri-geri sallanmalarına neden olurdu. Ray geçme seansına dayalı bu hareketlenmeler tren yolculuğunun en belirgin özelliğiydi.

Sonra… Uzun bir düdük sesi duyardık…

Bu düdük, bir şehre veya kasabaya yaklaşmak üzere olduğumuz anlamındaydı. Marşandiz, düdükle tren yolcularını uyarır "*hazırlanın neredeyse geldik*" demek isterdi ve o, aynı zamanda yaklaşılan istasyonda trene binmek için bekleyen yolculara da "*binmek için hazırlanın*" mânâsına gelirdi.

Tren dağları deler, ovaları geçer, rampalara geldiğinde ağır ağır çıkmaya çalışırdı. Hatta bazen gençler trenden iner, trenle birlikte yürürlerdi, yani o kadar yavaş… Herkesin canı sıkılırdı… Biraz da tedirgin olurduk, "acaba aşağıya kayar mı" diye…

Gözlerim manzarada, zihnim düşüncelerle dolu… "Demek bir kardeşimiz daha oldu…" "Acaba kime benziyor, bana mı Nursel'e mi?"… "Ama erkek olduğuna göre herhalde bana benziyordur."…

Birden aklıma geldi, "elim boş mu gidecektim"… Henüz daha bebekti. Ona ne alabilirdim ki… "Büyüsün de ondan sonra alırım" dedim.

Sanırım Sivas taraflarına gelmiştik. Sabahın alaca karanlığı dağılmak üzeriydi. Kondüktör trenin kalorifer vanalarını iyice açmış olmalı ki kompartıman oldukça sıcaktı. Yan kompartımandan gelen hafif bir radyo sesi gözlerimi aralamama neden oldu. Bu TRT'nin her sabah saat altı buçukta köylülere yönelik olarak gerçekleştirdiği bir programdı. Tanıtım müziği olarak, içli ve yanık bir kaval havasını seçmişlerdi...

Dışarısı soğuk ve karlı… İçerisi sıcak… Gece, karanlığını henüz üzerinden atamamış… Gözlerim mahmur, zihnim bulanık ve uykumu alamamışım… Kulaklarım, radyodan gelen o yanık, o içli kaval sesinde… "Hayırlısıyla bir an önce varsam…" diye düşünüyorum. Kaval dinletisi sona erdi ve spiker "Günaydın" veya "Hayırlı günler" temennisiyle konuşmasına başladı. Tarla sorunlarını, ağaç ve

meyve kurtlarını gidermenin yöntemlerini anlatıyordu. Uzun bir konuşmaydı… Konuşuyor... Ve konuşuyordu… Başımı yeşil renkli suni deriden yapılmış yastığın üzerine koymuş yarı uyanık, yarı uykulu "kaval sesinin" ruhâniyetiyle mecz olmuş haldeydim. Yaşadığım bu büyü *bozulmasın* istiyordum...

Bana treni sevdiren, uzun yolculukları katlanır hale getiren bu kaval sesiydi… Nasıl oluyorsa her yolculuğumda mutlaka bir radyo açılır ve ben o kaval sesini dinlerdim. Pavlov'un şartlandırma aracı zil idi ya… Benimkisi kaval… Gerçekten "yanık" olmalıydı ki içime işliyor, kalbimi deliyor, ruhumu ürpertiyordu… Trendeki garip insanları görüyor, pencereden fakir ve çorak toprakları seyrediyor ve bu arada kavalın inleyen sesini dinliyordum. O bir müzik değildi... Bir yakarış, bir niyâz, semâya yükselen bir duâydı.

Pencereden dışarıya baktım. Verimsiz, kıraç topraklara sahip düz bir arazi… Hafif kar yağmış ve sert bir hava… Tık-tık-tık taak… Tık-tık-tık taak… Zaman ötesi bir yolculuğa çıkmış gibiydik… Saatler geçmiyordu…

On iki saat kaldı… On… Dokuz… Sekiz…

Bu tren daha hızlı gidemez mi diye düşünüyordum. Çocuk aklı işte ne olacak... "Marşandizde iş yok" diyordum. "Bana bıraksalardı, bu treni ne kadar hızlı kullanırdım"… Hemen oracıkta kafamdan projeler üretiyordum. Mesela "*Şu dönemeç çok keskin ve yolu uzatıyor, bunu düzeltmek lazım. Yol dümdüz, niye hızlanmıyor ki... Bu rampayı grayderlerle indireceksin kardeşim... Trenin motoru zayıf çekemiyor... Trene bu kadar fazla vagon bağlamayacaksın*" minvalli düşünceler…

Yolculuğumun çoğu gitmiş, azı kalmıştı. Adapazarı civarındaydık. Çevre ve ortam birden değişti. Pencereden baktığımda yapraklarını dökmeyen yeşil ağaçlar, bitkiler ve çalılar görüyordum. Adapazarı benim için İstanbul demekti. Kuşet'imden indim, dışarıya, koridora çıktım. Odamızın karşısındaki açılır-kapanır yaylı taburelerden birini açarak üzerine oturdum. Boş gözlerle dışarıya bakıyordum. Çevredeki "yeşillik" gözlerime iyi geldi. Çünkü saatler boyunca kıraç ve karlı toprakları seyretmekten yorulmuştum. Adapazarı-İstanbul hattı zengin bir görsel çevreye sahipti. Bu hattı seviyordum, çünkü evime yaklaşmış olmanın heyecanı giderek daha da artıyordu.

Kendimi, evime varmış gibi düşleyerek "nasıl davranmalıyım" diye düşündüm. Kardeşimi nasıl sevecek, onu kucağıma nasıl alacaktım. Düşüncelere dalmış, uzaklara bakıyordum.

Epey bir zaman geçti… Sonra, trenin yavaşladığını Haydarpaşa Garı'na girdiğini fark ettim. Şehir Hatları Vapuru, Topkapı Belediye Otobüsü, Trakya Otogarı ve nihayet Hayrabolu Otobüsü… Hepsi göz açıp kapayıncaya kadar oldu. Muavine Alpullu'nun girişinde ineceğimi söyledim. Ve işte iniyorum… Yolun karşısına geçtim. Elimde küçük siyah valizim, evimize uzanan bayırı yukarı doğru çıkmaya başladım. Yüreğim küp, küp… Yirmi bir yaşındaki bir genç, yeni doğan kardeşini ve dört aydır görmediği ana-babasını görmeye geliyor…

Ailem ne günü geleceğimi bilmiyordu... Bahçenin dış kapısı, derme çatma eski tahtalardan yapılmış eğreti bir düzenleme… Onu kucaklayarak açıyor ve yine kucaklayarak kapatıyorsunuz. Kapıyı akşamları bir tel ile yanındaki kazığa bağlar, böylece kilitlemiş olurduk.

Bahçeye girdiğimi ilk fark eden köpeğimiz Kıtmir oldu. Sevinçle havlıyordu. Kaç köpek evimize bekçilik yapmıştır hatırlamıyorum. Ama herhalde altı yediyi bulmuştur. Hepsinin adı *Kıtmir* idi. Bir önceki Kıtmir ve sonrakiler de öyle…

Evde sevinç çığlıkları ve bağrışmalar oldu…

Sarmaşmalar, öpüşmeler, el öpmeleri, hal-hatır sormalar… Ve "yolculuğun nasıl geçti" hâllenmeleri…

Babam, bahçemizin yukarısında (biz "tepedeki" derdik) bulunan ahırda, hayvanlara yem veriyormuş. Biraz sonra o da geldi. Elini öptüm.

"Hoş geldin" muhabbetinden sonra "Hani Abdülgafur nerede?" diye sordu. Annem "Yatak odasında" diye cevapladı. Gözlerim ışıltılı, gönlüm kabarmış yatak odasına geçtim. Tavana takılan iki pirinç çengele halkayla asılmış bir salıncak yapılmıştı ve dikdörtgen prizması şeklindeydi. Kenarları dantelli beyaz patiska kumaşı ile kaplıydı. Salıncağa doğru ilerledim. Abdülgafur uyuyordu. Baş kısmında ve yüzünde ince bir tül vardı. Hafifçe tülü araladım, dudaklarımdan "Maşallah" sözü döküldü. Babam "Fetebarekallah da, de" diye ilave etti. Onu öpmek istiyordum, ama hem salıncak yüksekti, hem de salıncağın içinde derince bir konumda duruyordu. Annem "birazdan uyanır" dedi. Çok sevimliydi ve sürekli tebessüm ediyordu. Tombiş yanaklı, pamuk yüzlü, beyaz tenli bir melek gibiydi.

Kendisini rahatsız etmemek için, u harfi şeklinde düzenlenmiş, üç tahta sediri olan oturma odasına geçtik. Babam üniversiteyi, derslerimi sordu. İyi oldu-

ğunu söyledim ve ilave ettim "Bana sürpriz yaptınız"… Babam "Allah'ın lütfu, bir erkek kardeşin daha oldu" diye cevapladı.

Bahçeyi özlemiştim. Ailemizde töredir… Epey uzak kaldıysanız "bahçeyi" ararsınız. O vakitler bahçeye henüz ikinci evimizi yapmamıştık, bu yüzden genişti. Kapı önündeki terlikleri giyip bahçeye çıktım. Ağaçlar, tavuklar, kediler, "kasım patı" adını verdiğimiz çiçekler ve Kıtmir… Ahır ve inekler, sonra onların buzağıları… Hepsi bir başka güzeldi... Onlar da, sanki beni görmekten memnun olmuş gibiydiler. *Ah, bahçedeki o ilk yarım saat*… Bahçeli evde büyümediyseniz anlayamazsınız… Tabiat anayla, evinizin havasıyla, kokusuyla hasret giderirsiniz. Anılarınızı tazelersiniz.

Nursel içeriden sesleniyordu: "Abi gel, Abdülgafur uyandı." Bahçeyi gezme işini yarım bırakarak içeri girdim. Kız kardeşim beyaz zıbını içinde, mavi renkli örme battaniyesiyle sarmalanmış Abdülgafur'u kollarıma doğru uzattı. Özenle kucakladım. Kız kardeşim, "abi belinden tut, başını yukarı kaldır" diye bana yol göstermeye çalışıyordu. Ne de olsa, bu konularda acemiydim. Gözleri açık, pırıl pırıl bana bakıyordu. İşte böylece tanışmış, koklaşmış olduk. Kar tanesi gibi beyaz ve yanakları al aldı. Tombul çenesinde küçük bir gamze vardı. "Aman Allah'ım bu ne güzel bir bebek böyle" dedim. İşaret parmağımla dudaklarına hafif bir şekilde dokunuyor, tebessüm etmesini sağlamaya çalışıyordum.

Abdülgafur sanki beni tanımış gibiydi. Dudakları hafif gerilmiş, tatlı bir tebessüm çıkmıştı ortaya. Annem, "çok cingöz, aynı senin bebekliğin..." dedi. Ben de "tabi ki öyle olacak, başkasına benzeyecek hali yok herhalde" diye cevap verdim.

Bir aylık sömestr tatilim Abdülgafur'u sevmekle geçti. Onu uyutuyor, kucağımda gezdiriyor, dudaklarında bir tebessüm yakalamaya çalışıyordum. Günler hızla eriyordu. Abdülgafur'un doğumu evimize yeni bir heyecan, yeni bir renk, yeni bir meşgale getirmişti. Salıncağının başında uyusun diye onu sallarken ders yükü sıkıntılarının tümünü unutmuştum.

Bir ay çabuk geçti. Erzurum yollarına dönme zamanı gelmişti. Hazırlandım, giyindim… Abdülgafur'un yanaklarını veda öpücükleri ile kızarttım. Daha sonra adet olduğu üzere, ana-babamın elini öpüp hayır dualarını aldım, yola koyuldum.

Babam "yolda yiyeyim diye" bir gün öncesinden anneme köfte yaptırmış, sarma sardırmış ve börek yaptırmış… Onun huyudur, hep böyle yapar. Ben de

trende onları yer, Erzurum'a varıncaya kadar yolda ciddi bir masraf yapmam. Bu sefer de böyle oldu.

Dönüş yolculuğum, geliş yolculuğundan farksız…

Yıllar alan, uzun bir eğitim süreci… Ve yıl sonu tatilleri… Eve gelişler ve kardeşim Abdülgafur'la ilgilenme durumlarım…

Doğumundan itibaren hastalanıncaya kadar geçen ilk üç yıl, benim için ne kadar da kısa... Bu gün, kardeşimi hatırladım ve yazma ihtiyacı hissettim... Bunun "manevî bir sorumluluk", "bir görev" olduğunu düşünüyorum. Dile kolay, aradan kırk yıl geçmiş... Hafızamdaki "sevinç dolu, o ilk üç yılın yeri" başka… Çünkü, sonraki üç yıl, hüzün dönemi…

Üniversiteye devam ettiğim yıllarda yaz tatilini ailemle birlikte geçiriyor, kışları okumak için Erzurum'a gidiyordum. Tatilde kardeşim Abdülgafur ile ilgilenir; onu besler, kimi zaman da ona tavukları ve kedileri tanıtırdım. Ahırın kapısından baktırır, inek ve buzağıları görmesini sağlar, Dünya ile tanışmasını temin etmeye çalışırdım.

Temmuz ayının yedisiydi, Erzurum'dan bu kez temelli olarak geri dönüyordum. Elimde siyah valiz, omuzumda küçük bir sırt çantasıyla birlikte evimizin bulunduğu bayırı heyecanla, nefes nefese çıkmaya çalışıyordum. Üniversite şehrine bir daha geri dönmeyecektim. Sırt çantama yerleştirmiş olduğum mezuniyet diplomamı bir an önce aileme göstermek istiyordum.

Avludan içeri girdiğimde ailem bahçedeymişler, her zamanki gibi sevinç çığlıkları içinde hasret ve özlemle kucaklaştık. Abdülgafur koşarak kucağıma atladı, onu yanaklarından öptüm ve havaya kaldırdım, her zaman yaptığım gibi omuzlarıma yükselttim. O beni, ben de onu seviyordum. Birlikte bahçeye çıktık. Bana kediler hakkında bir şeyler anlatıyor, sevincini paylaşmaya çalışıyordu.

Hal-hatır muhabbetinden, "yolculuk nasıldı", "siz nasılsınız" konuşmalarından sonra babam "Hadi geçmiş olsun, zor bir koşuyu tamamladın" dedi. Ben de "size bir sürprizim var" deyip sırt çantamdan mezuniyet diplomamı çıkardım ve babama takdim ettim.

Kocaman bir diploma... Süslü ve albenili... O anı hiç unutamam... Benim gerçek gurur anım, o andır...

Düzenlenen üniversite mezuniyet törenleri ne ki...

Ailem, üniversiteye yazılma sırasında ve eğitim süresi içinde Erzurum'a gelmediler. Babam birkaç defa ziyaretime gelmek istemişti ama kısmet olmadı. Annem, babam ve kız kardeşim onlara sunduğum diplomayı ilgiyle inceliyorlardı. İlk defa bir üniversite diploması görmüşlerdi. Kocaman ve çok renkli... İmzalı ve mühürlü... Hepimiz kutsal bir belgeye bakıyor gibiydik veya dört yıllık bir emeğin olgunlaşmış olan semeresine...

Ne güzel diplomaydı... Altın renkli bir zemin üzerine, bilgilerim kamış kalemi ve çini mürekkebiyle yazılmıştı. Diplomanın kenarlarına çok renkli rûmî bordür süslemeleri yapılmıştı. Üzerinde şöyle yazıyordu: "Hüner Şencan, bu diplomayı almaya hak kazanmıştır." Şehirde yaşayan insanlar için diploma sahibi olmak alelade bir olay olarak görülebilir, fakat taşralı için durum farklı... O diploma, "artık önemli bir insan olduğum" anlamına geliyordu. Üniversite mezunu bir kişiydim artık... O vakitler otuz kırk hane olan mahallemizde üniversiteye devam eden kimse yoktu. Bırakın mahalleyi, nâhiyemizde dahi üniversiteyi kazanan kişilerin sayısı bir elin parmaklarını geçmezdi. Sevincimi artıran bir diğer olay "zamanında" mezun olmuş olmamdı. Okulum uzamamış, bütünlemeye kalmamıştım. Ailem de sevinçliydi ve mutlukları yüzlerinden okunuyordu. Çünkü artık "üniversite bitirmiş bir çocukları" vardı. Onlar, mahallede bir başka gözle görülecekler, bir başka gözle değerlendirileceklerdi.

Tekrar kardeşime yöneldim, onu kucağıma alarak bahçeye çıktım ve birlikte gezinmeye başladık. Şimdi sohbet ediyor, şakalaşıyor; ona Erzurum'dan getirdiğim hediyeleri gösteriyor, nasıl oynayacağını, ne yapması gerektiğini anlatıyordum.

Aradan bir hafta geçmişti. Babama İstanbul'a gidip yabancı dil kurslarına devam etmek istediğimi söyledim. "Çok erken, sonbaharda gitsen olmuyor mu" diye sordu. Ben de kendisine İngilizce kurslarının yaz tatilinde verildiğini, sonbaharda yüksek lisans sınavına girmeyi düşündüğümü söyledim. Üniversiteyi bitirmiştim ama "bir işe girip çalışmayı" değil, "üst düzeyde okumayı" düşünüyordum. Kendi kendime "üç dört yıl daha okuyabilirim" diyordum. Okuma isteğim ve şevkim henüz geçmemişti.

Artık, yaz tatillerini evde geçiremeyecektim. Yeni bir hayatın, yeni bir dönemin başlangıç aşamasındaydım... Ailem itiraz etmeyince hafta sonunda kendileriyle vedalaşarak İstanbul'a gittim. İstanbul'da kaldığım süre içinde ayda bir Alpullu'ya geliyor ailem ve kardeşim Abdülgafur ile hasret gideriyordum.

Kardeşimi bahçede gezdiriyor, dingilkobak (takla) atmasını öğretiyor, ona çıta ve tahtalardan *oyuncak arabalar* yapıyordum.

Eylül ayı gelmişti. Girdiğim yüksek lisans sınavını kazanmış ve İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesinin İnsan Kaynakları bölümüne kaydımı yaptırmıştım. Köye döndüğümde babama "Yüksek lisans yapacağım, yaklaşık iki yıl sürecek" dedim.

Babam, Alpullu'daki Devlet Üretme Çiftliği'nden emekli olmuş bir memurdu. Uzun yıllar bu kurumda baş aşçı olarak çalışmıştı. Emekli olduktan sonra iki inek satın almış onlara bakıyordu. Hayvanların sütünü satıyor, ek gelir temin etmeye çalışıyordu.

Babamın babası, Hasan Sâdullah Allah rahmet eylesin.

Babamın babası olan Hasan Sadullah dedemi hiç görmedim. Babamlar Romanya'da iken 1937 yılında Türkiye'ye göç etmelerine üç ay kala vefat etmiş. Kendisini Maçin kasabasının Soganlık köyüne (günümüzdeki adı Greci) defnetmişler. Bu yüzden sadece annemin babası Abdülgafur dedemi tanıdım. Hatta onun terbiyesinde büyüdüm diyebilirim. Abdülgafur dedem Lüleburgaz'da yaşıyordu ve babam onu seviyor olduğundan kendisi öldükten sonra yeni doğan kardeşime onun adını vermişti.

Abdülgafur dedem ölmeden önce miras paylaşımı yapmış, evinin alt tarafındaki arsayı babama satmıştı. Babam da buraya ev yapmaya karar vermişti. Evi daha sonra kiraya vermeyi ve ek gelir elde etmeyi düşünüyordu.

İnşaata başlamışlardı. Malzemeyi dışarıdan parayla satın alıyor, işçiliğini ise kendisi yapıyordu. İstiyordu ki, bu süreçte ben de kendisine yardım edeyim. Benim niyetim farklıydı. Yüksek lisans yapmak mümkünse doktoraya devam etmek istiyordum. Okuma düşüncem, öyle anlaşılıyor ki babamı zora sokacaktı. İnşaat masrafları yanında bana da destek olmak zorundaydı.

Romanya: Galati, Brâila, Mâçin, Greci. Veya... Galata, İbrâil, Maçin, Soğanlık (Greci).

Üniversitedeyken Sabancı Vakfı'ndan burs alma isteğime engel olmuştu. "Ben seni okutamayacak mıyım" diyerek rıza göstermemiş, dört yıl boyunca her ay düzenli olarak belli bir meblağı bana göndermişti. Şimdi biraz rahatlamak istiyordu. "Okuyup da ne olacaksın" dedi. "Bir yere gir çalış"... Ben de, "Baba okumak istiyorum. Fakülteden mezun olmak yeterli değil. Eğer yüksek lisans yaparsam daha iyi bir işe girebilirim" diye cevap veriyordum. Babam, "Okumanın sonu yok... İş bulamıyorsan, git bir yere imam ol" dedi. İmam-Hatip Lisesi'ni bitirmiş olmam nedeniyle böyle konuşuyordu.

Babamın yüksek lisans eğitimi sırasında beni destekleme konusunda zorluk çekeceğinin farkındaydım. Bir de inşaat işi çıkmıştı... Ona, "Babacığım, ben yüksek lisansı bursla okuyacağım. Senden para istemiyorum" dedim. Fakat aslında burs bulmuş değildim, sadece bulmayı umuyordum. Babam sesini çıkarmadı.

Eğitim başlamak üzereydi. Ailemle vedalaştım ve İstanbul'a döndüm. Babam yine beni harçlıksız bırakmamış, yanıma bir miktar para vermişti. Çok değildi, "ama idare ederim" diye düşündüm.

Dersler başladı. Üniversitenin ana binasındaki şanlı kapının altından geçerek derslerimizi Turan Emeksiz Yemekhanesi'nin yanındaki küçük bir sınıfta yapıyorduk. On beş civarında öğrenci idik. Öğle yemeğini Emeksiz Yemekhanesi'nde 1 lira karşılığında, akşam ve sabah öğünlerini ise kaldığım İlim Yayma Cemiyeti'nin Vefa Yurdu'nda yiyordum.

Erzurum'da ikinci sınıfa devam ediyorken Kamile ninem beni kendi yerine hacca göndermişti. Yıl, 1978... "*Ben yaşlıyım, bu görevi yerine getiremeyeceğim. Benim yerime sen gider misin*" diye sormuştu. Rahmetli dedem de yerine Eskişehir'deki dayımı hacca göndermişti. Teklifi memnuniyetle kabul ettim ve nenem bana o zamanın parasıyla 42 bin lira verdi.

Yola çıkacağım zaman bir tavsiyede bulundu. "*Hacdan gelince konu komşu hediye bekler. Bu paranın bir kısmıyla oradan bir şeyler al. Sen ne alacağını bilirsin. Yalnız önüne cazip bir şey çıkarsa hemen al. 'Daha sonra alırım, belki ucuzu vardır' deme. Gelenlerden duyuyorum, sonra pişman oluyorlarmış, ilk gördüklerini bir daha bulamıyorlarmış*" dedi.

Nenem hesap bilen bir kadındı. Lüleburgaz'da dedemin evini o yönetirdi. Çarşı, pazar alışverişlerini hep kendisi yapardı.

Kısmet oldu... Nenemin yerine kutsal toprakları ziyaret ederek hac görevini onun adına ifa ettim. Allah kabul etsin, kendisine rahmet ve mağfiret etsin.

Otobüsle gittiğimiz haccın geri dönüş yolculuğunda Şam şehrinde bir gece konaklamıştık. Burada çok değişik satıcılar hacıların yanına geliyorlar ve onlara çeşitli eşyaları satmaya çalışıyorlardı. Buradan babama mavi renkli kalın bir "yün kaput" satın aldım. Şimdilerde *palto* diyorlar ama bence "kaput" sözcüğü onu daha iyi tanımlıyor. Fransız'lara ait bir asker paltosu idi. Kardeşim Abdülgafur'a da bir şeyler almam gerekiyordu. Fransız tarzında dikilmiş oldukça şık çocuk montları vardı. Bunlar, kullanılmış eşyalar olduklarından ucuza veriliyordu. Ben, "kullanılmıştır" demedim, seçtim seçtim bir kenara ayırdım. Sayıları kaç taneydi bilmiyorum, on veya on beş tane olabilir. Hepsini bir çuvalın içine tıka basa doldurdum. Kendim için de güzel bir takım elbisesi beğendim. Erzurum'da iken üniversitenin son iki yılında hep bu elbiseyi giydim. Eve vardığımda, kardeşim Abdülgafur o aksesuarlı montlara o kadar çok sevindi ki... Aynı şekilde babam da kaputunu çok beğenmişti. Fakat sonraki zamanlarda, onu giymedi. Çünkü oldukça uzun ve ağırdı... Sanırım onu birisine hediye ettik. Kalsaydı, ne güzel bir hatıra olurdu.

Biraz daha uzundu, dizlerinin altına kadar uzanıyordu.

Yüksek lisansa devam ederken hocalar not tutturuyor ve sınav sorularını bu notlardan soruyorlardı. Not alırken elimiz ve dirseğimiz sıranın üzerinde olurdu. O sırada sıkılır, yazma işlemi biter bitmez sağ kolumu hemen sıranın altına indirirdim. Sebebi, ceketimin özellikle sağ kol yeninin iplik iplik çözülmeye başlamış olmasıydı. Kumaşın özel dokuma biçiminden de kaynaklanan bir nedenle tek tek iplikler kendisini salmış, dökülüyordu. Hem sıkılıyor, hem de arkadaşlarım ve dersi anlatan hocalardan utanıyor, ders esnasında kolumu sıranın altında tutmaya çalışıyordum. İnsanların dikkatini çekmek istemiyordum. Artık elbiseyi değiştirmenin zamanı gelmişti, fakat ailemden aldığım para ancak günlük geçimime yetiyordu. Bir şeyler yapmalıydım. Burs bulmalıydım... Araştırmaya başladım...

Tanıdıklarıma sordum, tavsiyeler aldım. Bir arkadaşım aracılığıyla Kayıhan Yayınları'nın sahibi eski MTTB başkanı Burhanettin beyle tanıştım. Epey oldu

kendisi vefat etti, Allah gani gani rahmet eylesin. Arkadaşımla yaptığım ziyarette durumu ona açtım. Burhanettin Bey "bir bakalım, araştıralım" dedi. Hoş sohbetten sonra yanından ayrıldık. Birkaç gün sonra haber yollamış "bana uğrasın" demiş... Cağaloğlu yokuşunun sağ tarafındaki bir pasajın içinde küçük bir kitap dükkânı vardı. Gittim... Çay ısmarladı, derslerimin nasıl olduğunu sordu. "İyi" dedim. Konuya girerek "Hanımlar Eğitim ve Kültür Vakfı" adlı bir dernekten bir sömestrlik kısa bir burs temin edildiğini bildirdi ve bir miktar bursu da toplu olarak bana verdi. Kendisine bu iyiliği için teşekkür ettim. O vakıf hâlâ yaşıyor... Şimdi, hanımım onların bazı etkinliklerine katılıyor ve destek veriyor.

Elime toplu para geçince, doğruca "Tahtakale'ye" gittim. Markalı bir mağazaya gidip kaliteli bir takım elbise almayı aklımın ucundan bile geçiremezdim. Paramı çok iyi kullanmak zorundaydım. Alacağım ucuz, fakat düzgün bir elbise olmalıydı. Tahtakale piyasası İstanbul'da takım elbiselerin en ucuza satıldığı yerdi. Bir iki dükkân gezdim ve gözüme kestirdiğim kırçıllı bir elbiseyi satın aldım. Markası yoktu, belki kumaşı üçüncü kaliteydi ama *yeni ve ütülü* idi... Ve *düzgün*... Ondan sonraki haftalarda ders işlerken artık kollarımı sıranın altına indirmiyordum. Bazı arkadaşların ve bir hocanın elbiseme garip bir şekilde baktıklarını fark etmiştim ama aldırmıyordum. Ben kendi *ruhî muvazenemi* sağlamıştım. Elbisenin değerli bir kumaştan olmaması çok da önemli değildi. Beni küçük düşürmüyordu ya, o yeterdi...

Arada fırsat buldukça köye, yani Alpullu'ya gidiyor ailemle ve küçük kardeşim Abdülgafur ile hasret gideriyordum. Son gidişimde annem kardeşimin boyun altını göstererek o bölgede küçük "bezeler" oluştuğunu söyledi. Kardeşim rahatsızdı. İştahı yoktu. Yemek yemiyordu. Neşesi kaçmış, üzerine bir durgunluk çökmüştü.

Bir süre sonra boynunun altındaki bezeler daha da büyüyünce Babaeski'deki hastane doktorunun tavsiyesi üzerine onu İstanbul'a götürmeye karar verdik. Durumu aramızda konuşmuş, hangi hastaneye götürelim diye görüş alış verişinde bulunmuştuk. Babam Ülkü adında bir hemşireden bahsetti. Cerrahpaşa'da çalışıyormuş. Uzaktan bizim akrabamız olurmuş. "Ona gidelim. O bize yardımcı olur" dedi.

Ailemle anlaşarak İstanbul'a döndüm. Anlaşmaya göre, onları Topkapı'daki garajda karşılayacak ve hep beraber Cerrahpaşa hastanesine gidecektik. Öyle de

oldu. Hastanenin çocuk servisinde Ülkü hemşireyi bulduk, durumu kendisine anlattık. Ülkü hemşire iri yarı, otoriter, servisine hâkim, 45 yaşlarında bir kadındı. Bizi çok iyi karşıladı. "Merak etmeyin ben durumu doktora anlatırım, gerekiyorsa hastayı servise yatırırız" dedi.

Çocuk servisi dördüncü katta idi. Hasta yatak odalarının tümü, kuş bakışı yüksekliğiyle Marmara Denizi'ne bakıyordu. Dışarıdan üfül üfül deniz havası geliyordu. Doktorlar Abdülgafur'u muayene ettiler, "Sigortalı mı" diye sordular. "Emekli sandığı", diye cevap verdik. "Tamam" dediler. "Yatacak, hastalığını anlamaya çalışacağız..." Öyle anlaşılıyordu ki, hastalığının ne olduğunu anlayamamışlardı. Babam, yatılı kalmasını kabullenmek istemiyordu. "Bir ilaç veremiyor musunuz" diye sordu. Doktorlar "olmaz" dediler. Bunun üzerine, çaresiz durumu kabullendik. Abdülgafur'un odası hazırlandı. Anneme refakatçi koltuğu verildi. Kardeşimin kolundan kan aldılar ve ben onu giriş katındaki mikrobiyoloji laboratuvarına götürdüm.

Hayatımda ilk kez bir hastanenin derinliğini, karmaşıklığını, engelleri, kalabalıkları ve görevlilerin bu kadar çok olduğunu görüyordum. Daha önce üniversitenin Mediko-Sosyal birimlerinden sağlık hizmeti almıştım ama böylesine karmaşık bir "fabrika" durumuyla ilk defa karşılaşıyordum. Farkında değildim, benim ve ailem için üç yıl sürecek meşakkatli yeni bir dönem başlıyordu.

Test sonuçlarının bir kısmını öğleden sonra, bir kısmını ise yarın vereceklerini söylemişlerdi. Yukarıya çıktım, annemle vedalaştım. "Okula gitmek zorundayım" dedim, "Yarın yine gelirim"...

Hastaneye yatış yapalı bir hafta olmuştu, doktorlar hâlâ teşhis koyamamışlardı. Kan grubumuzu sordular. Hem babamdan, hem de benden iki ünite kan aldılar. "Çocukta kansızlık var" dediler. Şezlonga uzanmış kan veriyor ve bir taraftan da düşünüyordum. "Bu nasıl bir hastalıktı? Ne hastalığı olabilirdi ki? Öksürme yoktu, karın ağrısı yoktu..." Bir an önce teşhis konulsun istiyordum.

Aradan 10 gün geçmişti. Doktorların muhatabı hep akrabamız Ülkü hemşire oluyordu. Ona bir şeyler söylüyorlar, fakat ne bana, ne de aileme kesin bir açıklama yapmıyorlardı.

Bir gün Abdülgafur'un yatak ucunda bulunan hasta tabelasına gözüm ilişti. Orada bir takım kartlar ve yazılar vardı. Hasta kartını alıp doktorların düştüğü notları okumaya çalıştım.

Teşhis bölümüne ALL yazmışlardı.

Bir şey anlamadım. Bunun üzerine Ülkü hemşireye kardeşimin hastalığının ne olduğunu sordum. "Lösemi" dedi kısaca... "Ne demek oluyor, yani" diye üsteledim. "Kan kanseri" diye cevapladı.

Birden, başımdan aşağı, kaynar sular döküldü... "Kan kanseri mi" diye tekrarladım... " Ülkü hemşire devam etti, "Doktorlar ondan şüpheleniyorlar... Ama İnşallah iyi olacak. Tedaviye başladılar. Kemik hücreleri kırmızı kan yapamıyor. Bu yüzden çocuk kansız kalıyor, biz de kan takviyesi yapıyoruz."

Başım dönmeye başladı... Kendimi kötü hissettim. Bu bir üzüntü hali değil, şoktu. Ayakta duramayacaktım. Bekleme salonuna geçtim, kanepeye yığıldım. Dakikalarca orada öylece oturdum... Kendime gelmeye çalıştım.

Anneme söyledim mi bilmiyorum. Herhalde bir zaman sonra söylemişimdir ama hatırlamıyorum. Yurda geri döndüm. Ailece cendereye girmiş, sıkışmış, bunalmış, çaresiz kalmıştık. Bütün gücümüzle tedaviye yüklenmekten başka çaremiz yoktu.

Yüksek lisans eğitiminin yanında yeni bir uğraşım daha ortaya çıktı. Her gün hastaneye gitmek ve yapılacak işlemleri yapmak. Hatta bazı günler derse hiç gitmiyordum. Hastanenin koridorları arasında kan tüplerini götürüyor, test sonuçlarını alıyor, evrak işlemlerini yerine getiriyordum.

Artık ailemin fertleri de kardeşimin lösemi hastalığına yakalandığını öğrenmişlerdi. ALL sözcüğü *Akut Lenfoid Lösemi* kelimelerinin baş harfleriymiş meğer... Ailem üzüntü içindeydi. Yediklerini, içtiklerini ve kardeşime yedirdiklerini sorguluyorlar, hastalığın nedenini bulmaya çalışıyorlardı. Doktorlar "Bunun sebebi yok. Uzmanlar hastalığa neyin sebep olduğunu bulamadılar" diye cevap veriyorlardı.

Kardeşimi Cerrahpaşa'ya ilk getirdiğimizde üç ay boyunca hastanede yatırdılar ve sonra taburcu ettiler, "tedavisi evde sürecek" dediler. Doktorlar, kendisine *özel ve pahalı* ilaçlar yazmışlardı. Onları emeklilere verilen Sağlık Karnesi'yle ücretsiz temin ediyorduk. Fakat, lösemi ilaçları her eczanede bulunmazdı. Cerrahpaşa semtinden başlıyor Aksaray, Fatih, Eminönü semtlerindeki bütün eczaneleri dolaşıyordum. Tek tük bulunabiliyordu. Eczaneciler beni yönlendiriyorlardı, "Şu eczaneye git, onlarda vardır" diyorlardı. Gittiğim eczane de bir başkasını tarif ediyordu...

Sıkıntılı bir işti, ilaçları bulamıyorduk. Durumu Ülkü hemşireye açtım. "İlaçları bulamıyoruz, muadilleri yok mu, doktor beye söyleseniz de muadillerini yazsa" dedim. Hemşire muadillerinin olmadığını söyledi ve akıl verdi. Diğer hasta sahiplerinin bu ilaçları yurt dışından getirttiğini söyledi. "Siz de öyle yapabilirsiniz" diye ilave etti. Küçük bir kâğıda yazıp bir kişinin telefonunu verdi, "Onu ara, Almanya'ya giden pilotlarla bağlantısı var, getirtiyor" dedi. Öyle yaptım, bir iki defa ilaçları Almanya'dan kendi paramızla getirttik. Fakat ilaçların pahalı olması nedeniyle bu alternatifi çok kullanmadık.

Doktorların Abdülgafur'u taburcu etmelerine sevinmiştik. "İlaçlarla iyi olur" diye düşünüyorduk. Fakat ciddî bir iyileşme görülmedi. Belki, hastalığın ilerlemesini frenlemiştir... Bir yıl sonra, kardeşimin durumu daha da ağırlaştı ve onu tekrar İstanbul'a, hastaneye geri götürmek zorunda kaldık.

Eski süreç yeniden başladı, kan testleri, kan vermeler, yetmeyince parasıyla dışarıdan kan aramalar...

Artık her gün hastaneye gidiyordum. Derslerim bitmiş, tez aşamasındaydım. Fakat neredeyse bütün günlerim hastanede geçiyordu. Akşam üzeri doktorlar hastaneden ayrılınca bizim de işimiz bitiyor ve ben annemin talep ettiği ihtiyaç malzemelerini aldıktan sonra yurda dönüyordum. Aksaray'a kadar belediye otobüsüyle geliyor oradan Vezneciler'e kadar yürüyordum. Çünkü Koca Mustafa Paşa semtinden Vezneciler'e araba yoktu.

Aksaray-Saraçhane kaldırımı benim *hüzün yokuşumdur*. Her gün, akşam saatlerinde yorgun-argın ve kederli, o yokuşu çıkmak... Yürüyor muydum, yoksa ayağımdaki demir bir gülleyi çekerek yürümeye mi çalışıyordum, ben bilirim... Ağzım-damağım kurumuş halde, adımlarımı *ağır çekilmiş bir filim gibi* atıyordum... Yürümekten bezmiş... Omuzlarım ağırlaşmış... "*Şuraya bir döşek atsalar da, hemen yatıp uyuyuversem*" diyen bir ruh hali içinde...

Hastanedeyim... Hemşire, asistan ve uzman doktorlar kendi aralarında hararetli konuşmalar yapıyorlar. Kulak misafiri oluyorum: "Biyopsi yapacağız"... Akrabamız Ülkü hemşireye soruyorum. "Nedir bu biyopsi?" "Bel kemiğinden sıvı alınacak" diye cevap veriyor. Bizi içeriye sokmuyorlar. Fakat gelişmeleri yakından takip etmek istiyorum. Girip çıkmalar nedeniyle, bir ara kapı aralanınca genç bir asistanı elinde *kocaman bir iğne ile* pozisyon almış görüyorum. Aman Allah'ım, o nasıl bir iğne. Bizim bildiğimiz türden değil. Herhalde bir karıştan daha uzun... İrkiliyorum... Doktorlar kendi kendilerine karar veri-

yor, kendi kendilerine uyguluyorlar. Ne sorma, ne izin, ne de rızâ alma... Tek güvencemiz Ülke hemşire. Belki ondan rızâ almışlardır... Akrabamız olan Ülkü hemşire "duruma nezâret ediyordur" diye düşünüyoruz. Çünkü o, bize karşı her zaman anlayışlı ve yardımsever...

Abdülgafur durmuyor, sıkıntılı... Benzi sarı... Saçları dikleşmiş... Onu öyle görüyorum ya, kahroluyorum. Doktorların sergiledikleri gayretin de farkındayım. Elden gelenin en iyisini yapmaya çalışıyorlar. Fakat yine de o kocaman iğne beni endişelendiriyor... Hepsi içerideler... Yarım saat kadar bir süre geçiyor. Sonra hekimler birer ikişer dışarı çıkıyorlar. Bu kez, içeriye ben giriyorum. Kardeşim beyaz sedyenin üzerinde, baygın halde, öylece yatıyor.

Ülkü hemşireyle birlikte onu alıyor, servise götürüp odasına yatıyoruz. Bir süre sonra uyanıyor, ağlıyor. Onu teselli ediyoruz, "iyi olacaksın inşallah" diyoruz. Yanı başında duran muzlardan birini soyarak kendisine veriyorum. İstemiyor... Ürkmüş, tedirgin, ruhu karma karışık... Benim ve annemin de öyle... Babam Alpullu'da hayvanlara bakıyor...

Aradan üç gün geçmiyor ki kardeşimin ayaklarının tutmadığını görüyoruz. Hastanenin koridorlarında dolaşan, deniz manzaralı balkonda gezinen kardeşim artık yürüyemiyor. Doktorlar geliyorlar ve Ülkü hemşire... Yüzlerinde bir panik havası seziyorum, fakat belli etmemeye çalışıyorlar. Açıklama da yapmıyorlar. "Düzelir, belki iğnenin etkisidir... Bekleyelim görelim" diyorlar. Sonra konsültasyon istiyorlar. "Nöroloji doktoru görsün" diyorlar. Kardeşimi sırtıma alıyorum, asansör olmadığından dört kat aşağıya inerek bahçede başka bir blokta olan Nöroloji servisine götürüyorum onu. Annem de benimle birlikte. Zavallı kadın, o da kahrolmuş durumda.

Hafta sonunda babam geliyor. "Ne oldu bu çocuğa" diye soruyor. "İğne yapıldıktan sonra ayaklarına felç geldi" diye cevaplıyorum. Doktorlar umutlu... Bize tavsiyede bulunuyorlar, "merak etmeyin yürüyecek" diyorlar. Aksaray'da bir ortopedisti tavsiye ediyorlar. "O görsün ve bir korse yapsın, onun sayesinde yürüyecek" diyorlar.

Abdülgafur'u sallanan cansız ayaklarıyla sırtıma alarak hastane dışına çıkıyoruz ve bir taksiye binerek Aksaray'a gidiyoruz. Doktor muayene ediyor ve kardeşime özgü *bir korse ve yürüme ayağı modeli* yapıyor. Bu modeli sipariş veriyoruz, bir hafta sonra korseyi alarak kardeşime yürüme eksersizleri yaptırmaya başlıyoruz. İçimizde hep umut... Lösemiyi unuttuk, yeni derdimiz kardeşimin yürümesi... Babam ayak kaslarını merhemle ovuyor, cansız kalan damarları uyandırmaya çalışıyor, fakat nafile...

Ülkü hemşire ve doktorlarla konuşuyoruz. "*Burada, insan sırtında nöroloji servisine götür, kan vermeye git, sonra tekrar servise geri gel. Bu iş olmayaca*k" diyoruz. Onu alıp evimize götürmeyi ve evimizde bakmayı teklif ediyoruz. Doktorlar "siz bilirsiniz" diyorlar. Annem eşyalarını topluyor, Abdülgafur'u alarak Alpullu'ya kendi evimize dönüyoruz. Abdülgafur eve dönmekten dolayı mutlu. Hastane ortamından uzaklaşmak ona iyi geliyor. Babam, "ben onu yürütürüm" diyor. Çünkü ortopedistin yaptığı korse işe yaramıyor. Takılması ve kullanılması zor... Yanında sürekli bir kişinin bulunması ve kardeşime destek vermesi gerekiyor. Abdülgafur'u babam, annem ve kız kardeşimin yanında bırakarak İstanbul'a geri dönüyorum.

Tezimi yazmak ve bir an önce mezun olmak düşüncesindeyim.

Bu arada babam modern korseden umudunu kesince Pancar Kooperatifi'nin demir atölyesine gidiyor ve kendi tasarımına göre kardeşim için demirden özel bir *yürütgeç* yaptırıyor. Tasarladığı model, yürümeye yeni başlayan bebeklerin kullandığı türden bir *örümcek araba*... Dikdörtgen prizması şeklinde... Alt tarafında dört küçük tekerlek var. Abdülgafur'u bu arabanın içine sokuyor, kollarıyla kenarlara tutunmasını ve yavaş yavaş yürümesini temin etmeye çalışıyor. Faydası oldu mu? Sanırım evet... Abdülgafur ayaklarını yere değdirerek kendisini ileriye doğru itmeyi başarmıştı. Oda içinde birkaç adım ilerleyebiliyordu, fakat daha fazla değil. Gücü tükeniyor ve sonra kendisini bırakıyordu. Annem veya kız kardeşim onu kucaklıyor tekrar yatağına yatırıyorlardı. Babam ayrıca onu bahçede gezdirmek için eski bir çocuk arabasını bozarak bir *gezdirgeç* yapmıştı. Abdülgafur'u zaman zaman o arabanın içine oturtur, bahçede gezdirirdik.

Ben yine imkân buldukça Alpullu'ya gidiyor, beraberimde onun biten ilaçları yerine yenilerini götürüyordum. Kendisiyle ilgileniyor, sırtımda bahçede gezdiriyor, inekleri, kedileri ve köpeği sevmesini sağlıyordum. Aile fertlerinin yükünü, kaldığım birkaç gün için de olsa, almağa çalışıyordum. Babamın, annemin ve kız kardeşimin işi gerçekten zordu. Fakat insanoğlu her şeye alışıyor... Güçlükleri yenmek zorundaydık... *Mukadderât*, deyip durumu kabullenmiştik ama Allah'a sürekli dua ediyorduk. "*Ya Râbbi ne olur... Sen bir şifa ver, onu eski sağlına kavuştur*" diyorduk.

İstanbul'da kaldığım İlim-Yayma Yurdu'nda bir tıp öğrencisi vardı. Onunla tanıştım, durumu kendisine anlattım. Bana bilgilenmem için bazı kitaplar verdi. Bu kitaplarda A.L.L. hastaları için en çok 36 ay ömür biçiliyordu, fakat ya-

zılanlar arasında şöyle bir cümle vardı. "Kimi hastalarda tedaviden bağımsız olarak ıslâh hali görülmüştür"... Bu cümle, içimi serinletti. "İnşallah, Ya Râbbim" diyordum, "İnşallah"...

Ayaklarına felç inmesiyle birlikte Alpullu'ya döndükten sonra ne kadar zaman geçti bilmiyorum, kardeşimin durumu yine ağırlaştı. Bu arada belki bir yıla yakın bir zaman geçmiş olabilir... Hemen Alpullu'ya gittim, kardeşimi alıp tekrar Cerrahpaşa hastanesine yatırdık. Allahtan akrabamız Ülkü hemşire sayesinde yatak bulma sıkıntısı çekmiyorduk. Yine testler, yine kan vermeler, tahliller... Ve tahlililer... Biri bitiyor, diğeri başlıyordu... Abdülgafur sırtımda ve nöroloji servisi nöbetlerimiz... Beklemeler, gerilim ve gerginlik... Çevremizde saçları dökülmüş, gergin yüzlü diğer lösemili çocuklar...

Doktorlar, "ışın tedavisine başlayacağız" dediler.

Ne olduğunu bilmiyoruz, "olur" dedik. Radyoaktif ışın vererek kanserli hücreleri öldürmeyi deneyeceklermiş. Sordular "makinenin altında hareketsiz durur mu" diye... Abdülgafur sinirli, rahatsız ve huzursuz... Ayakları yere basmıyor... Kapalı bir odaya yalnız başına bırakıyorlar ve kafa bölümüne mi, yoksa vücuduna mıydı unuttum, ışın tedavisi yapıyorlar... Kardeşim bağırıyor, yerinde durmuyor, kendisini yere atıyor... Beni odaya almıyorlar... Doktorlar "yapamayacağız, uyutmamız lazım" dediler. Ve uyuttular... Kendisinden geçirerek ışın tedavisi vermeye başladılar. Kaç gün bilmiyorum, 20 gün olabilir... Üç gün sonra saçları dökülmeye başladı. Bir hafta sonra kafasında hiç saçı kalmamıştı... Onu, "Önemli değil, İnşallah yeniden çıkacak" diye teselli ediyorduk. Abdülgafur büyük ölçüde korkmuştu... Gergin, sürekli ağlamaklı ve huzursuzdu. Eğlendirmek ve oyalamak için resimli hikâye kitaplarıyla veya oyuncaklarla dikkatini başka yönlere çekmeye çalışıyorduk. Ama hiç oralı değildi. İlgi göstermiyordu.

Işın tedavisi bir fayda sağladı mı?

Sanmıyorum. Hepimizin sıkıntısı daha da arttı...

Başka bölümde yer alan ışın tedavisine, onu sırtıma alarak götürüyordum. Asansör olmadığından dört kat merdiven iniyor, karmaşık koridorlardan geçiyor, sonra *radyoloji servisinde* sıra bekliyorduk. Sıramız gelince, teknisyenler kendisine ilaç içiriyor ve onu uyutuyorlardı. On beş dakikalık sürede ışın tedavisi sona eriyor ve ben kardeşimi tekrar sırtıma alarak, onlarca basamağı çıkmak suretiyle, dördüncü kattaki *çocuk servisine* geri dönüyordum. Annem *çocuk*

servisinde üzüntü ve endişeyle bizi bekliyor olurdu. Geç saatlerde, hava kararmaya başlayınca anneme vedâ ederek yurda geri dönüyordum.

Yine *Aksaray-Saraçhane yokuşu*... Ve yine o *ağır adımlarla... Yoldaki zift erimiş de ayaklarıma yapışmış gibi*...

***

Yirmi günlük ışın tedavisi nihayet sona erdi. O pahalı, o bulunamayan lösemi ilaçlarının kardeşime herhangi bir fayda sağlamayacağı anlaşılmıştı artık... Babam, "eve götürelim" dedi. Hepimiz, *Yüce bir Kader'in* hükmü altına girmiştik. Başımız eğik, yüreğimiz buruktu... Ve, son defa olmak üzere, dilimizde dualarla Alpullu'daki evimize geri döndük.

***

Allah rahmet eylesin, mekânı cennet olsun.

Babamın kooperatif atölyesinde yaptırdığı "yürütgeç" arabası. Onu saklamağa devam ediyoruz.

Alpullu'da evimizin bahçesinde kurduğumuz zincirli salıncakta...
Annem, ben, Kâmile nenem ve Münevver teyzemin kızı Dilek...

Galaksilerin, yıldızların ve Dünya'nın oluşumundan önce sadece Kara vardı.

Âdem'ü Havva ile diğer tüm varlıkların
hem nutfeleri hem de bedenleri kara idi.

İnsanlar milyonlarca yıl hep, *kara biçimli* olarak yaşadılar.
Kara'ya inandılar, onunla amel ettiler...

Sonra, *tabiat ana* içlerinden bir bölümünü beyazlaştırdı.
Ve her ne hikmetse, *beyazlaşan insanlar* kendilerini "cins" ve "üstün" görmeye başladılar.

Binlerce yıllık süreçte, Kara'dan geldiklerini unuttular veya bilimsellik düşüncesiyle bu gerçeği inkâr ettiler...

Fakat, biliyorlardı ki,
aslında Kara'dan gelmişlerdi ve tekrar kara olacaklardı...

